

אלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

אלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

שבת'דיגע זמירות

פערטייטשט אין שירים און גוט פערקלערט,
בכרי אימליכער יוד בעזונדער
וואָל פערשמערן זייער טייערען ווערט,
די שערן זיי זענען אַ גאָמס וואונדער.

פֿירק שיר ה

פערטייטשט אין שירים

זכטער באַנד

נייע פערבעסערטע אויסגאבע

פערלאַנג, מענדעלע, ווארשא

8 2 9 1

פערקויף: געוועלשאפט, צענטראַל, ווארשא, נאָוואַליפּק

8 2 9 1

שבת'דיגע זמירות

Copyright by S. Sreberk NEW-YORK U. S. A. 1927

Printed in Poland

Zakł. Graf. „Stereotyp” Warszawa Nowolipki 7.

שבת'דיגע זמירות

פרק שירה

די שבת'דיגע זמירות (זמירות ישראל) און דער פרק שירה וועגן פערשטענמליכט געוואָרען דורך מענדעלע מוכר ספרים אין יאָר 1875 אין זשימאָטיר, אין איין צייט מיט דעם בוך "יודעל".

די זמירות ישראל וועגן דאָן געווען געדרוקט מיט אַזאָ פון קעפּעל: זמירות ישראל ליל שבת ולסוצאי שבת, שבת'דיגע זמירות, פערמיטש אין שירים און גוט דערקלערט, בכדי אימליכער יוד בעזונדער זאָל פערשטעהן זייער מהייערען ווערט, ווי שעהן זיי וועגן אַ גאָס וואונדער. אין זיינע ביאָגראַפישע נאָטיצען (רשימות לתולדותי, סאָקאָל'אָוו'ס ספר-הזכרון 1889) דערקלעהרט מענדעלע: די סבה, וואָס האָט מיך געבראַכט איבערצוזעצן די זמירות איז אַזעלכע: איך האָב געווען די תפלות אין סידור, קרבן מנחה פאַר יודישע מעכטער, און די איבערזעצונג איז אָהן אַ מעם און אָהן אַ ריח, מען קען עס אין טייל נישט נעמען, דעריבער האָב איך בעשלאָסען, אַז ס'איז געקומען די צייט אַז מוהן פאַר אונזערע שוועסטער, די יודישע מעכטער און פאַר די פראַסמע מענטשן אונזערע, און זיי אונטערמאַנען אַ מתנה אויף אַ ריינער שפראַך. וואָרום אויך זיי האָבען אַזאָ האַרץ ווי מיר, וואָס לעבט אַז נאָמ'ס זיסע ווערטער און מיר קענען זיי נישט פאַר'ן פון דעם און זיי פערמיידען פון גומס, פון וויסען און פון מוסר און דאָס אַלץ בעהאַלטען נאָר פאַר אַ קליין פיסעל יחידים-גולה, און אויב אונז זערע הייליגע עלמערען האָבען איבערגעזעצט די תורה אויף דער שפראַך פון פאָלק, און אונזערע תנאים האָבען פאַר זיי בעשטימט מאָלמאַטשער, פדי דעם המון אַז געבען אַז פערשטעהן נאָמ'ס רייר, פאָרוואָס ווע זאָלען אויך מיר נישט געהן אין זייערע וועגען אַז געבען חכמה און מוסר אַז די קינדער פון הייליגען פאָלק אויף דער שפראַך, וואָס זיי פערשטעהען, און פאָרוואָס זאָלען אויך מיר נישט זאָרען פאַר אונזערע

מעכטער און באר'ן גאנצען המון און פערמיידען פון ווי די גומע
פזנות און שעהגע אוצרות, וואס געפונען זיך אין אונזערע תפלות און
זיי קאזען ארומבלאנקען אויף די פינעמערע וועגען, זיך צו פערנעמען מיט
נארישקייטען און פיסטע מעשיות, וואס פערנארישען, און מיר זאלען נאך
אין זינען האבען נאך א קליינעם מהייל פון אונזער פאלק? צי זע-
נען דען נישט אלע יודען הייליג און צווישען זיי רוהט נישט גאט? מיט
די זמירות-זאגט ווייטער סענרעלע - האב איך אָנגעהויבען די היי-
ליגע ארבייט אלס א פרוי, דערנאך האב איך איבערגעזעצט דעם ספר
תהלים אין פערזען, ער געפינט זיך ביי מיר אין כתב-יד.

דער „פרק-שירה“ איז געדרוקט געווען מיט פאלגענדיגען טראג-
דיאגנאלען העברעאישען מעקסט אויפ'ן שער-בלאט: „פרק שירה,
פתורגם ללשון יהודית בשירים חרוזים ושקלים ע"מ י"א תנועות, עם
פתוחה פתובה בלה"ק על דבר פרק שירה זה, ועם פירוש מוב-מעם,
הנותן מעם לשבח ומפרש על פי חכמת המכע ועל פי דברי חכמינו
ז"ל כל מאמר מאמרי שירה כענינו. יראו ישרים וישמחו ומכבדי רז"ל
יבואו אל גן-עדן זה במפתח אשר נתתי לפניהם ויתענגו לראות מה
גדלו מעשי חכמינו, מאד עמקו מחשבותיהם באת ש. י. אברמייץ." אין
דעם מליצה-דיגען לשון-קודש ווערט דא געזאגט, אז דער „פרק-שירה“
איז איבערגעזעצט אין יודיש, אין פערזען לויט'ן משקל פון י"א תנועות
מיט אן אריינפיר, וואס איז געשריבען אין לשון-קודש וועגען דער פרק-
שירה און מיט א גוטען בעמעממען פירוש, וואס גיעט צו פערשטעהן על
פי חכמת המכע די רייד פון אונזערע חכמים ז"ל. מענדעלע גיעט
צו אין זיינע ביאגראפישע נאטיצען, אז ס'הייט איהם לייך, - ער האט
געהאט ברעה ארויסצוגעבען א נייעם „קרבן-מנחה“, אבער צוליעב
פערשיערענע סבות נישט בעוויזען צו מהון עס.

די ביידע ווערק-וואס זענען איצט א שעהן ביסעל פערעלטערט-
זענען אינטערעסאנט דערמיט, וואס זיי זענען געשריבען אין א ריינעם
פאלקסמיליטען יודיש. אין „פרק שירה“ האבען מיר א רייה שעה-גע-
פאסטע פאבעלען פון דעם לעבען פון די חיות, מיט אריינגעלע, גאנץ יו-
דשליכע בעצייכענונגען און באראקטעריסטיקעס.

בְּרֵךְ לֵיל שַׁבָּת.

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מִמְּלֶךְ
מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ג'פ:
בְּאַחֶם לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מִמְּלֶךְ
מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ג'פ:
בְּרַבּוֹנִי לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מִמְּלֶךְ
מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ג'פ:

וַיֵּט גַּעְגְּרִיסָם, גַּעְשִׁיקָטע מִיר מִלְּאֲכֵי,
אֵיהֶר גֶּאט'ס דִּינֶער, אִין מִיין רוה,
פּוֹנִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

קוֹמֶט מִיט פֶּרִידֶען, פֶּרִידֶלִיכע מִלְּאֲכֵי,
אֵיהֶר גֶּאט'ס דִּינֶער, אִין מִיין רוה,
פּוֹנִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים,
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

בֶּעֱנֶשֶׁט מִיט פֶּרִידֶען, פֶּרִידֶלִיכע מִלְּאֲכֵי,
אֵיהֶר גֶּאט'ס דִּינֶער, אִין מִיין רוה,
פּוֹנִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים,
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

מֶלֶךְ טוֹב וּמִמֵּיב מֶלֶךְ יָחִיד וּמְיוֹחָד מֶלֶךְ כְּבוֹד מֶלֶךְ
 יוֹבֵשׁ רַחֲמִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים מֶלֶךְ נִשְׁגָּב מֶלֶךְ
 סוּמֵךְ נוֹפְלִים מֶלֶךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית מֶלֶךְ פּוֹדֶה
 וּמַצִּיל מֶלֶךְ צַח וְאֶדוֹם מֶלֶךְ קָדוֹשׁ מֶלֶךְ רַם וְנִשְׂא
 מֶלֶךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מֶלֶךְ תָּמִים בְּרָכוּ. מִיָּדָה אֵינִי לְפָנֶיךָ יי
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵי עַל כָּל הַחֲסָד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וְאֲשֶׁר
 אַתָּה עֹתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעַם כָּל בְּנֵי בֵּיתִי וְעַם כָּל

צִאֲהֶם לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן מִמֶּלֶךְ
 מֶלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ג'פ:

כִּי מִלְּאֲכֵי יֵצֵה לָךְ לְשִׁמְרָה בְּכָל דְּרָכֶיךָ.
 יי יִשְׁמַר צִאתְךָ וּבֹאֶךָ מִמַּעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל הַנִּשְׁמוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם
 מֶלֶךְ אֲבִיר מֶלֶךְ בְּרוּךְ מֶלֶךְ גָּדוֹל מֶלֶךְ הוֹבֵר שָׁלוֹם
 מֶלֶךְ הַדּוֹר מֶלֶךְ וְתִיב מֶלֶךְ יְךָ מֶלֶךְ חֵי הָעוֹלָמִים

אֲדוֹן גִּעְהוֹן בְּשָׁלוֹם וְאַלֵּשׁ אִיהָ, פְּרִידָלִיכֶע מִלְּאֲכִים.
 אִיהָ גַעְשִׁיקֶשׁ אֵין מִיִּן רוּה,
 פּוֹנִים כְּלָךְ מִלְּכֵי הַמַּלְכִּים,
 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

דָּעֵן שֶׁר בְּעַפְּהֶלֶט מִלְּאֲכִים וַיִּנֶּע
 צוֹהִיטֶעֵן דִּיךְ אֵין אַלֶּע ווענען בִּינֶע,
 וואו קעהרען און ווענען דו וועסט זיך נאר,
 וועט שטארק דִיךְ גַּאט הוֹטֶעֵן אויף לֵאנֶע יֵאָהָר.
 רַבּוֹן פֿון אַלֶּע וועלשטען, א, דו האר,
 פֿון שָׁלוֹם, אַלֶּע נִשְׁמוֹת דו דער שר.
 שטארקער מֶלֶךְ, גְּרוֹיֶסער און געלויבטער אומקעטום,
 פְּרִידָלִיךְ און בְּעַשְׂהֶנֶט מִיט כְּבוֹד און מִיט רוּהם,
 בִּיסט א מֶלֶךְ וְעַהָר א גוֹטֶער, וְעַהָר א הִינֶער,
 לַעֲבֹד אֵין דִּי וועלשטען גִּיסט דו נֵאָר אִינֶער.
 מַעֲכֵמִיג בִּיסט דו נֵאָר א שְׂרַעק
 און א בַּעַל־רַחֲמִים אָהן א עק.

דו מֶלֶךְ אִיבֶּער מַלְכִּים, גְּרוֹיֶסער פֿארנֶעהם,
 וואס שטיצט געפֿאלענע, דו וואס אֵין דער קלעהם,
 וואס ווירקט און שאפט,
 דַּעַרלִיזט מִיט קראפט,
 וואס אֵין דִּי הוֹיכֶע הוֹמֶלֶען אִיו בִּיִן רוּה,
 און יעדע תְּפִלָּה הערסט דו יֵאָד גוט צו,
 וואס בִּיִן הִנְהָגָה, בִּיִן וועג,
 אִיו רִיכְטִיג אָהן א בְּרַעג-
 דִּיר, גַּאט מִינֶער און פֿון מִינֶע פֿעטער, דִּיר
 בֵּאָנֶק אִיךְ פֿארִין גֵּנֵאָד, וואס דו געטֿהאן האסט מִיר,
 און וואס דו בִּיסט נֵאָךְ בְּרִיט צוּטאן אַלֶּע צִיט
 מִיט מִיר, מִיט מִיִּן געוֹינֶד און מִיט אַלֶּע לִיט.
 און געבֿענשט ווענען דו מִלְּאֲכִים בִּינֶע,
 וואס טהון בִּיִן ווִילֶען, דִּי הִילִינֶע, פֿינֶע,
 דער פֿון שָׁלוֹם, וואס דער שָׁלוֹם אִיו בִּינֶער,
 בְּעַנֶשׁ מִיךְ מִיט שָׁלוֹם, בְּעַנֶשׁ מִיךְ, א גַּאט מִינֶער

אדם וְחַוָּה וּבְעֵינֵי כָל רֹאֲיוֹ לַעֲבֹדָהּ וּנְכֵנו לְקַבֵּל
שְׂפָתוֹת כְּחוֹף רֹב שְׂמִיחָה וּמְחוּךְ עוֹשֶׁר וְכָבוֹד וּמְחוּךְ
מַעֲוֵט עוֹנוֹת וְהִכָּר מִכְּנֵי וּמִכָּל בְּנֵי בֵּיתוֹ וּמִכָּל עַמָּה
בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּר מִינֵי חוֹלֵי וְכָל מִינֵי מַדּוּה וְכָר מִינֵי
דְּלוֹת וְעֵנִיּוֹת וְאֶבְיוֹנוֹת וְהֵן בְּנוֹ יֵצֵר טוֹב לַעֲבֹדָהּ בְּאַמֶּח
וּבִירְאָה וּבְאַהֲבָה וְנִדְוָה מִכְּבָדִים בְּעֵינֶיהָ וּבְעֵינֵי כָל
רֹאֲיוֹ בִּי אֵתָה הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד בִּי לֵךְ נָאָה בִּי לֵךְ

בְּרִיתֶיךָ בְּנֵי בְרִיתִי. וּבְרוּכִים הֵם מִלְּאֲכִיד הַקְּדוֹשִׁים
וְהַמְּדוּרִים שְׁעָשִׂים רְצוֹנָה. אֲדוֹן הַשְּׁלֹם מֶלֶךְ שְׁהַשְּׁלֹם
שְׁלוֹ בְּרַכְנֵי בְּשָׁלוֹם וְהַכְּקוֹד אוֹתִי וְאֵת כָּל בְּנֵי בֵּיתִי
וְכָל עַמָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: מֶלֶךְ
עָלְיוֹן עַל כָּל צָבָא מְרוֹם. יוֹצֵרנו יוֹצֵר כָּל מַעֲשֵׂה
בְּרֵאשִׁית. אַחֲלָה פְּנֵיךְ הַמְּאִירִים שְׁתוֹכֶה אוֹתִי וְאֵת כָּל
בְּנֵי בֵּיתִי לְמַצָּא חֵן וְשִׁכָּל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל בְּנֵי

דְּעֶרְנוֹיִימֶכֶר פֹּון מִיר אִי פֹון מִינֶע הוֹיזלִיט
און פֹּון גֵּאָר רִיין פֿאַלק יִשְׂרָאֵל אַלֶּע צִיט,
כָּל אַ מִינֵי קֶרְאָנְקֶהִיטֶען אִי ווִינֶר און ווִינֵי,
דְּלוֹת, אַרְעֶמְקִיט, פּוֹרְעֵנוֹת אַלְעֶרלִי,
און גֵּיב אִין אונזער האַרץ אַ גוֹטֶען ווִילְעֶן
דִּיך צוֹדִינֶען מִרִּי מִיט אַלֶּע גַּעפִּיהֶלְען,
בִּי דִיר גַּעאַכְט וִיין לֵאמִיר הָאָבֶען דָּאס גִּלִּיק
און בִּי אַלֶּע וואָס גִּיבֶען אויף אונז אַ בִּלִּיק;
דַּען דַּען כָּלְךָ פֹּון כְּבוֹד בִּיסט דו אַלִּין,
דִיר שְׂמַעְהַט אַנְעלְכֶם אָן, דִיר פֿאַכְט עַם שִׁין.
דִּיך קִינִיג אִיבֶּער אַלֶּע קִינִיגֶען בְּעַם אִיךְ,
גַּעבִּיט דִּינֶע מַלְאַכִּים, וואָס דִּינֶען דִּיך,
דִּי דִינֶער פּוֹנִים אִיבֶּערשְׂטֶען דִּי מִרִּיט,
וִי וְאַלֶּען צו מִיר גַּנְעִדִיג וִיין גוֹט־מַחְיָה,
און וְאַלֶּען מִיך דָּא בְּעַנְשֶׁן, גִּיב וִי אַ וואָג,
בִּיִּים קוֹמֶען אִין מִיין הוֹיז דַּעם הִיִּלִּיגֶען טָאָג;

וְאַלֶּסְט מִיך אִי מִיין גַּעוֹינֶר און אַלֶּע אִיךְען
גַּעֲדֶאכְטֶען צו אַ גוֹט לַעֲבֹעֶן און פֿרִיךְען.
דו הַעֲכֶסְטֶער מֶלֶךְ אִיבֶּער הִימֶעל אַ סָף,
אונזער באַשְׁעֶפֶר, מִיכְסֶטֶר פֹּון יַעֲדֶער וואָך,
אִיךְ בְּעַם דִּיין לִיכְמִינֶען פִּנִּים דַּעם שִׁינֶעם
וִי מוֹכֶה מִיך מִיט מִיין גַּעוֹינֶר אִינְאִינֶעם,
צוֹנְעֶפִינֶען חֵן און גִּלִּיק בִּי דִיר, גָּאט גַּטֶּער,
אִי בִּי אַלֶּע לִיט פֹּון אִיין פֿאַטֶער און מוֹטֶער,
בִּי דִי מַעֲנֶשְׁעֶנִּם קִינֶדֶר, אומות אַלְעֶרלִי,
וואָס פֹּון אַדָּם און פֹּון חַוָּה שְׂמֹאמֶען וִי,
אִין אִימְלִיכְעֶנִּם אִויגֶען חֵן צוֹנְעֶפִינֶען,
מִיר וְאַלֶּען גוֹט אִי פֿרוֹם וִיין און דִּיך דִינֶען,
דו וְאַלֶּסְט אונז אַלֶּע, לִיבֶּער גָּאט, מוֹכֶה וִיין,
שְׂבָתִים צו־צוֹנְעֶהמֶען אַרְעֶנְטְלִיך, פִּיין,
מִיט גְּרוֹים שְׂמִיחָה און גַּחַת אִין דַּעם גַּעוֹינֶר,
אִין עוֹשֶׁר, אִין כְּבוֹד אִי מִיט וועגִיג וִינֶר,

יאה: אָנא מלך מלכי המלכים צוה דמלאכיך מלאכי
השרת משרתי עזיון שיפקדוני ברחמים ויברכוני בבאם
לביתי ביום קדשנו כי הרלקתי גרותי והצעתי משתי
והחלפתי שמלותי דכבוד יום השבת ובאתי לביתך
דהפיל תחתי לפניך שתעביר אנחתי ואעיד אשר
בראת בששה ימים כל היצור. ואשנה ואשלש עוד
להעיד על כוסי בתוך שמחתי כאשר צותני לזכרו

דען מיינע ליכט ברענען ליכטיג אויפ'ן טיש
און מין בעטעל איז אויסגעבעט מחיה פריש.
און האב לפבור שבת די קליידער מיינע
פארביטען אויף שיינע, היינע און פינע,
און בין געגאנגען בעטען אין שול צו דיר
דו ואלסט פארברייטען מיינע זארגען פון מיר,
און האב אין מין געבעט ערות געטאגט דארט,
אז אין זעקס טעג בעשאפטסט דו מיט ביין ווארט
די אלע בעטעפניש, וואס נאר אהן א צאהל,
אויף וועל עס נאך צום צווייטען און דריטען מאל
ערות זאגען ביים קידוש אויף א בוסע
לוסטיג-פרעהליך מיט א שמחה א גרויסע,
ווי דו האסט מיר געבאטען אין דער תורה
דיך אנטאן תענוג מיט מין נשמה יתרה,
וואס ביין ליבער נאמען האט מיר געגעבען
דעם שבת צו היטען, אין איהם צולעבען,

זלתינני ביתר נשמתי אשר נתת בי. בו אשבח
כאשר צויתני לשרתך וכן אניה גדלתך ברנה.
ושויתי יי לקראתי שהרחמני עוד בגלותי דנאלי
לעורר לבי לאהבתך ואז אשמור לפקודיך והקוף
בלי עזב ואתפלל בדת בראוי וכנכון: מלאכי השלום
בואכם לשלום. ברכוני לשלום. ואמרו ברוך לשלומי
הערוך וצאהכם לשלום מעתה ועד עולם אמן סדרה

אין דעם שבת וועל אויף מיר רוח געפינען,
ווי דו האסט מיר געבאטען דיך צודינען,
און אזוי וועל אויף זיכער טאקי טאן אויף
צוואנגען ביין גרויסקייט מיט געזאגט הויף;
אין נאט בעט אויף: א, דערפארעם ויך, דערליין,
בעפריי מיך פון צרות און פון אל-דאס-ביין,
דערנועק מין הארץ דיך ליב צוהאפטען, מין גא
דענסמאל היט אויף אהן טרויער היינע געבאט,
און מין געבעט וועט זיין מיט געפיהל היין, שארף
אזוי ווי עס געהער, אזוי ווי מען דארף.
א, איהר הייליגע מלאכים פון פרידען,
פריד זאל אייער קומען זיין צו אונו אידען,
בענטשט מיך מיט שלום און זאגט אייער ברכה
צו מין טיש וואס פון געגרייט מיט השגחה,
אייער אונעקנאגט מיט פריד אין נאטם נאמען
פון איצט ביי אייביג אמן סלה אמן

אָשט חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה: במח
בה לב בעלה ושלל לא יחסר: נמלתהו טוב ולא
רע כל ימי חייה: דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ
כפיה: היתה פאניו סוחר במרחק תביא להמה:
נתקם בעוד לינה ותתן מרחף לביתה ורחק לנערתייה:
וממה טדה ותקחהו מבדי כפיה נמעה כרם: הנדה בעז
מתניה ותאמץ ורועתייה: טעמה כי טוב סחרה לא

אשת הר ארץ אשת חיל איז אַנעלשטענע וואך,
זי איז נישט צוקויפֿען פאר פֿערקעל א סף.
פארלאזען מ'זיג דעם מאַנס האַרץ ויף אויף איהר גאר
דאס פארטענען ווערד נישט געמינערט א האר.
גאר גוטס אלץ וועט זי תמיד איהם געבען,
זיין ביז, זיין זעלעכטס קינמאל אין איהר גאנץ לעבען.
זוכט וואל אי פלאקס ווי מעגליך צוגעפינען,
מיט לוקט געהטען ויף איהרע הענד צום שפינען.
זי איז גלייך צו האנדעלס-שיפֿען אין ים דארט,
וואס בריינגען און ברויט שרייב פון א ווייט ארט.
אין דרויסען איז נאך נאכט, שטעהט זי אויף געשווינד
און גיט ארויס שפֿיץ אויף איהר גאנץ הויזגעזינד.
טהיילט יעדען זיין ארבייט אויס אייגענהענדיג,
און איהרע דינסטען ווייזט ארבייט שטענדיג.
דיינקט ארום א פֿעלד און קויפט עס טאקו שוין,
פלאנצט א וויינגארטען פאר איהר פארדינסט, איהר לויף.

יבבה בלילה נדה: ידיה שלחה בפישור וכפיה תמכו
פלך: בפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון: לא
תירא לביתה משלג כי כל ביתה רבש שנים: מרובדים
עשתה לה שש וארנמן לבושה: נודע בשערים בעלה
בשבתו עם וקני ארץ: סדין עשתה ותמכר וחסד
נתנה לפנעני: עזו וחדר לבושה ותשחק ליום אחרון:
פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה: צופיה

זי פארנארטעלט ויף שטארק אויף דאס ניי,
און איהרע הענד ארבייטען וויידער געטריי.
זי פיהלט ווי איהר געשעפט איז גוט אי שיער,
אי ביי דער נאכט פארלעשט זי נישט איהר פייער.
איהרע פינגער שטרעקט זי צו דער פריאלקע אויס,
איהר האנד האלט די שפינדעל און שפינט דארויס.
איהר האנד, וואס דערלאנגט צום ארמען אין דער נישט,
איהרע פינגער, וואס גיבען דעם אָהין ברויט.
זי האט נישט מורא איהר געזינד ואל קאלט זיין,
בעקליידט, בענייט איז איהר הויזגעזינד פֿיין.
מאכט זיך בעטענעוואנד, אַנצוקוקען א פֿרייד,
פיינע ליינענט און פורפורנאל איז איהר קלייד:
איהר מאן שיינט אומזום מיט די קליידער וויינע,
בשעת ער וואָלט צווישען גרויסע לייט פיינע.
שלייזט מאכט זי ויף און לאזט אַנדערע נאך אַז,
פון נארטלען גיט זי נאך דעם סוחר אראפ.

הַלִּיכוֹת בֵּיתָהּ וְלָחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכְדָּ: קָמוּ בְּנֵיהָ
וַיֵּאָשְׁרוּהָ בַּעֲדָהּ וַיְהַלְלֶהָ: רַבּוֹת בָּנוֹת עָטוּ חֵיל וְאַתָּה עָלִית
עַל כַּלְנָהּ: שָׁקָר נָחַן וְהַבֵּל הִלְפִי אִשָּׁה יִרְאֵת יְיָ הִיא
תִּתְהַלֵּל: תָּנוּ לָהּ מִפְּרֵי יְדֶיהָ וַיְהַלְלוּהָ בַּשְּׁעָרִים מֵעַשְׂתֶּיהָ:

ומירות ליל שבת

זה הסדר בזמן מן הדת עם הולאה על פ. א.ב. ובדוח הראשון חתם הסדר
עמו ברית שנות של ג' חלקי הדת, שנים. מקדש, שומר, הרבה רחם משה.

כָּל מִקְדָּשׁ שְׂבִיעִי כָּרְאוּ לוֹ. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁבֶת כֹּדֶת
מִחֲדָרוֹ. לִבְרוֹ הַרְבֵּה מְאֹד עַל פִּי פָּעִלוּ. אִישׁ עַד
מִיָּהוּ וְאִישׁ עַל הַגָּלוּ: אוֹהֲבֵי יְיָ הַמְּחַכִּים בְּבִינָן
אֲרִיאֵל. בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת שִׁישׁוּ וְשִׁמְחוּ בְּכִרְבָּלִי מִתֵּן
נִחְלִיאֵל (*). גַּם שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וְאָמְרוּ לֵאלֹהִים. בְּרוּךְ

כל מקדש ווער עס האלט דעם ויבשטען טאג הייליג פֿיין,
ווער שבת היט בדין, איהם נישט מחלל ציין,
ווערד בעלוינט פֿפי ויין ווערק מיט דער פולער האנד
יעדער פֿפי ויין גראד און יעדער פֿפי ויין שטאנד.
אדכי די וואס האבען גאט לייב און איהם געמיינט,
האפען זעהן דעם בית המקדש שפאנעל גי,
פֿרייט זיך, קונעלט שבת קודש גאר א מורא,
גלייך וועלכע וואס מקבל גענוען די תורה,

דער מלבוש איהרער איז אי שטארק אי שיינ, קלאהר
לאכט פונם לעצטען טאג איבער הונדערט גאהר.
עפענט מיט חכמה איהר מויל, דעם קלוג אלסדינ,
א לערנע פון חסד ליגט איהר אויף דער צייג.
זי קוקט אויף דער פיהרונג אין הויז אלע צייט,
און בריוט גומיוסם עסס זי נישט ווי פוילע לייט.
איהרע קינדער לויבען זי אין אלע ערטער,
איהר מאן-ער ריהמט זי מיט אזעלכע ווערטער:
פיל ווייבער האבען פארדינט און גרויס דריבער
דו אבער געהסט זי אלע ווייט אריבער,
פאלש איז דער חן, גאריש פון שיינקייט דער רודם,
בעריהמט איז גאר א ווייב, וואס איז גוט אי פֿרום,
נישט איהר פון די פֿרוכט מאקי פון איהרע הענט,
איהרע מעשים לויבען און מאכען זי בעקענט.

יְיָ אֱשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: הוֹדִישִׁי יְיָ זְרַע
אֲבֹתֵךְ אֲדָבָו. הַמֵּאֲחִירִים לְצֵאת מִן הַשָּׁבֶת וּמִמְהָרִים
לָבֹא. וְשִׁמְחִים לְשִׁמְרוֹ וּלְעֶרֶב עֲרוּבוֹ. זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה
יְיָ נִינְיָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ: וְכָרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה בְּמִצּוֹת שֶׁבֶת
גְּרוּסָה. הַרוּחָה לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּכֹלָה בֵּין רַעוּתֶיהָ
מִשְׁבָּצָהּ. מְהוֹרִים יִירָשׁוּהָ וְיִקְדְּשׁוּהָ בְּמֵאמֶר כָּל אֲשֶׁר
עָשָׂה. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
יוֹם קָדוֹשׁ הוּא מְבֹרָא וְעַד צֵאתוֹ. כָּל זְרַע יַעֲקֹב יִבְרָכֶהוּ

מִיָּד צִיָּה, גַּעַרְעֲמֶעֶר גָּאט, דִּין חֶסֶד אוֹיף לאַנגער צײַט
צו די וואס קענען דײַ, דײַנע מַכְיִס לײַט,
די וואס האָרען צום וײַבֿטען טאָג און ווײַלען
דאָס געבאָט „זכור ושמור“ צודערפֿילען,
מיט דעם הײַליג געבײַ דערפֿרײַ יײַ אײַנאַײַנעם,
דערזײַכט יײַ מיט דײַן לײַכטײַג פֿנים דעם שײַנעם,
לאַז פֿעטע סענעס פֿון דײַן הויז יײַ געניסען
און יײַ אָנטרײַנקען פֿון דײַן מײַד דעם ויסען.
עזר העלף די וואס רוקײַן דעם וײַבֿטען טאָג, מווען נײַט,
שטענדיג אין דער צײַט פֿון אַקערען און שניט,
געהן פֿאַמעליך נישט מײַד צונווערען דערפֿרײַ,
סעען אין איהם, כְּדִי צוגענוטשען, סעודות דְּרִי,
לאַז שײַנען, פֿונקעלען זײַער גערעכטיגקײַט,
ווי פֿון די ערשטע וײַבֿען טעג דאָס לעכטיגקײַט,
גאט פֿון די יִשְׂרָאֵל, וואס האט געטרייַ לײַב,
גאט פֿון די יִשְׂרָאֵל, אײַביגע הילף נײַב.

הײַבט אײַרע הענט אויף, לײַבט גאט מיט לײַב און ווײַל,
וואס האט געענעקען דײַן פֿאַלק יִשְׂרָאֵל.
רויט אַבֿרהם'ס קײַנדער, וואס פֿאַרשען גאט מיט מײַה,
פֿאַרצײה דעם שֶׁבֶת שפֿעט, געהען איהם צו פֿרײַה,
הײַטען גערן איהם, זײַן ערוב מיט גאָד ואַכען,
דעם טאָג גײַט גאט, לאַס מײַד וײַד לוסטיג מאַכען
דײַ געײַנקט תּוֹרַת מֹשֶׁה, פֿון שֶׁבֶת דאָס געבאָט,
שײַנט ווי אַ פֿלֶה צווישען די מִצּוֹת פֿון גאט,
דאָס הײַנע פֿאַלק געהט, האלט עס הײַליג, נײַט גרײַע,
אויפֿן געפֿעהל פֿון דעם וואס האט געמאַכט אַלסֿרײַג-
פֿון גאט, וואס האט געמאַכט פֿאַרטיג און פֿאַרלענדט
אין דעם וײַבֿטען טאָג דאָס ווערק פֿון וײַנע הענט.
יִם הײַליג איז דער טאָג פֿון אָנהײַב בײַ ער געהט הײַן,
בײַ יַעֲקֹב'ס קײַנדער געאַכט כְּפִי גאט'ס ווארט, זײַן דײַן,
רוקען אין איהם, שטען-מײַנען צוגרײַדען,
נאָך יִשְׂרָאֵל מאַכען איהם, אַלע אײַדען.

שבעת הימים. וי אלהי ישראל אהבת המים. וי אלהי
ישראל תשועת עולמים:

זה חומר חסד משה ודעתו שמו בני ראשי הדורות הראשונים משה, שם, וזא.
מנוחה ושמחה אור ליהודים. יום שבתון יום מהמדיים.
שמך וזוכריו הפה מעידים. כי לששה כל ברואים
יעומדים: שמי שמים ארץ וימים. כל צבא מרום
נבונים ורמים. תנין ואדם וחית ראמים. כי ביה וי
צור עולמים: הוא אשר דבר לעם סגלתו. שמור
לקדשו מבאו ועד צאתו. שבת קדש יום המדתו. כי
בו שבת אל מכל מלאכתו: במצות שבת אל יחליצך.

מזה רזה און פרייר, א ליכטינקייט צו די אידישן,
אין דער ליבער שבת, דער טאג פון פרידען,
עדות זאגט דער וואס האלט איהם נישט פאר גרינג,
אז אין זעקס טעג איז געשאפען אלסדינג:
שם די היטעל, די ערד, די ימים און מייקען,
דאס גאנצע געשלידער אויפן דעסגלייכען,
דער פיש, דער מענש, דער ראם, וואס איז גאר זעלסטען,
אז גאט ער איז מייסער פון אלע זעלסטען
הא ער, וואס האט צו זיין ליב פאלק גערעדט גאנץ לאנג,
האלט איהם הייליג פונעם קומען ביזן אונזעקנאנג,
דעם שבת קדש זיין טאג, וואס מ'היה גוט,
דען פון זיין גאנץ ווערק האט גאט אין איהם גערוהט.
במצות פאר דעם שבת-הומען גיט דיר גאט חיות,
רוח צו איהם, וועט ער דיר שטארקען און שיהות.

קום קרא אליו יחיש לאמצך. נשמת כל חי וגם
נעריצך (*). אכול בשמחה כי כבר רצך: במשנה להם
וקדוש רבה. ברב מטעמים ורוח נדיבה. יזכו לרב
שוב המתעננים בה. בביאת נואל לחיי עולם הבא: 6

זה חומר חסד ודמיון מתחיל מזהר חסד מערב, נחלת חסיד, פני.
מה ידידות מנוחתך את שבת המלכה. בבן גרוץ

פון געשעפניש די זייל, אויף זיין קראפט איז ער,
עם מיט פרייר, ער האט שוין אין דיר א גענעהר.
במשנה מיט די פאר חלות, דעם גרויסען קידוש דערמיט,
מיט פיל געשמאקע שפייז און א פריי געמיט,
וועלען די, וואס מ'הען זיך אין איהם וואויל גאר פירן,
צו א סך גוטס און גרויס וואוילטיג וזכה זיין,
ביים קומען פונעם דערליינער א מאל,
אויף צו עולם הבא גאר אהן א צאהל.

זה ידידות אף, ווי ליב איז די רזה זיינע,
דו פרינצעסין שבת פיינע,
דרום דיר אקעגען לויפן מיר אלע,
קום, מיר געטען, קום, געקריינטע בלה.

(א) תיבת נעריצך שבתך חומר אין לה שחר כלל. ואין ספק שציל שפירצך
ע"ד הכתוב והוא סגור צדק (ישעיה ח' י"ט תי) והוא חוקפון: 6 כל חומר
שבת ומבדה ומענה כפי כח כח מפורש בקבלה שבו בעולם הזה יותר על
החבר הצעון לעולם הבא, מיטען הלכות שבת מ"ל מ"י ובמסכתא שבת קי"ח.
דיוק בתרע"ט:

לִקְרֹאתָךְ בְּאֵי כֶּלֶה נְסוּכָה א). לְבוֹשׁ בְּגָדֵי חֲמוּדוֹת
לְהַדְרִיק גֵּר בְּכִרְכָּה. וְהַכֵּל כָּל הָעֲבוֹדוֹת לֹא תַעֲשֶׂה
מְלֹאכָה. לְהַתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגִים בְּרַבּוּרִים וּשְׁלִיז וְדָגִים:
מַעֲרָב מִזְמִינִים כָּל מִינֵי מַטְעָמִים. מִבְּעוֹד יוֹם מִזְכָּנִים
תִּרְעוּלִים מִפְּטָמִים. וְלַעֲרוֹךְ בּוֹ כְּמֹה מִינִים. שְׁתוֹת
יִינֹת מִבְּשָׂמִים. וְתַפְנוּקֵי מַעֲדָנִים. בְּכָל שָׁלֹשׁ פַּעַמִּים:

מִעַן מְהוּט יוֹד אֵין אֵין אֵשִׁין קִלְיִיד,
מִעַן צִינְדֵט אֵין, בְּעִנְשֵׁט לִיכְט מִיט גֵּרוֹם פֿרִיִיד.
פֿון אַלע גַּעשֶׁעפֿטען אֵיין שִׁק,
אֵין די אַרְבֵּיט לִיגֵט מִעַן אָנוּעק,
תַּעֲנוּג יוֹד אָנצוּטאן בֵּיִים מִיש,
מִיט קאַפֿהינְער, עוֹפּוֹת און פֿיש.
מַעֲרָב פֿון גַּעכְטען אַלעֶרלִי שְׁפִיז בִּרְיִיט,
פֿון דָּער פֿרי פֿעטע הִינְער גִּרְיִט,
מִעַן גִּרְיִט אֵין מִינֵי זאַכֶּען פֿיל,
זִכְהֵר גוּטען נוֹיִן וויפֿיל מִעַן נוֹיִל
גַּעשֶׁמאַקע שְׁפִיז און נאַשְׁעֶרִי,
אויף די סְעוֹדוֹת אַלע דִּרְיִי.
תַּעֲנוּג יוֹד אָנצוּטאן בֵּיִים מִיש,
מִיט קאַפֿהינְער, עוֹפּוֹת און פֿיש.

א) חכמי ז"ל קראו לשבת בתוארי הכבוד מלכה, כלת, רי תמא סעבא
והי אמר כווא ופצא לקראת שבת המלכה, רי יצא לבש מאניה ואמר כווא כלת
כווא כלת (שבת קי"ט. א):

לְהַתְעַנֵּג נְחִלָּת יַעֲקֹב יִירֶשׁ בְּלִי מַצָּרִים נְחִלָּה ב). וַיִּכְבְּדוּהָ
עֲשִׂיר וָדָשׁ וְתוֹכּוּ לְנְאוּלָה. ג) יוֹם שַׁבָּת אִם תִּשְׁמְרוּ
וְהָיִיתֶם לִי סְנוּלָה. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹדוּ וּבִשְׁבִיעֵי נְנִילָה:
לְהַתְעַנֵּג חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִים וְגַם לְחֻשׁב חֲשִׁבוֹנוֹת. הִרְהוּרִים
מַתָּרִים וּלְשִׁדְּךָ הַבְּנוֹת. ד) וְתִינוּק לְלִמְדוֹ סֵפֶר לַמַּעֲצָח
בְּנִינֹת ה) וְלִהְיוֹת בְּאִמְרֵי שֹׁשֶׁר בְּכָל פְּנוֹת וּמַדְגוֹת:

סִלַּח יַעֲקֹבִים אַרְבֵּטֶהיִי. הָאֵט מִעַן דַּעֲרַפֿא,
אֵיין אַרְבֵּ אַהן אֵי גַרְעִיז צוֹם לִבֵּר.
אַכְטען דַּעם שַׁבָּת אָרֶם און רִיִיד,
זַענֵט אִיהֵר די גִּאָוֶלָה זוכָה גִּלְיִיד;
שַׁבָּת אויב אִיהֵר נוֹעֵט הִיטען פֿיין,
נוֹעֵט אִיהֵר גִּאָטֶם אֵי גַעלִיבֵט פֿאַלֵק זִיין;
זַעקֶם טַעג דוּרְכֶּאֱנֵאנֵד אַרְבֵּיט, מְהוּט,
און דַּעם זִיבֵטען טֵאג פֿרִיִיט יוֹד, רוֹהֵט.
תַּעֲנוּג יוֹד אָנצוּטאן בֵּיִים מִיש,
מִיט קאַפֿהינְער, עוֹפּוֹת און פֿיש.
חֲסִיד הַאֲנֶדֶל אֵין אִיהֵם דִּאָרף אויִףֿהֶעֶרען,
אויף קיין דַּעכְענוּג גַּעפֿיהֶרֶט ווֹעֶרען;

ב) כלשון הכתוב (ישעיה נח, יד): א אלמלי כסדרין וכו' מיד
נאלין (שבת קיח, ב). ה) מסדכין על התניקות ליארם בשבת ועל התניק ללמדו
ספר וללמדו איטות (שם) פירש רש"י שם ללמדו איטות, דהא נמי מצוה היא,
דכל מי שאינו מלמד איטות ללמדו, חסדימן שנה פה לשון הנמרא וכתב
למסנח בננות תרת ללמדו איטות, ובלי ספק עשה זאת בעבור הדרת שיהא
עולה יפה:

לחזענע הלויכד תהא בנחת (ו). ענג קרא לשבת. ויהשנה
משפחה. בדת נפש משיבת. בכל נפשי לך ערנה ולנות
בהבת. בשושנים סוגה. בו ינוחו בן ובת: לחזענע מעין
עולם הבא יום שבת מנוחה. כל המתענגים פה יופו

גלאט טראכטען אין די געהירען,
קעכטער שידוכים אויספיהרען,
ליינען, וויינען לערנען א קינד,
קוקען אין ספרים איז קיין זינד.

תענוג זיך אנצוטאן ביים מיש,
מיט באפהינגער, עופות און פיש.
הלוך שטיל לאז זיין באנג, נישט געזאגט,
שבת איז רוה, האט גאט געזאגט,
דער שלאף איז מתנה גאר אנטיק,
דערקוויקט, גיט צו געזונט א שטיק,
מיין הארץ גלוסט צו דיר באריקער,
רוהען אין דיר, שבת ליכער,
ווי עס רוהען זעהר צופרידען
מיט זייער געזינד די אידיען.

תענוג זיך אנצוטאן ביים מיש,
מיט באפהינגער, עופות און פיש.
מען טעם גלייכען שבת די רוה,
די וואס בריינגען איהם אין תענוג צו

לרב שמחה. מחבלי משיח יוצלו לרוחה. (ו) פרויטע
תצמיח וגם יגון ואנחה: לחזענע

חזענע שם הסוכר סוכני בר יצחק חזק.

מה יפית ומה נעמית בתענוגים. את שבת משיח
עזים: לך בשר וגם דגים. נכונים מבעוד יום: מערב
עד ערב לב חדים. בבא עתך עת דודים. גיל ושמח
ליהודים. למצא פדיום: ואף ענג להתענג בממתקים.
בתענוגות בני אדם. ויין כי יהאדם. ושאר משקים:

וועלען זוכה זיין צו פיל פרייד,
פריי ווערען פון ווייטיג, פון ליד:
אונזער הילף לאז שפראצען, אויפגעהן,
טרויער און זארג געשווינד פארגעהן.
תענוג זיך אנצוטאן ביים מיש,
מיט באפהינגער, עופות און פיש.

בה יפית אף ווי שיין און ווי ליב, א תענוג, קילעכען,
ביסט דו, שבת, פאר טרויריגע א לעכען,
פלייט און פיש איז ביי דיר דא ביי דע גרייט,
פון געכמינגען טאג דאס אלסדיגע פארטיג ברייט.
טעב א מעט-לעת פרייעט זיך דאס הארץ ביי לייד,
וען ביין זמן קומט, די ויסע ליבליכע צייט,

רָאָה וְקִדְשׁ בְּיוֹם קֹדֶשׁ. עֲלֵי יִינ וְכִרְהוּ. וְאִם אֵין עֲלֵי
לָתֶם בְּצַע. בְּעֵין יִפְה לְקֹדֶשׁוֹ: שְׁמִרְהוּ בְּהִלְכוֹתַי
מַעֲבֹדוֹת. מַאֲבֹת וְתוֹלְדוֹת. שִׁיר לְאֵל תֵּן לְהוֹדוֹת.
וְכָר לְקֹדֶשׁוֹ: כָּל שׁוֹמֵר יוֹם שַׁבָּת מִחֻלָּלוֹ. מִחֻלָּלוֹ
מִחֻל מַעֲלוֹ. וְכָא גּוֹאֲלוֹ שְׁמוֹ שִׁילָה. יוֹבֵר שִׁי לוֹ:
יְדַבֵּר סִימָן טוֹב לְךָ בְּכֵן וְאוֹת דָּגֵל. סִמְבִּטְיוֹן

א פֿרִיד, א שְׁמִחָה אֵין אויף אַלע אידען.
ווערען פֿריי פֿון זארג, לוסטיג און צופֿרידען.
דו ביסט א פֿארנעמען, אַלְמֶענע פֿאר ויי.
מיט גוטע שפֿייז, מיט וויין, מִשְׁקָה אַלְעֶרֶלִי.
ראה וקדש מאד קידוש אין דעם הייליגען טאג גאר פיין.
דערמאהן איהם לוסטיג אויף א גוטעז כּוּם וויין.
וויין איז שטענער, סײַדען אין א נויט,
אין בִּרְיָה, מאד קידוש אויף חֵלָה, אויף בְּרוּיט.
סמך זאַלסט איהם היטען אַלע ווינע דײַנע,
נישט טאן כּוּין אַרְבִּיט, מִלְּאֲכֹת אַלע מִינִים,
ניט אַנְעִלְכֶּע וואס שווער, ניט קלײַנע וואס גרענ,
נאר א שִׁבַּח צו גאט גיב, לויב איהם און וינע.
בל שטר ווער שַׁבָּת איז ניט מִחֻלָּל, ווי דאס געבאט,
איהם ווערען פֿארנעמען ווינע־זינד פֿון גאט,
אז וועט קומען דער גואל, שִׁילָה דער האר
וועט ער איהם בִּרְיִיעֵנען א מַתָּנָה דֶּעֶרפֿאר.
דער סמן אז דו, שַׁבָּת, ביסט הייליג, איז כּוּין בֶּעֲנוּיִי,
וואס אין דיר איז ניט גענאָגען מן דאס שפֿייז.

דְּמִתְגַּלְגַּל. בְּכָל יוֹם נַח בְּעַם סָגֵל: יִשְׁבְּתוּ וְיִשְׁקֻמוּ (א)
דְּמִוִּרְחִים וְלֹא נַחִים עֲדֵי שְׁשִׁי. וְתִשְׁלַחֶם לְחַפְשִׁי.
בְּגֵדֵי שֵׁשׁ וְגַם מִשִּׁי. לְכַבְּדֵךְ יַעֲשֵׂוּ. וַיֹּאמְרוּ בְּאֵי כִלְה.
מִה תֵּאֲחֲדֵי. חֵן שְׁלַחַן וְגַם גִּרְדֵּי. עֲרוּכִים כִּי בָא אֹחֲרֵךְ.

שטיינער ווארפט אַלע טאג סִמְבִּטְיוֹן דער טײַד,
און שַׁבָּת רוהט ער שְׁטִיל, ווי די יודען גלײַד,
וואס אַרְבִּיטען, רוהען ניט די גאַנצע וואך,
דעם זעקסטען טאג בעפֿרייט דו ווי פֿינעם יאָד,
לְכַבֹּד דִּיר טִהְיֶען ווי אן שײַנע בְּגָדִים,
קלײַדער פֿון גוטען ווידע־נִשְׁטאַף און פֿאַדִים.
וואסו דיר אַקעגען געהן ווי און וואָען אַלע:
לאז ויך ניט לאנג בעטען, סִקָּאָצִיל קוּם בְּלָה,
אַט האסט דו א מײַש גרײט מיט גוטע גערײכט,
אויף מַתָּנָה לִיבְטִיג שײַנט און פֿינקעלש כּוּין לִיכט.
דו שײַנסט נאך מַעֲהַר פֿינעם טאַרְנֶע־שְׁטאַרען שײַן,
אויף דיר שײַנט ווי גענץ לִיבְט גאטס כּבֹּד אַלײַן,
בִּשְׁעַת דִּי פִּיטֵר עקען וועלט אין גענעם טאג,
ווען הימל און ערד בעשטאַט גאט מיט ויין וואג,
האט ער מיט ויין טײַער לִיכט בעלִיכט דִּי וועלט,
אז דער מענטש אַכְּעֵר האט געוֹינֶרִיגט, געפֿעהלט,
האט גאט דאס לִיכט געוואלט פֿאַרפֿאַרען געשײַנע.

(א) דריי נדר סמבטיון יוכח, שם שר

ח. ביר פֿיא.

קומי אורי: כבוד יי עליך כאור זרח. בעת יצר בלי מורח. קצות מערב וגם מזרח. צפון וימין: עליונים ותחתונים במאמרו. עלי תבל שם אורו. ובחשוו יציר דיוצרו. בקשו דהשמן. ואת חלית פני קונך ולא נשמן. יום אחד דמוצאי (ג) ואו נגנו ליראיו. יין עסים ומן: יהי לזכרך ולשמך וינצל מכל רע. וישכון בצל עצי עדן. ושם אצל ישרים יתן: סעודותיו

ואח דו אפער בעטמם ביין באשעפער ווי א קינד, האלט ער זיך דערמיט אויף, לייגט אפ אויף מארגען, און שבת צו נאכט באלד דאס ליכט פארבארגען, ער בעהאלט עס צו די פרומע וינע דארט, מיט דעם יין המשומר אין מן אין איו ארט. **יד** צו דעם וואס דערמאנט אין היט דייך וועט עס ויין. ער וועט בעשירעמט ווערען פון ביין, פון פיינ, רוהען אונטער די ביימער אין מן-עדן, נעבען די צדיקים ויצען אין פריידען. **סעודותיו** ווער שבת האט דריי סעודות נישט פארשעהלט, ווי משה האט עס אין איין פסיק געשטעלט, מיט דעם היום וואס ער שטעלט דריי מאל אריין, דער בעגליקט אויב די דריי וועט ער מכהם ויין.

(ג) סדר על מה שאמר אל: אותה האורה שכבר בה העולם אדם הראשון עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו כיון שחטא אדם הראשון בקש לשחית חלק כבוד לשבת וכו' כיון ששקעה חמה במצא שבת התחיל הדבור בד פריב.

ושבתותיו אשר שלש באיש עניו בדת פלש. במקרא חדר היום שלש. (ג) רמו שששתן: יעלה אם שלש אלה יעשה לה. מתבדים וגם צירים יצרו בלי מצרים. יירש נחלה: ברכות יעשה מורה בראשיתך. ויש תקנה לאחריתך וטבו בנים ביצאתך. להבדיל ישאו: בום רותה להלל יה בשיר ורון. בקול נעים קרא בגרון. ללותך בגין אהרן (ה) בשיר יקראו: כבוד מלכים וכל פלכים ללותם. הפחות והסגנים. בשבחות

וועט ניצול ווערען פון וועהמיג, פון צער, און א נחלה אהן א ברעג ארבען דערפאר. ברכת מיט א קידוש, שבת, איו ביין התחלה, און ביין אונעקנאע איו מיט א הבדלה, אויף א בום ויין לויגען הויך די איידען, דייך אויף ארויס צוגעלייטען אין פריידען, זענען ווי אליהו-מיט א זים קול הויף, כבוד דער כבוד פון מלכים, פירסטען איו דאך אויף, אז אלע פיינע בריזות בעלייטען ווי, מיט ראציעס אי מיט נגונים אלעקליי, אי מיט א גרויס אורא שרייען גאר א שרעק, אלע צייט ווען ווי געהן פון שרייף אונעק.

ס רומט לערש פערטס דווס שאמר בכתוב (שבת יד, כז) ויאמר משה אכלוזה דווס כי שבת דווס לה דווס לא תמצאוה בערתי (ד) מן אהרן, רל פקד וכן של אהרן, שדא פטרס או אליהו:

מנוחה. בעת יחמר. יוחן בפת דג ובשר. ילב בשר.
בלי מחסר. לחמו נכפל: יום שביעי במרועי. אוי
קשבו. ברכת דגן שמים. ברת לחם יומים. איש
תחתיו שבו:

מחבר זה חסר חתם שמו בראשי הדפוסים: יום, הכשר, ואם
נשים, תש, נפש, חקיותה, זה, קולי, רית יהונתן חזק.

יום שבת קדש הוא. אשרי האיש שומרהו. ועל
דגין וברהו. ואל ישים אל לבו. הכים רק ואין בו.
ישמח ויררה. ואם לזה. הצור יפרע את חובו:

ויצען ווי א שררה, נישט ליידען קיין נויט,
לאו דעם ויבטען טאג ויין געטאפעלט ויין ברויט,
ווי משה'ס רייד, וועלכע מען האט פארנומען,
דענסמאל ווען דער מן איז פון הימל געקומען,
בשעת דעם ברויט געבען דענסמאל אויף צוויי טאג.
איצט יעדער אויף ויין ארמט, איז געווען ויין ואג.

יום שבת דער טאג פון שבת הייליג איז ער,
וואויל דעם וואס היט איהם ווי עס געהער.
און דערמאנהט איהם אין קידוש אויף וויין,
עס פאלט איהם גאר קיין געדאנק נישט ציין,
אז דער בייטעל איז גאר ליידג, לער,
נישטא אין איהם אי א שילינגער.
לאו ער ויף פרייען, עסען לרוב,
אויב ער בארנט, וועט גאט צאהלען ויין חוב.

וברננים. בכר עת צאתם: יצו חסדו קדוש יעקב.
ליל ויומם. ואז לנים על מקומם. ינצחו שיר אשר
ומם. בכר מיני ומר: עלי עולה אשר בפולה ביום
שבת. באהבת יום ברוב חבת. עם נצור באישון
בת עין נשמר: מי יפאר נדל פאר המלכה. מעתה
אפים. הדיכחה אלפים אמה ארבה: חי וקוף מך
בקוראי שמך. שמע עליון. ואל תחרש לרש ואביון.
וקבל ניב וגם הניון. לבבו נשפל: מזון ארוחה. ליום

וה לאו דער הייליגער, וואס ביי יעקב געאכט,
גאר בענויען אונו ויין חסד טאג און נאכט,
דענסמאל וועלען די לנים אויף יידער ארמט,
שפילען אויף די פלים פון אימליקען סארט,
אויף דער טאפלער עולה שבת אין פייער,
פאר ליבשאפט צום טאג, וואס מען האלט איהם שייער.
היט דאס פאלק דערפאר אפ און פארנעם עס נישט,
ווי דאס שווארץ אפעלע פון אויג ווערד געהיט.
ס יסאר דער מלכה'ס שיינקייט איז נישט צודערציילען,
איהר שפיין טאפעל, איהר גאנג צווייטווענט איילען,
ה ריכט-אויף, א, לעבעדיגער גאט, דעם וואס קומט אום
וואס רופט צו דיין ליבען נאמען, וואס איז פרום,
הארף, אויבערשטער, די רייד, דאס געבעט פארנעהם,
ואלסט נישט שוויגען צום אביון, וואס אין דער קלעהם.
פון דער ארמער וואס איהם פעהלט שפיין אויף שבת צום טיש,
לאו ער געהאלפען ווערען מיט ברויט, פלייש און פיש.

הַבֶּשֶׁר יִינּוּ וְדָגִים. אֶל יַחֲסֵר בִּתְעֻנוּתָם. וְאִם שָׁלֵשׁ
אֵלֶּה לִפְנֵינוּ צָנִים. זֶה יִהְיֶה שְׁכָרוֹ אֲשֶׁר חִפֵּץ בִּיקָרוֹ.
יִסְתָּף הָצֶה דָּג. וּמִצָּא מְרַגְלִית בִּבְשָׁרוֹ א) וְאִם שְׁלָחַן
בִּדְתִּי עָרוּךְ. וּמִלֶּאךָד אֶל יַעֲנֶה בָרוּךְ. זֶה יִהְיֶה זְמַן
אָרוּךְ. וְאוֹיְבָיו יִהְיוּ כְדוּמָן. וּמִלֶּאךָד רַע יַעֲנֶה אִמָּן.
בְּעַל בִּרְחוֹ יִסְפֹּר שְׁבָחוֹ. שְׁמוֹ יַעֲלֶה כְּטוֹב שְׁמִין:

אבשר פלייש, וויין און פיש וועט איהם גיט פעהלען.
וועט ער די דריי געריכט צום טיש שטעלען,
דאס וועט ויין דער לויז וויינער דערפאר,
פאר טייסער האלטען שבת דער שבת.
יוסף צושפאלט א פיש, ס'איז גאנץ קלאר
און געפינט אין איהם א פערעל גאר.
אם איז דער טיש געגרייט ארענטליך-פיין,
און גאט'ס מלאך זאגט: „ואלסט געבענשט ויין,
וועט עס טאקי תמיד ויין ווי היינט,
ווי מיסט וועלען ווערען וינע פיינט.
דער שלעכטער מלאך ענטפערט אמן,
און וועט מווען לויבען ויין גאטען,
דער שם וויינער וועט געהן צווישען לייט,
אזוי גיט גוטער אייל וואס שטעקט ווייט.

א) יוסף מוקיר שבי ובניה (דס קרעה אשכנז ביה מרצותא (שבת ק"ח א')

נָשִׁים גִּירוֹת תִּדְּלִיקָנָה. וְחֵק גִּירוֹת תַּחֲוִיקָנָה. וְהַחֲלוֹת
תַּסִּיקָנָה: יִגַּן בַּעֲדָן זְכוּתָן. יוֹם בֹּא עֵת לִידְתָּן. וְאִם
לֹא עָבְרוּ וְנוֹהְרוּ. אֲנִי קְרוּבָה לִידְתָּן ב). תָּנוּ שְׁבַח
וְשִׁירָה. לֹאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת בָּרָא. וְדָנוּ בוֹ נֶתַן תּוֹרָה.
קָרָא לְמֹשֶׁה מִתְּנָה. בְּבֵית גִּנּוּי הוּא מְמוּנָה. לֵךְ יֵאָתָה
זְקֹחַ אוֹתָהּ. הִנֵּה לַעֲדַת מִי מָנָה: נֶפֶשׁ כִּי נֶאֱנָחָה. בָּא

מיס ווייבער אועלכע וואס ליכט בענשען.
און האלטען ווייט צייט ווי מענשען,
וואס וי באקען און געהעסען חלה,
דער זכות פון די דריי מצוות אלע,
וועט וי אם ירצה השם ביישטען,
אין דער רעכטער צייט ביים צוקינד געהן,
דערפאר וואס וי היטען דאס אלסדינג,
וועלען וי געווינען גיט און גרינג.
זי גיט צו גאט א שבת א פיינעם,
פאר דעם הייליגען שבת ווינעם,
ער רופט און זאגט צו משה א ווארט:
„א מתנה ליגט אין מין אוצר דארט,
שבת איז עס, פאסט דיר שוין וויינער,
געהט גיב וי די יודישע קינדער.
שם אז דאס הארץ וויינט, צרות מרעטען צו,
קומט דער שבת, קומט מנוחה אי רוח,

ב) מרבי' חיל במרק במה מדליקין (שם ל"ב)

שבת בא מנוחה. ניל וישון ושמחה: ברכו וקדשו
במן. מלכות דעם לא ארמן. והשבת נפש משיבת. בפסת
בר אשר טמן (הקותיה במרה. נצטוו באזהרה.
בחררים בשערה תלויים הלכותיה. שומרי מצותיה:
ינהלו דיום שכלו שבת בצבאותיה: זה האות אשר
שם אל. בינו ובין בני ישראל. ובשביעי אשר הואל:

לוםטינקיט קומט, א שמחה, א פרייר,
מען פארנעסט אלע צרות און ליד.
נאט האט מיט דעם מן אין יענער צייט,
געגענשט, געהייליגט דעם טאג ביי ליט:
געהייליגט, בארויף איז דאס א בענוי:
אין איהם איז נישט גענאנעט מן, קיין שפיין,
געגענשט, וואס פרייציג קומט פאר איהם אן
מיט א מאל גאנצע צוויי מעסטליך מן.
חקתיה היט מען פון שבת די פיל געבאט,
בעקומט מען עולם הבא פון נאט.
ה דאס איז דער צייכען פון נאט דעם הער,
צווישען איהם און ישראל שטעהט ער
און דעם ויבטען טאג וואס ער וויל,
וואס ער איז שטארק הייליג, רעהיג שטיל.

ק דברי חסד סבארים חתר בדרול: רבי ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו
במן. ברכו במן. שכל ימות השבת דהא יורד עומר בערב שבת שני עשרים, וקדשו
במן, שלא יורד בו כל עיקר. (ביר פירא) ותרננתו לפי הדברים האנ

במבטיון הנדר. שבכל יום קץ ונמדר. יוכיח פו
מעות. תשיב דמין אשר שואל (קורי קולות יחדלון
בעת שירי יחדלון. כי כמל הם יצון. ואר ישינו
גבורי. באדח שיר נפל הכרי. התקוששו ואל השמשו
בנוי שיר שפחה די: התקוש

סמבטיון דער מייד וואס לויפט יעהר ניד,
און שבת גאר פלוצלים שפעלט ער ויד,
בענויט, אז פון רוח איז ער א טאג,
דאס גיב דעם אפיקורוס א נאג.
קלי עס הערען אויף די קולות ויינע,
נוען איך וינג הויף די זמירות מיינע,
וואס גיסען ויד מתייה ווי טוי גלייך,
די שטארקע קולות פון יענעם מייד
שניינען, ווענען נישט משיג גבול מיר,
אין דעם שניינער פון וינען מיין שיר.
האלט ויד ציין, קיין רעש, קיין פיפס מעהר,
געהמט נישט די קרוין פון שיר, וואס מיר געהר.

(ה) רומז לכה שאמרו זיל: פירנעם רוסום הרשע שאל את ר עקיבא, אמר
זה יום מיומים (כאי שטא יומא דעבתא מכל יומא) אל דרי נר סמבטיון יוכיח
ציר פיר

זה הספר סימני ישראל והוא ר' ישראל טאטארה והסימן סתדל
בראשי תיבות: יה, שבדן, רבבון, אלהא, למקדשך.

ה רבון עֲלָם וְעֶלְמִיָּא. אַנְתָּ הוּא מַלְכָּא מַלְךְ מַלְכֵּיָּא.
עוֹבֵד נְבוֹרֶתְךָ וְתַמְהוּדָא. שְׁפָר קִדְמִי לְתַהוּיָּא:
ש בַּחֲוִין אֲסִידֵר צַפְרָא וּרְמִשָּׂא. לָךְ אֱלֹהָא קִדִּישָׁא.
דִּי בָרָא כָּל נַפְשָׁא. עִירִין קִדִּישִׁין וּבְנֵי אִנְשָׁא.
חַיּוֹת בָּרָא וְעוֹפֵי שְׁמַיָּא:
ז בְּרַבִּין עוֹבֵדְךָ וְתַקִּיפִין, מְכִיד רְמִיָּא וְנִקְיָה כְּפִיפִין.
לו יְהוּה נְבִיר שְׁנִין אֶלְפִין, לָא יִיעוֹל נְבוֹרֶתְךָ
בְּחוֹשְׁבֵּנִיָּא:

ה רבון נאמ דער קער פון אייביג-אייביקער צייט
דו ביסט איבער מלכים מלך ביי לייט,
דיינע גרויסע ווערק און וואונדערליכקייט,
ווי דא צינדער-צעהלען געפעלט מיר פֿיין:
סדן איך לויב פֿריהמארגענס, אין אָנענס נישט מִתְדַּעַר
צו דיר, הייליגער נאם, חידושים-ווינדער,
וואס געשאפען אימליכע ואך געווינדער,
הייליגע מלאכים אי מענטשענס-קינדער,
פון די חיות ביו די פֿייעל ארין.
רבנן גרויס, שטארק איז דיינע ווערק ביו אויף א האר.
דערנידריגסט הויכע, דערהויכסט נידריגע גאר.
ווען א מענטש זאל געבען שווענט יאהר,
וועט דין ווערק גערעכענען אין שטאנד ניט זין.

א דָּרָא דִּילִיָּה יִכָּר וּרְבוּתָא, פֿרוֹק ית עֲנָךְ מִפּוּם
אַרְיִוּתָא, וְאַפִּיק ית עֲמִיד מִנּוּ גִלּוּתָא, עֲמִיד דִּי בְּחִרְתָּ
מִכָּר אומיָּא:

ל מִקְדֵּשְׁךָ תוֹב וּלְקוֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין, אַתָּר דִּי בֵּיה יִחְדִּין
יְרוּחִין וְנַפְשִׁין. וַיִּמְרוּן לָךְ שִׁירִין וּרְחִישִׁין, בִּירוּשָׁלַם
קִרְתָּא דְשׁוּפְרִיָּא:

צוֹר מִשְׁלֹו אַכְלֵנוּ בְּרַכּוֹ אָמִינִי, שְׂבַעֲנוּ וְהוֹתֵרְנוּ בְּדַבֵּר
יְי: הוּן אַת עוֹלָמוֹ רוּעֵנוּ אָבִינוּ, אַכְלֵנוּ אַת לֶחֶם

אלהא נאם, וואס פֿבוד איז דיינס, שטארקייט דערפֿי,
דיין שאך ביי לייגען פֿונם מויל געפֿריי,
ליזו דין פֿאלק אויס, אין גייטען שטעה ווי ביי,
דאס אויסגעוועהלטע פֿאלק דיינס, וואס געהר פֿיין.
למקדש צו דין בית המקדש געהר ויך ווינדער,
צום אָרט וואס דארט קוועלט אי הארץ אי גלידער
און וינגען וועט מען דיר שיינע לידער
אין ירושלים, א שטאדט גאר א שין.

צו משה נאם, פון ויינס וואס מיר האבען געגעסען
געשט, רבנתי, פיל איהרע ווענט געגעסען,
מיר געגען וואס דעם האלו אריבער,
און לאזען נאך אויפֿין טיש איבער,
ווי טאקי געוואנט דאס נאם.
ח דער וואס ער שפייזט די וועלט ויינע אליין,
אונזער שפייזער איז ער פון הימל דארט

זיינע שטייגער, על פון נידה לשמו ונהללו בפנינו, אמרנו
וענינו אין קדוש ביי: זיך בשיר וקול תודה נברך
לאלהינו. על ארץ המדה טובה שהגחיר לאבותינו.
מוזן וצידה השביע לנפשנו. חסדו נבר עלינו ואמח
וי: זיך רחם ברחמך על עמך צורנו: על ציון מסכן

האבען זיין ברויט געגעסען גרויס אי קליין,
און אויף זיין וויין געטרונקען, נישט געשפארט.
דריבער לאמיר איהם אלע באנקען שיין,
און מיט אונזער מויל איהם לויבען אויפ'ן ארם
מיר זאגען טאקי, ענטפערען א ווארט:
קיינער איז הייליג ווי נאט.

נאט פון זינס וואס מיר האבען געגעסען,
בענשט, רבותי, פיל איהרע זענט געגעסען וכו'
מיר מיט א גרויס לויב, מיט געזאגט און לידער
לאם מיר לויבען אונזער נאט אויף א קול
פאר דער נוסער טייטערער לאנד, ברידער,
וואס ער האט אונזערע קלענערען געארבט א מאל,
מיט שטיין און דערנערונג פאר די גלידער
האט ער אונז אנגעשטיגט מיט-א-מאל;
זינט גאד זענען אויף אונז אהן א צאהל
און די געטרייט פון נאט.

נאט פון זינס וואס מיר האבען געגעסען,
בענשט, רבותי, פיל איהר זענט געגעסען וכו'
הם דערבארעם ויך מיט ביין חסד געשוניד

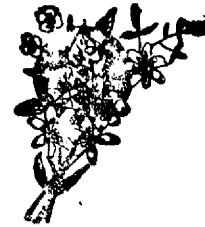
אויף ביין פארק, שטארקער נאט, און שמעה ווי ביי,
אויף ציון, וואו ביין פבור ויך געפינט,
אויף דעם הייליג הויז, אונזער שיין געביי,
זענער, ביין געטרייטער קנעכט דורס קינד,
זאל קומען און פון ביין אונז מאכען פריי,
אונזער חיות, וואס מיר האבען ליב טריי,
ער, דער געזאלבטער פון נאט.

נאט, פון זינס וואס מיר האבען געגעסען,
בענשט, רבותי, פיל איהרע זענט געגעסען וכו'
יעה זאלסט בויען דעם בית המקדש אויף זיין ארם,
די שטארט ציון מיט מענשען דערפילען,
און זענען א גי ליד וועלען מיר דארט
מיט א באפעלע געהן און צו שפילען,
דער נוסער הייליגער נאט, וואס האלט ווארט,
זאל געלויבט ווערען מיט אלע געפיהלען,
אויף א גרויסען בעכער וויין א פילען,
בפי די ברכה איז פון נאט.

נאט, פון זינס וואס מיר האבען געגעסען,
בענשט, רבותי, פיל איהרע זענט געגעסען,

הַרְחֵקֵנוּ הַקֹּדֶשׁ יִתְבָּרֵךְ וַיִּתְעַלֶּה. עַל כּוֹס יַיִן מְלֹא כִּכְרֵת יִי: צוּר

מִיר וְעֵנָן וְאֵם דָּעַם הָאֵלֹּי אֶרֶיבֶּר,
אֵין לֹאֲעֵן נֶאֱדָר אִוִּיךָ דָּעַם מִישׁ אִיבֶּר
וְוִי מֵאֲקִי גְעֻאֲנִי הָאֵם גְּאֵם.

זְמִירוֹת לְיוֹם שַׁבָּת

אֵם הַמֶּלֶךְ שֶׁם הַמַּחֲבֵר (שִׁמְעוֹן בֶּר יִצְחָק) הוּא רַבֵּנוּ שִׁמְעוֹן רַב.
שִׁמְעוֹן בֶּנֶי פִּינְטוֹס וְהֵנָּה שֶׁמֶל בְּרֹאשֵׁי הַחֲרוֹזִים מִדְּהַרְוֵי הַשָּׁמַי: שְׁבִמִי
יֵה, מִה יִקֵּר, עֵילֵם, וְצִפּוֹר, נִסְמִרְתִּי, בִּכְוֹאִי, רֹאוֹתוֹ. וְאֶחָד
עֲשֵׂה חֲרוֹז אֶחָד הַמִּתְחִיל: יִצְחָק צוּר חֲסִדוֹ קִהְלוֹתוֹ, רִשִׁית יִצְחָק הוּא
יִסְדּוֹ לַתֵּת שׁוּר וְשִׁבְחָ לְהַשִּׁי עַל שְׁתַּצִּיאָתוֹ מִמִּצְרַיִם וְהַצִּילָתוֹ מִשּׁוֹנָי הָיִ.

בְּרוּךְ אֲדֹנֵי יוֹם יוֹם יַעֲמֵם לָנוּ יֵשַׁע וּפְדִיּוֹם
וּבְשִׁמּוֹ נִגִּיל כָּל הַיּוֹם. וּבִישׁוּעָתוֹ נָהִים. רֹאשׁ עֲלִיּוֹן.
כִּי הוּא מָעוֹז לְדָדֵל וּמִחֲסֶה לְאֶבְיוֹן: שְׁבִמִי יֵה לְיִשְׂרָאֵל

בְּרוּךְ גְּעֻלִיבִיט אֵין גְּעֻרֶאֱנִקִט אִיו גְּאֵם מֵאֲג־טְעִנְלִיךָ.
עֵר לֹאֲרִט אִוְנוֹ אֵין מִישׁ הִילְף מְעַהֵר וְוִי מְעִנְלִיךָ.
מִישׁ וַיִּין גְּאֵמֵעֵן אֶלֶע טָאָג פֶּרִי־עֵן וַיִּדֵּי מִיר,
אֵין מִישׁ וַיִּין הִילְף הִיבֶעֵן מִיר דָּעַם קֹאֵפֶ אֶפִּיר;
כֶּעֶן עֵר אִיו אֶ שְׁמֵאֲרִקִיט צוֹ דָּעַם אֶרְעֵמֵאֵן.
אֶ בְּעִשְׁמִצוֹנֵג צוֹם אֶבְיוֹן אֵין אִיהֶם פֹּאֲרֵאֵן.
סִבִּי גְאֵטִם שְׁבִטִים וְעֵנָעֵן עֲדוֹת פּוֹן אֶנְהִיב אֵין
צוֹ יִשְׂרָאֵל, וְוִי עֵר הָאֵם וַיִּי גוֹטִם גְּעֻטֵּאֵן.
אֵין וַיִּשְׁרַע צָרוֹת אִיהֶם אִוִּיךָ גְּעוּעֵן שְׁלֵעֵבִם.
אֵין וַיִּי הָאֶבֶעֶן שְׁוֹעֵר גְּעֻרֶבִיט, גְּעוּעֵן קִנְעֵבִם.

עדות. בצרתם לו צר. בסבלות ובעבודות. בלבנות
הספיר הראם עו ידירות *) ונגלה להעלותם מעמק
בור ודות. כי עם יי הקסד והרבה עמו פדות: מה
יגר חסדו בצלו לגוננו. בגלות בבלה שלח
למעננו *) להוריד בריחים במנה בינינו. ויהנם לרחמים
לפני שובינו. כי לא יטוש יי את עמו בעבור הגדול

ויהיו גרוים ליבשאפט יי אין א ליכטיגען שיין,
קומט יי ארויסנעהמען פון דער גרוב פון פיין;
דען ביי גאט איז דא גאט, גוטסקייט אלע מאל,
אויף אויסצולייזען פיל וועטען אהן צאהל.
מה יקר ווי וואונדער טייטש איז ייין גאט, וואס ער טהום,
אין שאפען ויינעם יי צו בעשימאפען גוט,
יי צוליב געהט ער אין גלות בבלי דארט,
אין די שיפליך צווישען יי נעהמט ער איין ארט,
רחמנות, ליבשאפט לאזט ער יי דערלאנגען
ביי יענע, וועלכע האלטען יי געפאנגען;
דען ייין פאלק פארלאזט גאט נישט אומטום
צו ליב ייין גרויסען נאמען און רוהם:

(א) ו' גלי שביטה בלבת אש מתוך הסנה בזמן שעבוד גלות מצרים, והמשיח
בולך ומטה מה כל שעבדי עול מלכויות על הסדר:
(ב) חזו מה שאמר וי: כמה חביב ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום של
שביטה עסקו, ולו למצרים שביטה עסקו, ולו לבבל שביטה עסקו וכו' (מגלה כ"ט).

שמו: עינם שח פסאו להציל ידידיו *) להעביר משם
מעוני מורדיו. מעבור בשלח פדה את עבדיו. קרן
לעמו ירים תהלה לכל חסידיו *) כי אם הונה ורחם
ברחמיו וכרוב חסדיו: וצפיר העזים הגדיל עצומיו
(ה) וגם חזות ארבע עלו למרומו *) ובלבם המו

עלם אין עולם דארט שטעלט ער ייין שטוד אנדער
מציל צו ייין ויינע געליבטע ווידער,
אויסצומאכען דארטען ויינע פיינדס תקיפות,
דערלייזט ויינע קנעכט פונם שווער, פון רדיפות,
דערהויכט ייין פאלקס הארען, עס בעקומט א קראפט,
האט צו אלע ויינע פרומע רוהם פארשאפט;
דען אויב ער מאכט טרויעריג-אומטיג א מאל,
דערבארמט ער ייך מיט ויינע גאט אהן א צאהל.
וצדד און דער ציגענפאק איז יעהר שטארק געווארען,
עס וואקסט איהם ארויס א פיערשנדיג הארען,
האט ייין געליבט פאלק צו פארבארבען געדאכט,
דורך די כהנים האט גאט פון פיינד תל געמאכט,

א עלם הוא מדינה בפרס ועיר המלוכה שם הוא שושן הבירה (דניאל ח' ב).
(ד) ודברים האלו כרמים דמה שאירע לאבותינו בפרס בימי מרדכי ואסתר,
עשר כבור אויביותם לשלוט בדם ונהפך הוא אשר שלטו דבה בטוהרם;
(ה) והצפיר השעיר מלך יון (דניאל ח' כא):
(ו) חזות ארבע, דמה די מלכים שחלקו להם ארצות אלכסנדר מלך יון
אחרי מותו (דניאל ח' ח) ועיין שם פירוש רבינו מערה גאון והראב"ע:

לְהַשְׁהוּת אֶת רְחוּמָיו. עַל יְדֵי כִהְנִיו מִגֵּר מִתְקוֹמָמָיו א
חֲסִדֵי יי כִּי לֹא תִמְנֶה כִּי לֹא כָלוּ רְחוּמָיו: נִסְתַּרְתִּי
לְאֶדָּוָם בְּיַד רָעִי מִדְּנִי א
שֶׁבְּכָל יוֹם מִמְּלָאִים בְּרַסָּם
מִעֲדֵנִי. עֲזַרְתָּ עִמִּי לְסִמּוּךְ אֶת אֲדֵנִי. וְלֹא נִמְשַׁתְּנִי

דען די גנאד פון גאט האָבען גיינמאל גיין עק.
דאס רחמנות וינע גיינמאל נישט אונזעק;
סגרת איד בין אריין אין אַדום האנד, ביזע ליט,
וואס מיין גוטס פילם אן וייער בויך אלע צייט,
אי דארטען אויף איז מיט מיר די הילף וינע,
אונטערצוהאלטען די פונדאמענטס מינע,
אין אלע מינע צייטען שטעהט ער ביר ביי,
דען גאט פארלאזט נישט, איז אויף אייביג געטריי.
בבא פון אדום קומענדיג אין קליידער פון בלוט און רויט,
מאכט ער אין בצורה א שטעכטונג, פעלשער דעם מוים,
ויער בלוט שפריצט, וינע קליידער צופארבען,
מיט ויין גרויס קראפט לאזט ער די עלסטע שטארבען.
פארבאזט וי מיט ויין שטארקען אטעם געשווינד
אין דעם מאג ווען עס הייבט ויך אויף ויין שטורקווינד.

ח רבו למה שארע לאבותי בימי מתתיהו כהן גדול השמאי כשעמד
עליהם אנשיכוכם מלך יון:
וז בני אדום הרעו לישראל בהרבן בית שני, ומלכות רומי היתה בתחלה
חכם בני אדום, עיין דרך עובדיה א. א. ולשון הפיוט מה נסתרתי לאדום אפס
להשוות עם לשון הכתוב ואל תסור שרדיו ביום צרה (עובדיה א יד) שה
האדומים השורם בארצם מכורים השלטים לבני
הדרך שם בסוס

כָּל יָמֵי עַדְנִי. כִּי לֹא יִנָּח לְעוֹלָם אֲדֵנִי: בָּבֹאוּ מֵאֲדָוָם
חֲמוּץ בְּנִידִים א
זָבַח לוֹ בְּבִצְרָה וְטָבַח לוֹ בְּבִנְיָדִים א
וְיוֹ נִצָּחָם מִלְּבוּשָׁיו לְהֵאָדָּם. בְּכַחוֹ הַגָּדוֹל יִבְצֹר
רוּחַ נְנִידִים. הִנֵּה בְרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: רְאוּהוּ
כִּי בֶן אֲדָוָה הַעוֹצֵר. יַחֲשׁוּב לוֹ בְּבִצְרָה תִּקְלֹט
בְּבִצָּר. וּמִלֵּאָךְ בְּאָדָם בְּתוֹכָהּ יִנָּצֵר. וּמוֹיֵד כְּשׁוֹנֵג
בְּמִקְלָט יַעֲצֹר א
אֲהַבּוּ אֶת יי כָּל חֲסִידָיו אֲמִנִּים
נוֹצֵר. יִצְוֶה צוּר הַסֵּדוּ קְהִלּוֹתָיו לְקַבֵּץ. מֵאַרְבַּע

ראותו אַדום־סֵר, וְעַהֲמֵר, הָאֵם אֲזוּי וְיָךְ גַּעֲנָרְמֵס:
בְּצָרָה הִיט וְיוֹ בְּצָר דָּעֵם וְוָאֵם דָּאֲרֵם פֶּאֲרִשְׁפֶּאֲרֵם,
א מִלֵּאָךְ וְיוֹ א מַעֲנֵשׁ קֵעֵן דָּאֲרֵם בְּעִשְׂצֵם וְעִעֲקֵן,
און דער וואס בְּכִיוֹן וְיוֹ דְּעֵר וְוָאֵם אומגעקען.
אלע וינע פֶּרוּמֵס, הָאֵם לִיב גָּאֵם דָּעֵם הָעֵר,
די אלע איהם אָמֵת גַּעֲמָרִי הִיט עֵר:
צֶה גָאֵם לָאוּ גָאֵר טָאֵן וְיִין עוֹלָם צוּפֶאֲרִקְלִיפֵעֵן,
פִּין פִּיר וְיִטֵּעֵן וְעִקֵּם צוֹ אִיהֵם צוּנִיפֶמָרִיפֵעֵן,
אויף דעם העכסטען פון די בֶּשֶׂרִג, מֵאֲכֵעֵן אֲוִנֵעֵר אָרֵם,
מיט אונז קריק לאז דער פֶּאֲרִשְׁפֶּאֲרֵם וְיָךְ קַעֲקֵעֵן דָּאֲרֵם.

א, ורמל נסתרתי לטיטוס ומטעו שהיו מבני אדום עמי יושבי ארץ אדום שם אדום
זרעים לישראל (עובדיה א. יי רב והרבה מקומות). וגפז יתכן לפרש נצ בד
כצ על יד. ומדני הוא מן אנשי ריב וכדון כלומר אנשי מצות הרעים,
ס) ישעיה סג מתחלת הפרשה ואילך: ח) שם לר. א:
יא) סופר על מה שאמרו חל (מכות יב א) שלש מצות עשה שר של

רוחות עָדִיו דְּהִקְבֵּץ. וּבְהַר מְרוֹם הָרִים אֲתָנוּ לְהִרְבֵּץ.
וְאֲתָנוּ יָשׁוּב גְּדָחִים קִוֵּבץ. יָשִׁיב לֹא נֶאֱמַר כִּי אִם
יָשִׁיב וְקִבֵּץ י: בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר טוֹב נִמְלָנוּ.
בְּרַחֲמָיו וּכְרוֹב הַסִּדְיוֹ הַגָּדִיל לָנוּ. אֱלֹהִי וּבְאֱלֹהֵי יוֹסֵף
עֲבָדָנוּ. לְהַגְדִּיל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:
בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ בְּכַבּוֹדוֹ. לְהַגְדִּיל וּלְשַׁבְּחוֹ

עַר קָעֶרֶט צוּרִיק, שְׁמַעְהֵם אֵין פֶּסֶק נִישְׁמ נַעֲשִׂירִיבֶען.
נֶאֱרָ אַזוֹי: „עַר קָעֶרֶט וִיךְ קָרִיק אֵין הָאָט פֶּאָרְקִלִּיבֶען.
בִּיד גַּעֲלוֹיבִט אֵינְטֶער גָּאָט, וְוָאָס הָאָט אֵינְטֶער גַּטִּם גַּעֲטָאן,
כְּפִי וִיין רַחֲמֵנוּט אֵין גְּרוֹיִם גָּאָד פֿון לֹאָנֶע אָן.
אֵינְטֶער גַּעֲלוֹיבִט גְּרוֹיִסֶע חִידוּשִׁים בְּעִשְׂעֵהֲרֶען,
נֶאֱרָ אֵין נֶאֱרָ אַזוֹי לֹאָנֶע עַר וִינִישְׁעֶר מַעֲהֲרֶען,
צוֹ דְּעִרְהִיבֶען וִיין גְּרוֹיִסֶען נֶאֱמֶען נֶאֱרָ מַעֲהֲרֶען,
וְוָאָס אֵינְטֶער גַּעֲלוֹיבִט גַּעֲטָאָפֶט אֵינְטֶער צוֹ וִיין רוֹהֶם,
בִּיד גַּעֲלוֹיבִט אֵינְטֶער גָּאָט וְוָאָס בְּעִשְׂאָפֶט אֵינְטֶער צוֹ וִיין רוֹהֶם,
צוֹ רִיחֵמֶען, צוֹ דַּעֲרִיגִילֶען וִיין גְּרוֹיִסֶען אֵינְטֶער אֵינְטֶער,

אֵדוֹם לַטְעוֹת, מוֹעֵה שְׁאִיטָה קִלְטַת אֵלֶּא בְּצִיר (עִיר סְקֵלֶט בַּחֲלַת רֹאזֵב, דְּבִירִים ד'
מֵי) הוּא טֵלֶה לְבַצְרָה (בִּירַת אֵדוֹם, יִשְׁעִיה לִד' ו'. כִּי, אֵי. עִטִּים אֵי יִב
וּבִירַסִיָּה כִּי, יִי. וְאִם הַבְּתוֹב עִם מִח, כִּי, סִדֵּם בַּצְרָה לְעוֹר מֵאֵב הוּא רִק
לְפִי שׁוֹחֲזָה עוֹמֶדֶת בְּבוֹל שְׁנֵי הַאֲמִוֹת הָאֵלֹו וְעִבְרָה לְפַעֲמִים סִיד וּ לִיד אֵי.
מוֹעֵה שְׁאִיטָה קִלְטַת אֵלֶּא שִׁנֵּי וְהוּא כִּזְרָה, הוּא מוֹעֵה שְׁנֵיטָה קִלְטַת אֵלֶּא אֵדוֹם
הוּא מֵלֶאך:

יב) פֶּסֶק הוּא (דְּבִירִים ד', ג') וְשֵׁב הִי אֵלֶּהֶךָ אֵת שְׁבוּתְךָ דְּרִישׁ וְלִי,
וְשֵׁיב לֹא נֶאֱמַר אֵלֶּא וְשֵׁיב, מִלְּמַד שֶׁרַקִּיָּה לֵב עֲמָן מִבֵּין דַּלּוּת (מַצְרָה כִּסֵּי אֵי)

וְלִסְפָּר הוֹדוֹ. מִכָּל אֵיִם גָּבֵר עָרֵינוּ חֲסִדוֹ. לָכֵן בְּכָל לֵב
וּבְכָל נֶפֶשׁ וּבְכָל מְאֹדוֹ. נִמְלִיכּוֹ וְנִיחָדּוֹ: שְׁהַשְׁלוֹם שְׁלֹו
יִשִּׁים עָרֵינוּ בְּרַכָּה וְשְׁלוֹם, מִשְׁמַאֵל וּמִיָּמִין עַל יִשְׂרָאֵל
שְׁלוֹם. הַרְחֵקֵנוּ הוּא יִבְרַךְ אֵת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם. וְיִזְכְּנוּ
לְרֵאוֹת בָּנִים וּבָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבִמְצוֹת עַל
יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹם. יוֹעֵץ אֵל גָּבוֹר אָבִי עַד שֶׁרֶשׁ שְׁלוֹם:

מַעֲהֲרֶען פֿון אֵינְטֶערֶע שְׁהוּם עַר אֵינְטֶער גָּאָד לִיבֶער,
מִיט לִיבֶער אֵין וִייל אֵינְטֶערֶען מִיר אֵיִם דְּרִיבֶער,
שְׁהוּם גָּאָט וְוָאָס יִינִים אֵינְטֶער שְׁלוֹם, וִינִים דְּעַר פֶּרִידֶען.
לֹאָנֶע בְּרַכָּה אֵין שְׁלוֹם גַּעֲטֶען אֵינְטֶער אֵינְטֶער.
פֿון אֵלֶּע וִינִים אֵי פֿון לִינִים אֵי פֿון רַעֲבֵטֶם
לֹאָנֶע אֵינְטֶער יִשְׂרָאֵל קוֹמֶען שְׁלוֹם, מִיין שְׁלֵעֲבֵטֶם.
גָּאָט, וְוָאָס הָאָט רַחֲמֵנוּט אֵינְטֶער אֵינְטֶער אֵלֶּע מַעֲטֶען.
וְאֵל וִיין פֶּאָלֶק מִיט שְׁלוֹם, מִיט פֶּרִידֶען גַּעֲטֶען.
וְאֵלֶּען וּזְכָּה וִיין גַּעֲטֶען קִינֶדֶס אֵין קִינֶדֶס קִינֶדֶס.
וְוָאָס אֵין תּוֹרָה, מִצְוֹת וִיךְ עוֹסְקִים גָּאָט וְיִינֶדֶס
שְׁלוֹם אֵינְטֶער יִשְׂרָאֵל וּזְכָּה וִיין צוֹ גַּעֲטֶען,
אֵינְטֶער דְּעִרְהִיבֶען יִעֲנֶעם וְיִי עַר קוֹמֶט צוֹנֶען.
יִעֲנֶעם, דְּעַם יוֹעֵץ, דְּעַם גָּבוֹר שְׁמַאֲרֶען הָאָר,
דְּעַם פֶּאָטֶער פֿון אֵינְטֶער, פֿון שְׁלוֹם דְּעַם שֶׁרֶשׁ.

זה חומר לשם הכתבה בדרך חזק וזוהם פס ברוש' הדורות:
ברוך, רוכב, ואשרי, כל, המדת, זכור, ק"ס:

ברוך אל עליון אשר נתן מנוחה. לנפשינו בידים
מיטאת ואנחה. והוא ידרוש לציון עיר הנדחה. עד
אנה תוניין נפש נאנחה: השומר שבת הבן עם הבת.
לא ירצו במנוחה על מהבת: רוכב בערבבות מלך
עולמים. את עמו קשבות. און בנעימים: במאכלי
ערבות. במיני מטעמים. במלבושי כבוד ובח משפחה:

ברוך געלויבט דער אויבערשטער, וואס האט רוה געגעבן.
אונז בעפרייגט פון זארג, פון א צושטערט לעבען.
וועט ציון די פארנויכטע שטאדט גרינגען פרייר.
ביז וואנען ענכת נפשו, צרות אין לייד.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעויר
א ווהן מיט א טאכטער, איטליכעם קינד.
ביי נאט גלייך ווי א מנחה אויף די וינד.
רוכב דער וואס אויבען ויצא, דער אייביגער מלך,
וין פאלק, הייסט ער, צוהאלטען שבת פריילעך
מיט געשמאקע שפייז, לאקעמקעס אפילע.
מיט א שוין מלייד, א פרייד אין דער פאמילע.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעויר
א ווהן מיט א טאכטער, איטליכעם קינד,
ביי נאט גלייך ווי א מנחה אויף די וינד.

ואשרי בך חוכה. לתשומי בפר. מאת כל
סוכה שוכן בערפס. נחלה לו יוכה. בחר ובספר.
נחלה ומנוחה בשמש לו ורחה: השומר כך שומר שבת
בדת מחללו. הן הכשר חבת קדש נורו. ואם יצא
חובת היום אשרי לו. אל אל ארון מחוללו. מנחה
היא שדחה: השמר המדת הימים. קראו אלי צור.
ואשרי להמימים. אם יהיה נצור. פתר הולמים. על

ואשרי וואויל דעם וואס האפט צו ווערען טאפעל בעלוינט
פון דעם וואס קוקט אלסדיע, הויף אין הימל וואוינט,
וועט אויף בארג, אין טאהל איהם צין ארבע מוכה וין.
צין ארבע, רוה, נאנץ קלאר ווי די וון גיט איהם שוין.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעויר
א ווהן מיט א טאכטער, איטליכעם קינד,
ביי נאט גלייך ווי א מנחה אויף די וינד.
שבת ווער עס היט אפ פדין, איהם נישט פארשטערט.
האט שוין דאך צוגעגרייט וין לויין וואס איהם געהערט,
האלט ער דעם טאג געהערט קומט איהם א באנק,
צו נאט וין באשעפער איז דאס א געשאנק.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעויר
א ווהן מיט א טאכטער, איטליכעם קינד,
ביי נאט גלייך ווי א מנחה אויף די וינד.
חמת דעם בעסטען, ליפסטען פון די טעג רופט איהם נאט.
וואויל דעם עולם אז היט איהם ווי דאס געבאט,

ראשם יצור. צור העולמים. רוחו בם נחה: השמר וכו'.
את יום השבת לקדשו. קרנו כי גבחה. נור על ראשו.
על פני יתן האדם לנפשו. ענג וגם שמחה. בדם
למשחה: השמר קדש הוא לכם שבת המלכה. אל תווד
בתיכם להגות ברכה בכל מושבותיכם. לא תעשו

א קרוין אויף זייער קאפ צירט ער זיי גאנץ פידן,
דער האר פון וועלשען וועט מיט זיי צופרידען זיין.
שבת ווער עס היט מיט דעם הויזגעזינד,
א ווען מיט א טאכטער, איטליכעם קינד,
ביי גאט גלייך ווי א מנחה אויף די זינד.
מיר דעם טאג שבת צו הייליגען געהיינען דיר,
זיין פבור וואס הויף קומט ווי א קרוין אפיר;
דרום לאז א מענטש אריינגעהען אין זינען,
אין תענוג, פרייד דעם טאג ויף צוגעפינען.
שבת ווער עס היט מיט דעם הויזגעזינד,
א ווען מיט טאכטער, איטליכעם קינד,
ביי גאט גלייך ווי א מנחה אויף די זינד.

קדש הייליג ואל די פרינצעסען שבת זיין אייף,
אין אייער הויז קומט מיט איהר די ברכה גלייף,
אין איינע שרמער טהוט קינער ניש דאס מינדסט,
אייער ויהן און טעכטער, א קנעכט, אויף א דינסט.
שבת ווער עס היט מיט דעם הויזגעזינד,

מלאכה. בניכם ובנותיכם. עבד וגם שפחה: השמר

זה הזכר חברו ישראל וחתם שם בראשי החודשים: יום.
שבת, ראשון, אכול, לא.

יום זה מקבד מכל ימים. כי בו שבת צור
עולמים: ששת ימים תעשה מלאכתך. ויום השביעי
לאללהיך. שבת לא תעשה בו מלאכה. כי כל עשה
ששת ימים: יום זה ראשון הוא למקראי קדש. יום

א ווען מיט א טאכטער, איטליכעם קינד,
ביי גאט גלייך ווי א מנחה אויף די זינד.

יום דער טאג איז מעהר פון אלע טעג געזאגט,
דען אין איהם רוהט גאט, וואס די וועלט געמאכט.
זעקס טעג ארבייט די מלאכה, דאס ווערק זיין,
און דער זיבטער טאג לאז צו זיין גאט זיין.
שבת-אין איהם גלייך די ארבייט אנוועק,
דען אלסדינע האט ער געמאכט אין זעקס טעג.
דער טאג וכו'.

ראשון פון ימים טובים איז ער דער שרשטער,
שבת קודש-טאג פון רוה דער גרעסטער,
דרום דארף יעדער קידוש מאכען אויף זיין.
אויף צוויי חלות המוציא מאכען פידן.
דער טאג וכו'.

שִׁפְתוֹן יוֹם שַׁבָּת קִדְשׁ. עַל כֵּן כָּל אִישׁ בֵּינֵנוּ יִקְדֹּשׁ.
עַל שְׁתֵּי דָהָם יִבְצְעוּ תַּמִּימִים: יִיט ט אָכּוֹל מִשְׁמַיִם
שְׁתֵּה מִכֹּתֵקִים. כִּי אֵל יִתֵּן לְכָל בּוֹ דְּבָקִים. בְּגֵד
לְדָבוּשׁ לָהֶם הַקִּים. בָּשָׂר וְדָגִים וְכָל מִטְעָמִים: יִיט ט
לֹא תִחַסֵּר כָּל בּוֹ וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. וּבִרְכָתָּ אֶת יְיָ
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָּ. כִּי בִרְכָךְ מִכָּל הָעַמִּים: יִיט ט
הַשָּׁמַיִם מִסְפָּרִים כְּבוֹדוֹ. וְגַם הָאָרֶץ מְלֵאָה חֲסִדוֹ.

מִכָּל עַם פִּעֻט שְׂפִייוֹ, מְרִינֵק אוֹיֵף מִשְׁקָה דֶּעֶרְבִי,
דָּען גַּעֲבֵעֵן וועט גאט די וואס איהם געמאכט,
א קלײד אנצושטאן, שטענדיג גרויס פאר ייִ:
פֿלייש, פֿיש, געשמאקע געריכט אלערליי.
דער טאג וכו'.

לֹא לֹאז דִּיר אֵין אִיהֶם נִיט פֿעהלען קיין שום וואָג,
עס געוונטערהייט וויפֿיל דו ווילסט א סך,
און בענשט גאט דיינעם, וועלכען האסט געזען,
וואס בענשט דיר, לאזט דיר פֿיל גוטס בעשעהרען.
דער טאג וכו'.

הַסִּים דִּי הִימַעַר דֶּערצעהלען ויין כְּבוֹד, רוּחַם,
אוֹיֵף דִּי עֶרֶד אִיז פֿול מיט ויין גָּאָד אומטום,
זעהט, ויין האנד מאכט עס אלסדינג וואס פאר אייף.
דָּען ער אִיז דער מייסטער, ויין ווערק ריכטיג גלייף.

רָאוּ כִּי כָל אֱלֹה עֲשָׂתָה יְיָ. כִּי הוּא הַצּוֹר פִּעֵלָו
תָּמִים: יִיט ט

זי חסר חברי ידועה ודעם שמו בראש החרוזים: יום, דוים, ובאו, דבר, העם.

יוֹם שִׁפְתוֹן אֵין לְשִׁבוֹת. וְכָרוּ כְּרִיחַ הַנִּיחּוֹת. יוֹנָה
מִצָּאָה בּוֹ מְנוּחַ. וְשֵׁם יְנוּחוֹ יִנְיַעִי כַח: הַיּוֹם נִכְבֵּד
לִבִּי אֱמוּנִים. וְהִירִים לְשִׁמְרוֹ אֲבוֹת וּבָנִים. תְּקוּק
בְּשִׁנֵּי לוחות אבנים. מְרוֹב אוֹנִים וְאִמּוּץ כַּח: יִיט ט

דער טאג איז מעהר פון אלע טעג געאכט,
דָּען אֵין אִיהֶם רוּחַם גאט, וואס די וועלט געמאכט.

יִיט דער שַׁבָּת דארף נישט ארויס פון מוֹחַ,
ער אִיז געשמאק מְחִיָּה, נִיט צו כַּח.
דִּי מוֹיֵב געפינט רוּחַ, אֵין אִיהֶם רוּחַ ויף פארשאפט
אֵין אִיהֶם רוּחַען דִּי פון ארבייט מִיד אַהן קראפט
דוּם דער טאג אִיז בִּי יוֹדען געאכט זעהר שוין,
אִיהֶם הִיטען גאנץ שטארק פון גרויס בִּיז קלײן,
שטעהט געשריבען אויף צוויי לוחות פון שטיין,
פון דעם וואס האט פֿיל כַּח און שטארקע קראפט.
דִּי מוֹיֵב געפינט רוּחַ, אֵין אִיהֶם רוּחַ ויף פארשאפט,
אֵין אִיהֶם רוּחַען דִּי פון ארבייט מִיד אַהן קראפט.

(*) דִּי מוֹיֵב. וואס כנסת ישראל שטעלע לואה.

זכאו קדם בבִּרְיָת יַחַד. נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע אָמְרוּ בְּאַחַד.
וּפְתָחוּ וְעֲנוּ יי אֶחָד. בְּרוּךְ הַגּוֹתֵן לַיְעֶקֶב בֶּח: יי
דָּבָר בְּקִרְשׁוֹ בְּהַר הַמּוֹר. יוֹם הַשְּׂבִיעִי זְכוּר וְשִׁמּוֹר.
וְכָל פְּסוּדֵי יַחַד לְגִמּוֹר. חֹזֵק מַתְּנִים וְאִמֶּץ בֶּח: יי
הַעֵם אֲשֶׁר נָע כַּצֶּאֱן טָעָה. יוֹזְכּוֹר לְפָקְדוֹ בְּרִית

בא אלע אין פארבינדונג דארט קומען זיי.
מיר וועלען טאן און הערען איין געשריי.
נאט איז איינער, איז קולות אלערליי,
געלויבט איז דער וואס די שלאפע גיט ער קראפט.
די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה ויך פארשאפט
אין איהם רוהען די פון ארבייט מיר אהן קראפט.
דער אויף דעם בארג סיני איז ארויס ויין זאג:
געדיינק און היט אפ דעם ויבטעטען טאג,
אלע ויינע גענעטען טראג אויף ויך, טראג,
אטמארק ויך עס צוהיטען און גיב דיר צו קראפט.
די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה ויך פארשאפט,
אין איהם רוהען די פון ארבייט מיר אהן קראפט.
העס דעם פאלק וואס ווי א בלינדע שאף נע ונה,
געדיינק די שבועה איהם צוהעלפען גראד,
לאז איהם נישט גענעגען קיין גיין, קיין שאד,
ווי ביין שבועה קיין מבוול מעהר, האט א האפט.
די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה ויך פארשאפט,
אין איהם רוהען די פון ארבייט מיר אהן קראפט.

וְשִׁבּוּעָה. לְבַל יַעֲבֹר בָּם מִקְרָה רָעָה. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
עַל מִי נַח. יי:

זה הזמר חכמו הראביע וחתם שמו אברהם בראשי החרוזים סדרת
חשני ואילך. אסור, בו, רששו, הוא, מחל.

בי אשמרה שבת אל ישמרני. אות היא לעולמי
ער בינו וביני: אסור מצוא חפץ עשות דרכים. גם
מלדבר בו דברי צרכים. דברי סחורה אף דברי
מלכים. אהנה בתורת אל ותהבני: אות הא בו אמצא
תמיד נפש דנפשי. הנה לדור ראשון נתן קדושי.
מפת בתת לחם משנה בשי. ככה בכר ששי

בי היט איך דעם שבת, בעהיט מיד נאט פון ויין זייט,
ס'איז צווישען איהם און מיר א צייכען אלע צייט.
אסור מען טאר נישט האנדלען און קיין ריינען מאכען.
אויף נישט שטיסען אין איהם געשעפט-ואכען,
ענינים פון פאליטיקע, פון סחורה,
א פארטיי מ' נאר אין לערנען גאמס תורה,
א עס מאכט מיד פארשטענדיג אי קונציג געשייט
ס'איז צווישען איהם און מיר א צייכען אלע צייט.
א מנוחה אין איהם שטענדיג געפיין איך מיר דאך,
א מופת גיט מין נאט צום ערשטען דור נאך,
אין דער מדבר, אז ער שפייט וי אין דער נויט,
דעם זעקסטען טאג געגעבען אויף צוויי טאג ברויט,
צוויי אלע פרייטיג איז טאפעל שפייט ביי לייט.
ס'איז צווישען איהם און מיר א צייכען אלע צייט.

יבֿפֿיל מוֹנִי: אַתּ הוּא רָשׁוּם בְּרַת הָאֵל חָק אֶל סְנִיז.
בוּ לַעֲרוֹךְ לָחֶם פִּינִים לְפָנָיו א). נָם לְהַתְעַנּוּת בּוּ עַל פִּי
נְבוּנָיו אָסוּר ב) לְבַד מִיּוֹם כְּפֹר עֲנִי: אַתּ הוּא יוֹם
מְכַבֵּד הוּא יוֹם תַּעֲנוּגִים. לָחֶם וַיֵּין מִזֶּבֶד פֶּשֶׁר וְדָנִים.
דְּמִתְאַפְּדִים בּוּ אַחֲרֵי נְבוּנִים. כִּי יוֹם שְׁמֻחוֹת הוּא
וְהַתְמַהֲנִי: אַתּ הוּא מִחַל מְלָאכָה בּוּ מוֹפּוֹ לְהַכְרִית.

שׁוּם אֵין דָּער תּוֹרָה שְׂמַעְהָ צוּ כְּהֵנִים דָּאס נַעֲבָאמ.
לִינֶען אֵין אִיהֶם לָחֶם הַפִּנִים פֶּאָר נָאמ.
אויף אֵין נָאךְ דִּי חֲכָמִים דָּער דִּין תּוֹרָה,
אַז פֶּאָסֶטֶן אֵין אִיהֶם אַ גְּרוֹיֶסע עֲבָרָה,
חֹק וָעֵן יוֹם כְּפֹר קוֹמט אֵין אִיהֶם אַ מָאָל אוֹיִם וַיִּיִּם.
ס'איז צוּוִישֶׁן אִיהֶם און מִיר אַ צִיכֶען אַלֶּע צִיִּים.
האָ גַּעֲאָכט אֵין דָּער מָאָג, אַ מָאָג פֿון פֶּאַרְהַנְגֶען,
חֶלֶה, וַיֵּין, פֶּלִישׁ, פִּישׁ אֵין אִיהֶם דָּא צוּקְרִינֶען,
דִּי וואָס מִירוֹיֶען, האַלטֶען וַיֵּךְ אֵין אִיהֶם צוּרִיק.
דָּען אַ מָאָג פֿון פֶּרִיד אֵין עַר, אַ מָאָג פֿון גִּלְקִי.
אַ מָאָג וואָס מִיר דָּער־פֶּרִידֶען, אַמּ וואָס עַר גַּעֲמִיִּם.
ס'איז צוּוִישֶׁן אִיהֶם און מִיר אַ צִיכֶען אַלֶּע צִיִּים.
מַל וָעֵר פֶּאַרשְׂטֶערט, הֵיבט אֵין אִיהֶם אַ מְלָאכָה אָן נָאָר.
דָּאמ אַ שְׁלֶעכטֶען סוּף, אַפֿגעשְׁנִיטֶענע יאָהר.

א) (ויקרא כד ח):

ב) אסור להתענות ולעזוב בשבת. (מסכת חזק בפ"ק דשבת):

עַל פֶּן אֲכַבֶּם בּוּ לְבִי כְבוֹרִית. וְאַתְּפִלָּה אֶל אֵל
עֲרֻבִית וְשַׁחֲרִית. מוֹסַף וְגַם מְנַחָה הוּא יַעֲנֵנִי: אַתּ הוּא

זה הזכר שם המזכר שלמה חזק ותתום בראש
הדורות: ספרו. לעמל. סהרו. דנה. חזק.

שְׁמִירוֹ שְׁבָתוֹתֵי. לְמַעַן תִּינָקוּ וְשִׁבְעָתָם. מוֹזֵי
בְּרַכּוֹתֵי אֶל דְּמִנּוּחָה כִּי בָאתֶם. וְלוֹ עַלִּי בְּנִי א) וְעַדֵּן

דָּרוּם וואָס אֵיךְ אֵין אִיהֶם וַיִּי מִיט וַיֵּךְ מִיִּן הָאָרֶץ בִּיִּין.
דאָווען צוּ גָאט מַעֲרִיב און שַׁחֲרִית גאנץ שִׁיִּין.
מוֹסַף אֵין מְנַחָה, עַר עֲנִשְׁפֶּערט מִיר פֿון וַיִּין וַיִּיִּם,
ס'איז צוּוִישֶׁן אִיהֶם און מִיר אַ צִיכֶען אַלֶּע צִיִּים.

ספר היום מִינֶע שְׁבָתִים שִׁיִּין-פִּיִּין,
כְּדִי אִיהֶר זָאלט פֿון מִיִּן גוֹטס וואָס וַיִּין,
בִּיִּים קוֹמֶען אֵין אֵייער רוּחַ דָּארט
אֵהֵן אֵין יַעֲנֶם גוֹטֶען אַרְט,

אויף מִיר, מִינֶע קִינְדֶער, לֵיִט-בֶּאַרְנֶם,
עֲסֵט גוֹטֶע שְׁפִיז און נִישַׁט גַּעֲוֶארְנֶם,
און בְּרִינְגט דֵּינְטִיגֶען מָאָג גוֹט צוּ,
הֵינֵט אֵין צוּ גָאט אַ מָאָג פֿון רוּחַ.

א) מסוד על מה שאמרו וכו'. אשר להם הקביה לישראל בני דור שני
יקרא קדשת וזוהו ודאמטו בו ואני פורע (ביצה טז, ב).

מעדני. שבת היום ליי: לעמל קראו דרור. ונתת
את ברכתי. אשה אל אחותה דצורר. דנלות עד
זם שמחתי. בגדי שש עם שני. ודחבוננו מזקני. שבת
היום ליי: ולי מדרו את המנה. לעשות את דבר
אמתר. ודחבו עם הקונה. לשלם אכול והותר. במח

לעמל דעם מידען בעפרייט פון מלאכה,
וועל דערפאר געבען די ברכה,
אין פרוי דער אנדערער צו לייד,
דיך ווייזען אין טאג פון מין פרייד,
אין ווייזענע קליידער שיינע.
פון אלטע לערענט אייד, קליינע,
און בריינט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

אויף מיר, מיינע קינדער, לייט-בארנט,
עסמ גוטע שפייז און נישט געזארגט,
און בריינט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

דוד איילט די גאב געשווינד צוטאן,
ווי אמתר המלכה ואגמ אן,
שטעלט אויפן חשבון פון גאט דעם דער,
ער וועט בעצאהלען א סך מעהר,
איהר מעגט, יודען, גאנץ ויכער ויין,
מרינקט דעם מייסערסטען בעסטען ויין.

כי אמוני. ושתו יין משמני. שבת היום ליי: ולי דגה
זם גאלה יום שבת אם תשמרו ג) והייתם לי סגלה.
לינו ואחר תעבורו. ואז תחיו לפני. ותמלאו צפוני.

און בריינט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

אויף מיר, מיינע קינדער, לייט, בארנט,
עסמ גוטע שפייז און נישט געזארגט,
און בריינט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

זה א טאג פון דער גאלה איז ער,
שבת זו איהר היט ווי דם געהער,
איהר וועט מיר א געליבט פאלק ויין,
רוהט און דערנאך אין וועג אריין.
איהר וועט דענסקאל פאר מיר לעבען,
וועל דאס בעסטע מינס אייד געבען,
אין בריינט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה

אויף מיר, מיינע קינדער, לייט-בארנט,
עסמ / גע שפייז און נישט געזארגט,
און בריינט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה

שבת היום זיין: אז חוק קרית. אז אלהים עדיין.
והשב את נותי. בשמחה ובהיון. ישוררו שם רנני.
דוני ובהני. ואז תתענג על יי. שבת היום ליי: אז

זה הספר חבירו דניאל וחתם שמו בתחלת ד' חלקי החרח כמו בחרח
ראשון: דרור. וינצרכם. נעים. שבו

דרור יקרא לבן עם פת. וינצרכם כמו בבת. נעים

חק שטארק, אויפערשטער, מין שטארט וויקער,
בריינג אהין מיט פרייר, מיט לידער
לאזען זינגען געזאנג פיינע,
די לויס און בריינג פיינע,
דענסמאל נעמט איהר פיל גוטס קריגען,
מיט גאט האט איהר גרויס פארקניגען,
און בריינגט היינטגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

אויף מיר, מיינע קינדער, לייט, פארנט,
עסס גוטע שפייז און נישט געזארגט,
און בריינגט היינטגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

דור א ווהן, א טאכטער לאזט ער שטענען פריי
ווי דאס שווארצעלע היט ער אייף מיי,
איהר נעמט נישט וויסען פון צרות און פלאג,
זיצט אייף און רוהט דעם שבתדיגען טאג.

שמכם ולא ישבת. שבו ונוחו ביום שבת: דרוש נוי
ואולמי. ואז ישע עשה עמי. נשע שורק בתוך פרמי.
שעה שועת בני עמי: דרוש פורה בתוך בצרה וגם
פבל אשר נבכה. נתון צרי באף ועברה. שמע קולי
ביום אקרא: אלהים תן במדבר הר. הדם שפח
פרוש תדבר. ולמזהיר ולנוהר. שלומים תן כמי נהר.
דרור קמי אל קנא. כמוג ללב ובמענה. ונהיב פת

דרוש ריכט אויף גאט דאס הייליגע הויז פיינע,
טהו מיט מיר חסד, ווייז די גנאר ביינע,
דעם צווייג יעקב פלאג אין וויינארטען איין,
וין שרייען לאז דיר אין אוישר אריין.
דורך כרעט אין בצרה דעם קעלשער, די היידען,
אויף פבל, וואס איז שטארק, טהו אן לייכען,
מיט פעס, מיט צאקען צושטויס דארט ויי,
הער, נוען אייף רוף, דעם קול פון מין געשריי.
אלהים גיב גאט די צייט, נוען אין דער מדבר דארט
נועם וואקסען ביימער פון אימליכען כארט,
צו דעם וואס וואקסעט שבת, רוהט, ויצט שטיל,
גיב פרידען ווי וואסער פון א מייך פיל.
דורך פארשטויס די היידען, א, גאט שטארקער האר,
לאזען ווי זיך פוקען, האבען צער,
מיר נעלען עפענען א מיל ברייט און נייט,
און זינגען, לויבען דיר אין גענער צייט.

וּנְמַלְאָנָהּ. לְשׁוֹנֵנוּ קִדְ רָנָה: דְּעָה חֲכָמָה לְנַפְשָׁהּ. וְהִיא
בְּתֵר לְרֹאשָׁהּ. נִצּוֹר מִצּוֹת קְדוּשָׁה. שְׁמוֹר שַׁבַּת קְדוּשָׁה:

זה הזמר חברו שמואל והתם שמו בראשי החרוזים: שבת, מעבור.
ואם, אכול, לערוך:

שַׁבַּת הַיּוֹם לִי. מֵאֵר צִהְלוּ בְּרִנּוֹתַי וְגַם דְּרָבִי
מִעֲדֵנִי. אוֹחוּ לְשִׁמּוֹר בְּמִצּוֹתַי שַׁבַּת הַיּוֹם לִי: מִעֲבוֹר
כִּרְךָ וּבִבּוּלִים. מַעֲשׂוֹת הַיּוֹם פְּעָלִים. לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת

דעה ווף חֲכָמָה פֶּאֶר זִיף און זיי פֶּאֶרשטענדיג,
זי וועט א קרוין צו ביין קאפ זיין שטענדיג,
היט פון ביין הייליגען נאש דעם זאג,
היט דעם שבת, ביין הייליגען טאג.

שבת דער טאג איז רוה, שבת צו נאט
ווינט וזירות אויף א קול געהר הויף,
געשטאקע שפייז א סך עסט אויף,
זאלסט איהם היטען נאך נאטם געבאט
דער טאג איז רוה, שבת צו נאט,
מעבור נישט פאהרען, געהן ארויס פון תחום,
נישט טאן היינט קיין ארבייט אוממום,
נאר עסען, טרינקען, לוסטיג זיין,
דערפיי וזירות ווינטען גאנץ פֿיין,
נישט מאכט דעם טאג פאר א געבאט,
דער טאג איז רוה, שבת צו נאט.

בְּדִלּוּלִים. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ שַׁבַּת הַיּוֹם לִי. וְאִם תִּשְׁמְרֵנִי
יְיָ יִנְצֶנִּי בְּכָבֶד. אֶתָּה וּבְנֶךְ וְגַם חֵבֶת. וְקִרְאַתְךָ עָנָה
לְשַׁבַּת. אֲזִי תִתְּעֶנּוּ עַל יְיָ שַׁבַּת הַיּוֹם לִי: אֲכֹל מִשְׁמַנִּים
וּמִעֲדָנִים. וּמִמַּעֲמִים חֲרִיבָה מִיָּנִים. אֲנֹוִי פֶּרְךָ
וְרִמּוֹנִים (א) וְאֶכְלֶת וְשִׁבְעֶת וּבִרְכָּתְךָ אֶת יְיָ שַׁבַּת הַיּוֹם לִי:
לְעֵרוֹךְ בְּשִׁלְחֹן לֶחֶם חֲמוּדוֹת. לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם שְׁלֹשׁ

ואם ווי דאס אפֿלע היט דייך נאט דער דער,
אויב דו היטסט דעם טאג ווי עס געהער,
דו, ביין ווהן, ביין טאכטער צוגלייך,
איז דער שבת א תענוג פון נאט,
דער טאג איז רוה, שבת צו נאט.
אכל עס גוטע שפייז דאס געהנסט, דאס געסט,
אלערליי געריכט, פיל דו קענסט,
דערפיי אויף שבת-אויבם געניס
מילגרוימען, א שטיינער, און ניש,
זאלסט עסען, זאט זיין, גענשען נאט,
דער טאג איז רוה, שבת צו נאט,
לעך גרייט דעם טיש פֿינע חלה,
זיי מקנים דריי סעודות אלע,
דעם ליבען נאמען וואס אויבען,
איהם צוגענשען און צולויבען.

(א) בשבת ירבה פירות ומגדים (ידי שבת).

סְעוּדוֹת. אֶת הַשֵּׁם הַגָּבֹר לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת. שְׁקוּ
וְשִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ בְּנֵי שֶׁבֶת הוֹם לֵי:

יה רבון וכו' צור משלו אכלט וכו' תסנא בוסירחת ליל שבת.

זְמִירוֹת לְמוֹצָאי שֶׁבֶת.

זה הזמר חבירו יעקב פני חזק וחתום בראש החרוזים סדרת השיר:
יאתה. עת דודים, קרא, בת, סענית, טדה: ודודים, יח, חק.

בְּמוֹצָאי יוֹם מְנוּחָה. הַמָּצִיא לְעַמּוּד הַרוּחָה. שְׁלַח הַשָּׁבִי
לְנֶאֱנָה. וְגַם יָגוֹן וְאֶנְחָה: יָאֵתָה דָּד צוּרִי. לְקַבֵּץ עִם
מְפוֹזְרִי. מִיד נֹי אֶבְרִי. אֲשֶׁר בָּרַח לִי שוּחָה: עַת
דוּדִים תְּעוֹרֵר אֵל. לְמַלֵּט עִם אֲשֶׁר שׁוֹאֵר. רְאוֹת

הימ, מהומ, קינדער, ווי דאס געבאט,
דער טאג איז רוה, שבת צו נאט.

במנא שבת צו נאכט, אז געהט הין דער טאג פון רוה,
שיק כ"ן פאלק שפים א פארקרינגערונג צו,
טיק תשבי צו מרוישריגע פאר צרות, פלאג,
און לאז פארשווינדען ווערען יאטער אי קלאג.
אנה דיר, נאט בעשאפער מינער, פאסט עס, דיר געהר.
דאס פארשפרייטע פאלק צופארנאמלען אהער,
ערניץ פון די ווילדע דארט, פון די היידען,
וואס מהושן ו"י געביר אן צרות, ליידען.
עט לאז, נאט, קומען די ליבע צייט, וואס מען ווארט,
צו אנשרינגען דאס פאלק, וואס עס בעט אין נאכט,
כ"ן גוטסקייט צו געהן, וואס דו וועסט דענסמאל מאג,
צו דער בלודיגע שאף, ווען דער טאל קומט אן.

טובך בבוא נואל. לשה פוורה נדחה: קרא ישע
לעם נדכה. אל דגול מרכבה. יהי השבוע הבא.
לשועה ולרחוקה: בת ציון השכולה. אשר היא היום
נעולה. מהרה תהיה בעולה. באם הבנים שמחה:
מענות אני. יובון. ופרויי יי ישובון. ומי ישע ישאבון.
והצרה נשכחה: נחה עמך באב רחמן. יצפצפו עם
לא ארמן: דבר יי אשר נאמן. בהקימך הבטחה:
וידידים פליטי הרץ. בנייתם יפצחו במרץ. בלי צוחח
ובלי פרץ. אין יוצאת ואין צוחה. יהי החודש הזה.

קרא צו דעם איידעל פאלק הילף און מול בעשעהר.
דו נאט, וואס גרעסער פון אלע ביסט דו מעהר,
לאז די דאזיגע וואך, וואס מרעט איצט אריין,
צו הילף און צו א גרינג רוהיג געמיט ווין.
מ די מאכטער ציון, די פארנויסטע אצינד,
לאז געבייט אויפגעריכט ווערען געשווינד,
לאז מען דארטען אין איהר לעבען פריי און ליי.
און פארנעסען ווערען צרות, אל-דאס-ביי.
מ פיהר ביין פאלק ווי א פאטער א געטרייער,
און ווערד ווי ביין הבטחה אויפין הארץ פרייער
זינגען אלע געליבטע דענסמאל לידער,
לויטגיג אהן וארג, אהן געשרי, אהן גערידער.
ה לאז דער דאזיגער חדש ווין מיט ברכה
וי פון דעם גרעסטען גביא די הבטחה

פנבואת אבי הוזה. וישמע בבית זה. קול ששון וקול
שמחה: חזק ימלא מטאלותינו. אמיץ יעשה בקשתנו.
והוא ישלח במעשה ידינו. ברכה והצלחה: במוצאי
יום נילה. שמך נורא עליה. שלח תשבתי לעם סגולה.
רח ששון והנחה: קול צהלה ורנה. שפתינו או תרננה.
אנא יי הושיעה נא. אנא יי הצליחה נא:

און געהערט דאז אין דעם הויז ווערען אויף לאנג,
א קול פון פרייד, א קול פון שמחה, געזאנג.
מק דערפילען לאז דער שמארקער אונזער בענעה,
און די בקשה אונזערע טאן לאז ער,
אין די ווערק פון אונזערע הענט און מלאכה,
שיקען לאז ער די ברכה אי הצלחה,
אז דער פרייליכער טאג שבת געהט אהין,
לאז ביין ליבער נאמען אונז האפען אין ווין.
שיק תשבתי צום געליבט פאלק, שיק מיט איהם מיט
א רוהיג לעבען, פרייד און גרינג געמיט
מיט א געזאנג אויף א הויף קול,
וועט אונזער מויל זינגען דענסמאל,
א נ, נאט, גיב הילף נ,
א נ, נאט בעגליק נ.

זה חסד חברי שלא וחתם שמי בסופי תיבות: חסד.
טשע. אל. נא. ומרחק הראשון ואילך סיכוד עם איב.

חדש ששונני אל נא. והביא את אליהו הנביא:
אמץ וחזק רפיון ידי. בדרך מלאכתך וכל מעבדך.
נאלי ובור עניי ומרודי. בדרך חשוב הקם לעורדי.
דרך ושלח ושמח לבבי. את אליהו הנביא: ועד והכן די
ספוקי. זמן מזוני ולחם חקי. חלב חיל נזים חיש
לתיקני. טובך תשבע עוללי ויונקי. יבא משיחי לעיר

חש די פריד מיינע בעניי, נאט, ווי מין בענעהר,
און בריינג אליהו הנביא אהער.
לאזט מיינע שלאפע הענט שמארקען און קרעפטען.
בענשען מין ווערק, מיינע אלע געשעפטען
געדיינק, א נאט, מין פין, מין ביטער געפיהל,
דין הבטחה מיך אויפצוריקטען דערפיל,
דערפריי מין הארץ, שיק געשווינד, האיע ניט מעהר,
שיק גיך אליהו הנביא אהער.
וה לאזט די בעדערפניש מיינע מיר אנברייטען,
מין שפייז און מין טעגליך ברויט מיר אנברייטען,
דאס בעסטע אין דער וועלט מיר געבען געשווינד.
מיט דין גוטס אנטעטיגען מין גאנץ געזינד,
דער גואל צדק צו מיר קומען לאז שר,
גלייך מיט אליהו הנביא אהער

מושבי. את אליהו הנביא: בונן לעם זו צורי צור לחבוש.
לחם לאכול ובגד ללבוש. משנאי יחזה ירא ויבוש.
עה הר שעיר בקרוב תכבש. ששונני יגדל בראות
סביבי. את אליהו הנביא: עמון ומואב מהרה תכלה.
פרותך לעמך בקרוב תגלה. ציון תמלא מעם אלה.
קרית מלך רב אז נעלה. שכן תשבן בתוך עם
צבי. את אליהו הנביא:

טח גיב אונז, נאט, א רפואה צו מכות און ליד,
ברויט צו עסען און אויף אנצוטאן א קלייד.
פיינד מיינע לאזען ועהן, גיך שעמען פאר שאנד,
דעם בארג שעיר געהם גיך און אין מזרח-לאנד,
שמארק גרויס וועט מין פרייד וין דאס אז איך דערהער,
אז קומט אליהו הנביא אהער.
עסן פארלענד עמון און מואב גיך אצינד
און צו דעם פאלק דינעם שיק דין הירף געשווינד
לאז ציון פול וין מיט דעם פאלק, דינע לייט,
אין דער גרויסער שמאדט געהן מיר אין גענער צייט,
לאז צום פיינעם פאלק אויף א שטענדיג קוואטער,
קומען אליהו הנביא אהער

זה הספר חבירו אלעזר וחתם שמו בראש התרחים:
אניל. לבן. עוד. ודים. רט.

אָנִיל וְאַשְׁמַח בְּלִבִּי. בְּרֹאוֹתֵי כִי מֵאוֹיְבֵי תְּרִיב
דִּיבִי. וְלִצִּיּוֹן נוֹאֵל תִּבְיֹא. אִישׁ צֶמַח תְּצַמִּיחַ. אֱלֹהֵי
דִּנְבִיֹא וּמִלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ: לָבֵן בְּעַמִּים יַחַד. תְּפֹרֵס אִימָה
וְפֹחַד. לִבָּם יִפְחַד. בָּעֵת יַעֲלֶה גֹי אַחֵר. וְאוֹרְחוֹתָיו
יִצְלִיחַ אֱלֹהֵי: עוֹד מִמּוֹרֶחַ לְמַעַרְב. יַעוֹר לַעֲשׂוֹת הֶרֶג

כֵּב. בְּאֶדְוֹם וְעָרֵב. לַעֲרוֹךְ מִלֶּחֶמָה וְקָרֵב. עַל אוֹיְבֵי
יִצְרָיִחַ אֱלֹהֵי: וְדִים מִלִּבִּי אֲדַמָּה. יִטּוֹר נִפִּישׁ וְקִדְמָה.
מִשְׁמַע וְדוּמָה. נוֹסוּ נִגְבָּה וַיִּמָּה. אֲשֶׁר אֶתְכֶם יִבְרִיחַ
אֱלֹהֵי: דָּנוּ כָּל עוֹבְרֵי אֶרֶץ. כִּי הִנֵּה רַעְנָן אֲזִיחַ. אוֹרוֹ
וְדָח: קָנָה בַּפֶּתוֹר וּפָרַח. עַל הַר צִיּוֹן יִבְרִיחַ אֱלֹהֵי:

שְׂרִיטָה און געהמט ווי ארויס די נשמה.
אליהו הנביא דער שלית,
און מיט איהם דער מלך המשיח
דיס אטמאנען פון יעדער שלעכטער אומה,
יטור, נפיש, קדמה, משמע און דומה,
אין דרום, אין מערב-וייט לויפט אונעק,
אייף אלע פארטרייבט ער געשווינד א שרעק,
אליהו הנביא דער שלית,
און מיט איהם דער מלך המשיח.
דע אלע וואנדערער, וינט אויף א קול הויף,
דען דער צדיק שפראצט און ויין ליכט שיינט אויף.
בלומען און קווייטען פון איטליכען סארט
לאזט ער אויפן פארג ציון בליהען דארט,
אליהו הנביא דער שלית,
און מיט איהם דער מלך המשיח.

אניל עם וועט מיר אין הארץ שטארק הנאה מאן
צוועהען ווי דו געהמט ויף פאר מיר אן,
און בריינגסט צו ציון דעם גואל ביינעם,
לאזט וואקסען דעם מאן צמח דעם פיינעם,
אליהו הנביא דעם שלית,
און מיט איהם דעם מלך המשיח:
לכן אויף די אלע היידען טאקי וואס דארט,
וועט פאלען צוין אימה באלד אויפן ארט,
פאר פחד ווערען ווי אש געל און גרין,
אז דאס איינציגע פאלק וועט געהן אהין,
און וינע ווענען בעגליקט, מצליח,
אליהו הנביא דער שלית,
און מיט איהם דער מלך המשיח.
דע העט פונם מורח אין עק מערב וייט,
דעכענט ער ויף אפ מיט די ווילדע לייט.
מיט אדום און ערב האלט ער מלחמה,

זה הזמר חברו אברהם וחתם שמו בראשי תיבותיהם:
אלהים, ביום, רבה, הכן, מערעם.

אלהים יסעידנו ברכה במאודנו. ויבד מ'ב יובדנו.
בכל משלח ידינו. אלהים יסעידנו: ביום ראשון למקדאכה.
יצו אתנו ברכה. ויום השני בכה. ימתיק את כודנו.
אלהים: רבה צבאי יסעי. בשלישי וברביעי בהמילי.
אף לא בעי. ושלח את פורנו. אלהים: הכן מבוטח טבת.

אלהים דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
אין אוינער פארמעטען לאז אריין די שפאר.
ער לאז אונו איינטיילען גוטס מאקי גאר.
אין אלע אוינערע געשעפטען גאר.
דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
ביום וזנטיג אין ערשטען טאג פון דער מלאכה.
לאז ער הייסען אריינגעהן די ברכה.
מאנטיג דעם צווייטען טאג אויף הצלחה.
אוינער פארזאמלונג ויס, שטיל אהן שפיצען.
דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
רבה לאז פון הילף די מיטעל פארמעהרען נאך.
אין דריטען און פערטען טאג פון דער וואף.
דאנערשטיג בין איך גאר גאנץ אהן אבראהם.
דעם העלפער ציקומען אויטערהייען.
דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
הכן מען קיינעם, קאכט, באקט, אלסדיע בערייט.
דעם זעקסטען טאג פרייטיג א סעודה גרייט.

ביום הששי ובח. קדש הליל ושבת. על כל מחמדתו
אלהים: מערעם קנפישנו. נתן ביום קדשנו. ורעננה
ערשנו. וליצה אור בערנו. אלהים יסעידנו:

זה הזמר חברו נחמן וחתם שמו בראשי תיבותיהם: נאוו, חבי, מלך, טעח:

אלי חיש נאלי. עבדך ישיבלי. מבשר טוב אלי.
את אליהו הנביא: נאוו על הקהרים. שלוחי יוצר

א קידוש, א זמירה, א לויב גאנץ ברייט,
אויף אלעם גוטען, וואס מיר בעויען.
דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
מערעם ועהר געשמאקע מאכלים, פלייש און פיש,
ווערד שבת קדש געגעבען צום טיש.
אוינער בעט צוגעבעט מחיה, היין, פריש,
ביי נאכט ברענען ליכט, פונקלען ווי בליצען.
דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.

אלי א מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען.
דער קנעכט דינער, א, לאז ער בעגליקען.
דעם אונזער פון בשורות, גאט מיין הער,
אליהו הנביא שיק אהער.

אוי שוין געהען זיך אויף פערג די שלוחים אויס.
וואס דער מייסטער פון די בערג שיקט ארויס

הרים. ורגלי המבשרים. באמור שובי שובי: אלי הכי
במעט רנע. כל מחלה וכל ננע. אויבך אפנע. יום
נךם בלבי: אי מרפך ובא לך. יפה אף בלך.
וברעתי למיךך. גלעדתי התשבי: אלי נפת תמופנה

און די פים פון די אונאגער דארט אויף,
ווי זיי שרייטן: קום, קום צוריק גאנץ הויף.
א מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט דינער, א לאז ער בעגליקען וכו'
דע ווארט גאר, זאגט ער, ווארט א רנע איבער
ביו פלאג און אל דאס ביז געהט אריבער,
דיינע פינד די היידען מאך איד אן שטארק
צו זיי אויסלאזען וואס מיר אויפן הארץ.
א מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט דינער, א לאז ער בעגליקען וכו'
אלכ קומען וועט יענער האר צו דיר צוגעהן,
צו דיר, וואס ביסט אינאנצען וואונדער-שיין,
צו דיר, וואס אנגלייבט יעדו סט מיר,
אליהו התשבי קומט צו דיר.

א מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט דינער, א לאז ער בעגליקען וכו'.
סעט וים ברומען די ליפען פון די טויפען,
די קינדער יעקב, וואס אין גאט גלויבען,
שוין געקומען די צייט צוגעדינגען דארט,
ציון די שיינע נחלה א ליב ארט.

שפתי בני יונה. כי בא עת דחנה ציון נחלת
צבי: אלי חיש גאל

מיוסד ע"ס א

אדיר איום ונורא. בצר לי לך אקרא. יי לי ורא
איכא: גרור פרצת היכלי. דגול מחר חכלידי. יי
היה עוזר לי: הו אתה תקותי. ודישועתך קותי. יי
עוז ישועתי: נך ונקי כפים. חזן פורשי כנפים. יי

א מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט דינער, א לאז ער בעגליקען,
דעם אונאגער פון גמירות, גאט מיין הער,
אליהו התשבי שיק אהער.

דיר א סרעקליך, אלמעכטיגער, אהן א שיעור,
בשעת מיר איז איינע רוף איד, שרי צו דיר,
דאב איד נישט מורא און גאט איז מיט מיר.
דיר מאך צורעכט דעם בקאך פון מיין געפיי,
שיק גיך דעם, וואס מיר דערנווארטען געשרי
א, גאט אלמעכטיגער, א, שטעה מיר ביי.
הן דו ביסט דאך די גאנצע האפנונג מייןע,
איד האף צוגעקומען די הילף דינע
א, גאט, א הילף א שטארקע, א פינע.
הן היינער גאט, וואס דינע הענד זענען ביין
געדיג די וואס בעסטען דיר מיט געוויין,
א, גאט, וואס האלט איין דעם צאך צו גרויס אי קליון.

אָרד אַפּים: טויבך תּחיש לַעמך. יהי עלינו פּנאָמך.
 יי עשה למען שמך: כּוֹנֵן בּוֹת מְכּוֹנֶה. דְּהַרְבֵּץ פּוֹ
 צאָנך. יי באור פּניך: מִפְּחַד לְהַצִּילי. נְהַלְנִי דְצִיּוֹן
 קדֹשׁ גּוֹרְלִי. יי שְׁמַע בְּקוֹלִי: סְעוֹד וּסְמוּךְ לְנִמְהָרִים.
 עֲזוֹר נָא אֶת דְּגֻשָּׁאֲרִים. יי יוֹצֵר הָרִים: פְּדֵה עַמְּךָ
 מֵעַוִים. צאָנך מִד גּוֹזִים. יי עוֹשֵׂה הַיּוֹזִים: קָרֵב קֵץ

מִיך בִּין גּוֹטְסְקײט שײק נײַד צו בִּין פֿאַלק אַהער,
 ווי בִּין הַבְּטָחָה גיב אונז און פֿעשע־הר,
 א, נאָט, ציליב בִּין נאָמען טהו קס מע־הר.
 כּוֹן בּוֹי־אויף בִּין וואַזענע, בִּין הײַלִיגען ויטץ.
 בִּינעט לֵאד פֿיטער דאַרמִין און פֿעשטיץ
 א, נאָט, מיט בִּין לִיכטיג פֿנים ווי אַ בִּלְשִׁין.
 כּוֹד וי מִיך מַצִּיל, ווען אײַך שטעה שרעקליך שטאַל,
 פֿיהר מִיך קײן צײַן מײַן גוֹרל אַ מַאָל,
 אַ נאָט אַלמַעכטיגער, א, האַרץ מײַן קול.
 סטד לֵעֵהן אונטער די פאַרנאָנטע וואָס דו וועהסט
 שטעה בײַ די וואָס געבליבען נאָר אַ רעסט,
 אַ נאָט שטאַרקער, וואָס פֿעשאַפֿט די בערג פֿעסט.
 סתּ פֿעפֿרײַ אַ בִּין פֿאַלק פֿון די הײַדען דאַרט,
 בִּין קאָפּ פֿון די ווילדע אין יענעם אָרט,
 א, נאָט, וואָס בליצען מאַכט ער מיט אַ וואַרט
 קרבּ נו דערפֿרײַ שױן, נאָט, מיט דער נחמָה,
 דערבאַרם וײַך אויף דער פאַרנוויינטער נשְׁמָה,
 א, נאָט, וואָס דו גיט אַ אײַש מלְחָמָה,

נחמָה. רַחֵם אֹם לֹא רוֹחֶמָה. יי אײַש מלְחָמָה: שְׂכוֹן
 כְּמֵאז בְּאַהֲלֵנוּ. תָּמִיד אֵל מְחַלְלֵנוּ. יי מלְכֵנוּ הוּא
 יוֹשִׁיעֵנוּ:

זה חומר מיוחד על פי איב ואח״כ נתנס המחבר את שטו יש בר
 סדרכי חזק: יום, שני, חמתי, בורא, רחמך, מלאכים, רבו, דין,
 כלילת, יזכר, חפשי, זה, קיסר, ומעשה של חומר נמצא בברייחא
 תחביר עשה מסט זמר:

אײַש חסיד הָיָה. בְּלִי מוֹזֵן וּמַחֲיָה: בְּבֵיתוֹ עוֹסֵם
 מַלְבוּשׁ. וְאֵין בְּגֵד לְלְבוּשׁ: גּוֹזֵן בַּחֲשׂוֹבָה אִשָּׁה. וְנֵם

כּוֹן רוּה ווי פאַרצײטען אין אינער געצעלם,
 דו נאָט, וואָס האַסט אונז אויף די פֿיס געשטעלם,
 אַ נאָט, דו וועסט אונז העלפֿען אין דער וועלם.

אײַש חסיד אַ חסיד איז געווען אַ מַאָל, אַ מַאָל,
 אַהן בְּרוּיט, אַהן מַחֲיָה געשטאַנען ווער שטאַל.
 אַהן אַ קלִיד אין שטוב געוועסען פאַרשפּאַרט,
 לִישׁ מְבוּשׁ צו ווערען האַט איהם געאַרט.
 אַ ווייב האַט ער געהאַט נאָר אין אָנטיק,
 אויף קינדער אַהן עין הָרַע פֿינף שטיק.
 אַיינמאַל נאָט איהם דאָס ווייב אַרויס נאָנץ קלאָר,
 אַווי לֵעֵבֶן איז מע־הר קײן סבָּרָא נאָר.
 צו עסען נישטא דאָך קײן פֿיצעל בְּרוּיט,
 דער יענען נאָקעט אין אַ פֿיטער גויט.

בבנים חמשה: דברה לו האשה. יותר אין להתנאשה
המבלי דחם לאכול בערום ובחוסר כל: ותורה
מצאת פי נעת. מה נאכל מעתה: והיר כבר נשוק.
הלא תבא לשוק: הנון ורחום במרומו. אולי יגמלנו
ברחמיו: טוב לקונו מחסה. רצון יראיו יעשה: יעצת
בדעת ובחכמה. עצתך בלי דחמכימה: כצאתי
לבשת ולבדמה. מבלי כסות ושמה: לאין בירי

לערנען קענסט דו, האסט דיר מיה געגעבען,
נאר פון וואס וועלען מיר נויטער לעבען.
ביסט גוט, פרום, ברוך השם גענוג שטארק,
אט געהט און געה, בלעבען, ארום אין מארק.
דער וואס אין הימל האט רחמנות, חס,
אפער בעשעהרט ער איזו עפס אין גאס.
יענע וואס האפען צו איהם שטעהט ער ביי,
דעם וואונט פון די פרוגע דערפילט ער טריי.
דו זאגסט ווי א חכמה מיט פארשטאנד,
נאר דיר צופאלגען ווי איז מען אין שטאנד.
ווי געהט מען אויף לייטש געשעט אזוי רייד
און א מאנטעל, און עפס א קלייד.
אין אויף צופארבעטערען דעם פעלער.
איז נישטא אי א צופראכען העלער.
די גיט צו שטייג א שפרינג און אנטלייט
ליינע, גאנץ פינע קליידער אויף א צייט.

דפורטה. אפילו שנה פרוטה: מהרה ושאלה משכנים.
מלבושים נאים מתקנים: גלבש והשדך יהבו. על י
אשר אהבו: סחו ירדיו בפלוס. אל ישוב דך נכדס
עבר בשוק בסבתו. והנה אליהו הנביא לקראתו:
פן לו המבטר. באמת היום התעשר: צוני בכל
בבדך. בי הנני עבדך: קרא למי בדעתו. קנות
עבר אין כמותו: רחש איד ושנה דינו. עבר למפור

ער מהוט באלד די קליידער אן, וואס ער האט,
און געהט ארום פון שטוב אויף גאטם בעראט.
די קינדער בעטען גאט מיט א געשריי,
לאז ער ליידג נישט קומען קריק צו ווי.
ווי ער געהט מיט האפנונג אין מארק ארום בארט.
וואקסט אליהו הנביא אויס אויפן ארט.
דער אונזער זאגט צו איהם טאקי גלייך,
דו ווערסט גאנץ זיכער היינטגען טאג בייך.
בעפעהל מיר מיט דיין כבוד, האסט דאס קעכט.
דען איד בין דיין אונטערשטענער קנעכט.
טריי אויס: ווער וויל קויפען, וויל קויפען דא.
אזא קנעכט ווי ער זיין גלייכען נישטא.
ווי שיקט יד עס, גיט ער ביי יד א קלער.
עפס פארקערט, א קנעכט פארקויפט זיין קער.
ער לייגט אין חסיד זיין חכמה אריין,
אין ער נעמט איהם גלייך ער וואלט זיין האר זיין.

עניי נורא עליה: יומתי ונמפרתי להעבירי. לכבודך
ולא לכבודי: בורא עולם בקנין. השלם זה הבנין:
רחמיך יכמרו פחניתי. פי לטובה פונתי: מלאכי
רחמים ממענתי. אז החלו לבנותו. רבו בני המלוכה.
והשלם כל המלאכה: דין הפוהר בראותו. פי נמרה
מלאכתו: כלולת מנדלים נאים. לפי ענין הבאים:
יברך לך עתה. אתמול אשר דברתי: חפשי בודאי
ובברור. בנמתי לענין שחרור: זה קומו באמת. ופרח
לו איש האמת:

מלאכים וענין געווען פיל אגואלד,
און די גאנצע ארבייט ווערד פארטיג באלד.
דער סוחר איז פאר שמחה גראב און ברייט,
אז ער געהט די ארבייט ווייניג איז גרייט.
מיט מהורעמליך און גאד נאכען,
אלסדינע ווי ארכישעקטערעם מאכען.
גו, האר, געריינק אצינד דיין הבטחה,
וואס געכטען צוגעזאגט פאר דער מלאכה.
דו ואלסט אצינד מיך ארויסלאזען פריי,
בפי דער מדובר, אז ווערד גרייט דאס געבוי.
דער האט מקיים געווען, געהאלטען ווארט,
און דער אמתיר מאן פארשווינדט פון דארט.

את אדוני: שת לו חכמתו בקרבנו. והחזיק בו כמו
רבו: תגר קנאו באהבים. בשמונה מאות אלף וזיבים,
תבעו מה מלאכתך. אם בבנין חכמתך. תכלית
מקלין ופלטריין. הרי אתה בן חורין: יום ראשון
במפעלים. פעל עם פועלים: שוע בהצי הליה.

א סוחר קויפט איהם און פשוט ער קוועלט,
פאר גכט הונדערט מויענד גילדען גרייט געלט.
וואס איז דיין מלאכה, פרעגט ער איהם דא גיף,
אויב הייער צו בויען פארשטייהסט דו ויף,
ווערד פארטיג אפאלאץ אזא געבוי,
דענסמאל ווי זיכער ביסט דו וויידער פריי.
דעם ערשטען טאג ווי דאס ווערק הייבט ויף אן,
מיט די פועלים גלייך האט ער וויינס געטאן.
ארום האלבע נאכט שרייען ויף געשטעלט,
ענטפער מיר, גאט דו מייסטער פון דער וועלט.
צופארקויפען ויף וואס איף האב געזעהן,
איז דאך גאר צוליב דיין פבור געשעהן.
די גאנצע וועלט האסט דו בעשאפען גערינג,
באד פארטיג דעם בנין, אין איהם אלסדינע.
וואלסט ויף דע בארומען אז איף ריף צו ביר,
דען די פונט איז דאך גוט ביי מיר.
גוטע מלאכים פון הימל קומען,
און צום בויען געשמאק ויף גענומען.

אמר יי דיעקב אל תירא עבדי יעקב:
בחר יי ביעקב אל תירא עבדי יעקב:
נאל יי את יעקב אל תירא עבדי יעקב:
דרך בוכב מיעקב אל תירא עבדי יעקב:

אמר גאט האט צו יעקב געזאגט: ב'לעבן,
דו, מ'ין יעקב, וועסט א'יביג לעבן, (א)
פאל נישט אראפ, ווען אפאל איז שלעכט,
האב נישט ק'ין מורא, יעקב מ'ין קנעכט.
גאט וו'ילט נאך פארצייטענס יעקב אויס,
געהבט איהם פון אלע צרות ארויס,
פאל נישט אראפ, ווען אפאל איז שלעכט,
האב נישט ק'ין מורא, יעקב מ'ין קנעכט,
גאט ער דערל'יגט יעקב אלע צייט,
מאכט פון איהם תמיד אי אוממום ל'יט,
פאל נישט אראפ, ווען אפאל איז שלעכט,
האב נישט ק'ין מורא, יעקב מ'ין קנעכט,
פון יעקב געהט אפט א שטערען אויף,
ל'יכט און פ'יהרט אויף א וועג ארויף,
פאל נישט אראפ, ווען אפאל איז שלעכט,
האב נישט ק'ין מורא, יעקב מ'ין קנעכט.

(א) מוסד על מה שאמר ו'ל (תענית ה'). יעקב אבינו לא מה וכו'
שאמר (יהודה ל'. י') ואזה אל תירא עבדי יעקב טמ ה' ואל תחת ישראל וכו'
מקצ הוא לורש מה ורש בדים אף הוא בדים.

הבאים ישרש יעקב אל תירא עבדי יעקב:
וירד מיעקב אל תירא עבדי יעקב:
זכור זאת דיעקב אל תירא עבדי יעקב:
חדות ישועות יעקב אל תירא עבדי יעקב:
שובו אהל'יך יעקב אל תירא עבדי יעקב:

יעקב וואקסט אין ווארצעלט ויך מ'יך ע'ין,
געוונט און שטארק וועט ער א'יביג ו'ין,
פאל נישט אראפ, ווען אפאל איז שלעכט,
האב נישט ק'ין מורא, יעקב מ'ין קנעכט.
עס שטאמט פון יעקב א צווייג ווידער,
דער ב'ים האלט ויך, פאלט נישט א'יידער,
פאל נישט אראפ, ווען אפאל איז שלעכט,
האב נישט ק'ין מורא, יעקב מ'ין קנעכט.
זאלסט עס צו יעקב מאקי גע'ינקען,
מ'ל און ברכה איהם תמיד ש'ינקען,
פאל נישט אראפ, ווען אפאל איז שלעכט,
האב נישט ק'ין מורא, יעקב מ'ין קנעכט.
יעקב'ס ישועות א חדות, א פרייד,
קומט תמיד בשעת צרות און ל'יד,
פאל נישט אראפ, ווען אפאל איז שלעכט,
האב נישט ק'ין מורא, יעקב מ'ין קנעכט.
ד'יגע געצעקטען, יעקב, געהר ש'ין,
ד'גרט לערנען אלע פון גרויס ב'יו קל'יי

יזרו משפטיך ליעקב
כי לא נחש ביעקב
לא הבית און ביעקב
מי מנה עפר יעקב
ושבע יי ליעקב
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:

סלח נא דעון יעקב
עתה השב שבות יעקב
פדה יי את יעקב
צוה ישועות יעקב
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:

נאט האט צו יעקב איינמאל געשטוארען,
ער זאל נישט ווערען אייביג פארלארען.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.
די זינד פון יעקב, א, פארניב,
און האב איהם תמיד מאקי ליב.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.
זאלסט יעקב פון ליד ארויספיהרען,
ער זאל ווי א שאף נישט פאראירען.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.
נאמו ביסט טוין געשטאנען יעקב ביי,
האסט איהם שוין געהאלפען פיל מאל טריי.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.
ישועות צו יעקב אויף איצט בעפעהל,
עס זאל איהם גוט ווערען אויף דער שטעל.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.

פאל נישט אראפ, ווען א מאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.
לערנען צו יעקב דייע געריכט,
וואס ליכטען איהם ליכטיג ווי א ליכט:
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.
ביי יעקב געהט קיין צויבער נישט אן,
האט מיט בישות-כאכער נישט צו טאן,
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.
קען געהט נישט ביי יעקב אזא זינד,
נלויבט אין גאט ווי פריהער אי אצינד.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.
צו צייכען יעקב איז קיין סבא,
איז פיל ווי שמויב אהן עין הרע.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מין קנעכט.

קול קול יעקב
רני ושמחי ליעקב
שב יי את שבות יעקב
תחן אמת ליעקב
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:
אל תירא עבדי יעקב:

זה חסר חברו יצחק הקטן וזהם שמו בראשי הדורות: יום
צדקתך. חלפה. קולי. העתה. קראתיך. טהר. נטי.
המבדיל בין קדש לרוע. האתנינו הוא ימרוס.
ורענו וכספנו ירבה כחול. וכפוכבים בפילה: יום
פנה בצל תומר. אקרא לאל עלי נומר. אמר שבר
אקרא בוקר וגם לילה: צדקהך בדר תבור. על המאי
עבור תעבור. ביום אהמול כי יעבור. ואשמורה

א קול פון געבעט איז יעקב'ס קול,
דערפרי איהם מיט ישועות ווי א מאל.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
ינגש לוסטיג, בעלומטיגט יעקב'ס הארץ,
זאל ער נישט האבען קיין זארג, קיין שווארץ.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
נאט וועט פון שלענד איהם בעפרישן,
זאלט איהר איהם אנואנען און שריישן,
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
צו יעקב וועט ער מרייע הילף געבען,
אייביג וועט יעקב אין דער וועלט לעבען.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט:

המבדיל דער וואס היינטיק פון וואכען-טעג מטיילט אפ,
לאז געהען בין אונז אויפערע וינד אראפ,
די קינדער אויפערע און אויף אויפערע געלט,
פארקעהרען ווי זאמד א קאסע אין דער וועלט,
און ווי שטערען ביי דער נאכט.
יום ווי דער שאטען פון א בוים געהט דער טאג היין,
אויף שרי צו נאט וואס האט שטענדיג מיך אין יין,
דער היטער אויפן זאג: צו וואס זיך זארגען.
אזוי איז שוין געשטעלט, אז קומט פריהמארגען,
און נאך איהם אויף קומט די נאכט.
צדקת ווי דער פארג תבור גרויס איז די גנאד בייע.
געה פארביי איבער די אלע וינד מייע,
לאזען זיי פארשווינדען, איז מיין פארלאנגען,
אזוי ווי געשטיגער טאג וואס פארלאנגען,
און ווי א מטייל פון דער נאכט.

בְּלִילָה: הִלְפָה עֹנֶת מְנַחֲתִי * מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי. יִנְעָמִי
בְּאִנְחָתִי. אִשְׁחָה בְּכָל לִילָה: קוֹלִי בֶּל יוֹנֵטָה. פֶּתַח
לִי שַׁעַר הַמַּאֲמָל. שְׂרָאשִׁי נִמְלָא טָל. קוֹצוֹתֵי רִסְסִי
רִילָה: הֶעֱתֵר נוֹרָא וְאִיוֹם. אֲשַׁנֵּעַ תָּהָה פְּדִיוֹם. בְּנִשְׁחָ
עוֹשִׁי. דַּעֲוֹתַי וּמִירוֹת בְּלִילָה: נִהְגוּ בִּידֶךָ כְּחוֹמֶר.

קראתך דייך, גאט, רוף איך, דו זאלסט מיר ביין הילף געבען
לאז מיר דערקענען דעם וועג פונעם לעבען,
פון בלות און פון עלענד פיהר מיר ארויס,
צרות און אל דאס ביין זאלען ווערען אויס,
טאקי גיך פון טאג ביין נאכט.

מהר הייני מינע זינד און מיר פון זיי מאך ליין,
לאזען נישט זאגען די וואס וויינען מיר ביין:
וואו איז ער, דער גאט, דער בעשאפער מינער,
נאם מיט איהם בעריהמט זיך דער מענטש דער פיינער,
זינט איהם זמירות ביי דער נאכט.

זי קנעסט ווי ליים אין ביין האנד אונז נאך ביין בענער,
זיי זשע מוחל אויף זינד הן וואס גרייט הן שווער, ג
דו ביסט דאך מייסטער פון אלסדיינע, גאט ליבער,
דאס גיט איין טאג דעם אנדערען טאג איבער,
און איין נאכט דער אנדער נאכט.

הלמה אונטעק איז פון מיין מנחה די גוטע צייט,
ווער קען מיר געבען מיין רוה, וואס פון מיר ווייט,
מיר בין איך שוין קרעכצענדיג-ויפצענדיג שטיל,
איך בענוואש מיר מיט טייכען טרערען ועהר פיל,
וויין און זיפץ אגאנצע נאכט.
קיי מיין קול לאז נישט געווארפען ווערען פון דיר:
דעם שויער פון רחמנות שפען, גאט, מיר,
דען פון טרערען איז מיין קאפ ווי פון מוי גאט,
ווי פון רענען ביי דער נאכט. ג
הער בעט זיך איבער, אלגעכטיגער גאט, אויפ'ס זיי,
ראטעווע, הילף גיב, בעט איך רחמים און שריי,
ביין הילף גיב, בעט איך רחמים, נאכער און קלאג,
אין דעם אונטעם און פארנאכט, איטליכען טאג,
אין דער פינסטער ביי דער נאכט.

(א) בוזא דשבתא כד מסא ערן רצלותא דמנחה רעא דרעיון אשתנה ועהיקא
קרישא גליא רצון דוליה (וזהר).

(ב) בתרנטי זה תכונתי לתרנטי יונתן עה"ס אני ישנה (שיר דה זי) ארום
שער ריש אהמלי מן דמעתך כנבר דשער רישה מצטבע מטלא דמסא ריצות
פרי אהמלי מן מסי עינדך כנבר ריצות מרוע מלין מסא דדחת גלילה

ג סבון למה שדרש זל: אלמלא ג מקראת נתמטטו רגליהם של ששה
ישראל וכו' חד דכתיב הנה כדומר ביד הוצר כן אתם (ירמיה יח ו) ופירש"י
ג מקראת דמעדין שהעוותו וחזכות בידו (סוכה גכ).

ס'לח נא על קל וחומר. יום ליום יביע אמר. ולילה
לילה: המבדל אל פורה מ'כר צר. קראנוך מן המצר.
ידך לא תקצר. לא יום ולא לילה. המבדל מ'כאל שר
ישראל. אליהו ונבריא: יבאו נא עם הנא. קומ
רונו ב'חצי הלילה. המבדל הנה לנו שבוע טוב. רענן

דער וואס הייליגע פון וואכען-טעג מיילט אפ,
לאז געהמען פון אונו אונוערע וינד אראפ, וכו'
אל גאט, וואס פון אלע גיטען דער בעפריישר,
דיך רופען מיר פון דער קלעהם, גאט געבריישר,
צוקעלפען ביים דו דאך אלע צייט אין שטאנד,
און גיינאל הלילה איז נישט שוואך ב'ין האנד,
נישט ב'י טאג, נישט ב'י דער נאכט,
דער וואס הייליגע פון וואכען-טעג מיילט אפ,
לאז געהמען פון אונו אונוערע וינד אראפ, וכו'
מכאל דער מלאך מיכאל שר פון ישראל,
אליהו אין דער מלאך גבריאל,
מיט דעם גואל קומען לאזען יענע לייט,
גנוג, עס קרויט, צושלאפען, אויפשמעהן שוין צייט,
שמעהם-אויף, שרייט אין האלפער נאכט.
דער וואס הייליגע פון וואכען-טעג מיילט אפ,
לאז געהמען פון אונו אונוערע וינד אראפ, וכו'
הע נ'ב אונו א מ'ל'יגע א גוטע וואך,
מיר זאלען פריש ו'ין, ניט וויסען פון ב'ין בראך.

ב'ן ר'טוב • גם י' יתן ר'טוב • כל היום וכל
הלילה. המבדל

אליהו הנביא אליהו התשבי אליהו הנז' עדי במהרה
בא אלינו עם משיח בן דוד: איש אשר קנא ר'טוב האל *

גאט וועט מאקי ו'ך דערבארמען און געבען,
שיל גוטס און הצלחה אין אונוער לעבען,
אלע טאג און אלע נאכט.
המבדל דער וואס הייליגע פון וואכען-טעג מיילט אפ,
לאז געהמען פון אונו אונוערע וינד אראפ,
די קינדער אונוערע און אויף אונוער געלט,
פארטעהרען ווי זאמד א קאסע אין דער וועלט,
אין ווי שטערען ב'י דער נאכט.
אליהו אליהו דער נביא,
אליהו דער תשבי,
אליהו דער גלעדי,
יך און באלד צו אונו קומען לאז ער,
מיט מ'ס'ת דודים וון אהער.
איש דער מאן וועלכער, איז בעקאנט דער גאנצער וועלט,
וואס האט פאר גאטס נאמען ו'ך ארויסגעשטעלט.

איש בשר שרם ב) על יד יקתיאכ ו) איש נש
ויכפר על בני יקראל: אליה איש דורות שנים עשר
ראו עיניו ה) איש הנקרא בעל שער בסומניו ה) איש

דער מאן, וואס דורך משה רבינו דעם אלטען,
האט די גוטע בשורה פון שלום דערהאלטען,
דער מאן, וואס איז ארויס, געקומען געשווינד,
און סבפר גענוען אויף די יקראלים זינד.

אליהו:

איש דורות דער מאן, וואס זינע אויגען זוכה געווען,
צונועלף דורות דורכצוגאנד אויף דער וועלט צונועהן,
דער מאן, וואס האט געהייסען מיט זינע כננים,
דער געוואקסענער מיט פיל האר אויפן פנים,
דער מאן, וואס האט געטראגען שטענדיג אי אוממום
א לעכערנעם גארטעל אויף די לענדען ארום.

אליהו:

ב) את השמית יקתיאל וכו' (דבר הדמים ה', ד', יח', דרשו ז"ל על משה
רבינו ואמרו יקתיאל זה משה (במלה זו א') והפייטן כאן הכיר משה בשם יקתיאל
בשביל הדורו שהא עולה יפה:

ג) הנה נתן לו את ברחי שלום (במדבר כ"ה, רב):

ד) פתח הארץ פה ימים הרבה מאד והיה משכש בשוכן שלה היה בזמן
ימות זמן סוף שלש מאות שנה, וכבר ספרו ז"ל שפירשם לא רצה לכת אל יפתח
לחזור מרו (ספרות במדבר סט):
ה) (מלכים ב' א' ו')

ואזור עור אזור במחניו ו) אליה: איש ועף על עואיצ
חמנים ו) איש חש ונשבע מדיות נשמי מעונים. איש
שר ומטר עצר שרש שנים ה) אליה: איש יצא למורד
לנפשו נחת. איש כלכלוהו העורבים ולא מת
לשחת. איש למענו נתברכו כד וצפחת: אליה איש
מוסרי הקשיבו כמרים. איש נענה באש משמי

איש ועף דער מאן, וואס האט געצארענט שפעטער,

אויף די וואס דינען פרעמדע געטער,

דער מאן, וואס צושטוערען נישט ער יוד א חאפ,

פון הימל לאו נישט געהן קיין רענען א קאפ,

דער מאן, וואס מוז און רענען בידע נאר

איינגעהאלטען דריי קילעכדיגע יאהר.

אליהו:

איש יא דער מאן, וואס איז פאר פינד אונזע פון זיין ארמ,

אין פארבארגניש יוד רוח צונעפינען דארט,

דער מאן, וואס ראפען האפען איהם שפיו געבראכט,

און איז נישט געטראגען פון הונגער פארשטמאכט,

דער מאן, וואס איהם צוליב, אין זיין הצלחה,

אין פלעטעל, אין גלענעל אריין די ברכה.

אליהו:

איש מוסרי דער מאן וואס דענסאל די שטראפרייד זינע

האפען געהערט די גוטע, די פינע,

גבורים) איש סחו אחדיו יי הוא האלהים: אליהו איש
עתיד להשתלח משמי ערבבות. איש פקיד על כל
בשורות טובות. איש ציר נאמן להשיב לב בנים על
אבות: אליהו איש קרא קרא קנאתי ליי בתפארה.

דער מאן, וואס אויף זיין געבעט אין געטימל
בעקומען צום ענטפער פֿירער פון הימער,
דער מאן, וואס די אפגעטער מאכט ער צושפאט
און אלע שרייען איהם נאך: גאט איז ע גאט.
אליהו:

איש עתיד דער מאן, וואס איז געשטימט ווי מיר גלויבען.
אויף געטימט צו ווערען פון דארט אויבען,
דער מאן, וואס האט פאנאנדערצושטראנען,
אלע גוטע בשורות אנצונאנען,
דער מאן, וואס איז ע שליח מביי גאר ווינדער,
אויבער צוגעגען די טאטעס מיט די קינדער.
אליהו:

איש קרא דער מיין, וואס מיט זיין איינעל הארץ געשרינען
נאטם כבוד ארש מיד און האב נישט געשווינען,
דער מאן, וואס צום הימלעל אויבען פון דער ערד,
געריטען אין שטורם אויף פֿירערדיגע פֿערד.

איש רכב על סוסי אש בסערה. איש שלא טעם
טעם מיתה וקבורה: אליהו איש תשבי על שמו נקרא.
תצליחנו על ידו בתורה. תשמיענו מפיו בשורה
טובה במהרה. תוציאנו מאפלה לאורה: אליהו איש
תשבי תצליחנו מפי אריות. תבשרנו בשורות טובות.
תשמחנו בנים על אבות. במוצאי שבתות: אליהו אשרי

דער מאן, וואס איהם איז בעשערט נישט צוהאבען
דעם טעם פון טויט און פוים בעגראבען.
אליהו:

איש חשבי דער מאן, וואס מיט זיין שפיצנאמען תשבי בעקאנט.
ואלכט אין דער תורה אונז בעגליקען דורך זיין האנד,
דורך זיין מויל אנטאנען ע גוטע געריכט,
אונז ארויספֿיהרען פון דער פינגסטער אין דער ליכט.
אליהו:

חשבי ואלכט אונז ראטעווען, דו תשבי אל"ן,
לייבען פון דעם מויל, פון זייטע ציין,
ואלכט גוטע בשורות אונז בריינגען צושטראנען,
קינדער מיט עלטערען פֿירליכט אנטאנען,
קום, תשבי, קום, מיר דערנווארטען דיר דאך,
מוצאי שבת אויף דער פולער וואך.
אליהו:

אשר וואויל דעם וואס האט איהם געוועהן אין חלום,
וואויל דעם וואס האט איהם געגעבען שלום,

מי שראה פניו בחלום אשרי מי שנתן לו שלום
והחזיר לו שלום יי יברך את עמו בשלום: אלה
כפתוב דגה אנכי שלח לכם את אלה הנביא לפני
בוא יום יי הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים
ולב בנים על אבותם: אלה

און ער איהם האט געשטופערט שלום צוריק:
נאט לאו ריין פאלק געשטען מיט שלום, מיט גליק.
כחוב ווי געשריבען שטעהט אין הייליגען פסוק דארט
אלהיו הנביא שיק איה איה אויפן ארט,
אידער נאטמ דער גרויסער שרעקליכער טאנקומט אן.
אין ענין פון שלום האט ער ביי איה צומאן,
דאס הארץ פון עלטערען צו קינדער צוגינגען,
און פון קינדער דאס הארץ צו עלטערען צוגינגען.

אלהיו דער נביא
אלהיו דער תשבי,
אלהיו דער גלעדי
ניח און באלד צו אונז קומען ואל ער
מיט משיח נודים ווהן אהער.

רבין העולמים אב הרבמים והפליחות בסמן
טוב ובמזל טוב ההל עדינו את ששת ימי המעשה
הבאים? קראתנו דעלום השוכים מכל הטא ופשע
ומגוקים מכר עין ואלמה ורשע ומדבקים בתלמוד
תורה ובמשטים טובים והגנו דעה בינה והלכר מאהר
וחטמינו בהם עשון ושכחה ורא תעלה קנאתנו על
לב אדם ורא קנאת אדם תעלה על לבנו. מלכנו

רמן א מייסטער פון אלע וועלטען אהן א גבול
פאטער וואס מכפר די ויגד, מיט רחמנות פול,
מיט מזל, מיט גליק הייב אן אויף אונז אידען
די געקס וואקען-טעג, וואס קומען אין פרידען
ואלען פון ויגד, פון פעהלער ויין פריי און גייט,
ריין פון טולד, פון כל א מיני שלעכטס און גייט,
מיט תורה, מעשים טובים אויסגעפילט ווערען,
לעבען און גוטס טאן לאז מען אין ווי גענעקען,
און גנעדיג אונז, מיר ואלען ויין פארשטענדיג,
ואלקט אין ווי אונז אנטאנען פרייליכס שטענדיג,
מיט קנאה לאזען אויף אונז נישט קוקען לייט,
דעם-גלייכען מיר נישט אויף ווי פון אונזער וייט.
א, נאט אונזער קעניג, א נאט אונזער הער,
דערבארטיגער פאטער, אונזער געבעט דערהער.

אלהינו האב הרחמן שים ברכה ורוחה והצלחה בכל מעשה ידינו וכל היועץ על עמך בית ישראל עצה טובה ומחשבה טובה אמצו וברכו נדרו וקנימו קיום עצתו בדבר שנאמר ויתן לך בלבבך וכל עצתך ימלא ונאמר ותנור אפר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור: וכל היועץ עלינו ועל כל עמך בית ישראל עצה שאינה טובה ומחשבה שאינה טובה תופר עצתו בדבר שנאמר וי הפיר עצת גוים הניא מחשבות

עמים: ונאמר עוצו עצה ותופר דברו דבר וכל יקום כי עמנו אל: ופתח לנו יי אלהינו אב הרחמים ארון הפליחות בזה השבוע ובכל שבוע שערי אורה שערי ארץ ימים ושנים שערי אריכת אפים. שערי ברכה שערי בינה. שערי נילה שערי גדולה שערי גאולה שערי גבורה. שערי דיצה שערי דעה. שערי דוד שערי הדר שערי הצלחה שערי הרוחה. שערי נער טוב. שערי זריוות שערי זמרה וזכיות

גיב דאס גענשונג אי פארדינסט און הצלחה, אין אוועקע געשעפטען, אין אונזער מלאכה, אין ווער אויף ביין פאלק ישראל אין הארץ האט, גוטע מחשבות, גוטע עצות און ראטה, איהם זאלסט דו שטארקען, גענשען אי גרויס מאכען, דערפילען זיין עצה אין אלע זאכען, ווי עס שטעהט: גאט זאל געגען וואס ביין הארץ גענערט, דערפילען אישליכען פלאן וואס דו האסט געקלערט, נויטער קטעהט: וואס דו דערסט ארויס וועט געשעעהן, א לייכט שינט אויף די ווענען, וואס דו נעסט געהן, און שפענען זאלסט דו אינו, גאט אונזער האר, פאטער פון רחמינות, פון פארגעבונג דער שר,

אין דער וואך און אין די אלע וואכען גאר, די מויערען פון לייכט און פון לאנגע יאהר, פון איינהאלטען דעם צאקען, פון ברכה און פון פארשטאנד, גדולה און דערלייונג פון לייך, פון שטארקייט, פריילייכקייט, פון פיינקייט און רוהם, פון גליק און פון דערנאנטערונג אומקום, פון גוטע געראטונג און גיף זיך צוריהרען, מויערען פון לויב, פון פראוועס די מויערען, פון חן אי פון גאט און פון א גוט לעבען, פון הילף, פון יוסר און פון יונד פארנעגען, מויערען פון לערנען, פון גבור, שיינקייט, פון דערנעהרונג במוחה און פון היינקייט, פון גוטער פרנסה, פון גחמות הערען, פון ארפואה שלמה און אויפגעריכט ווערען,

שערי ויו שערי וזר תורה שערי וזר חכמה שערי
זר בינה שערי וזר דעת: שערי חרוה שערי
חכמה שערי הן וחסד שערי חיים טובים שערי
חכמה. שערי טובה שערי מדר. שערי ישועה שערי
ישר. שערי כפרה שערי כלפדה שערי כבוד. שערי
למוד. שערי מזון שערי מנוחות שערי מחילות
שערי מדע. שערי נחמה שערי נקיות. שערי
סליחה. שערי סיעתא דשמיא. שערי עזרה. שערי
פרות שערי פרנסה טובה. שערי צדקה שערי

פון צדקה און פון הייליגע געפיהלען.

פון רחמנות און פון א גוטען ווילען.

פון פריד, שלוה, גוטע בשורות און שמעות,

טוישען פון תפלה, תשובה און ישועות.

ווי עס שטעהט: פון גאט איז די הילף פון גערעכטע.

פון גאט, וייער שטארקייט אין א צייט א שלעכטע.

גאט וועט זיי העלפען, פון צרות מאכען לייז.

וועט זיי לייז מאכען פון רשעים און פון בייז.

ער העלפט די צדיקים און ער שטעהט זיי ביי,

ווייל זיי שטיצען ויך אין איהם, וועגען איהם מריי.

ווישער שטעהט: גאט ענטפלעקט ויין הייליגע האר,

פאר די אויגען פון אלע פעלקער אין לאנד,

און די אלע עקען וועלט קוקען אן.

די ישועות וואס אונזער גאט וועט טאן.

צדקה. שערי קדושה שערי קוממיות. שערי רחמים
שערי רצון שערי רפואה שלמה. שערי שלום שערי
שמחה שערי שמועות טובות שערי שלוה. שערי
תורה שערי תפלה שערי תשובה שערי ישועה:
בדכתיב ותשועת צדיקים מני מעוזם בעת צרה:
נעזרים יי ויפלגם יפלגם מרשעים ויושיעם כי חסו
בו: ונאמר חשף יי את זרוע קדשו לעיני כל הגוים
וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: ונאמר קול
צופיד נשאו קול יחדיו ורגנו כי עין בעין יראו
בשוב יי ציון: וקום לנו יי אלהינו מקרא שכתוב מה
נאזו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר
טוב משמיע ישועה אמר לציון מלך אלהינו: ראשון

א קול פון דינע וועכטער, אזוי שטעהט אויף,

זיי הייבען א קול אויף, שרייען אלע הויף,

דען בעשניפערליך זעהן זיי, ניבען א בליק,

ווי גאט ריכט אויף ציון ווידער צוריק.

וואס שטעהט געשריבען זיי אונז מקנים דאס ווארט.

ווי שיי און דער אונזאגער אויף די בערג דארט,

ער גיט שלום פון דארט, זאגט אן גוטס פרייליך,

זאגט אן הילף, זאגט צו ציון: דיין גאט איז מלך.

דער ערשטער וואס צו ציון, זאגט מיט א געשריי:

אט וועט דינע קינדער, אט קומען זיי.

לציון הגה הנם ולירושלים מבשר אמת: אמן סלה.

צו ירושלים וועל איך דעם מבשר שיקען.
אין ער נועט מיט בשורות טובות אונו דערקוויקען.

אמן סלה.

פרק שירה

הַקִּדְמָה לַפֶּרֶק שִׁירָה.

א.

דִּי גֵאָנְצֶע וועלט אַרום און אַרום,
אַינלייבן פֿיצער וואס דאָרט אומקעטום,
דאָס גֵאָנְצֶע געשלידער אין הימל,
דִּי ערד אונטען מיט איהר גערימל:
מיט איהרע ימים, קוואלען, טייכען,
מיט אלערליי שטיינער דעסגלייכען,
מיט גראזען, ביימער פון יעדען סארט,
מיט לעבעדיגע בעסטעפֿיזש אויף איהר דאָרט,
פון די פֿיש, וואס אין וואסער לעבען,
ביז די פֿיגלעל, וואס אין דער לופט שטעבען.
פון די ווילדע חיות אין וועלדער,
און די מיני בהמות אויף פֿעלדער,
ביז די שרצים פון אלערליי געשטאלטען
וואס פֿליהען, קריכען אין לעכער און שפּאלטען.
די אלע בעסטעפֿיזש מיט-א-גאָד,
דאָס מיט זיין חכמה און זיין פֿערשטאָנד,
וואס איז חידושים גרויס גאר אָהן אַ ברעג,
גאט אונזער האר בעשאפען אין זעקס טעג.

ב.

די וועלט אינגאנצן, ווי גרויס זי איז און לאז, איז איין באפעלע, איין ניגון, איין געזאנג. א באפעלע מיט גרויס חכמה און געפיהל, וואס שפילט בעשטענדיג אין קיין רגע נישט שטיל. א ניגון, וואס אימלייכט בעשעפניש בעזונדער וינגט אין איהם ויין שטיקעל קונציג א וואונדער, א געזאנג ווער ריכטיג און חידושים שוין, וואס אין איהם וינגען אלע פון גרויס ביז קליינ, די הימלעל און די הייליגע מלאכים דארט, די זון, די לבנה, די שטערען פון זייער ארט, געהענדיג אין זייער וועג דארט אין דער הויף, אי די ערד אונטען וואס שיקה און וינגט אויף: עס העלפען איהר אונטער משוררים אהן א צאהל: דאס געוועקס, חיות און שרצים מיט א מאל, אויף יעדער פארשידענע קולות אלערליי, אלע אויף זייער שטייגער ווי עס פאסט זיי, אלע אינאיינעם שפילען, וינגען און לויבען, צום בעריהמטען מייסטער אין הימלעל אויבען, וואס איז חידושים גרויס נאר אהן א ברעג, וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

ג.

דער בעריהמטער וינגער דוד המלך, וואס פון זיין געזאנג ווערד אויפן הארץ פרעהליך.

ער דערקענט גאטס וואונדער, פרעהט זיך און קוועלט, ער וינגט און הייבט אויף וינגען די גאנצע וועלט, דעכענט פון די וועלט-וינגער אויס א צעמיל אין וינע הללויות דארט אויף א בלעמיל. הללויה, לאזען וינגען און גאט לויבען, אלע דארט פון די הויכע הימלעל אויבען לויבט איהם אלע וינע מלאכים אינאיינעם, זיין גאנץ געשלידער מיט א לויב א שיינעם. לויבט איהם, אי וון אי לבנה, ביידע אויף א קול, אלע ליכטיגע שטערען, לויבט איהם מיט א מאל, לויבט איהם אלע הימלען ארום און ארום, אין די וואסער אין דער לופט אויבען אומעמוס אלע זאלען לויבען דעם גאנצן פון גאט, דען זיי ווענען געווארען אויף זיין געבאט: ער האט זיי געשטעלט אויף אייביגע יאהר, מיט געזעץ, נישט עובר צו זיין זי אויף א האר, לאזען אויף לויבען גאט פון דער ערד אונטען די גרויסע פיש און אלע טיפע גרונטען, אי בליץ אי האנעל, שניי און דער טויטאן דארט, דער שטורעמווינד, וואס טהוט און דערפילט זיין ווארט, הויכע בערג און די אלע בערגליך מיט זיי, פרוכטגייטער און צעדערבייטער אלערליי, ווילדע חיות און אלע בהמות אין לאנד, שרצים וואס קריכען און פליגעל אלערהאנד, דער ויסער וינגער פון ישראל שטעלט פיר, די גאנצע וועלט איז א הללויה, א שיר,

וואס איז חידושים גרויס נאר אהן א ברעג,
וואס האט אלסדינג בעשאפען אין עקס טעג.

ה.

די וועלט-קאפעלע אפער וי צופילען,
צופארשטעהען ריכטיג, וואס בעשייט דאס שפילען,
וואס אין דעם ניגון ליגט און וואס ער דריקט אויס
וואס פון דעם דאוונגען געוואנג קומט ארויס,
וואס פאר א גרויסע חכמה, פאר א געפיהל,
ליגט אין איטליכענס ווארט, אין איטליכענס שפיג
צופארשטעהן איטליכס שטיקעל פאר ויך אליין,
און דעם געוואנג אינגאנצען וואס וואונדער-שיין,
און צו דערקענען, דערפון צוויין אין שטאנד,
דעם מייסטער אליין, וואס מאכט עס מיט פארשטאנד,
צונדערקענען ויין גרויסקייט, וואס ער בעשייט,
צונדערקענען ויין ווערק און וואונדערליכקייט,
האט גאט, נאכדעם ווי ער מאכט פארטיג ויין וועלט,
און אלסדינג כסדר, כסדר דארט אויסגעשטעלט,
געמאכט אין ויין געשטאלט דעם מענטשן צולעצט,
אין איהם שכל, א נשמה אריינגעזעצט.
מיט ויין שכל איז ער אויף דער ערד איינער,
ער קען פארשטעהן גאטס ווערק, ווייטער ניט גייער.
נאר ער קען פארשען אלסדינג מיט ויין מוח,
פארשטעהן די גאט וואס אין איהר גאטס בוח,
ער מיט ויין שכל, פון גאט א מתנה,
קען פון דער שירה פארשטעהן די כונה,

אז אלע בעשעפניש וינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימל אויבען,
וואס איז חידושים גרויס נאר אהן א ברעג,
וואס האט אלסדינג בעשאפען אין עקס טעג.

ד.

אז א קאפעלע איז אינגאנצען די וועלט,
האבען אויף גביאים, חכמים פירגעשטעלט;
איטליכער פון ווי בעוונדער אויף ויין גאנג
שטעלט פיר פון דער וועלט דעם ניגון, דעם געוואנג
איטליכער דריקט ויך אזוי אויס מיט ווערטער,
וואס געפנען ויך ביי ווי אין פיל ערטער,
ווי לאזען הויף שרייט, וינגען די הימלעל,
טיף פון דער ערד ארויסגעהן א געשימלעל,
בערג לאזען ארויס א געוואנג, א געשריי,
דער וואלד און די ביימער אין איהם אלעקליי. (ב)
די ווערטער פון די הייליגע גרויסע לייט,
נאמען פילוסופים אין דער אלטער צייט,
די נגלים אין די אויבערסטע ספירות,
וינגען דערהענגדיג ויך געהר ויסע ומירות. (ג)
אזילו די ערד אונטער אונזערע פיס,
אי וי אויף נאנט שירה און וינגען מתנה ויס. (ד)
קרוש, קרוש, קרוש, תמיד א מאל דבוי,
נאמען אופנים און טרפים גאנץ געטריי. (ה)
אדע שפען א טויל, וינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימל אויבען,

פון אימליכענס טבע, הנהגה און גאנג,
פארשטעהן דעם פשט פון זיין שירה, זיין געזאגט
ווי אלע בעשעפניש זינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימל אויבען,
וואס איז חידושים גרויס גאר אהן א ברעג,
וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

1.

דער איינציגער וועג צוקענען גאט דעם דער,
איהם ליב צוהאבען און פארקטען ווי עס געהער,
איז טאקי די שירה פון דער וועלט אלליין,
גאטס חכמה אין די ברואים פון גרויס ביו קליין.
אז דער מענטש דינקט מיט שכל און נישט ויך אפ,
גאטס ווערק צוועהען פון אויבען ביז אראפ,
די טבע פון די בעשעפניש מיט-א-גאנז,
זייער פיהרונג, זייער לעבען, זייער שטאנד,
ווי זיי דערנעהרען ויך און האלטען ויך אויס,
ווי קיינער געהט נישט פון זיין געזעץ ארויס,
און זעהט בארינען גאטס חכמה און וואונדער,
זיין השגחה אויף אימליכען בעוונדער,
דענסמאל בעקומט ער צו גאט חשק און לוקט,
איהם ליב צוהאבען פארלאנגט זיין הארץ און גלוקט.
אז ער בעטראכט אלסדינג אויף אזא דרך,
זעהט, ווי אקענען גאט איז קליין ויין ערך,
בעקומט ער יראת שמים, גאטס מורא,
און היט ויך צו טאן עדים אין עברה, ו

ער נישט אויף די הילי העולם א שפיי,
ער טהוט מעשים טובים און ווערד פון ויך אריי,
ער וויל אויף מיט געפיהל זינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימל אויבען,
וואס איז חידושים גרויס גאר אהן א ברעג,
וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

איצט ערשט קען מען פארשטעהן די טיפע חקירות,
אין דעם מאמר, וואס פאר דער פֿרק שירה,
דער הייליגער תנא זאגט מיט חכמה דארט,
וואס מען בארף פארצוקערען זיין אימליכעם ווארט,
עס צילט גאנץ ווייט, ווי א פיל אויסען בויען,
עס דערקווינקט דאס הארץ, עס עפענט די אויגען,
ער זאגט: ווער אין פֿרק שירה אויף דער וועלט,
אין דער גאנצער פיהרונג, וואס גאט האט געשטעלט,
איז ויך עוסק, דערמיט בעשעפטיגט שטענדיג,
בעטראכט אלץ גאטס מעשים און ווערד פארשטענדט,
אויף איהם זאג איך עדות, אז ער ווערד גאנץ ליוו,
פונעם יצור הרע און פון אל-דאס-ביוו,
אי פונעם שטן, וואס פערבארבט גאר א שרעק,
אי פון אלע מיני מוידים און שלעק,
פון פלאג אין משיחים צייט, בשעת א נויט
און פונעם גיהנם שפעטער נאך דעם טויט.
די מדרגה זיינע איז געהר א הויכע,
צולערנען און דאס צושאן איז ער ווכה.

זאלסט וויסען, אז אלע בעשעפניש אומעטום,
 האט נאט געמאכט צוליב זיין פבור און רוהם. (ח)
 אז אלסדינג אין דער וועלט פון וואס פאר א סארט,
 איז נאר צוליב זיין פבור בעשאפען דארט.
 די אלע בעשעפניש זינגען און לויבען,
 צום בעריהאפען מיסער אין הימל אויבען,
 וואס איז חידושים גרויס נאר אהן א פרעג,
 וואס האט אלסדינג בעשאפען אין עקס טעג.

מ.

א וואונדער-שיינע מעשה, וואס צילט געהר נויט,
 דערצעהלען אונזערע חכמים גרויסע לייט,
 אויף דעם ויסען זינגער, דוד דעם קעניג,
 מינען דערמיט א סוף און היידען וועניג.
 די דאזיגע מעשה איז אזוי געשעהן:
 אז דוד האט דעם תהלים גומר גענוען,
 איז ער געווארען שרעקליך גדול ביי ייִד,
 און נאנט: רבנו של עולם, איך פרעג דו,
 איז אין זיין וועלט דא א בעשעפניש ביי דיר,
 וואס נאנט שירה און לויבנעוואג מעהר פון מיר.
 א פראש גראד קומט פאר איהם דעם זמאל צושפרינגען
 און נאנט: דוד, זיי ניט גרויס מיט זיין זינגען.
 איך פראש, א פיצעל בעשעפניש אין דעם טייף,
 זאג, כ'לעבען, מעהר שירה פון דיר, זיין פערנלייף.
 נאך מעהר, אימליכע שירה, וואס איך קנואקע,
 איז אויף איהר דא דריי טויזענט משלים מאקע.

זיין לערנען האט א ממשות, א בעשטאנד,
 עס האט א האפט אי א קיום אין זיין האנד.
 ער איז אויף מאריך ימים דא אויפן ארט,
 און איז נאך וזכה צו עולם הבא דארט. (י)
 זיין נאמען וועט אי שפעטער גרויס זיין אומעטום,
 נעט זיגען אין א קרוין פון פבור און רוהם,
 מיט די הייליגע דארט זינגען און לויבען,
 צום בעריהאפען מיסער אין הימל אויבען,
 וואס איז חידושים גרויס נאר אהן א פרעג,
 וואס האט אלסדינג בעשאפען אין עקס טעג.

ח.

דער הייליגער תנא, דער שטארק געלעהרטער,
 זאגט ווייטער אין נאטם נאמען מיט די ווערטער:
 זאלסט מיט לייב און ועל דיר פאר א חוק מאכען,
 צו וויסען זיין פיהרונג אין אלע זאכען,
 צוקומען אין זיין פאלאץ, זיין שוין געבוי,
 מינע גענען צופארשטעהן, צוהיטען מריי.
 זאלסט אין דעם הארץ זינעם היטען זיין תורת,
 האב אקענען זינע אויגען זיין מורא.
 היט זיין בויל, זיין צונג, ניט זיידען וואס איז שלעכט,
 זינדענע נארישע רייד, וואס איז נישט רעכט,
 און איך וועל אומעטום, וואהין דו וועסט געהן,
 מיט דיר זיין, דו לערנען אלסדינג צופארשטעהן.
 דו לערנען שכל, פארשטאנד, אימליכע ואך.
 דער עיקר, וואס רינגען איז גענוענדט א סוף.

פיל באמנעם מאכט דארום א גרויסער ווינער
און לייט קוועלען, לעקען דערפון די פינגער.
בעשעפטיגט מיר נאך מיט א מצוה דערצו,
דאס איז יענע גרויסע מצוה וואס איז טהו;
ביים ברעג פונעם ים איז דא א מין בעשעפניש,
וואס בעקומט נאר פון וואסער ווין בעדערפניש,
בשעת ער איז גוט הונגעריג און שטארבט שיער,
נעמט ער און עסט מיר אויף און יוצא מיט מיר. (א)
די מעשה ווייזט, ווי דוד מיט ווין חקירה
בעטראכט די טבע, פון דער וועלט די שירה,
אז אלע בעשעפניש ווינען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימל אויבען,
וואס איז חידושים גרוים נאר אהן א ברעג,
וואס האט אלסדינג בעשאפען אין עקס טעג.

.

אין דעם בית המקדש אויף ווייטער ארט,
האבען די לויים א שיר געזאגט דארט,
פאר איינליכען טאג ווין שיר בעוונדער,
אקעגען די גרויסע ווערק און וואונדער,
וואס אין איהם ענען געשעהן באלד אויף דער שטעל,
אין די ששת ימי בראשית אויף גאטם בעפעהל.
און ווייטער שיר געדיינקט מען עד היום נאך
וואס זאגען ווי דעם ערשטען טאג פון דער וואך
צו גאט איז די ערד און אלסדינג דרינען,
די וועלט מיט די וואס דארט ווין געפינען

וְדִי אֶלֶּע בַּעֲשָׁעֲפִישׁ וַיִּנָּעֵן אֹן לִוְיָבָעֵן.
צוּם בַּעֲרִידָמָעֵן מִיִּסְטֶער אִין הַיִּמָּעַל אִוְיָבָעֵן.
וְנָאם אִיו חִירוֹשִׁים גְּרוּים גָּאָר אֵהֵן אַ בְּרָעַג,
וְנָאם הָאָט אֶלְסְדִינֵג בַּעֲשָׁאָפֵעֵן אִין זַעֲקָם טָעַג.

פֶּרֶק שִׁירָה

פרק ראשון

שָׁמַיִם אומרים. השָׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲלָה
יְדִיו מִצִּד הַדְּקִיעַ:

אֶרֶץ אומרת. לִי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תִּבְל וַיּוֹשְׁבֵי בָהּ;
וְאומֵר. מִבִּנְיָה הָאָרֶץ וּמִירוֹת שְׁמַעְנוּ צְבִי לַצְדִּיק
וְאָמַר רִזְיָלִי רִזְיָלִי אוֹי לִי בּוֹגְדִים בְּגָדוּ וּבְגָדִים בְּגָדוּ.

שָׁמַיִם. דִּי הַיִּמָּעַל, וְנָאם דָּארָטֵעֵן אִוְיָבָעֵן אִיו גָּאָמֶס שְׁטוּל,
וְנָאם דָּארָטֵעֵן אִיו וַיִּין גְּרוֹיִסְקִיט, וַיִּין כְּבוֹד פּוֹל,

וְנָאם דִּי לִיבְטִינֵס שְׂכִינָה וַיִּנָּע רֹהֵט דָּארָט, ז

שִׁינְקִיט אִיו פֶּאָר אֵיהֶם, פֶּרִי־לִיבְקִיט אִין וַיִּין אָרֶט

אוּיף וַיִּי אִיו דָּארִיבֶּער אַ גְּדוּלָּה, אַ פֶּרִי־ד,

און וַיִּי זָאָעֵן שִׁירָה מִיט אַזְעֶלְכֶּע בִּיד:

דִּי הַיִּמָּעַל דַּעֲרָצֶעֲהֶלֶען גָּאָמֶס כְּבוֹד און רֹהֵם,

דִּי וועָרַק פֿון וַיִּנָּע דַּעֲנָד זָאָעֵן וַיִּי אומָעִטוּם.

אָרֶץ. דִּי עָרָד, וְנָאם קוֹמֵט אוּיף פֿון דַּעַם מִיִּסְטֶער אַרֹיט.

און זַעֲהֵט ווי דִּי הַיִּמָּעַל גִּישְׁט אַזוי גוט אויט,

מִיט וַיִּי בַּעֲשָׁאָפֵעֵן גַּעוּזָאָרֶען אִין אִיין טָאָג,

דָּאָךְ דָּארָטֵעֵן אִיו פֶּרִי־לִיָּהּ, דָּא יאָמַעֲר אִי קָלָאָה.

דאס לעבען אויף דער ערד איז נישט אזוי גרינג,
מיט מיה מוז מען אויף איהר בעקומען אלסדינג,
די בערערפניש זענען פיל, נאר אהן איין שק,
און מען האט געבויט אויסצושטעהן פיל א שרעק,
מיט דעם שווייס פונ'ם פנים שקט מען דאס גרויס,
מען האט מכות, יסורים און דערנאך דעם טויט, א
וואס מחמת דעם האבען די היידען געפעהלט,
און געזאגט: פשוט גאט האט פארלאזט די וועלט,
דער גרויסער הייליגער גאט איז דא קיין האר,
ער איז אין הימל אין די ערד פיהרט א שר,
איטליכער, וואס זיין הארץ בעגעהרט מעג זיך טאן,
דער אויבערשטער געהר זיך מיט דער ערד נישט אן,
נאר די ערד זאגט: איך פאל ביי מיר נישט אראפ,
גאט טהוט פון מיר די השגחה וויינע נישט אפ:
זי זאגט: צו גאט איז די ערד, אלסדינג דרינגען,
די וועלט מיט אלע, וואס דארט זיך געפינען, (ט)
אויף זאגט זי: פון דער ערד ווערד געהערט א שיר: (ז)
שיינקייט דעם צדיק, דעם גוטען וואס ביי מיר,
איך זאג דעם סוד פון שבר צו דעם גערעכטען,
איך זאג דעם סוד פון פורענות צום קשע דעם שלעכטען, (ח)
וועה די פערשער, מען פערשט דאך אין זי צוריק,
און די פערשערס פערשער, אין זי פערשט מען קריק,
עס מוז דאך אויסקומען אזא מרויטער-שפיל
נאך דעם אז איטליכער מעג טאן וואס ער וויל.

פרק שני.

ענני כבוד אומרים. לקול התו רבון מים בשמים
ויעלה נשיאים מן הצה דארץ ברכים? ש
עשה ויצא רוח מאצרותיו:

ענני כבוד. די הייליגע וואלקען, גאס אויבערשטיבעל,
ווי דוד המלך רופט זי אין דער ביבעל, (ב)
זי האבען אויף גאס בעפעהל דעם צווייטען כאג
צושיידט דאס וואסער און אגעמאכט א קלאג,
וואס האט זיך געהערט מיט א גרויס געטימל,
ביים שידען זיך פונ'ם וואסער אין הימל.
דאס וואסער, וואס האט בעדארפט אונטען פאלען,
האט געזאגט מיט מרעהרען גאנצע קוואלען, (ג)
די שמחה פון יענעם כאג האט עס צושטערט,
און גאס "בי טוב" אין איהם זיך נישט געהערט.
מיר וועלען די ואך דערקלעהרען אביבעל,
צו די חכמים הייד געבען אטליכעל.
בשעת בריאת העולם אין יענער צייט,
איז דאס וואסער, אזוי זאגען גרויסע לייט,
גענוען אזא מין שטאף, וואס גאר קיין פארגלייך,
מיט איצטיג וואסער אונטען אין ים, אין שיד.
דאס וואסער האט זיך צוטיילט אין דריי מינים,
איטליכס מיט זיין טבע און וויינע דינים.

גיהנם אויך. בי הייביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב.

דאס אונטערשטע איז דאס עכטע וואסער נאר,
די רביעי-קאלטע לופט ווי קריסטאל קלאר,
דאס אויפערשטע א מין לופט ווי פייער היים,
די פייכטע גאזען, וואס שוויצען אויס ווי שוויים,
ווערען אין דער רביעי, וואס איז אייז קאלט,
פארגלייכערט, בעקווען דאס וואסער-געשטאלט,
עס ווערד פון זיי טראפען ווי טרעהרען א טייף,
שרייען און גיסען א רעגען אראפ גלייך. (כה)
אז די הייליגע וואלקענעס, גאטס ריטוואנען,
דערצעהלען מיט זייער שירה און זאגען:
ס'איז א קול פונקס וואסער און געטימלעל
ביים שיינען זיך דורך דעם אייז-קאלטען הימלעל,
פון עק וועלט געהען וואלקענעס ארויף גאנץ הויף.
מיט זיי קומען פייכטע גאזען ארויף אויף,
דא צוקישען זיך די געשוועסטערקינדער,
און עס ווערד א גלייך, א רעגען גאטס ווינדער.
אין די דאזיגע ווערטער פון דער שירה
ליגט איבער גאטס גבורות א טיפע חקירה,
דער סוד פון וואסער און רעגען ליגט אין זיי.
מיט פירושים פון חכמים אלערליי
גיהנם, דער גיהנם, זאגט שלמה דער קלוגער,
איז נישט זאט, די גאנצע וועלט איז איהם ווייניג.
אויף דעם מענטשענס אויג איז נישט זאט אין לעבען. (ט)
איהם איז קארג וויפיל מען זאל איהם נישט געבען.

אויף די הייד דערצעהלט די גמרא אפען
א שיינע מעשה, וואס האט זיך געטראפען: (כו)
אז אלכסנדר מוקדון, וואס מיט זיין שווערד
האט געוואלט איינגעהמען אינגאנצען די ערד
איז אויף די גיסעות א מאל מיט זיינע לייט,
ביז דער טיר פון גן עדן פארגאנגען ווייט,
האט מען איהם דארט נישט געוואלט עפענען די טו.
און אויף זיין בקשה: גיט עפנים האמש מיר, -
דערלאנגט מען איהם א שעדעל ארויס פון דארט.
דערמיט געהט ער ווייטער אנוועק פון דעם ארט.
אויף א וואג ליגט ער דעם שעדעל אין איין שאל,
אקעגען זיין גאלד און וילבער אהן א צאהל,
ער שיט און שיט גאלד אי וילבער אן אהער,
נאר אומזיסט, דער שעדעל איז מאקע אלץ שווער.
ער וואונדערט זיך דארויף שרעקליך אהן א ברעג,
און גיט די חכמים אינווערע א פרעג.
זי שטופערען: ס'איז דערפון אזו דער פשט,
דאס אויג פון א בשר ודם איז אלץ נישט זאט,
עס וואלט געוואלט פארנעהמען די גאנצע וועלט.
און צו-ציהען צו זיך אוצרות, גרידעס געלד,
דו קענסט דעם בעסטען סימן האבען דארויף
נעהם און ווארף ערד אביסעל אויף דעם ארויף,
ווערד ער זאט און איבעריג ווערד איהם אלסדינג,
דענסמאל ווענט ער א קלייניגקייט, ווערד גאנץ גרינג
איצט קען מען פארשטעהען פונקס גיהנם דאס ווארט,
וואס פאר א טיפע כונה עס ליגט דארט

ער זאגט די טובה, וואס דער מויל האט געמאן.
דען דאס גלויבטיגע נפש געמינט ער און
און אויף מ'ין הונגריג נפש מיט גוטס געפילט,
דא אין מיר איז דעם קטעים תאוה געשטילט,
דער קטע איז נאט, פון זיין תאוה זיין שק.
און איך האב א גוטען ביסען, האפ א לעק.

פרק שלישי

ימים אומרים. מקולות מים רבים אדירים מ'היי
ים אדיר במרום יי:
הרות אומרים: נהרות ימהאו כף יהד הרים ירגנו:

ימים. די ימים, וואס גענען שרעקליך גרויס אי וייט,
רינגלען די ערד ארום פון אימליכער וייט
אין וואלטען געקענט אזוי גרינג, ווי א האר,
זינגלענען זי מיט איהרע איינזאמלעך גאר
פון די קולות אין דעם וואסער גשעת שטורם,
און די שטארקע חוואלעס, וואס גרויס ווי א טורם,
הערט מען די ימים זאגען מיט א געשריי:
נאט אין הימל איז פיל שטארקער פון זי. (כ)
דען רינגעל, מיהרען צום ים מאכט נאט דער הער.
זאגט: ביז באגען גאר קום און ווייטער נישט מעהר. (כ)
נהרות. די טייכען, גרויסע און קליינע אלעקליי
פון קוואלען און וואסער אויף בערג ווערען זי,
זי גענען אין אנהייב דאס רוב הויף א שרעק,
און פלייצען אלץ נידעריגער ביז צו דעם שק. (ז)
פאלענדיג פון אויבען פלוצלעך מיט אמאל,
זי ווייטער שירר גאנץ הויף אויף א קול:
די טייכען קלאפען מיט די הענד, שרייען הויף.
די בערג גיבען א ווייטער-קול, זינגען אויף:

מענינות אומרים. ושרים כהוללים כל מעני בך:
שרות אומרים: יי בהכמה יסר ארץ כונן שמים
בתבונה:

מענינות. די קוואלען, וואס פלייצען און געהען ווייטער נאך.
אונטען אין דער ערד, ווי ברייט זי איז און לאך.
אז זי שפרייטעט ארויס ערניץ אין איין ארט,
הערט זיך ווייטער גערויט, ווייטער שירא דארט. (א)
זי זאגט: מיר זינען, שפילען און מאנצען,
אונזער וואסער איז דאך פון דיר אינגאנצען.
דען נאט טהוט גרויסע וואונדער גאר אהן א צאהל,
ניט קענען אויף דער ערד, וואסער אלע מאל,
דערפון האבען קוואלען זיך אקען אלע צייט,
זיין איז ווייטער שירא, אט וואס זי בעטייט.
שרות. דעם בעסטען טהייל יבשה מאכען פערלדער אויס
פון זי קומט די בעשעפניש פיל גוטס ארויס.
כדי זי זאלען ארויס פון די גענועסער,
און די יבשה זאל ווערען אלץ גרעסער,
קאט נאט די הימל, דקיע, מיט זיין זאג,
בעשאפען גאר תחלת אין דעם צווייטען מאג,
וואס האבען אין זיך פייכטיגקייט צייגנאפט,
און פון די גרונטען פיל וואסער אפגעצאפט,
וואלקענס זענען הויך ארויף פון די גרונטען,
און דורכדעם מאקי האט געטריקענט אונטען,
אויבען קוואלען זיך דארטען די וואלקענס אפ,
אין ניסען פון הימל א קענען אראפ.

מדבר אומר. ישטום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח
בהבצלת: ישאו מדבר ועריו הצרים תשב קרר
ירנו ישיבי סלע מראש הרים וצוחו.

אין דעם דאזיגען ענין און אין דער זאך,
קאט אויף דאס ליכטיגקייט געהאלפען א סך;
ווארום ווי יעדער געלערענטער מענטש וויל,
געהערען זיך די וואלקענס, ווען די זון באקט היים,
אזוי איז געווען אין דער התחלה גאר,
צוויי בלייבט דאס געזעץ אויף אייביקע נאחר. (ב)
דריבער איז די פערלדער א שירא געשטעלט,
זי זי ווי זינען און זאגט דער גאנצער וועלט:
מיט חכמה גרונדפעסטע נאט די ערד, דאס לאנד,
אונגעברייט די הימל אויבען מיט פארשטאנד;
עס האבען געמוזט גיידע טאקי געשעהן,
אלא ניט וואלט דאך אייביג גארנישט געווען.
מדבר. די מדבר, וואס איז שרעקליך וויסט און שרוקען,
אומעטום גאר נאך, וואהן מען זאל נישט קוקען,
אהן וואסער, אהן גענועקס און אהן קיין שום זאך,
גאר נישטיגע שלאנגען, עקדעשען א סך,
וואס מחמת דעם און די שרעקליכע היצען,
קאט בערבארפט אונגעגלייך זיין דארט צווייטען;
דאך אין דעם ים פון זאמל געפינט זיך ערשער,
וואס זי צופעשטייגען לאזט זיך אויס ווערטער,
א גז ערן פראסט, מיט גייטער און שייגען, א
צו איינלען אין ים קען מען זי פארגלייגען.

זן ערן אומר. עורי צפון ובואי תימן הפיחי נני יולו
בשמי יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מעדיו:

די מדבר פֿרעהם ויף מיט זיי, זאגט זאגט וואונדער,
און עס פֿרעהם ויף אימליכער סטעפ בעזונדער,
ארום און ארום איז וויסט, נאקעט און בלוז,
און אין דערמיט בליהעט א סטעפ ווי א רויז, (ל)
עס זינגט די מדבר און די שטעט איהרע דארט,
די הייזען פונם טאטער אין אזא ארט,
עס זינגען די איינוואוינער אויף א סקאלע,
פון די שפיץ בערג דארטען שרייען זיי אלע.

זן ערן. דאס גליק פון א מענטשען איז אין איהם געווענרם,
אימליכער מענטש עסט די פרוכט פון זינע הענד,
ווי מען האט געזיגט, אזוי איז דאס שניט,
די פייגען עסט דער, ווער דעם בוים האט געהיט,
לויפט דעם צדיק, איז פונם נביא דא א ווארט,
די פרוכט פון זינע ווערק עסט ער דא און דארט. (לח)
ביטער איז די פרוכט פון זינד און עברות,
די גוטע מעשים מראנען ויסע פירות,
דער זן ערן, איין ארט פון תענוג און פרייד,
זינגט דעריבער שירה מיט די דאזיגע הייד;
דערנועק ויף און בלאז געשטאק דו צפון-ווינד,
בלאז און ווייזע אויף פון דרום-וויט געשווינד,
א קיהל ווינטעל אין מיין נארטען ווייזע, בלאז,
זינע בשמים זאלען שטעקען אין דער נאז.

עבים אומרים. ישת חשך סתרו סביבותיו סבתו
חשבת מים עבי שחקים:

רוח אומר. עשה ארץ בכהו מבין תבל בחכמה

לאז מיין פריינד קומען אין זיין גארטען טאקע,
און עסען זינע פירות די געשמאקע. (ל)
עבים. די וואלקענס ווערען פונם ווארעמען שווימאן,
חלקים פון וואסער איז אין זיי פאראן,
וואס הויף אין הימל אפגעקיהלט ווערען זיי,
און גיסען א רענען, האנעל אדער שניי,
זיי פארדעקען דעם בלויען הימל אויפן, (ל)
א שירה צו גאט זאגען זיי און לויבען;
שוניקעל מאכט ער זיין פארבארגניש, זיין געזעלט,
מיט שווארצע חמאדעס וואסער ארום פארשטעלט;
רוח. דער ווינד איז גאטס א שליח אין דער וועלט,
ער האט פאר א משרת ויף ביי גאט געשטעלט, (לח)
ער האט צוארבייטען, צוטאן שרעקליך פיל,
איז תמיד בעשעפטיגט, זיצט קיין רגע שטיל.
פייכטע וומפיע ערשער טריקענט ער אויס,
און די ערד מיט תבואה זעהט ויף דארט ארויס,
מאכט אויף צו זיצען, צווייגען, די ערד פעסט,
ער הייניגט די לופט פון עיפוש אי פון פעסט.
שמופם אונטער די וואלקענס מיט א געטימלעל, (ל)
און שפרייט זיי דארטען אויס אויפן אין הימל.

יִתְּבוּנְתּוֹ נְטָה שָׁמַיִם: אָמַר לַצִּפּוֹן תִּגִּי וּלְתִימָן אֵל
יִתְּכֵלְאִי דְבִיאי בְּנֵי מִרְחֹק וּבְנֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

אין די אלע שקען וועלט שפארט ער אן ווייט,
בריינט אלערליי כחור, וועט אפ און פארבייט;
פון ראנגען בריינט ער ווארעמקייט, פון דארט גען,
בעציהט בקמים, געווייך פון די בעסטע פלעק,
פון פיל געוועקט דעם צווייט און וריעה בארין,
פארטראגט ער צו זייער גלייכען ווייט אהין. (ט)
די וריעה געהט זיך אן, עס וואקסט נאר וויינער,
עס וואקסען דארט ארויס דור דורות קינדער,
די וואס אין צפון קומען פון דרום ווייט,
און וואס אין דרום העט העט פון צפון-ווייט.
דער וויינער, וואס פארדארנט אזוי פיל געשעפטען,
דערהאלט די וועלט מיט אלע זיינע קרעפטען,
וואס געהעט אין גאטם שליוח, ארבייט און טראגט,
איהם פאקט די שירה זיינע, וועלכע ער זאגט.
זאגט: די ערד מאכט ער מיט זיין כח און קראפט,
די וועלט מיט זיין חכמה פעסטקייט ער און שאפט,
און די הימלעל שפרייט ער אויס מיט זיין פארשטאנד.
זאגט נאך זאכען, וואס צושאן איז ער אין שטאנד:
צו דעם צפון זאגט נאט: אהער גיב דו וויינער,
און צום דרום-וויינער: פארמייד נישט, בריינג געשווינד,
בריינג מינע קינדערליך פון א ווייטען ארט,
און די שטעכטערליך מינע פון איין עק וועלט דארט.

בְּרָקִים אומרים. בְּרָקִים לְמִטָּה עָשָׂה מִצָּא רֹחַ
מֵאוֹצְרוֹתָיו:
נְשָׁמִים אומרים, נְשָׁמִים נְדָבוֹת תִּנְיָף אֱלֹהִים נְחֻלָּתָךְ
וּנְלָאָה אַתָּה כּוֹנֵנָתָה:

בְּרָקִים. די בליצען, וואס אזוי איז א חוק געשטעלט,
זיך מיט רעגן און וויינער צו וויינען דער וועלט
בשעת עס בליצט, נישט א שלאקס-רעגן געשווינד, (ט)
עס בלאזט און שטורעמט אויף א שרעקליכער וויינער,
נאט ווייזט דענסטמאל זיינע וואונדער אהן איין עק,
אויף זיין כח און זיין גבורה נאר א שרעק.
דער אויבערשטער שטורעמט אין הימל, גיט זיין קול,
דונער, האנעל, בליצען פייער מיט א מאל,
לאזט אפ זיינע פילען הין און דער צושפרייט,
סיסט אראפ בליצען אין דער לייג, אין דער ברייט,
עס ענטפלעקען זיך קוואלען וואסער אונטען,
עס דעקען זיך אויף פון דער ערד די גרויסע-
די בליצען, פון גאטם גרויסקייט די אויסשפרייטער,
זיי זאגען זייער שירה שטארק מיט פייער:
בליצען האט נאט צו דעם רעגן געמאכט טריי,
לאזט פון זיינע קאמערען דעם וויינער אפ פריי.
נשמים. די רעגענס, וואס פון גאטם גבורות די געשטעט,
פון זיינע גוטע חסדים די בעסטע,
וואס מיט תחית המתים נאר אויף איין שטאנד
האלטען זיי, אונזערע חכמים מיט פארשטאנד: (ט)

טל אומר. אהיה כטל לישראל ופרח בשושנה ויד שרשיו בלבנון:

ויד שרשיו און די שרד, די גרויסע מוטער,
 עס שפראצט ארויס גראז, פאר די בהמות פוטער,
 עס וואקסט פון דער שרד אויף פארין מענטשען ברויט,
 דערהאלט איהם ביים לעבען, איהם מציל פון טויט,
 עס דערקוויקען ויד בהמות אויף די פעלדער,
 אויף אלע ווילדע חיות אין די וועלדער,
 ויד קלייבען, עסען, וואס גאט האט געגעבען,
 אלע פיהלען עפס גאר א ויד לעבען—
 די רעגענס, וואס שטעלען יעדען אויף די פיס,
 צוויקען ויד אין דער שירה מתייה ויס,
 זאגען: האסט א מילדען רעגען, גאט, געטיקט,
 ביין דארשטיג לאנד, ביין נחלה האסט דו דערקוויקט.
 טל. דער טוי שידט פון רעגען ויד אונטער דערמיט:
 רעגען צייטענויים געהט ער, צייטענויים נישט,
 א מאל נישט ער שייטענויים, אין איין ארט דא,
 ערניץ אנדערש-פון איהם א זכר נישטא,
 א מאל איז ער אין לעבען אריין גייט,
 א מאל ארבייט ער אן צרות און ווייטיג, (ט)
 א מאל געהט ער מתייה אזוי שטיל און מילד
 און א מאל מיט שטורעם, עפס משינה ווילד:
 דער טוי אבער געהט בעשטענדיג אלע צייט, (ט)
 איז פול די גאנצע וועלט אין אישליכער זייט.

אין צייט, אין ארט-איז נישטא פאר איהם קיין גבול,
 אייביג איז ער דא, איז די גאנצע וועלט פול.
 תמיד בריינגט ער גרויס נוצען, פארדיקט ועהר פיל, (ט)
 אהן רעס, אהן שטורעם, געהט געלאסען שטיל.
 פונם טוי די מעלות צום חלק, צום מתייהל,
 האט גענומען יעקב, אדער ישראל,
 אין דער ברכה ביים סוף פון יצחקים לעבען.
 גאט, אזוי זאגט יצחק, גאט זאל דיר געבען,
 פונם טוי פון הימל די מעלות זיינע, (ט)
 ויד געבענשט מיט אזעלכע מעלות פייע.
 צו טוי איז יעקב גלייך ארום און ארום:
 איז ניצליך, איז שטיל, איז אייביג און אומעטום.
 מיכה הנביא זאגט די אייגענע וואך:
 יעקב וועט ווי טוי זיין צווישען פעלקער א סף. (ט)
 גאר דערפון אינגאנצען אבער די סבה,
 איז צווישען איהם און גאט די שטארקע ליבע.
 אייביג איז ישראל אין דעם געטימלע,
 ווייל אייביג איז דער גאט זיינער אין הימל:
 ווייל דער אייביגער גאט, וואס אין הימל הויף,
 איז צו ישראל ווי טוי מאקע ער אויף.
 ווי גאט זאגט עס מאקע די ווערטער אליין,
 און ווי די חכמים דערקלערען עס שוין, (ט)
 ווייל ווי טוי פון חרמון איז גאטם השגחה,
 גאט בעפעהלט אויף אייביג לעבען און ברכה.
 אויף צו א רויו האבען די חכמים דארט,
 פארנליכען די ישראל מיט א קלוג ווארט.

יִרְכֹּן שְׁבִיבָה אוֹמְרִים. תִּלְמִידָה נִתְּנָה נְדוּדִית
בְּרִיבִים תִּמְנֶנָּה צְמִיחָה תִּבְרָךְ:

בִּשְׁעַת גְּרוּיִם הִיטָן וּנְאֻלֶּמֶת דִּי רוֹיז, אִיז בְּלֹאם מוֹיז,
פֹּאָלֶט דֶּארוֹיף מוֹי, אִיז זי ווידער פֿריש און רוֹיז.
בִּשְׁעַת נויט דאָכט זיך, יִשְׂרָאֵל אִיז פֿאַרְבִּי,
קוֹיִם ווערדן עפֿים בעסער, לעבט ער אויף דאָס נײַ. (א)
דער מוֹי שְׁטעלֶט זיך אין יִשְׂרָאֵל'ס לעבען פֿיר,
אין אַ נאָנצן פֿסוק אִיז נִכְלָל זיין שיר:
ווי מוֹי וועל איך צו דִּי יִשְׂרָאֵל זיין גלייך,
בִּין אַיִבִּיג, אוממוס, ווי ער עולם בִּין אַיִיך.
ער בלייבט ווי אַרוֹיז, געהט קיינמאל נישט אָנשער,
נִי לִבְנוֹיִם וואָלד זיין וואָרצעל אַ געוונטער.

יִרְכֹּן שְׁבִיבָה. דִּי קרייטער, וואָס מען זייט אויף
דִּי פֿעלדער,
און וואָקסן נישט ווילד ווי גראַז אין דִּי וועלדער,
וואָס דעם מענטשן קומט געבֿיך אָן גענוג שווער,
בִּין ער בֿריינגט זי אַרוֹיז אויף דער וועלט אַהער:
ער אַקערט פֿריהער, ער גראַבט און מאַכט בייטען,
פֿאַר דער זריעה אַ געלעגער צוגבֿייטען.
מייך, וואָרם צולגען וואָל דאָרט זיין דער זריעה,
ער אִיז עס גגדל ווי אַ קינד, בייט קריעה,
לסוף אַז ער פֿטרט אָפֿ אַרבייט אַזוי פֿיל,
הייבט ער צו נאָט דִּי אויגען אויף מיט געפֿיהל.
נאָט וואָל מיט חסד אויף זיך געהמען אַצינד,
צושפֿיינען, צוהאָדעווען דאָס יונגע קינד.

שְׁבוּלַת הַמֵּיִם אוֹמְרִת. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמָקִים
קִרְאָתִיךָ יי:

ער וואָל בֿהִכְנוּת האָבען אויף אַלע לייט,
און וואָל געבען נוטע רענענס אין דער צייט.
עס וואָל אויפֿגעהן און וואָקסן מיט געלחה,
אויף פֿעלדער אויף קרייטער וואָל זיין דִּי בֿרָכָה.
דִּי קרייטער אויפֿן פֿעלד אַרום און אַרום,
וואָס וואָקסן און בליהען מיט נאָטם הילף אוממוס,
זי דערצעהלען נאָטם הסֵדִים אַהן אַ צאָהל,
זינגען, זאָגען שירָה אַלע מיט אַ מאל:
דִּי בייטען אין פֿעלד האָט דו אָנגעטרונקען,
מייך צווישען זי דאָרט דאָס וואָסער געוונקען,
מיט גוסרענענס דערנווייכט דִּי ערד, איטליכס אַרמ,
דאָס געוועקט, דִּי תבואָה איהרע געבענטשט דאָרט.
שְׁבוּלַת הַמֵּיִם. דאָס ווייז, דער בעסטער מין צווישען
תבואות דאָ.

וואָס צו זינע מעלות זיין גלייכען נישטאָ,
וואָלט דאָך בעדאָרפט פֿון אַלע גרעסער זיין אויף,
האלטען דעם קאפֿ אַרויף, וואָקסן אין דער הויף, א
לסוף גוֹר אִיז עס בֿוקא מעהר עניו פֿון זי,
קרייכט נישט ווייט אויף דִּי הויכע בערג אַלערגליי.
זי שטופֿען זיך העט אויבען אויף דִּי בערג דאָרט,
און ער געהט מייך נידריגער פֿון זי אַיין אַרמ. (א)
און מאַקי ווייל ער אִיז וויכטיג, אַזוי שווער,
מאָקע ווייל ער האָט אין קאפֿ פֿון אַלע מעהר.

שְׂבוּלֹת שְׁעוּרִים אוֹמֶרֶת. תִּפְלָה לְעֵי כִי יַעֲמֶה
וּלְבָנִי יִי יִשְׁפֹּךְ שִׁיחוֹ:

ווייל ער איז פון אלע איינליכען ליבער,
איז ער א שפּל אין קוקט אראפ דריבער.
האט נאך דערצו איין אפען הארץ א פיינע, (ב)
אזוי איז מאקי נאר די טבע ויינע.
פונעם ווייץ דער פיינערער וויכטיגער זאג,
וואס ויינע מעלות זענען שוין בעקאנט לאנג,
ער האלט ויך נאר נידעריג און קוקט אראפ,
שאקעלט ויך און זאגט ויין שיר המעלות אפ.
שיר המעלות, זאגט ער בהכנסה ויין שיר,
פון דער מיפּקייט, א זאגט, רוף איך צו דיר.
שְׂבוּלֹת שְׁעוּרִים. דער גערשטען איז אויסגעברייט אין
דער וועלט ווייט.
און איז אומזום א מאכל פון ארמע לייט. (ג)
אין מין, דער געוועהנליכער איז דא פאראן,
הייבט ער ביים עולם, ראטעווע דעם ארמאן, (ד)
ווייל בשעת הונגער, אז פלעגט אויסקומען שטאל,
די גאנצע האפנונג אויף איהם געווען א מאל.
אויף איהם האט מען ארויסגעקוקט אין דער טיט,
צורעהאלטען די נשמה האטש מיט ויין ברויט.
וויפיל תפילות בעט דער ארמאן מיט טרערען,
דער גערשטען זאל געראטען, צייטיג ווערען.
דרום פאסט מאקי ווי פונעם גערשטען דער זאג
שאקעלט ויך, זאגט שירך מיט אזא געזאגט:

שָׁאָר הַשְּׁבָלִים אוֹמֶרֶת. לָבִשׁוּ כָּרִישׁ הַצֵּאֵן וְעַמְקִים
יַעֲמֶהוּ בָּר יִתְרוֹעֶעוּ אֶף יִשְׁרֹו:

א תפילה צום ארמאן בשעת צרות און לייד,
און פאר גאט קלאגט ער ויך, פארניסט ויינע בייך.
שָׁאָר הַשְּׁבָלִים. אלע תבואות אין די זאגנען אז ויך שטעהן,
מעגמען אנצוקוקען אויף די פעלדער געהן.
סיאיז א פארנינגען, א פרייד צוועהן ויך דארט,
ווי שאקלען ויך, שטעהן ניט איין שטיל אויף איין ארמ.
לאז נאר א קליין ווינטעלע בלאזען אויף ויך,
האפען ווי ווי קינדער ויך אויף מיט א געשטריי.
אהין און אהער ווארפט ויך איינליכער זאג,
הישען ויך פריינדליך, ווישען ויך מיט געזאגט.
צו איין אפערע זענען דא פעלדער גלייך,
ווי וינגען, ווי זענען אויסגעפוצט ועהר בייך,
מיט אפארהאנג, וואס איז משונה לאנג אי ברייט,
אויף איהם פון אלע פארבען א גרויסע קווייט.
בעדעקט מיט א דעבעדיגער וואלענער דעק-
מיט משעטעדעם שאף אלערליי אהן איין עק.
מאקי נאר גאט קען אויסנועבען אזא קלייד,
צו איהם א הללויה וינגט מען דארט מיט פרייד.
מען ועהט הערט, גרויסקייט אין אלע ערטער,
די זאגנען זאגנען שירך, היידען ווערטער:
מיט שאף בעקליידען ויך די פעלדער אומזום,
די טאהלען וויקלען ויך מיט תבואות ארום,

אילנות שבשדה אומרים. אז ירננו כל עצי יער:

עס שוויבעלט, עס גריבעלט אין איטליכער זייט,
עס שרייט און עס וינגען אלע גאנץ ווייט.
אילנות שבשדה. ווער שוין האט געשאפען גאט די
וועלט וויינע.

אין איהר געפלאנצט אלערליי ביימער פיינע.
ווי א גרענען ווערט דורך זי די ערד אויס,
און גומען אהן א ברעג קומט פון זי ארויס.
דער מענטש אבער מיט זיינע תאוות און זינד,
פארבראכט זי אומטום אזוי ווי א ווילד קינד.
נאך אין אנהייב איז זיין הארץ געווען נישט גוט,
ער מאכט שטארקע מלחמות און פארניכט בלוט.
אין די מלחמות פארנויכט ער נאך פעלדער,
האקט אויס אלערליי ביימער, גאנצע וועלדער.
פון א טהייל מאכט ער א לאגער אויף דער שטעל.
און דעם גרעסטען טהייל גלאט חרב, אומנויסט תל.
אזוי האט אמאל אין דער וועלט זיך פאסירט,
אזוי האבען פעלקער דענסמאל זיך געפיהרט.
ווי עס שטעהט אין פסוק אין א סוף ערשטער,
מיט היינע דבורים, מיט קלארע ווערטער. (ה)
דריבער זאגט דער הייליגער גביא א ווארט,
ווי טענענביימער און דער וואלד לבנון דארט.
פרייט זיך אז שטארבט פון בבל דער מקד,
זינט די לינסט אין קבר, זאגען זיי פריילעך.

לפני יי בי בא בי בא לשפט הארץ ישפט תבל
בצדק ועמים באמנות:

גפן אומרת. כה אמר יי באשר ימצא התירוש באשכול

זינט האקט געקומען די מפלה, דעם שלאק,
קומט אויף אונז מעהר ניט קיין העקער מיט זיין האק. (ו)
נאר מיר האפען, עס וועט קומען יענער טאג.
אין וועלכען, לויט די הייליגע גביאים זאגן,
וועט גאט ריכטען צווישען די פעלקער א מאל,
און אויסגלייכען די פיל אומות אהן א צאהל,
פאלק אקעגען פאלק נישט אויפהייבען קיין שווערד,
און מעהר קיין מלחמה האלטען אויף דער ערד. (ז)
גערעכטיגקייט און ווארהייט וועט זיין געשטעלט,
מען וועט ניט שאדען און פארבראכען די וועלט. (ח)
זיכער וועט מען זיממען אין וויסע פערלדער,
זיך עלטערען און שלאפען אין די וועלדער. (ט)
די ביימער זאגען שירה, שרייטן איצט גוואלד:
א מאל וועלען וינגען ביימער פונם וואלד,
גאט וועט קומען, וועט קומען ריכטען די ערד,
נישט מיט קיין בלייז און נישט מיט קיין שווערד,
מיט גערעכטיגקייט וועט ער די וועלט ריכטען,
אין די פעלקער מיט זיין ווארהייט פארריכטען. (י)
גפן. דער וויינשטאק איז ישראל אין אלע פעל,
זאגען אונזערע חכמים אין א שטעל.

וְאָמַר אֶל תַּשְׁחִיתוּהוּ כִּי בִרְכָה בּוֹ כִּן אַעֲשֶׂה לְמַעַן
עֲבָדִי בְּבִלְתִּי הַשְׁחִית הַכֹּל:

אִיזוֹ דָּא אִין יִשְׂרָאֵל מַעֲנֵסֵר מִימַ פֶּאָרִשְׁמאַנֵד,
הָאָט עֵר צוֹלִיב וַיֵּי ז' קוֹיִם, אַ בַּעֲשָׁמְאָנֵד.
וַיֵּנַע חֲכָמִים, וּוּאָם שְׁפִילְעֵן אַ רֶאָלִיע,
וַיֵּי פֶאָרֶרִיכְטֵעֵן אִיהֶם דָּאָס מוֹל, דִּי דֶאָלִיע.
ווען נִיט דִּי גוֹטֵע און פֶּרוּמֵע, ווען נִיט וַיֵּי,
וּוּאָם שוויגֵעֵן דִּי מִינִי מַעֲנִשְׁלִיד אַלֶּעֲרִלִי.
דִּי רִיכְע לִיט וַיֵּנַע און דִּי בַטְלִיגִים
ווערען אִין דער וועלט בַּעֲטֶרֶאכְט פֶּאָר גוֹלִיגִים.
זענען לויטער גֶרָאָו, בַּלְעֲטֵסֵר, אַרְעָם אִי רִידֵה,
מֵעַן מִישְׁט וַיֵּי אַלֶּע אויס מִימַ דער בַּלְאָטֵע גִלִידֵה.
סאַקִי נָאָר דִּי יִשְׂרָאֵלִים גוֹטֵע מַרְוִיכֵעֵן,
מַעֲנֵסֵר וּוּאָם גַּעֲלֶעֲרֵעֵנְט אִי אִין גָּאָט גִלְוִיכֵעֵן,
וַיֵּי הָאָבֶען גָּאָטִם וַיֵּיגֶאָרְטֵעֵן אִין יַעֲדֵסֵר צִיט
דַּעֲרֶהאַלְטֵעֵן אויף דער וועלט אִין אִיטְלִיכֵסֵר וַיִּיט.
אַצִיגֵד לֶאָמִיר גַּעֲהֻמֵּעֵן דַּעַם וַיֵּינִשְׁטָאָק אַפִּיר,
אַזוי לֶאָזט מֵעַן אִיהֶם וַיֵּינֵעֵן, זאַנֵעֵן וַיֵּין שִׁיר:
גָּאָט זאַנְט: ווי אִין דַּעַם הֵינִיגֵעֵל גַּעֲפִינְט זִידֵה וַיֵּין.
זאַנְט מֵעַן דִּי בִרְכָה אִיז דָּא, לֶאָז עַם גַּאָנְץ וַיֵּין:
אַזוי וועל אִידֵה צוֹלִיב דִּי גוֹטֵע, פִּינֵע,
נִישְׁט פֶּאָרֶדֶאָרְכֵעֵן דִּי אַלֶּע יוֹדֵעֵן מִינֵעִי:
הָאָנְדִידֵער פִּינֵעֵנבּוֹיִם, וּוּאָם בַּעֲרִיהֻמַּט אִין דער וועלט וַיִּיט,
וַיֵּנַע פִּירוֹת ווערד נִישְׁט צִימִיג אִין אִיין צִיט. (ב)
בִּיסְלִיכֵנוֹיִים מוּז מֵעַן וַיֵּי אַלֶּץ קֶלִיכֵעֵן דֶּרִיכֵסֵר.
בִּלְיִכֵעֵן אויפִין בוים דִּי פֶאָרְשִׁינֵע אִיכֵסֵר,

דִּי צוֹוִיגִלִידֵה, פּוֹנִים וַיֵּינִשְׁטָאָק דַּעַר חִיוּוּק גֶאָר,
וּוּאָם טֶרֶאָנֵעֵן בַּלְעֲטֵסֵר און מַרְוִיכֵעֵן אַלֶּע יֶאָהֵר,
דָּאָס זענען דִּי בַּעֲלֵי בִתִּים, רִיכְע לִיט,
וּוּאָם מֵעַן גַּעֲפִינְט אִין יִשְׂרָאֵל אַלֶּע צִיט,
וּוּאָם מִיט וַיֵּיטֵר חֶסֶד און צִדְקָה גַּעֲבֵעֵן,
דַּעֲרֶהאַלְטֵעֵן וַיֵּי דִּי אַרְמֵע לִיט בִּיִים לַעֲבֵעֵן;
דִּי הֵינִיגֵלֵעֵן מַרְוִיכֵעֵן, דִּי פִירוֹת גוֹכָא דֶאָרְט,
דָּאָס זענען דִּי חֲכָמִים אִין אִיטְלִיכֵם אַרְט;
דִּי בַלְעֲטֵסֵר דֶאָרְט, וּוּאָם פון אויכֵעֵן בִּיז אַרְאָפּ
פֶּאָרֶדֶקֵעֵן דִּי מַרְוִיכֵעֵן און הִטֵּעֵן וַיֵּי אַפּ,
דָּאָס זענען מַעֲנִשְׁלִיד פּוֹנִים נִידֶרִיגֵעֵן שְׁמֶאָנֵד,
וּוּאָם אַרְבִּיטֵעֵן שְׁווערֵע מֶלֶאכּוֹת אַלֶּער הָאָנֵד.
וַיֵּי הָאָרַעווען מִיט שְׁוויִים, אַרְבִּיטֵעֵן אַלֶּסֶדִיגֵה,
דִּי חֲכָמִים זאַלֵען עַסֵעֵן, לַעֲבֵעֵן גֶרִיגֵה:
דִּי רִיטְלִידֵה דֶאָרְט, וּוּאָם דַּרְעֵהעֵן זִידֵה ווִילְדֵה צֶרוּם,
זענען יוֹדִישֵׁע לִיִּדִיגֵגֵעֵהֵער אומִטוּם,
וּוּאָם פון וַיֵּי אַלִין קוֹכֵם כָּלֵל גֶאָרְנִישְׁט אַרויס,
דַּרְעֵהעֵן זִידֵה נָאָר און ווִיגֵעֵן אַנְדֶּערֵע אויס. (א)
דַּעַר וַיֵּינִשְׁטָאָק הָאָלט זִידֵה, אִין אִיהֶם אִיטְלִיכֵע זאַדֵה,
כָּל זִמן עַם וואַקסֵעֵן הֵינִיגִלִיד מַרְוִיכֵעֵן אַ סִידֵה.
אַלֶּא נִיט, אִיז אִין אִיהֶם נִישְׁטאַ דַּעַר עִיקֶר,
צוהאַקט מֵעַן אִיהֶם אֵינאַנְצֵעֵן אויף שְׁטִיק־שְׁאִיקֵסֵר.

רמון אומר. בפלח דרמון רבקהד מבשר לצמחד:

בעפאלם זי עפים א מין ווארעם א פלאג,
און ווערען ווערענדיג אלע אין איין מאג. (א)
מען מין היטען די צייט און נישט פארשטען
אלא נישט, האט מען גארנישט וואס צו עסען.
מיט דעם פיינענבוים ווי אומצוגעהן ריכטיג
איז באקאנט איין ענין, וואס ווער וויכטיג
פונקט פיינענבוים איז א מוכר פאר לייט,
ווי מען טאר נישט זיין פויל, פארשלאפען די צייט;
דער מענטש מוז מיט ארבייט פארדינען אלסדיג.
הן מודה, הן וועלט-ואכען קוקט נישט אן גרינג. (ב)
אז מען איז נישט פויל,
האט מען אין דעם מויל:
ער זאגט: ווער דעם פיינענבוים היט פארשטענדיג
דער וועט די פירות זיינע עסען שטענדיג.
רמון. פון די ארץ-ישראל-פירות איינער,
איז דער מילגרוים, ווער א רויטער, א זיינער.
איינענדיג מיט א סך קערליך אגענעצט,
און אומטום ביים עולם בעליבט איגענעצט.
אונזערע חכמים אין ווער פיל ערטרער,
גלייכען צו איהם די יודען מיט די ווערטרער:
אפילו די ליידיגע מענטשען ביי אייך
זענען פול מיט מצות ווי א מילגרוים גלייך. (ג)
ווערען זיין געשטאלט און דעם רויטען קאליר,
פאסט מאקי דעם מילגרוים צוואנען דעם שיר

תמר אומר. צדיק בתמר יפרח בארו בלגנון ישרה;
תפוח אומר. בתפוח בעצי הוער בן דודי בין הפנים
בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחבי:

ווי א העלפט מילגרוים א רויטע, א פיינע,
זענען זיינע באקען, געליבטע זיינע. (ד)
תמר. דער מייטעלבוים, א בוים וואס אומטום געזאגט,
וואס פאר זיינע מעלות זיך בעריהמט געמאכט,
ער האט בעשיינט ארץ ישראל א מאל,
דארטען געבליהט און געוואקסען אהן א צאהל. (ה)
זיין וואוקס איז וואונדער-שין, שרעקליך הויך אי גלייך.
זיינע בלוטען פיל, מיט ויסע פירות בייך. (ו)
זיין וואקסען און זיין בליהען איז גאר אנטיק,
איז מיט זיינע פירות פאר מענטשען א גליק.
ער איז א צייכען פון שלום, פון פרידען, (ז)
צו איהם גלייך זענען די פרוקטע ביי אירען,
מיט זייער גלייכקייט און מיט אימליכער ואף. (ח)
בליהען, טראגען פירות און נישטען א סך.
וואונדער-שין איז דריבער די שירא געשטעלט,
וואס דער מייטעלבוים זאגט זי דער גאנצער וועלט
ווי א מייטעלבוים בליהעט דער צדיק אויף. (ט)
זוי א צעדערבוים אין לבנון וואקסט ער הויך.
הבוחה. פון די עפעלבייטער א בעריהמטער סארט,
געפינט זיך נישט אין ארץ ישראל דארט,
וואס שטעהט פאר זיינע מעלות ביים עולם הויך,
זיינע עפעל שטעקען ווער, מען עסט זי אויף. (עב)

וויסער רייז קרעפטיג, די קראנקע מחיה.
 גיט צו געזונט, נאר א נשמה א גייס. (ע)
 א צייכען פון ליבשאפט דארטען ביי די לייט,
 זענען זיי געוועזען אין דער אלטער צייט. (ד)
 דער מין בוים זאגט שירה, ווי איהם פאסט מאקע.
 א שירה א זיסע און א געשמאקע:
 ווי דער שפעלבוים צווישען ביימער אין וואלד,
 ווערד דורך זיין ריח פון אלע דערקענט פאלד,
 אזוי מיינ געקליבטער צווישען יונגע לייט,
 אין זיין שאטען גלוקט איה ויצען זלע צייט,
 ער קרעפטיג מיד, גיט מיר צו געזונט א שטיק,
 און זיין פרוקט צו מיינ גיטען זיס איין אנטיק.

פרק רביעי

שמש אומרת. שמש ירח עמד זבלה לאור חציו

שמש. די תורה דערלייכט די אויגען, איז היין קלאר.
 איהרע ווערטער ריכטיג, אמת אויף א האר
 די מעשי בראשית שילדערט זי זעהר געטריי,
 איהרע דערצעהלונגען פון א פעהלער פריי.
 אויף אייביג-אייביגער צייט איז איהר געשמאנד,
 דעם נאר לערענט זי חכמה, גיט איהם פארשטאנד.
 ליכט זאל ווערען-איז גאטס דער ערשטער געפעהל,
 און עס ווערד ליכט דעם ערשטען טאג אויף דער שטעל.
 ערשט שפעטער גיט דערנאך גאט ווייטער א זאג,
 און וון און לבנה ווערען דעם פערטען טאג. (ה)
 דעם פראסטען עולם איז געווען א וואונדער
 קשיות האט געפרעגט איינליכער געוונדער.
 אזעלכס צוזאגען ווי פאלט די תורה אויס,
 פון דער ליכטיגער וון קומט דאך ליכט ארויס,
 ווי איז מעגליך צוטהיילען אין צוויי טעג ווייט,
 אזעלכס וואס ווערען האט געמוזט אין איין צייט
 די גרויסע חכמים אין אינגערע טעג,
 האבען דערנאנטען קלאר דעם אמת וועג.

יִהְיֶה לָנוּהָ בְּרַךְ הַיְיָ: קוֹמֵי אוֹרֵי כִּי כָּא אוֹרֵה
וּבְכוּד יְיָ עָלֶיךָ וְרַח:

יִרְחֵה אוֹמֵר. עֲשֵׂה יִרְחֵה לְמוֹעֲדִים שְׁמֵשׁ יִדַּע מְבוֹאוֹ:

אֵלֶּכּ מֵאָנֹכִי בְּעִקְוֹתַי וְיִי פִּיִּלְעֵן.
און לייכטען דורך דעם אויף מווענטער מייקען.
אזוי ווי פונעם פסוק דאס הייליגע ווארט:
דורך פליהנדיגע פילען לייכט שיינען ווי דארט: (ט)
די פונעם ווייטערע איז אויפן אויף.
די וון איז מונקעל, נאר נאמס לייכט שיינט דארף. (ט)
דאס לייכט נאמס פון פריהער, פון די ויפן מען. (ט)
דערפון פליהען פילען, שטראהלען און א ברעג.
אזוי איז כסדר פון אייביג אן געשטעלט.
און דורך דעם איז מאקי לייכט אין דער וועלט.
די חכמים הייך זענען מתיב נפשות.
מען בעדארף נאר פארשטעהן ווייטער דרשות.
נאך אעלכע הייך און נאך און חקירה.
ני וואונדער-שין איז פון דער וון די שירה:
די וון, די לבנה בעשטימט ער ווייטער ארט.
דורך פליהנדיגע פילען לייכט שיינען ווי דארט.
שטעה אויף לייכט, אזוי וואס ווי ווייטער א שיר.
דיין לייכט איז דאך דא, נאמס פבור שיינט אויף דיר.
יִרְחֵה. די לבנה ועהט מען נישט תמיד אין איין שטאנד,
נישט תמיד גלייך ועהט מען איהר פנים אין לאנד,
צייטענויים איז וי ביי אונז אינאנצען דא,
צייטענויים א שטיקעל, אדער נאר נישטא.

די וון אליין איז נאר מונקעל, האט קיין שין.
ארום איהר איז שפס א נאז וואס ועהר פין.
דער נאז אליין-ער איז דאס לייכט, נאנץ רייכטיג.
דורך דער וונס בעטענונג אין איהם ווערד לייכטיג. (ט)
אונזערע חכמים, וואס ווייטערע הייך
מראגען תמיד אויף ויך פון משלים א קלייד.
האפען די אייגענע וואך געזאגט שוין לאנג.
מיט ועהר א שיינער מעשה אויף ווייטער נאנט.
בשעת קרח האט מיט משה ויך געקריגט
און די ערד דענסמאל האט פשוט ויך געווינט.
זענען וון און לבנה אין דעם געטימטעל.
ארויף אין ויבול, העט אין אויבערשטען הימל.
רבונו של עולם, רופען ווי ויך אן.
זעסט דו פאר עמרים וואס דארט דיין משפט מאן.
וועלען מיר לייכטען אויף דער ערד אראפ,
זען ניט, וואס מיר דערפון ויך בייך אפ.
פילען און שפיען ווארפט דענסמאל נאט אויף ווי.
און ענטפערט מיט א ביינער, מיט אגעשריי:
צו אייך בוקען אלע מאג ויך די הייךען.
דאך לייכט איהר, קיין ווארט אפילו צוהייכען.
מיין פבור דער הייליגער מאכט אייך נישט אויס,
פאר א מענשענס פבור שטעלט איהר ויך ארויס

פּוֹכְבִּים אומרים. וְהַמְשָׁבִילִים יוֹהֲדוּ בּוֹדֵר הַרְקִישׁ
וּמַצְדִּיקֵי הַרְבִּים כּפּוֹכְבִּים לְעוֹלָם וָעֶד:

פּוֹכְבִּים. די שטערען, וואס אין הימער פיר אהן א צאהל,
 וואס קוקען אראפ פון אויגען אלע מאל,
 זיי ויצען ווי די זון פֿעסעט אויף זייער ארץ,
 האבען זייער ליכט און שיינען אייביג דארט.
 אייביג שטעהען זיי און שיינען אינאיינעם,
 דארפֿען זייער ליכט נישט בארענען ביי קיינעם
 ווי א שטיינער די לבנה און מזלות,
 וואס רייסען אלץ אנדערע ביי די פאלעס,
 דרעהען זיך ארום דער זון ווי ארבעט לייט,
 און בעקומען א נדבה ליכט אלע צייט.
 ווי אויך ביי אונז מענטשען משבילים א סך,
 וואס געהען אלץ ביי פרעמדע אימליכע זאך,
 פארשטעהען און קענען מיט יענעם פארשטאנד,
 אליין צופארשען זענען זיי ניט אין שטאנד.
 די שטערען בעדארפען קיינעם ליכט נישט, זיין.
 זיי שיינען און פונקעלען אייביג אליין. (ט)
 זיי בעלייכטען נאך מזלות אלערליי,
 וואס געהען און דרעהען זיך דארט ארום זיי.
 ווי ביי אונז די חכמים, גרויסע מענער,
 וואס זיי אליין זענען מופלגים, קענער,
 מיט זייער גוטסקייט, זייער תורה מאקע,
 זענען זיי פיל אנדערע מענטשען מופת.

עס ווענדט זיך איהר פארשנדערונג אלע צייט,
 ווי זי שטעהט פון דער זון נאהענט אנדער ווייט;
 שטעהט זי צווישען דער שדר און וון אין דערמיט,
 דענסמאל איז דער מולד און מען זעהט זי ניט.
 וואס מעהר ווייטער פון דער זון ווערד זי גרעסער,
 בעקומט אלץ מעהר פנים און זעהט אויס בעסער: (ס)
 אזוי מאנצט די לבנה איהר אייביגען מאנץ,
 ווערד צייטענווייט געמינערט, צייטענווייט גאנץ.
 אזוי מינען זיך אין פנים אלע צייט
 די וואס קומען געבייט אן צו גרויסע לייט.
 צו דער גרויסער זון קומט דאך אן די לבנה,
 פון איהר געהמט זי דאס ליכטיגקייט במתנה,
 און אז מען קוקט יענעם אין דער האנד ארין,
 מוז דאס פנים, דאס געשמאלט פארשנדערט זיין.
 מען שטעהט ווי עס קומט אויס, ווי נאך צייטען,
 א מאל נאהענט און א מאל פונדערנווייטען.
 ווי נאך צייטען איז פון דער לבנה דער גאנג,
 צייטענווייט איז ער קורץ און צייטענווייט לאנג.
 זי ווייסט נישט די געג פון איהר אונטערגעהן,
 זי בלייבט א מאל קירצער, א מאל ליינגער שטעהן. (סא)
 דעם טיפען ענין, די גרויסע פונדע,
 לאזט אונז אין איהר שירה הערען די לבנה:
 גאט מאכט די לבנה און אזוי זי געשטעלט,
 צו צייטען זיך פארשנדערען אין דער וועלט. (סב)
 די זון, וואס בארף ארום קיינעם זיך ניט דרעהן,
 זי ווייסט זיך תמיד בסדר איהר אונטערגעהן.

וְאָמַר. אַתָּה הוּא יי' לְבַדְּךָ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם
שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים

וְכָל אֲשֶׁר בָּדָם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת כָּלָם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם
לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים:

דארויף וואס מען דינט צו יי' אין פיל ערטער,
זאגען יי' ריכטיג ווייטער מיט די ווערטער:
.דו גאט, דו אליין האסט געמאכט די הימל,
די הויכע הימל מיט וייער גערימטעל,
די ערד מיט די זאגען אויף איהר אלערליי,
די ימים מיט די בעשעפניש וואס אין יי',
דו דערהאלסט אלע, דו שטעלסט יי' אנדער,
צו דיר בוקט יי' פון הימל דאס געשלידער.

די ליכטיגע שטערען, וואס ליכטען ביי נאכט,
יי' אלע האט דאך דער אויבערשטער געמאכט,
זיין האנד שפרייט דעם הימל אויס ווי א געצעלט,
און די שטערען אויף וייער וואך דארט צושטעלט.
גאט אליין איז אין הימל אויבען דער הער,
און אונטען אויף דער ערד ניטא חוץ איהם מעהר.
דאך האבען היינען אויף די שטערען געקוקט,
צו יי' ויך געקניסט, צו יי' ויך געבוקט.
גאט וייער מייסטער האבען יי' נישט געקענט,
און געדינט גאר צו די ווערק פון וייער הענט
די שטערען אבער דארט אין הימל אומטום,
דערצעהלען גאטם גרויסקייט, זיין כבוד און רוהם.
האקטען דעם מענטשען א דרשה בעשטענדיג,
זאגען מוסר און מאכען איהם פארשטענדיג,
יי' היינען זעהר פיל איבער גאט, איבער לייט,
גאט וועלכען פארשטעהט, וואס וייער רייד בעטייט.
די שטערען זאגען שירה אמת ריכטיג,
פון דער שירה ווערד אין די אויגען ליכטיג:
.די משכילים, וואס קענען פאר ויך אליין,
שיינען ווי דער הימל פון גענעמס ליכט שיינ;
די אבער וואס מהוין נישט און אנדערע מוכה,
זענען ווי שטערען, וואס גיבען ליכט מאקע. (ד)

לוֹיֹתָן אוֹמֵר. הוֹדוּ לַיְי כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לוֹיֹתָן. אֵין תְּהִלִּים אִין דָּא הוֹדוּ אַ קאפּיטעל,

הייסט עס. הַלֵּל הַגְּדוֹלִי מִיט דעם טיטעל. ^א

דער גרויסער הַלֵּל אִין דער נאמען זינגער,

א נאמען יעהר א שיינער, יעהר א פיינער,

און דעם נאמען האט עס בעקומען דריבער,

ווייך דער אויבערשטער, אינער נאט דער ליבער,

זיצט אויבען און מַהֲיִלֵּט אַרֻיִם דאס בעדערפֿניש,

אויף דער ערד אינעמען צו אַלע בעשעפֿניש.

אזוי שטעהט דאך דארט בפֿירוש, אִין דער בענויז:

צו אַלע בעשעפֿניש גיט ער זייער שפּייז.

און דאס אִין א גרויסע וואונדערליכע וואך,

אויסצוהאלטען א וועלט מיט גרואים א סך. ^א

אויף אימליכען פון זיי צוהאפֿען אִין אויג,

אימליכען בעזונדער געפֿען וואס איהם טויג.

פונעם קליין ווערמיל ביז דעם ראם מיט הערנער, ^א

דעם גראז, יענעם פֿלייש, דעם אנדערען קערנער.

דער לוֹיֹתָן, א בעשעפֿניש גאר א שרעק,

משונה גרויס, משונה לאנג, א וועלט אהן אִין עק. ^א

דָּגִים אוֹמְרִים. קוֹל יְיָ עַל הַמַּיִם אֵל הַכְּבוֹד הַרְעִים
יְיָ עַל מַיִם רַבִּים:

זיין עסען, זיין מדינקען טאר נישט זיין געפעהלט,

ער עסט און מדינקט אלליין פאר א גאנצער וועלט.

מדינקט דעם גרין וואסער אויס אינגאנצען גאר, ^א

און פארקרימט זיך נישט אפילו אויף א האר.

פון דריי הונדערט מיל און מעהר, אַזעלכע פיש,

קומען מחנות-נויים בעשטענדיג צו זיין טיש, ^א

א דאס אִין ער דערמיט נאך גאר גיט יוצא,

די חלה קנועלט איהם גיט אויף דער המוציא;

דער לוֹיֹתָן, וואס א וועלט פארנעהמט זיין מויל,

אִין געזונט אִינען, עס געהמט איהם נישט קיין קויל, ^א

וואס ער בעדארף האבען עסען שרעקליך פיל,

און ביי נאט אִין ער אינגאנצען גאר א שפּיל ^א

און שיקט איהם תמיד צו זיין לעבענס מיטעל,

ער זאגט דעם הַלֵּל, הוֹדוּ דאס קאפּיטעל

ער זאגט איהם פון אנהייב, אִין מתפלל,

און אִין שוין מוציא די וועלט מיט זיין הַלֵּל.

הוֹדוּ, לויבט גאט, זאגט ער שירה אויף א קויל,

דעם גוט אִין ער, זיין גאָר אייביג אַלע מאל.

דָּגִים. דוד המלך, דער משורר דער זיסער,

שילדערט גאטס וואונדער אין דעם טיף געוויסער,

די וואס זענען מיט שיפען אין ים נסיעות,

וואס האבען פונעם געשעפט אין וואסער ידיעות,

תנינים אומרים: הקלו את יי מן הארץ תנינים וכל הדמות :

אז ער שפרינגט אױס אונטער פלוצלים פון אונטען,
און עפענט ווי א מיל אויף וויינע גרונטען,
ווי גאט שטירעמט, גיט דעם שטאלצען ים א שטיץ,
מיט וײן קנאקענדיגען דונער, מיט וײן בליץ.
דער ים שטעלט ויף דיבאם, סאפעט ווי א פערד,
אט שפרינגט ער ארויס, אט צוטראנט ער די ערד.
ער צאפעלט און עס נעצט איהם ארויס א שוים,
גאט אבער האלט מיט בױ איהם ביי דער צוים.
די פיש, וואס אין ים נעכטיגען און טאנען,
זיי פאסט זייער שירה, זיי פאסט צוואנגען;
גאטס קול הילכט איבער וואסער אומטום,
גאט, וואס איהם געהער כבוד אי רוהם
ער דונערט מיט גרויס בױ א שרעק,
איבער פיל געוויסער אהן אין עק.

תנינים. משנה וילך חיות וענן אין ים דא,
משנה גרויס און שטארק, זייער גלייכען נפא. (א)
זיי נענען אין ים די פיינע בריות דארט,
און געפינען ויף דארטען אין איטליכעם ארט.
אין אפגרינטען וואס טיף א מורא, א שרעק,
אזש ביז אהינצו גרונטעווען ויף די שלעק.
די אוצרות, וואס גאט פארבארנט וואסער בארין,
אונטער דער ערד, וואס קיינער קומט נישט אהין,

זי זעהען פון גאט די גרויסע מעשים דארט,
און די וואונדער וויינע אין דעם שיפען ארט.
קוים זאגט ער, און באלד ווערד א שארעם, א ווינד
די חוואליעם דערהייבען ויף שרעקליך געשווינד.
זי דערהייבען ויף גאנץ הויף ביז צום הימעל,
זיי זינקען אין אפגרינט מיט א געטימלע.
צוטישט ווערען די שיפעלייט באלד אויפן פלעק,
די נשמה פשוט געהט זיי ארויס פאר שרעק.
אז דער ווינד ווערד שטיל, די חוואליעם אנשוויגען,
און זיי קומען א היים מיט גרויס פארגינגען,
לויבען זיי גאטס גאד איטליכער בעוונדער,
האבען לייט צודערצעהלען וויינע וואונדער. (א)
ווען מענטשען וואס מיט דעם ים נישט גוט בעקאנט,
און אזי פאר זיי ביז אצינד א פרעמדער קאנט;
נאם פאהרען אויף איהם גאר אויבען, אי דאס, גיף,
און ווייסען גיט וואס דארט אינוועיג טהוט ויף,
ווען זיי, פאהרענדיג א מאל אויף די שיפען,
דער צעהלען וואונדער פונעם ים דעם טיפען,
וואס זאלען שוין זאגען די פיש אלערליי,
נאם דערנאכער ים איז א וואוינונג פאר זיי.
זיי זענען דאך דארט פול אין איטליכער זייט,
און זעהען דאך גאטס וואונדער אין אלע צייט,
זיי זעהען דאך יא גאטס בױ דארט אומטום,
בערען וויינע קולות ארום און ארום.
בערען אויף די וואסער וײן שרעקליך געשרי,
זיי ער דערלאנגט מיט בױ דעם ים א דריי,

עגנור אומר. הוה לוי בכנור עשור ומרו לו:

אי די טיפּע אוצרות האלטען זיי נישט אפ, זיי שווימען און לאזען זיך אהין אראפ. דאס וואס זיי זעהען דארטען פון גאטס ווינדער, איז אײַביג א סוד פאר די מענטשענס-קינדער. זיי זעהען גאטס גבורות, וואס דארטען געהט פיר און קענען פון הללויה זאגען דעם שיר הללויה, לויבט גאט, איהר פון דער ערד אונטען, גרויסע ים-בעפענישט און אלע גרויסען. עגנור: דער עגנור איז א פייגעל נישט קיין קליינער, מיט לאנגע פיש ווי שטאלצען, זעהר א שיינער. האלט זיך אויף די וואקסען אין איטליקען קאנט, און איז מיט דעם גאטען וטראוועל בעקאנט, (א) ער איז פון דער גאטער א גרויסער טרייער, זיין שטימע איז גאר א טרויטייט זעהר טהייער. (ב) טרויטיטערט ער, איז איהם נישט אײַנציטילען. האט געמעגט אויף אלע חתונות שפילען. א געשוועסטערקין האט ער אין א נויט אָרמ, (ג) רופט מען איהם פשוט טרויטיטערפויגעל דאָרט. אונזערע חכמים איז בעקאנט זיין געשרי: ברוכיא דער טרייער, אזוי הייבט ער בײַ זיי. (ד) דער קלעמער נישט קאנצערטען נישט פאר קיין געלט, איהם קען גאר אומזיסט הערען די גאנצע וועלט. ער רייסט שרייגנדיג זיך פשוט אײַן די קעהל ו שירה צו גאט טרויטיטערט ער זעהר העל:

חסידה אומרת: דברו על לב ירושלים וקראו אליה
כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד יי
בפלים בכל תפארתה

נאנט ווי איהם פאסט אזוי: לויבט גאט אויף זיין הארץ, אויף א פירעל פון צעהן שטרונגעס שפילט איהם שארף. חסידה. דער פויגעל מיט לאנגע פיס, ווייס וואונדער-שײַן, דאס איז דער בושעל מיט זיין פבור אליין, (א) איטליקער זעהט איהם נישט אײַן מאל, גאר א סוף, ער שטעהט קוואטיר בײַ אונז אויבען אויפן דאך. מען לייגט איהם אונטער פון א וואקסען א דאך, ער זיצט דארטען בשלום, משהט קיינעם קיין שאד. וואקער גאר איז ער אונזער גאט, אויף א צייט, און ווינטער פארלאזט ער אונז, פליהט אונזעק ווייט, פארלאזט זיין נעסט, ווארפט אונזעק געבייט זיין אָרמ, און פליהט אין ווארמע לענדער, אין גלות דאָרט. אונזיג ווערד אויפן הארץ אז ער פליהט אונזעק, אוממוס וויסט-טרויעריג ווערד דענסמאל א זכעק. קומענדיג פון זיין גלות אין אנהייב מאי, בריינגט ער א פרהעליך געמיט אונז אויף דאס נײַ. א נײַ לעבען ווערד דענסמאל אויף די פעלדער, און עס שוויבעלט, עס גריבעלט אין די וועלדער. אזוי וואנדערט ער תמיד אויף אײַן שטיינער, תמיד אין אײַן צייט, ריכטיג ווי א ווינער.

נִשְׁרָא אומר. וְאַתָּה יי אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

יְרֵמְיָה הַנָּבִיא שְׁמָרְאֶפֶס דִּי יוֹדֵעַן און קְלָאָמַ, שְׁטַעלְט דָּעם בּוֹשְׁעַל וְיִי פֶאָר אַ מוֹכֵר און זְאָמַ; דָּעַר בּוֹשְׁעַל, זְאָמַ שֶׁר, וואס פֿליהט אין הַיִּמָּעַל הוּדָה, שֶׁר אָפִילוּ ווִיכְסֵם דִּי צִיטֶען וִינֵנע אויף, דִּי צִיט פֿון וִינֵנע נְסִיעוֹת קִינְקֶמַל פֿאַרפֿעהלֶם, און מִיין פֿאַלק ווִיכְסֵם נִיט גֶאָמֶס פֿיהרונג אין דָּעַר וועלֶם, דָּעַר בּוֹשְׁעַל, וואס אַ שְׁמָרְאֶפֶס מוֹקֵרֵב מִיט לִיט, קען מִיט וִיין לֶעבֶען, וואס שֶׁר פֿיהרֶט אַלֶס צִיט, אִימְלִיכֶען מֶרֶיכְטֶען און אוֹיפֿהִיטֶען דָּאס האַרץ, בְּשִׁעַת עָפִים אַ צָרָה, עָפִים אַ שְׁמָרְאֶפֶס, אִיף, בְּרִידֶער, ווער פֿאַרנוואַנְטֶלֶם, קען שֶׁר זְאָנֶען גֶאָמֶס הַעֲלָפֶם, קוים אִיף ווִידֶער, צו-וואס וִיף זאַרְנֶען, בְּפֶרֶט יְרוּשָׁלַיִם, וואס נְעִיף ווִיכְסֵם, מוֹיט, אִיהַר אוֹיפֿהִיטֶען דָּאס האַרץ קען שֶׁר אין דָּעַר מִיט, אויף אַלֶס־דִּינֶג אַ צִיט, נְעִהמֶט שֶׁר יי אִיין מִיט בִּיד, גֶאָד צִרוֹת און גָּלוֹת קִיכְט מִנְחָה און פֿריד, דָּעַר בּוֹשְׁעַל אוֹיפֿן דָּאד קוֹכְט צו אונז אַרָאפ, און קְלָאָפֶס פֿון דָּארטֶען דִּי טִירָה וִינֵנע אָפּ; דָּעַר דָּאס האַרץ יְרוּשָׁלַיִם אִיט און זְאָמַ אִיהַר, אִיהַר שְׁלֶעכְטֶע צִיט אִיז דָּעַרפֿילֶם, דָּאט אַ שִׁיעוֹר, אִיהַר שוֹלֵד אִיז בְּעוֹוִילִיגֶט גְעוואַרְען אַצִינֶד, אִיז נְעִיף מֶאָפֶעל בְּעִשְׁמָרְאֶפֶס פֿאַר אִיהַרֶע וִינֶדִי, גְּשֶׁר, דָּעַר אַדְלֶער, וואס וואַקֶסט פֿון דָּעַר גִּילְדֶענֶער פֿאַהן, אִיז מְלֶךְ אִיבֶער דִּי עוֹפּוֹת פֿון לֶאָג און קוּ

דְּקוּצָה לִפְקֹד בְּרֵי דְגוּיִם אַל תָּחֵן כָּל בְּנֵי אָוֶן סֵלָה:

וִיין בָּח, וִיין ווִילְדֶקִיט אִיז בִּין קאַטאַנעס, פֿינעל צִיטֶערֶען פֿאַר אִיהֶם אִימֹת מוֹת, שְׁרַעקֶלִיף אִיז וִיין צִאָרֶען, מִשְׁנָה ווִילְדֶ וִיין גֶרִים, בִּין פֿינעל רַחֲמֹנוֹת אִיז נִשְׁטֶא בִּי אִיהֶם, שֶׁר פֿליהט גֶאָנֶץ הוּדָה מִיט וִינֵנע שְׁמָרְאֶפֶס פֿלינעל, קוֹכְט אין דָּעַר וון אַרִיין ווי אין אַ שְׁפִינעל, קוֹכְט אויף אונטֶען אַרָאפֶס מִיט וִיין שְׁאָרף אִינעל, און ווֹכְט וִיף אַ קֶרְבֵּן אוֹיט פֿון דִּי פֿינעל, אַ מִקִּיף אין דָּעַר לִנְכְּט דָּארט אִיז שֶׁר אִינֶער, פֿון וִינֵנע נְעִנעל דָּרעהט וִיף גִיכְט אוֹיט גִינֶער, ווען דִּי דָּאָען, שִׁינֶע, מוֹטֶע חֲבֵרָה-לִיט, פֿלִבּוֹיִקֶעס, וואס ווענען שְׁרַעקֶלִיף פֿאַרשִׁיט, עוואַרפֶען אַ מָאָל פֿון וִיף אַרָאפֶס דִּי לִינֶען, גְעחֶמֶען וִיף יִיגוּיף דָּעם אַדְלֶער צוֹהִינֶען, שְׁוִינֶט שֶׁר תְּחִילַת און מֶאכְט וִיף גֶאָרְנֶשְׁט דָּארוֹיט, דָּעַרנָאד הָאָלֶט שֶׁר דִּי עוֹת שוֹיֵן מַעֲהַר נִיט אוֹיט, חֶאָפֶט וִיף אויף, מֶאכְט פֿון דִּי אַפֿטֶרינֶנע תֵּל, בְּעִשְׁמָרְאֶפֶס יי אַלֶס מִיט פֶּעס אויף דָּעַר שְׁטַעל, שֶׁר צוֹרִיכְט יי מִיט וִינֵנע נְעִנעל אַ שְׁרַעק, פֿון יִיֶער שְׁבִיטֶען ווערד אויף אִיבִיג אִיין עִקִי, דָּעַר אַדְלֶער, וואס קִינֶיגֶט מִיט גֶאָמֶס חֶסֶד, גֶאָד, וואס אִיז גְעוֹנֶט און בְּעִהִיט פֿון גִּיין, פֿון שְׁאָר, וואס דָּאט אַ פִּיֶסק און נְעִנעל, שְׁאָרפֶע וואַפֶען.

עורב אומר. מי יכין לערב צידו כי ירדיו אל אר
ישועו: נותן לבהמה להמה לבני ערב אשר יקראו:

ויינע פיינד דערמיט צווייטען, צושטראפען.
אט דער מלך פון די עופות אלערליי,
ואנט ווי א גבור ויין שירה מיט געשריי:
א, אלמעכטיגער גאט, פון דערשאפט דער דער,
שטארקער גאט ישראל, שמעה אויף, שווייג ניט מעהר.
אלע בעוואוינער פון דער ערד שלאג, שעדיג
און מיינעם פון די פעלשער ווי ניט געדיג.
עורב, די ראב, וואס איהרע פערדערען זענען שווארץ,
וי האט, ואנט מען, בטבע א שטיינערען הארץ.
די חכמים דערצעהלען אין פיל ערטער
זענען איהר א מעשה אט מיט די ווערטער:
אז די ראב געווינט, זענען די קינדער נויס:
הא, ואנט דער זכר, וואס איז דאס פאר א נייס,
דו ביסט, א פנים, א נקבה א פיינע,
די קינדער זענען ממורים, נישט מיינע.
ביידע שפייזן ווי אויף די קינדערליך קלעק,
לאזען ווי איבער און פליהען נויט אונעק.
וואס טהוט אבער גאט, דער פאטער אין הימל,
ער לאזט פון ווייזער צוואה, פנים שימל,
ארויסגעהן שפנים קליינע מיני מיקען,
כדי די יתומים/ליך מיט ווי צודערקוויקען.
דער פארמהארציגער גאט דערמיט ווייזער געשרי,
און מיט זענע מיקען האדעוועט ער ווי.

ורזיר אומר. רנו צדיקים בני ישראלים נאזה תהלת:

כיו וי ווערען שווארץ האלקע, וואקסען גוט אויס,
און פליהען פון ווייזער געסט דערנאך ארויס. (ב)
א שיינעם באנק גאט, קראקעט דריבער די ראב,
ואנט שירה, א ווייזער כח פאר ויין גאב.
וי ואנט: ווער שיקט דער ראב צו, איהר עסען באלד,
זען איהרע הונגריגע קינדער שרייזן וואלד.
דער אויבערשטער, ער גיט דער בהמה איהר פרויט,
די וויינע קאכען, וואס שרייזן אין דער נויט.
ורזיר, דער ורזיר איז, ווי א סף ווילען האכען,
א ליבליכער קרוב מיט די ראכען. (ג)
גאר עס קענען ויין אפילו ברידער צוויי,
דאך זאל א גרויסער חילוק ויין צווייטען ווי:
איינער איז א רשע, טהוט אלסדינג וואס זעלעכט,
און דער אנדערער איז א צדיק, טהוט וואס רעכט.
דער ורזיר, וואס ער הייסט מיט דעם נאמען שטאר, (ד)
מעג ויך אין פארקלייך מיט דער ראב ויין א גאר,
ער קען ווי וי די פאלשקייטען ניט מאכען;
גכהען, רויבען, נאך אזעלכע וואכען; (ה)
די מדהנה וינע איז אבער גרעסער,
ער איז פון דער ראב פיל שעהנער אי בעסער.
די פארב פון וויינע פערדערען איז אויף שווארץ,
ער איז אבער עהרליך, האט א פשר הארץ.
פון קליידער איז מין ראיה נישט א פיזעל,
איינער טראגט א שיינעם דאק, א שוין מיזעל.

**כְּנוּנִית אוֹמֶרֶת. לְמַעַן יוֹמַדְךָ כְּבוֹד וְלֹא יִהְיֶה יְיָ אֶרְצִי
לְעוֹקֶם אוֹדְךָ:**

דען יענע, וואס האפען צו גאט, שטערט ער ביי,
דעם וואונש פון זיינע פֿרוּמע דערפֿילט ער טריי.
דער ורזיר, וועלכער ווינט און קוועלט אלע צייט,
מגן מיט דער מדה א מוסר זיין פאר לייט.
ער האט במחון און איז לוסטיג שטענדיג,
זאגט שירה און לויבט תמיד גאט פארשטענדיג.
ער זאגט: „ווינט, צדיקים, וואס אין גאט גלויבען,
רעכטפארטיגע, זיי פאסט מאקי צולויבען“.

כְּנוּנִית. אז דער ווינטער געהט אנוועק מיט זיינע קעלס,
א ווארם ווינטעל בלאזט און בעלעבט ווערד
די וועלט,

עס קומען צופליהען פייגעל אלערליי,
זאנען שלום עליכם מיט א געשריי,
קומט אויף א פייגעלע מיט די וועטער-געסט,
שטעלט אויף אונזער פֿענסטער זיך בויען א געסט.
די געסט איז געמאכט קונציג-שיין ווי געטאקט,
דארט אין איהם געשטימט דאס פייגעלע און טאנעט,
לעבט מיט זיין ווייבעלע און פיהרט אויס קינדער,
לעבט גליקליך, ווינט און פֿרייעט זיך גאר ווינדער.
דאס פייגעלע קען יעדער פון גרויס ביז קליין,
דאס איז אונזער שוועלבעלע מאקי אליין. (פ)

און ער אליין איז נישט ווערט אי א דרייער,
איינער געהט ארעם און אליין געהט מדייער.
באקט איז אונזער ורזיר דער קליינער
א פֿאקס אונטער די פייגעל איינער.
א גרויסע מדה טובה איז ביי איהם דא,
ביי קיינעם אין דער וועלט אזעלכע נישטא:
בעשטענדיג איז ער מלא שמחה, פול פֿרייד,
ווינט תמיד אפילו אין צרות און לייד.
עס קעגן זיך שטייען א שניי מיט שטיקער איין,
און דא זאל נישט זיין צושטעסן קיין לעק שפייז,
ער זיצט זיך גאנץ לוסטיג, פֿרעהליך אויף זיין ארם,
ווינט וויינע נגינים און נישט קאנצערט דארט,
גלייך ווי דער ליבער וועטער וואלט געווען הינט,
ארום איהם פֿליהען רויזען און די זון שיינט.
דעסגלייכען ווען דער וועטער געהט שוין אנוועק,
און ביי די פייגעל האט די ארבייט אין עק,
במעט אלע זענען פארשמוקט, שוויינען שטיי,
האבען אין זיין דעם ווינטער און טראכטען פיל.
דענסמאל צוויינט זיך דער ורזיר אויף דאס גיי,
גלייך ווי איבער-א-גיים איז דער חודש מאי.
ער האט דעם וועטער אויסגעפיהרט צוויי פֿליכען,
און איז ברוך השם מיט זיי צופרידען.
די קינדער פֿליהען איצט ארום אין דער וועלט,
זינען אוממוס לידער און דער עולם קוועלט. (פ)
הקלל, ער פארבריינט מיט ווינען מעג און געבט,
ער האט במחון אין גאט, און איז גערעכט;

רַחֲמָה אוֹמֶרֶת. אֲשֶׁרֶקָה לָךְם וְאֶקְבָּצֶם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כִּמּוֹ רָבוּ.

אין ביין גנאד שטעלסטדו שטארק מין בארג, מין געשטעל, פארבארקסט נאר דיין פנים באלד, נוערד אויס מיר תל. צו דיר, נאט, רוף איך בשעת דעם שטארק. און צו נאט בעט איך טיף פונם הארק: וואס ניטצט מין בלוט, נוען איך נועל אין גרוב געהען לויפט דען דיר שטויב, גיט ביין ווארהייט צופארשטעטן הארק, נאט, און גנעדיג מיר נוען איך שריי, נאט, זיי מיין העלפער און שמעה מיר ביי. און דו האסט טאקי מיר געהערט, מיין קלאג צום טאנק איבערגעקעהרט, אויפגעשפילעט מיין זאק, מיין טרויערקלייד, און מיר אנגעגורט מיט שמחה, מיט פרייד. (ט) אימליכם ווארט אין דעם באפישטעל בעזונדער, שילדערט דאס שוועלבעלעם לעבען נאר וואונדער. נאר בדי ויין שירה זאל גיט אויסקומען לאנג, זאגט עס די לעצטע שורה פונם געזאנג: „בכדי צווינגען דיין רוהם, גיט שווינגען שטיל, נאט מיין האר, אייביג נועל איך דיר באנקען פיל.“ רחמה, כפי אונזערע גרויסע חכמים זאגען, זאל רחמה דעם נאמען שרקרק מראנען. (ק) אויך אראביש הייסט שרקרק בינענפרעסער, א פינגעל וואס פון דער שוואלב עפס גרעסער.

א נאנץ וועט פליהט עס לוכטיג היין און הער, פיינט, ויין גליק, ויין נעכט איז ויין אייביג געוועהר, נאר אלסדינג אבער אויף דער וועלט האט א ברעג, זיטט אויף אייביג דויערען גליקליכע טעג; דער וועטער לויפט אויף אנוועק, געל נוערד וואס גריין, און וואו קומט דענסמאל דאס שוועלבעלע אהין. אין די ווארקע מדינות פליהט עס אנוועק ווייט נאר פון פארצייטען ביז איצט דערצעהלען ליט, אז אין באלמע שרעטער געפינט מען פיל מאל, נאנץ דערפרויערענע שוועלבעליך אהן א צאהל. ליגען טיף אין א וועקף דעם ווינטער איבער, ביז וואנען עס קומט דער וועטער דער ליבער, וואס גיט זיי לעבען, א נשמה א גיט, פליהען באלד ארויס און זענען זיך מחיה. (ח) דעם שוועלבעלע ביים אויפסטעהן פון גרוב וויכער, איהם פאסט ווינען יענעם מומור מיט לידער; נאט, האסט פון גרוב מיין נפש ארויף געבראכט, זיטט צו וינקען אין גרוב מיר לעבעדיג געמאכט. ווינט צו נאט, פרוקע, וועלכע אין איהם גלויבען, צו ויין הייליגען נאמען זאלט איהר לויבען. דען א רגע דויערט עס נאר אין ויין גרים, לעבען אבער פיהלט מען אין דעם גנאד פון איהם; אין אנוועט געכטיגט, שלאפט דאך געוויין, זארגען, געזאנג אבער ווינט זיך אין דעם פריהמארגען. און איך האב בשעת מיין גליק איינמאל, געמינט, איך גלייט מיר גיט אויס קיינמאל.

**מְסִית אוֹמֶרֶת. עוֹרֵי מַעַם יִי עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ;
צָפוֹר אוֹמֶרֶת. גַּם צָפוֹר מַצְאָה בֵּית וְדָרוֹר בֵּין לָהּ**

דְּחָמָה זָאגט: אַ פֿיִיף גיב איך וי, און פארזאמלעל וי מיט מיין געזעהר, איך רוף וי צונויף גאנץ פריי אהער, קומען אלץ וואס ווייטער מעהר און מעהר. מְסִית. דעם נאמען מְסִית, וואס דער פייטש איז שוועבען, פאסט נאר דעם פארדאן פויגעל צונועבען. ווייל ער פליהט און שוועבט אין דער לופט אלע צייט, דריבער האבען א מאל אויף איהם געזאגט לייט: אז ער קומט נאר פונעם גרענען אהער, לעבט פון דער לופט אליין, עסט ווייטער ניט מעהר. און מחמת ער שוועבט תמיד אין דער לופט הויף, דארף ער קיין פיס, און האט ווי שאקי נישט אויף. קב) דער מְסִית, וואס בעקומט גלייך פון גאט ויין ברויט, וואס לעבט נישט אויף דער ערד אין דחקות און נישט, איהם געהער שוועבענדיג אין דער לופט אויבען, מיט דער דאוונער שירה גאט צו לויבען; מיין הילף איז, זאגט ער שוועבענדיג טאג אי נאכט, מון גאט וואס האט די הימל און ערד געמאכט. צָפוֹר. פון די אלע מיני פייגעל אלערליי, איז דעם מענטשען גוט בעקאנט דער וואראפיי. קב) ער דרעהט ויך אפט געבען די הייזער ארום, און געפינט ויך געבען אימליכם הויז אומטום.

און זענען צווישען ויך גלייך אין פיל זאכען, בפרט נאך אין ויזער נעסט וואס וי מאכען. גאנצע מחנות פון דעם מין פויגעל צוגלייך, גראבען לעכער ביי די ברענען פונעם פייף, וואוינען איינער פונעם אנדערען נישט ווייט, ווי אין גרויסע שטעט שטופען ויך צונויף לייט. אלע ביימער, וואס וואקסען געבען ברעג דארט, זענען בעדעקט מיט די פייגעל פון דעם סארט; דער פליהט אנוועק, דער קומט, זעצט ויך אנדער, עס איז דארטען א רעש, אנדערדער; מען שמוצערט, מען פייפט, די פערזאמלונג איז שטארק עס ריזענוועט ויך אזוי ווי אויף א מארק, דער פייגעל פליהט ניד, וינע פליגעל יעהר לאנג, די פיס אבער זענען קורץ, נישט גוט צום גאנג, וימאפסלער איז ויין פאמיליע דאריבער, און האט ליב אויף ביימער צוויצען ליבער; די חכמים זאגען דריבער מיט פארשטאנד: זען ער נעמט ויך זעצען אונטען אויפן לאנד, און דארט ויין שרקה, שרקה, פייפען גאנץ העל, דענסמאל וועט משה קומען אויף דער שטעל, קא) און וועט אויך פארזאמלען צו ויך מיט ויין ווארט, די צווייטע, צושפרייטע פון יעדען ארט, ווי דער רחם, וואס גיט א פייף מיט ויין קול, און רופט צונויף די חברים אהן א צאהל. אזוי איז דער שטייגער וויינער אין דער וועלט, און מיט זיך איז איהם די שירה געשטעלט.

אשר שתה אפרותיה את מוכחותיה יי צבאות מלכי
ואלהי:

ברנינות אומרים. יודוך יי כל מלכי ארץ כי שמעו
אמרי ביד :

ער וזכר ביי אונז ויד אים אויף ויין געסט אין ארם.
ליינט איינער און ויזט אים וינע קינדער דארט.
ווי דאס שוועלבעלע, וואס האלט ביי אונז ויד אויף.
אין שטעלט א געסט ויד אויף די פענסטער ארויף.
דער וואראביי, וואס איז א קליין בעשעפניש,
דאך מיט גאטס חסד האט ער ויין בעדערפניש,
ער טרעט דא מיט א שירה צו גאט ארויס;
ער פישטשעט, שווישטשעט אזוי ויין שירה אים:
אי דער וואראביי געפניט ויד א הויז אויף,
און דאס שוועלבעלע ויד א געסט אין דער הויף.
ער פיהרט בשלום דארטען אים וינע פלידען,
און לעבט ברוך השם גליקליך צופרידען.
ברוניות, א משפחה פיינעל איז דא יחסנים,
וואס האבען אין דער וועלט געהאט א שוין פנים
פאר וייער וים קולבען, פאר וייער געשריי,
און מיט דעם גאמען פריגילין רופט מען ויי. (קד)
צווישען ויי גענען דא בעריהמטע וינגער,
וואס פון וייער געוואנג לעקט מען די פינגער;
דער שטיגליץ, דער צייג וואס אין אונזער קאנט,
דאס קאנארעקיל, וואס איז אומטום בעקאנט.

תרנגול בשעה שבא הקדוש ברוך הוא אצל הצדיקים
בזמן ערב מרבין כל אילני נז עדן ואז גם הוא
מתעורר ומשבח: בקול ראשון אומר. לאו שערים
ראשיכם והגשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי

נאך און נאך אונזעלעכע פיינעליך געהר פיל,
וואס גיבען קאנצערט און וינגען מיט געפיהל,
וואס שפילען אי פידען, קנאקען און שאלען,
ביי פירשטען און ביי שדרות אין די וואלען.
אז די מיני פיינעל, וואס וינגען עק וועלט,
וואס געדער האט פון ויי הגאָה און קוועלט,
ווי לויבען גאט, וואס באכט וייער קול געשמאק,
און זאגען איהם אזא שירה מיט דעם קנאק:
מלכים פון דער ערד לויבען דיה, גאט, מיט, פרייד,
אז ויי געדען פון ביין טויל די ויסע ביייד.
תרנגול. בשעת עס קומט נאר פון האלבע נאכט די צייט,
וויינט דענסמאל א ווינטעל פון צפון-וייט. (קט)
דעם האהן אונטער די פליגעל בעריהרט דער ווינד,
ער האפט ויד די רגע אויף און קרעהט געשווינד.
אין דער צייט קומט גאט אין גלייבן ארין.
מיט די צדיקים ויד משמח צו ויין.
און ווי באלד ער קומט נאר ארין אין דעם ארם,
וינגען די ביימער און די צדיקים דארט. (קט)
גבריאל דעם מלאך ריהרט דער ווינד פרייהר אן
און ער שרייט זעקס קולות אים דארט אויפגעגאן.

זה מלך הכבוד יי עוזו וגבור יי גבור מלחמה: בקול
שני אומר. טאו טערים ראשיכם וטאו פתחי עולם
ויבוא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות
הוא מלך הכבוד סלה: בקול שלישי אומר. עמדו צדיקים

ועסקו בתורה כדי שיהיה שכרכם כפול לעולם הבא:

ער איז דאס דער מלך הכבוד, ווער?
אט דער שטארקער, דער גבור, דאס איז ער.
אט דער גבור, דער העלד
אויף דעם מלחמה-פעלד.
מיט דעם צווייטען קריי.
ניט ער א געשריי:
שויערען הייבט אויף,
איינער קעם ארויף.
און דערהייבט זיך טהירען וואס אייביג שטעהן,
לאז דער מלך הכבוד אריינגעהן.
ווער איז דאס דער מלך הכבוד, ווער?
נאט איבער אלע הערשאַרען דער הער,
ער איז דער מלך פון כבוד און רוהם,
אויף אויביג אין אלע וועלטען איממיום.
אין דעם ווינטעל, וואס נאך האלבע נאכט ווייזעט,
און אין דעם קול פון אונזער האן וואס קרעהעט,
הערט זיך צו די טהירען פון מורח א זאג:
גאט געהט אין זיין גארטען צום זייט פנים טאג. (ק)
שפענט זיך, איהר טהירען, וואס אייביג שטעהן,
לאז דער מלך הכבוד אריינגעהן.
שפענט זיך, טהירען, קוקריק, קוקריק,
און לאז גאטס מארגענשטערען געבען א גליק. (טא)
מיט דעם דריטען קריי.
ייט ער א געשריי:

גבר יאל, וואס איז פון נאט דארזיף געשטעלט,
צופארשטייען אלץ, וואס טהוט זיך אין דער וועלט,
ער טרעט באלד נאך די קולות זיינע ארויס,
און רופט די מעשים פון אלע מענטשען אויס
פון איהם קומט נאכדעם דער וויינד צום האן אהער,
וואס הייבט מיט דעם נאמען גבר גלייך ווי ער. (ק)
אי אויבען אי אונטען ווערד א געטימלע,
גבר יאל, גאטס האן, שרייט קולות אין הימל:
זיין דא אונטען קרעהט דער גבר, אונזער האן, (ק)
וואס האט אויף מיט די מענטשען מעשים צומאן; (ק)
דען פון אייביג אן איז דאך דעם האנט שטייגער,
צוואנגען מענטשען די צייט ווי א זיגער.
דער האן ניט די שירה פון אויבען איבער,
ער קרעהט און זאגט אויף די ווערטער באריבער:
מיט דעם ערשטען קריי,
ניט ער א געשריי:
שויערען הייבט אויף,
איינער קעם ארויף.
און דערהייבט זיך טהירען וואס אייביג שטעהן,
לאז דער מלך הכבוד אריינגעהן.

בְּקוֹל רְבִיעִי אָמַר. לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יי: בְּקוֹל חֲמִישִׁי
אָמַר: עַד מָתִי עֲצֵל תִּשְׁכַּב מְתֵי הַקּוֹם מִשְׁנָתְךָ: בְּקוֹל
שְׁשִׁי אָמַר. אֵל תִּתְּחַב לְנֶה פֶן תִּנְרֵשׁ בְּקֹחַ עֵינֶיךָ שִׁבְעַ

„שטעהט אויף, צדיקים, לערנען תורה, דערפאר,
נועט אויף יענער וועלט מאפעל ויין איינער שבר
מיט דעם פערטען קבר״
ניט ער א געשר״:

„איך האף, דער אויבערשטער וועט צו ביין היקף ויין, (כס)
אויב דו שטעהסט אויף, ווען עס ניט גאר א ש״י.
און צו דעם, וואס שטעהט אויף פריה פינף א ו״נער,
גאר ליגען אויפן בעטעל איז ויין שטיינער
ער ליגט, פוילט ויך פונם בעט צוגעהן אראפ,
איהם מוכרט אונזער האן און וידעלט גוט אפ.
מיט דעם פינפטען קבר״
ניט ער א געשר״:

„ביו וואנען, פוילער, וועסט דו ויך ליגען גאר,
ווען וועסט דו שוין אויפשמעהן, אראפקריכען דאך.
און צו דעם וואס האט ליב צושלאפען א סף,
דער וינער האלט זעקס און ער הערט נישט קיין נאך,
הראפעט אויף ויין געלענער געשמאק און שלאפט,
קוקוריקו שרייט איהם דער האן און שטראפט.
מיט דעם זעקסטען קבר״,
ניט ער א געשר״:

„ליב נישט דעם שלאף, וועסט ליינען ארמקייט און נישט
עפען ביינע אוינען וועסט דו האפען ברויט״.

לָחֶם: בְּקוֹל שְׁבִיעִי אָמַר. עַתָּה לַעֲשׂוֹת לִי דִבְרוּ תוֹרָתְךָ:
יוֹנָה אָמַרְתָּ. כְּסוּס עָנּוּר בֶּן אֶצְפָּצַף אֲהַגֶּה פִּינוּגָה דָּלוּ
עֵינֵי לְמָרוֹם יי עֲשֵׂקָה לִי עֲרִבֵנִי: אָמַרְתָּ יוֹנָה לִפְנֵי

די אבער וואס שלאפען אויפן מאג אונעק,
ריהרען ויך ניט אפילו וועק ויין אין וועק;
אויף ויין צוגריינערט ויך שטעקליך אונזער האן,
גאטס שטראף און פיל פורענות קרעהט ער ויין אן.
מיט דעם זיבטען קבר״,
ניט ער א געשר״:

„צומאן א משפט איז דא צו גאט א צ״ט,
פארשטערט האפען ויין ביין תורה אט די לייט״. (כז)

יונה, די טויב איז א טיפוסקט, יעדען בעקאנט,
זי געפינט ויך אויסטום אין איטליכען קאנט.
די מעלות איהרע וויסט יעדער בעזונדער,
זי איז פלא חן און ווארקעט גאר וואונדער.
איהר ווארקען, דאכט ויך, איז גאר פשוט אויך שטייט,
אין דעם ליגט אבער גרויס ליבשאפט און געפיהל.
דאס וינט וי איהר געליבטען שיינע לידער,
וואס צוגעהן ויך איהם אין אלע גלידער,
זי ליבט געהר שטארק, איז דעם געליבטען געטריי, (כח)
אין ליבשאפט וויל מען געניסען, לעבען פריי,
וואס גאט ניט אפי מיט דעם פריינד אינאיינעם,
אין נישט בעדארפען אקומען צו קיינעם.

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם יְהוּ מְזוֹנֹתַי מְרוֹרִים
בְּיֵת בְּיָדְךָ וְאַל יְהוּ מְתוֹקִים בְּדָבָשׁ עַל יְדֵי בָשָׂר וְדָם:

דְּרִיבֶּער אִיז איהר נִיט לִיב צוּנְשְׂטֶען כִּסְדֶּר,
ווי די היינער פֿאַרשפּאַרט אין כּענשענס חֲדָר. קִבֵּה
זי מעג דאָרט האָבן בְּרוּיט מיט דעם פּוֹלען מויל,
פֶּע אַזאַ בְּרוּיט, וואָס מאַכט אָפּהענגיג אַי פּויל.
זי בעדאָרף שטאַמען פֿרײַ, שְׂעפֶען פֿרײַשע לופט,
קום אַרויס, מײן געליבטער, זאָגט זי און רופט.
קום, מײן געליבטער, אַרויס אויף די פֿעלדער,
אין דערפֿער לאַמיר פֿליהען און אין וועלדער.
אין די וויינגערטער אַהין קום אין דער פֿריה,
זעהן ווי דער וויינשטאַק בליהט לאַמיר טאן אַ פֿלית
דאָרט, נִיבֵּה, וועל איך דיר מײן ליבשאַפט געבן,
מיר וועלען וואַרקען, ויך קושען און לעבן. קט)
פֿיל בעסער אִיז דאָרטען די פֿרוכט פֿון דערנער,
ווי צוּנְשְׂטֶען פֿאַרשפּאַרט און פֿיקען קערנער.
די טויב נִיט די הייד אין איהר שִׁיכָה איבער,
זי וואַרקעט דא אַזוי איהר שִׁיכָה דְּרִיבֶּער:
ווי אַ פֿערד הירנעט אִיז גלייך דאָס פֿישען מִינֶם, ק)
איך ברום ווי אַ טויב מיט אַ קול נִיט קיין פֿינֶם.
נאר מײנע אויגען הייב איך צום הימל אויף,
און מײן געליבטער קוקט כּלל נִישַׁט דאָרויף.
נאָם כּערויבט מײך אָכּת, מײן קול אִיז נִיט שײן,
דערפֿאַר מאַכט ער עס ויס, געשטאַק, מְלֵא חֵן.

תָּסִיל (נ"א חסיל) אומר. יי אַלְהוּ אַתָּה אַרוממך אונד
שמן כּי עֲשִׂית פֶּלֶא עֲצוֹת מִכְּחוּק אֲמוּנָה אֲמֵן:

רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, זאָגט די טויב ווייטער:
בעסער לאָז מײנע שפּייז ויין ביטערע קרייכער,
אַבי מיט בײן האַנד, אויבערשטער, זיי מײך מוֹכָה,
איינער ויסע ווי האַניג און געשטאַקע,
נאר דורך אַ מענשען, וואָס ער אִיז פֿלייש און בלוט,
די נאָב פֿון אַ בָּשָׂר וְדָם אִיז נִישַׁט גוט.

תָּסִיל. פֿון נחֵן אָן ביז שפּעטער אין אונזער צײַט,
אִיז די טויב אומטום אַ שְׁלִיחַ בִּי לִיט. קכ)

זי טראַגט גיך ווי אַ בליץ אין ווייטע שטער,
שְׁלוֹם-לאַהובי-בִּרְיָ, עֲצוֹת און ווערטער.
זי הייבט דערמיט ויך אויף הויף אין הימל דאָרט,
פֿליהט געשווינד ביז זי קומט צום בעשטימטען אָרט,
און נִיט איבער די דעפּעשען גאַנץ געטריי,
אי אַהן אַ גראַשען פֿאַסט-פֿאַרטע פֿראַנק און פֿרײַ.
דער תָּסִיל איינער פֿון די מיני טויבען, קכט)
ער אִיז דאָס דער בריפֿטערנער ווי מיר גלויבען.
די שִׁיכָה ווײַנע אִיז ציהערען אַ פֿרייד,
אַזוי זאָגט דער תָּסִיל, דאָס אִיז ווײַנע הייד:
נאָם מײן האַר, דערהייבען וויל איך דײך מיט אַ לִיד,
לויבען בײן נאָמען, וואָס דו מוהנט וואונדער מיט מִיד,
די עֲצוֹת און יִדְעוֹת וואָס פֿון דערנווייטען,
קומען פֿינקטליך אָן ויכער אי בעצייטען.

רציפי (יא אונגי) אומר. נחמו נחמו עמי יאמר
אלהיכם:

און הבית אומרת. הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים

רציפי. מיין געליבטער רופט זיך אן און זאגט צו מיר
אזוי שטעהט דארטען אין דעם בעריהמטען שיר.
שטעה-אויף, מיין טהייטערע, און געה פריי ארויס,
דער ווינטער איז אנוועק, דער רעגען שוין אויס.
גלויבטען שפראצען, פון ווינטען איז איצט די צייט,
פון דער טירקעלשטיב דאס קויל הערט זיך דא ווייט. קל)
זי קומט פון דער פרעמד צוריק נאך תחלת מאי,
און זאגט דיר: געה אויף פון גלות ארויס פריי.
דאס קויל פון דער טירקעלשטיב, שטעהט אין איין ארט,
דאס איז פונם מסיח דאס קויל, דאס ווארט. קל)
די רציפי, פון דער טירקעלשטיב א מין, קל)
זאגט שירא און גייט אריין חכמה בארין.
זי זאגט דאס, וואס איהר געהער, וואס זי ווייסט,
מיין פאלק, אזוי זאגט אייער גאט, טרייבט, טרייבט.
און הבית. די גאט האט א פיסק אויף שרייפן, שרייבט
שטארק.

שרייבט אזוי ווי די ווייבער אויפן מארק.
מיט איהר געשרי האט זי רוים מציל געווען.
די מעשה דערפון איז אט אזוי געשעהן:
בשעת אין די הער פון דער אומה גאלטען,
איז די שטאדט רוים א מאל אריינגעפאלען.

עלילתיו: שירו לו וזמרו לו שירו בכר נפראותיו:

האבען די רוימער זיך פארשלאסען דענסמאל,
אין זייער בעריהמטען טהורעם קאפיטאל.
אייער פונם שונא איז איינמאל ביי נאכט
ארויף אויפן טהורם, וואס ניט געווען בענואכט.
אלע האבען דארט געשלאפען רוהיג-שטיל,
קין הונד אפילו האט נישט געטאן א ביל.
די גענו אבער וואס דארט האבען דערהערט באלד,
און אנגעהייבען צושרייטן שרעקליך גוואלד.
אויפגעחאפט האבען די רוימער זיך געשווינד,
זיך געלאזט אויפן פינד גיכער פונם ווינד.
די אלע פינד שטארק געשלאגען, פארטריבען,
און די גענו דערפאר אין פינקס פארשריבען.
בכדי אין דור דורות לאזען וויסען לייט,
וואס דאס שרייט פון די גענוליך בעשטייט. קל)
דריבער אז איינער זעהט א גאט אין תלום,
זאגען די חכמים עליהם השלום,
לאז ער האפען חכמה צוגעקומען גאר;
דען עס שטעהט, דרייגען זיי פון פסוק אויס קלאר,
די חכמות שרייטן אויף דער גאט פארשקענדיג, קל)
און שרייטן שרייט דאך די גאט אויף בעשטענדיג.
אס-פון אז די גאט שרייבט אויף א קול הויף,
און דערצו בענווייזט זי נאך אויף חכמה אויף, קל)
געהער דאך איהר מאקי נאך אזא חקירה
אויסצושרייטן און צוואנגען די שירא:

און הבר המשוטטת במדבר פשוטה את ישראל
עסקין בהורה אומרת . קול קורא

לויבט צו נאט, שרייטט אויס זיין נאמען אין רוהם,
דערצעהלט זיינע מעשים די פעלקער אוממום.
זינגט און שפילט צו איהם אימליכער פערזענלעך,
שרייטט און דערצעהלט אלע זיינע וואונדער.

און הבר. א מעשה דערצעהלט רבה בר בר חנה,
וואס אין איהר ליגט יעדער א טיפע פונה:

אין דער מדבר זענען מיר א מאל געווען,
און אויף דער ריינע דארט זענען געווען געווען,
וואס זענען מיט שטאלץ געווען אפגעגאסען,
און אונטער זיי איז טייכען שטאלץ געפלאסען.
פאר פעטקייט פאלען די פערדערען ארויס,
זיי האלטען דאס געבייד קוים מיט צרות אויס;
די שולד לייגט מען אויף די ישראל אריות,
זיי האלטען מיט זייערע זיד משיחין אויף,
ער קען נישט קומען אין מאכען די סעודה,
מבדד זיין מיט א געבראטענעם גאנץ יהודה,
דערנוייל לידען די גענו, זיי איז וועה אין וויינר,
זיי לעבען און לידען פאר ישראלים וינר. קל)
די ווילדע גאנץ וואס פליהט אין מדבר ארום,
ווען זי וועהט די יסוראל לערנען אוממום,

במדבר פנו דרך יי ישרו בערב מכלה לאלהינו:
ועל מציאות מזונותיה במדבר אומרת. ארור נכח

ואנט זי שירה מיט א גרויס שמחה און פרייד,
רופט משיח זאל שוין קומען מיט די רייד:
א. קול רופט אין דער מדבר, ראמט דעם הארץ וועג,
גלייך מאכט אין דער וויסטע אונזער נאט א שטענדיג.
און מבח איהר שפיו אין דער מדבר דארט,
זאגט די ווילדע גאנץ פאמט א גלייך ווארט:
איהר קרובה, די שטוב-גאנץ, ווייזט זי, איז א נאר,
דערמיט וואס זי מאכט דעם מענטשען פאר איהר הונד.
אז אף און וועה דיר, מין טהייערע קרובה,
וואס דו קוקסט ארויס אויפן מענטשען טובה;
ער גיט דיר אמת טאקי דעם האפער,
נאר דין הייטעל, נאר, מיינט ער דערמיט אפער;
ער האדעוועט דין פון ארבעל מיט זיין ברויט,
דרי צו געהעסען פון דיר ירושה נאכין טויט;
ער מיינט נאר דין פלייש, דינע גרינווען, דין שטאנץ;
פון זיינעווענען, נאדעלע, מהומ ער עס אלץ.
אומניסט וויל קינעם דער מענטש קיין טובה מאן,
אי זיין אייגענער ברויטער געהט איהם נישט אן.
לעק דיר דארט ביי מענטשען די מעלער, די טעפ,
און איך וויל מיר בעסער לעבען דא אין סטעפ.
זאט שפייזט מיר מיט חסד ווי ער שפייזט די ראב,
אמת גיט טאקי איז נאר פון נאט די נאב.

אָסער יבֿמַח באַדעם: בֿרוך הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יבֿמַח בִּי וְהִיחַ
יִי מִבְּחֹו:

פֿאַרמֿלֹוכט אִיז דער וואס האַפֿט אײַף אַ מַעֲנִשֶׁען,
דער וואס צו גאט האַפֿט, איהם מעג מען בעַנִשֶׁען.

שָׂרָצִים אומרים. יהי כבוד יי דעולם ישמח יי במעשיו:
ברק שטי

שָׂרָצִים. די שָׂרָצִים ליגען באהאלטען און בעַנִרֶאכען,
קיינער וויל מיט יי קיין מעג-משא האַכען.
נעמען אין דער משפּחה בעַשעפֿניש אַ פֿלעק,
מען ווייכט יי ווי אײן עפּוש, שפּייט אײַף יי קלעק;
נאר לאז מען אַכער קינקען אין תּוֹף ארײַן,
אײז בשום אופן נישט רעכט יי מבֿוה צו וײן.
גאט האט דאך אײַף יי בעַשאפֿען מיט וײן האַנד,
אי אין יי נעהט מען גאטס כבוד און פארשטאנד,
ער האט יי געמאַכט אַזוי ווי איהם געפֿעלט,
גלייך מיט די אלע בעַשעפֿניש אײַף דער וועלט,
גאט פֿרײט ויך, האט הנאה אײַף פון יי
ווי פון די איבֿריגע ברואים אלערליי.
דאריבער צושפּייט אײַף יי טהומ מען שלעכט,
אלסדינג וואס גאט האט געמאַכט אײז גוט אי רעכט. קיין
די דאזיגע הייד, די אייגענע חקיקה
זאגען דא די שָׂרָצִים אט אין דער שירה:
לאז גאטס כבוד אײביג וײן אין דער וועלט,
גאט פֿרײט ויך מיט וײַנע ווערק און קוועלט:

אָרִים שְׁבִשְׁרָצִים אומרים. אַשְׁתֵּךְ כְּנֶפֶן פִּדְיָה בִירְכָתִי
בִיתְךָ בְּנִיךָ כִשְׁתְּלִי וַיְתִים סָבִיב
לְשִׁרְהָדָה:

אָרִים שְׁבִשְׁרָצִים. אַלֶּע שְׂרָצִים האָפֶען פֿיל קִינְדֶער
א שְׂרָעק קלח

די קלִינֶע לִינֶען אײַער און מיט אײַן עק,
וואס פון וײַערֶע קִינְדֶער וועט דערנאָך וײַן,
דאס קומט וײַ אין דער מחשבה נישט ארײַן.
אביסל וײַ לִינֶען אײַער און וײַערס געטאן,
און וײַטער געהער וײַד מיט וײַ גארנישט אָן.
צו וײַן די קִינְדֶער א מוטער, א פאטער,
דערפון וענען וײַ בכלל אַלֶּע פֿטור.
די מינים, וואס וענען שטארקער אי גרעסער,
וענען שוין אין דער וואך אביסעל בעסער.
א מַהִייל וענען שלטערען ועהר געטרייט,
און מיט וײַער הויזגעזינד וײַד גאר מחיה.
מאכען וײַד א היינעל ערניץ אין אײַן אָרט.
דאס ווייב פֿלאַדעט אַ געטאַעל קִינְדֶער אָן דאָרט,
ניבען וײַד בעשטענדיג מיט דעם קליינעוואָרג אָפּ,
בײַ וײַ געהען אויף אײַגענע קעסט אָראָפּ.
אַט געהמט, אַ שטייגער, לְמַשָּׁל דעם גרויסען שטאַטער, קלח
דעם מחור אי דעם מאַרדֶער וכדומה גאָד מעהר,
וײַ וענען בעפאלען מיט קִינְדֶער אַ סך,
און האַלטען אַלֶּע אײַם מיט אַיטליכער וואָך

צִפְרָדֶּע אומרת. בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

די שְׂרָצִים, מאטעס פון אַ געטאַעל קִינְדֶער,
וײַ זאָגען דריבער די שירָה גאר ווינְדֶער:
ווי אַ וויינִשטאַק, וואס נישט פֿיל טרויבען אַרײַם,
זעהט אין די ווינִקלען פֿונִם שטוב דיין ווייב אײַם.
ווי צווייגליך פֿונִם אײַלבערשטובים, גרין אי פֿריש,
זאָגען דינע קִינְדֶערליך אַרום דיין טיש.
צִפְרָדֶּע. בִּשְׁעַת יַעֲקֹב, אזוי שטעהעט געשריבען,
האַט פֿאַרײַן טײַט וײַנע קִינְדֶער פֿאַרקליבען.
און האט געוואלט וײַ דעם קוץ מַגִּלָּה וײַן קלאָר,
האַט די שְׂכִינָה פון איהם וײַד אַפֿגעטאן גאר.
דאס האט איהם געשרגערט, שרעקליך געקריינקט,
אַפֿשֶׁר אײַז פֿאַרהאַן אַ פֿסול, האט ער געדיינקט,
צווישען די קִינְדֶער טיינע וואס וענען דא,
די אַמונָה אין גאט אײַז בײַ וײַ נישטא.
די קִינְדֶער האָפֶען באלד אַלֶּע מיט אַ מאל
שטע ישראֵל געשריגען הויף אויף אַ קול:
מיר האָפֶען ווי דו אײַן גאט אין אונזער האַרץ,
האַב, מַהִיטֶרֶר פֿאַטער, נישט קײַן וואָרג, קײַן שטאַרקֶע.
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ-מִיט גרויס געפיהל,
ענטפערט דאָרײַך יַעֲקֹב און בְּלִיבֶט רוהיג שטיל.
צוקלערען הייבען דאָרט די חֲכָמִים אָן.
וואס זאָלען מיר מיט דעם „בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד“ טאן.
זאָלען מיר עס זאָגען, קומט עפֿים נישט אײַם,
משה רַבֵּינו זאָגט עס דאָך נישט אַרײַם.

נחש אומר. סומך יי דכל הגפלים וזקף דכל הכפופים:

ברעקשקע, ואנט פריהער איין פראש שארף ארויס,
און דער גאנצער עולם פרעש הערט עס שטיל אויס.
און ווי דער חנו לאזט די ברקה אויס באלד,
ווערד דארט אין דעם עולם א געשרי, א גוואלד.
שרייטן ברעקשקע און ווערען נתפשל
אקוראט ווי ביים שרייטן שמע ישראל:
קרקר, קוואר, ענטפערען שטילערהייט אויף פיל,
ווי ברוך שם כבוד מלכותו מען ואנט שטיל. (סמ)
ביי פיל חכמים ווערד דער פראש פירנעשטעלט,
פאר א גרויסען בעל מתפלל עק וועלט,
ער דאווענט כסדר די גאנצע נאכט אוועק,
ואנט ברוך שם כבוד מלכותו אהן איין עק. (סמ)
נחש. איטליכער פון אונז מענטשען קען די שלאנג,
וואס קריכט ארום אויפן בויד און איז לאנג
נאט געהמט ביי איהר אינגאנצען די פיס אוועק,
די קריכט און בייגט ויך קריכענדיג נאר א שרעק.
נאר ריכטיג איז גאטס ווערק, ויין פיהרונג גערעכט,
צו וויינע בעשעפניש איז ער נישט שלעכט.
ווען די שלאנג איז געפאלען אין איהר לעבען,
דאך קען זי איין עצה נאך פארט ויך געבען.
איז ביכולת אויפצוהייבען דעם קאפ הויך,
און אויפצושטעלען א מיהל פונם גוף אויף. (סמ)
א מיהל שליינג קענען גאנץ הויך ויך אויסשטרעקען,
און אויף וויער עק שטעהען ווי א שטעקען. (סמ)

לאז מען זשע עס נישט ואנען, חלילה וחם,
יעקב האט עס דאך געוואנט, עפס א שפאם.
איז מען געפאלען אויף אזא עצה, בכן
מען זאל עס אפואנען שטיל צווישען די צוין. (סמ)
הייסט דאך, ברוך שם כבוד ואנט מען יא אי נישט,
און מען איז יוצא לבל הדעות דערמיט.
צווישען ברכות איז די ברקה אזא מין,
וואס זי איז עפס אי אהער אי אהין.
עפס איז זי ווי יענע בעשעפניש גלייך,
וואס לעבען אויף דער יבשה אי אין טיף. (סמ)
זי געפינען ויך עפס אי דא אי דארט,
און זענען קיינמאל נישט שטענדיג אין איין ארט.
אט פאר די מיני בעשעפניש אלערליי,
וואס נישט קיין פלייש אי נישט קיין פיש זענען זיי.
פאר זיי אלע שפריינט ארויס פראש,
די צפרדע אדער דער פראש, (סמ)
און שטעלט אונז די גאנצע טבע וויינע פיר,
אין דעם ברוך שם כבוד, וואס דאס איז ויין שיר. (סמ)
אין מיר, עולם, א בעשעפניש האט איהר איד,
וואס לעבט אי אויף דער יבשה אי אין טיף,
פארשטעהט, עולם, מיין שיר, וואס איך פראש קוואקע,
ברוך שם כבוד מלכותו איז ער טאקע.
נעלויבט איז גאטס נאמען און ויין קיינזייד,
אייביג אויף דער ערד און וואסער צוגלייך. (סמ)
א חוץ דעם בעדארף מען וויסען, אז ויין שיר
זאגט דער פראש ווי קריאה-שמע ל"ענען מיר.

עקרב אומר. טוב יי לכל ורחמי על כל מעשיו:

די שלאנג לויבט דא נאט פאר זיין חסד צו איהר,
און זי נאנט דאריבער דעם דאזיגען שיר.
נאט לעהענט אלע געפאלענע אונטער,
שטעלט אויף די געבייגענע וואס דארונטער.
עקרב, דער מענטש קוקט אויף די בעשעפניש אדער
כפי דעם נוסח און דעם שאד וואס ער האט פון זי.
פיל גרואים זענען איהם גרויס אין די אויגען.
און ער פרענט, צו וואס פארט אונטערע שווערען.
קוקט דאך א פנים אויס, די וועלט איז נישט גוט,
און דער מיידלעך איהרער ווייסט נישט וואס ער מהומט.
פיל האבען געמענט נישט ווערען געבוירען.
און די וועלט וואלט דורכדעם גארנישט פארלוירען.
און ווען זי, מענטשליך, זאלען האבען די מאכט
וואלטען זי די גאנצע וועלט איבערגעמאכט.
אזוי מיינען אפער טאקי גארמנים,
זענע פארשוניגען, די ווילדע חקנים.
אונזערע חכמים זאגען פארקעהרט גאר,
אז אלסדינג דא אין דער וועלט ביז אויף א האר.
איז בעשאפען געווארען מיט גרויס פארשטאנד.
אומזיכט מאכט איינען בעשעפניש ניט גאטס האנד.
אין תירוק איז אויף שאלות וואס לייט פרעגען,
אז נאט בעשאפט אלסדינג פון זינטוועגען:
ס'איז טאקי אויף דא א נוסחען אין אלסדינג,
קין ואך איז נישט אונזעקצומאכען גלאט גרינג.

שכלול אומר. כמו שבדור תמים ויזרח גפר אשת
בר חזו שמש:

שממית אומרת. הדדוהו בצלצלי שמע הדדוהו
בצלצלי תרועה:

דער עקרב אדער דער סקארפיאן, אזא מין,
וואס איז שרעקליך גיפטיג, זעהט אויס ווי א שפיין,
אפילו אי ער איז אויף נימצליך, כ'לעבען,
און דער חסד גאטס דערהאלט איהם ביים לעבען.
אזוי איז טאקי די אמתת חקירה,
דער סקארפיאן זאגט דאריבער אט די שירה:
"נאט איז געדיג צו איטליכען בעזונדער,
און דערבארמט זיך אויף זיינע ווערק גאר וואונדער.
שבדור, די שניק איז א מין ווערמיל וואס ווייז אי קליין,
אין איהר שירה שיקדערט זי זיך אפ אלליין:
ווי א שניק וואס לאזט פון זיך פייכטקייט צווישן,
קריכענדיג ווערד זי צורונגען און געהט אויס" (ק)
שממית. אין דעם ווינקעל פון איינער הויז, קוקט אהין,
א ראד וועבט דארטען וואונדער-שין אויס די שפיין,
זי אלליין זיצט דארט אקוראט אין דערמיט,
אדער לוישט הינטען און מען זעהט זי ניט.
און צו איהר פארבארנישט פון דער פויטניגע,
ציהען זיך פערעמליך לאנגע און דיגע.
פארפוטעט זיך גאר א פליג אין דער נעמק דארט,
שוויקלען זיך די פערעמליך ביז צו איהר ארט:

ובוב פלגה שאין ישראל עוסקין בתורה ואמר:
קור אמר קרא ואמר מה אקרא בך

תיכף מאהי שפריננט זי ארויס פון איהר רוח,
און לויפט צו איהר רויב אין דעם געשטוינד צו,
די פליג ווושעט, צאפעלט זיך הין אי צוריק,
און די שפין האט הנאה פון דער מוויק.
מוויק איז דאך באמת דער שפינס חיות, קא)
היינט וואס ארט זי, אז די פליג מאכט הענויות,
צאפעלט זיך, מאנצט און הייבט אונטער א פיסעל,
ווושעט, זינגט און צימבעלט אויך צו אביסעל.
די שפין, וואס בעקומט איהר שפיין מיט קאפעלע,
זאגט שיריה און לויבט גאט באלד אויך דער שטעלע:
"הללויה, לויבט איהם מיט א צימבעלגעזאנג,
הללויה, לויבט איהם מיט א צימבעלגעזאנג.
ובוב, די פליג איז א גוטע זלידנע, א פגע,
זי לאזט אונז וומער ניט צורוה קיין רגע:
לאז מען אנדערשטעלען עפס א שפיין,
תיכף ומיד ניט זיך די פליג א נויט.
שטעקט אריין דאס געויל צוחאפען א לעק,
איז זי געקומען, געהט זי שוין ניט אונטעק.
טרייבט מען זי אונטעק, קומט זי געשווינד ווייכער,
קומט מיט א ווושען און מיט א גערידער.
ווושעט, ווושעט פולע אויסרען אונז אן,
מיר מוזען פון איהר לידען, וואס זאל מען טאן.

הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה: יבש חציר

וואו מען עסט און טרינקט, דארטען איז די פליג דא,
וואו מען לערענט איז איהר פום אבער נישטא.
וואס האט זי באמת ציטאן אין דעם ארט,
וואס מען קען ניט מאפען קיין שיריים דארט,
גאר דאס פרעסען פאלט דער פליג באקום ארויס,
סוף וומער געהט דער זלידנע די נשמה אויס.
זי געהקט דאס רוב איין א מיתה משונה גאר,
ווערט פארדארט ווי גראז און דערלעבט נישט קיין יאהר, קא)
פונקט פארקעהרט פון די ישראל דערמיט,
וואס אייביג האט ער א קיום און שטארבט ניט,
דורך דער תורה, וואס ער לערענט אלע צייט,
און דורך דעם נוטצען פון איהם צו אלע לייט.
לערענט ישראל, איז ער שטארק דאריבער,
דערשט נישט און קומט די אלע מיקען איבער.
ווערען אבער געקבליט געצעלטען א שיינק,
מזן עסט, טרינקט און לערנען לערענט מען א קריינק,
אדער ישראל טהוט נאך און מאכט בעלע,
פארבעט צו זיך טענצער מיט דער קאפעלע,
ניט מיטאנען די מאדע יוצא צוויין,
דענסמאל קומט אי די פליג אין זיין הויז אריין,
ווייל ווי די געסט אויך אפגעקען א ביינדעל,
זי מאנצט און ווושעט, ווושעט מיט א הנדיל.
מיט איהר קומען אהין איז זי מרמז קליג,
אז אין דעם אופן איז ישראל א פליג.

נבד ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם: בורא נב
שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי
ורפאתיו:

דורך בעלע קען ער קיין קיום נישט האבען,
זינע טענצער וועלען איהם נאך בעקראבען.
זי עסען זיין מיטאג און האבען די גאל,
ישראליק, אזוי שפאטען זי, כאכט א באל.
ווען ישראל גיט מיט תורה זיך נישט אפ,
פאלט ער שרעקליך פון זיין מדרגה אראפ.
די פליג וואס קומט אויף זינע בעלע צו גאסט,
ווישעט דארטען און זאגט אזעלכע וואס עס פאסט:
„א קול זאגט, זי מודיע, רוף און שריי,
און וואס אויסצושרייטן זאגט עס דערביי.
ווי גראז איז אלסדינג, וואס איז פלייש און בלוט,
ווי בלומען פון פעלד זיין גאד, וואס ער מ'הומ,
גראז ווערד פארבארט און בלוטען פוילען גאר,
אבער גאטס ווארט בלייבט אויף אייביגע יאהר. (ק)
אריינקומענדיג ווישעט זי און גרייכט דארט:
„עס ווערד בעשאפען פון די ליפען א ווארט,
שלום עליכם, גאט זאגט פרידען, פרידען,
אי צום ווייטען אי צום גאטענטען איבען.
א, איך וועל איהם אויסהיילען גערען,
נישקשה, ער ווערד בעסער ווערען“.

צפורת ברמים אומרת. אשא עיני אל הדרים מאן
יבא עזרי:

גמלה אומרת. לך אל גמלה עצל ראה דרכיה
וחכם: הנמלים עם דא עו ויבינו בקיץ לחמם:
נותן לחם לבד בשר כי לעולם חסרו:

צפורת ברמים. צווישען די היישרעקען איז דא איינע,
וואס זי הייסט „ווינהאנעלע“ די שרנע,
ווייל זי האלט הויף אין וויינעקטער זיך אויף,
זי פארברייט דעם קאפ אי די הענד ארויף,
גלייך ווי זי באוועגט, בעט גאט אלע צייט,
די באוועגן הייבט זי דריבער ביי לייט. (ק)
און ווייל זי איז דא אויף הויכע שרטר,
דריבער זאגט די באוועגן די ווערטער:
„איך הייב מינע אויגען צו די בערג אפיר,
פון וואנען די הילף מינע קומט צו מיר.“

גמלה. די מירעשקע, וואס איז א קליין בעשעפניש,
הארעוועט און גרייט זיך אן איהר בערערפניש.
זי קליין זי איז, ארבייט זי מעשים דאך,
און מ'זאגט אויף זיך פון פרנסה דעם יאך.
זי איז מיט איהר ארבייטען און איהר טאן,
דעם מענשען א מוסר פון אייביג אן. (ק)
זי זאגט: „פויילער, דו גינסט פויל אי אפהענדג,
דער מירעשקעס גאנג עה און זי פארשטענדג.“

ח'ל'ה אומ'רת. כל הנשמה ההל'ל יה' ה'ל'ויה:
צ'יה אומ'רת. אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה:

תתול אומר. אר'וה אויבי וא'נים ולא אשוב עד
כלותם. אם הנביה פנ'ר ואם בין בוכים שים
קנ'ד משם אור'ר'ך נאם יי:

די מורע'שקעס זענען נישט קיין שטארקע זייט
און ג'ייטען דאך זייער גרויט אן וומער-צייט.
נאט גיט גרויט צו אלע בעשעפניש גאר,
ווייל זיין חסד איז אויף אייביגע יאהר.
הול'דה. וואס, ראכט זיך, מאכט דאס גאנצע ווייזעלע אויס,
און וואס קומט פון אזעלעך דער וועלט ארויס.
ב'י-טאג ליגט עס פארבארגען טיף אין דער ערד,
אזוי ווי א מערדער, וואס לעבט מיט זיין שווערד,
ב'י-נאכט קריכט עס ארויס און טהומט אהן צרות,
הרגעט און שלאגט מיט די ה'הנער בפרות.
און נאך אזעלע גרויסע רציחה וואס אנוואלד,
מאכט עס צו זיך אין דער נארע פליטה באלד: (ס)
נאר אז מען בעמבראכט אבער בעסער אלסדינג,
מאכט מען דאס ווייזעל גיט אונזעק אזוי גרינג.
אי ער, וואס ליגט אין דער ערד טיף זיין איילען,
לעבט אין דער וועלט גאטס כבוד צודערצעהלען.
אין א מינדסט בעשעפניש איז דא גאטס וואונדער,
און עס פאסט צום רימקל איטליכס בעזונדער.
דאס ווייזעל זאגט אויך שירה, מאקי יא:
"איטליכע נשמה לויבט גאט ה'ל'ויה.
צ'יה. דער מארדער איז איינער פון די גרויסע שלעק, (ס)
ער טהומט די עופות צרות אן גאר א שרעק.

ער קלעמערט אויף די ביימער גאר א ווינדער,
פארצוקט דארט פיינעל מיט זייערע קינדער.
ער געפינט דאס הייזעל פונם וואראב' אויף
און די געסט פונם שוועלבעלע אין דער הויז.
דערשטעקט די פיינעלעך מיטן חוש הריח,
און מאכט פון זיי דארט א מ'זבת. (קט)
שרעקליך איז אבער זיין רציחה, זיין מאכט,
גאר אין דער פינסטער, גאר בשעת שטאק-נאכט.
הייבט אבער אן צושערייזן אויף טאג,
אנטלויפט אין דער נארע געשווינד די פלאג,
די עופות ווערד ליכטיג, גוט אויפן הארץ
זענען געזיכערט פון וועהטיג, פון שטארק.
דער מארדער, וואס ליגט ב'י-טאג אין א פינסטער ארט,
ער זאגט, ווי אלע מערדער זאגען, אזא ווארט:
"ליכט שיינט און געהט צו דעם צדיק אויף,
ג'טהערציגע פרייזן זיך דארט".
תתול. די קאץ פארדינט ב'י אונז אין שטוב איהר שפיין.
זי האפט און פארטיליגט דארטען די מייז.
קומט גאר פון זיין נארע א מייזעל ארויס,
ד'עהט עס זיך פון דער קאצ'ס לאפעס גיט אויס.

עקבר אומר. ארוממך יי כי דליתני ולא שמחת
אויבי לי: (יא) ואתה צדיק על כל הבא עלי
כי אמת עשית ואני הרשעתי:

די קאץ צוואגט זיך און שפרינגט געשווינד דארט,
שפילט זיך דערמיט אן און פֿרעסט עס דערנאך אויף.
די קאטץ האט אָבער אַ קישקע אַהן אַ דעק,
פון עופות גלוקט זיך איהר אויף האפּען אַ לעק.
זי דראפּעט זיך אויף ביימער, אויף גלייכע וועג
און דערמאָפּט די פּייגעליך אין איהרע הענד.
אַ קאטאָנעס עפּים וואס די קאץ פארפיהרט,
די איז אַ גאָסערין, אַ פּייער, אַ שפּירט.
זי זאגט: „אויך נאָג מינע פּיינד, האט זי אויפֿן פֿלעק,
קעהר מיך נישט אום ביז איך דערגעה זי דעם עק.
מַענסט דיר זיך דערהייבֿען ווי איין אַדלער הויף,
און צווישען די שטערען ביין געסט מאַכען אויף,
איך וועל דיר, אויף מין ווארט,
אַראָפּנעהמען פון דארט.“
עקבר. ווען דער מיז נעראט אַ מאל און דרעהט
זיך אים,

עון געהט בשלום פון דער סכנה ארויס,
פֿענשט זי אין איהר נאָרע גומל מיט אַ פֿריד,
זאגט שיקה און לויבט גאט מיט אַזעלכע ביד:
גאט, איך וויל מיט לויב דיר דערהייבֿען,
ווייל דו האָסט מיך אַרויסגעהייבֿען,

בהמה דקה מְהוּרָה אומרת. מי כמכה באלים ה

און מינע ביינע פּיינט,
אויף מיר נישט דערפֿרעהט היינט.

האט אָבער די קאטץ זי אַ האפּ גענעקען,
און זי גענעקענט זיך שוין מיט דעם לעקען,
דענסמאל זאגט זי וודוי, נישט לאַנג נעמראַכט,
אויף אַלע שאַדענס, וואס זי האט געמאַכט;
דו ביסט געקעכט פאר אַלץ, וואס אויף מיר קומט אַ,
דו מְהוּרָה אַמת, איך אָבער האב שְלעכטס געמאַהן.
בהמה דקה מְהוּרָה. די קליינע היינע בהמות
אין יעדען אָרט

זענען שאף און ציגען פון אימליכען סאָרט.
פֿעקאנט זענען די ציגען שוין פון גאנץ לאַנג,
מיט זייער שפּרינגען און זייער שטאַלצען גאנג,
אין דער שטערעךע לויפֿען פֿארויס ציגען,
זיי אַנצוקוקען דארט איז אַ פֿארגינגען.
צווישען די גבורים, וואס געהען אַהן שְרעק,
און זייער בַּטחון וואָרפט זיי נישט אָנעק,
צווישען זיי ווערט, אין הייליגען פֿסוק דארט,
אויף דעם ציגענבאק אַפּגענעקען איין אָרט. (ט)
דניאל האט צום ציגענבאק פֿארגליכען,
די שטאַרקע אומה וון אַדער גריכען. (ס)
שווי איז דער שטייגער אויף פון זיין ברידער,
פון זיין קרוב דעם באראן אַדער ווידער.

מי במכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא :

ער ווייזט דעסגלייכען ויין גרויס שטאלצקייט ארויס,
פיהרט די משערעדע בעהארצט אין לויפט פאראויס.
אי ויין נאמען טראגען, ווי מיר ווייסען קלאהר,
א סך מלכי מורח פון אייביגע יאהר. קמא)
נאר חוץ דעם איז זייער וואל אי זייער פֿעל
וואונדער-ליין אי געהר נישטליך אין אלע פֿעל.
אומטום אין דער וועלט טאכען ויך דערפון לייט
שיינע און טהיישערע קליידער אלע צייט.
די ציגען האבען געהאט די זכיה גאר,
געבען צום משכן זייערע פֿעל און האר.
דער הייליגער נאט, וואס טהוט גרויסע וואונדער,
וואס וויינס איז אימליכס בעשעפניש געזונדער,
וואס איז האר אומטום אין ים אי אויפן לאנד,
און איהם געהרען אלע חיות מיטאנאנד,
ער האט פון די אלע חיות אין דער וועלט,
די ריינע בהמה דוקא העכער געשטעלט.
וויקעלט דעם בית המקדש מיט איהר פֿעל ציין,
און איז בעשיינט מיט הייליגקייט געטליך פֿיין.
די בהמה דקה לויבט גאט דערפאר מיט פֿרייד,
דערדייבט איהם און זאגט שירה אט מיט די הייד:
„ווער איז ווי דו, גאט, צווישען שטארקע מלכים דא,
ווי דו בעשיינט מיט הייליגקייט איז גאר נישטא,
דו, גאט, וואס דיך צולויבען איז א שרעק,
דו, וואס טהומט וואונדערליכקייט אהן ציין עק.“

בהמה גסה טהורה אומרת. הרנינו לאלהים עזנו
הריענו לאלהי יעקב:

בהמה גסה (דקה ניא) טמאה אומרת. יגיע בפיו

בהמה גסה טהורה. צווישען די מיני גרויסע און
ריינע פֿיח

זענען דא אי אעלכע אקסען און קיה,
וואס זענען משונה ווילד, געהר געוונד אי שטארק,
מיט גרויסע הערנער און א געזונטען בארק.
דער בויפלאקס א שטייגער קען מיט ויין פֿח
אפילו דעם לעמפערט פֿלעטען דעם מוח. קמא)
היינט דער אוישראקס שפֿיס אקאטאנועס,
מען ציטערט פאר איהם פֿשוט אימות מות.
די אלע זענען דורס מיט דעם הארען,
און ברילען ווי א גלייב בשעת דעם צארען,
זי גראבען פאר בעס אונטער ויך די שרד,
א פחד פאלט אויפן יעגער און ויין פֿערד.
זי שרייט, רעווען און ברומען גאר א שרעק,
און שאקלען נאך דערצו פחדים מיט דעם עק. קמא)
די דאזיגע שטארקע בהמות אלערליי,
רעווען און זאגען שירה מיט א געשריי:
„צו גאט אינער שטארקייט שרייט אויף א קול,
צו גאט פון יעקב שאלט אלע מיט א מאל.“
בהמה גסה טמאה. פון די גרויסע אומריינע פֿיח
איז דא פֿיל,
וואס זי רינען דעם מענשען געטריי שא שטיל,

שׁוֹר אָמַר, אֲשִׁירָה לָּךְ כִּי נָאֵה נָאֵה סוֹם וְרָכִב
רָמָה בָּיִם:

איהם צודערנאָנען איז נישט אין שטאנד מיינער,
דער הירש נישקשה היט ויך נומ די ביינער.
אין אָווענט פאסטער שר ויך אויף די פעלדער,
נאנץ פֿריה אנטלויפט שר צוריק אין די וועלדער. (סד)
בענטשט נאָמל, דאנקט דעם אויפֿערשטען פאר ויין גאד,
וואס האט איהם אהין געבראכט בשלום אהן שאר.
ער זאגט: „דיין שטארקייט בעיינע איך מיט א שיר,
און איך לויב פֿריהמארגענס דיין חסד צו מיר,
דען מיר א בעשטיצונג ביסט דו געווען מירי,
און לאזט מיך בשעת א נויט אנטלויפֿען פֿריי.
שור. צווישען די שטאלצע, וואס זענען אויף דער וועלט,
האבען די חכמים אויך דעם אַקס געשטעלט.
ער פארנעהמט צווישען די בַּהמות אזא אָרמ,
זוי ווי דער גלייב צווישען די חיות דארט,
און ווי צווישען די עופות דער אדלער אויף.
די אלע דריי זענען שטאלץ און שמעהען הויף,
זיי שמעהען אלע דריי צוגלייך אין גאטס שמואל,
און פאר גאט האט דארטען זייער שטאלץ א גבול. (ספ)
אונזער אַקס דער שטאלצער און דער געזונטער,
ליינט ויך דעם אלטעסטיגען גאט ארוינטער.
ער געהט מריקענדיג מיט ויין שירה ארויס,
און שרייט אויף דער געמבע גאטס גרויסקייט אויס:

— 97 —

חמור אומר. לך יי הנדלה והנבורה והתפארת והנצח
וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי
הממלכה והמחנא לכל דראש:

ווי פון א דינסט די אויגען איהרע
צו דער האנד פון איהר מאדאם די גביהה,
קוקען אויפערע אויגען צו אויפער האר,
ביו ער דערבארעמט ויף אויף אונו דערפאר.

דמור. יענער איינעל, וואס דארטען אין מורח-וייט,
איז שטארקער אי שטענער אי חשוב ביי לייט.
פיל מעהר פונם איינעל וואס אין אויפער קאנט,
אין איז דארט נאך פריהער פונם פערד בעקאנט. (קט)
אויף איהם רייטען אויפערע אבות א מאל,
אין בעוויסען מחנות איינלען אהן א צאהל.
בפי די הבטחה פון אייביגע יאהרען,
קומט משיח אויף איין איינעל צופאהרען. (קט)
א סך געלד פלעגט פאר איהם בעצאהלען ויין דער
פונם בעסטען און מדייטערסטען פערד נאך מעהר. (קט)
האבען פערד איהם דערנעהן אין דער מלחמה,
איז פאר פחד פון ויי ארויס די גשמה. (קט)
די אומות העולם, א שאנדע, א שפאט,
האבען צום איינעל געדינט ווי צו א גאט.
צו איהם ויף געבוקט מיט פיל זאבאבאנעס,
און צו איהם אויף מקריב געווען קרבנות. (קט)

סום אומר. הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחד
אל יד גברתה בן עינינו אל יי אלהינו עד שיתנו:

איך ויג צו גאט דעם גרויסען-גרויסען דער,
פון פארנעהמסטע דער פארנעהמסטער איז ער,
העכער פון אלע ווייטער און ווייטער,
שלייכערט אין ים דעם פערד און ויין רייטער.

סום. דאס פערד איז דעם מענשענס דינער א מרייזער,
ער פאלגט איהם אי אין וואסער אי אין פייער
ער מהוט איהם מלאכות אין שטוב אי אויפן פסלד,
געהט אין דער מלחמה ווי א שטארקער העלד.
ער דינט ויין האר מריי ווי דער געמרייטער קנעכט,
אפילו ווען ער בעהאנדעלט איהם גאר שלעכט,
ער ארבייט, שלעפט משא און איז גאר ניט פויל,
הונגערט, ביו דער האר ניט איהם שפים אין מויל,
ווארט, ביו ער לאזט איהם שטמען אביסעל פריי,
בדי צושלעפען משא ווייטער אויף דאס גיי. (קט)
הלואי וואלטען אזוי גאט געדינט אויף לייט,
היטען און טאן וויינע געבאט אלע צייט,
נישט מורמעלען, נישט וינדיגען אין גריינען,
גאר ווארטען ביו גאט וועט ויין חסד וויינען.
דאס פערד וואס מהוט ויין האר אזוי פיל איבער,
זאגט די דאזיגע שירה וינע דרייפער.
אזוי ווי קנעכט קוקען אין גארען
צו דער האנד פון וייערע הארען,

פֿרד אומר. יודוך יי כל מלכי ארץ.

נאר דער איינעל ווארפט פון זיך די שולד אראפ,
און נאנט פון לייטישע נארעשקייט זיך אפ.
דאס גרויסקייט אי שטארקייט, נאנט ער אין זיין שיר,
דאס שיינקייט און נצחון געהר נאנט צו דיר.
אלסדינג אין הימל און אויף דער ערד צוגלייך,
דיינס איז אי דער קיינע אי דאס קיינדייך.

פֿרד. דער מוילאיינעל איז אין דער וועלט א פארנעהם,
און האט פאר זיינע מעלות א גרויסען שם.
אויף איהם פלענען די גרויסע שררות רייטען,
ווי למשל אונזערע מלכים פארצייטען.
בשעת מען האט געוואלט שלמה המלך,
איז ער דענסמאל אויף איהם געריטען פֿרעהליך. קען
אין פֿרם פלענען אויף איהם נאר ווי א וויגער,
דעם קייניג פֿעלדזענערס לויפען געשווינד,
און אוממוס פאנאנדערטראגען אויף דער שטעל,
דעם קיסרים אוקאזען און זיינע בעפעל.
פון שושן לויפען ארויס די אהשתרנים,
בשעת דעם נם פון פורים באר פֿמה שנים. קען
הכלל, אונזער מוילאיינעל איז געהר געאכט,
ער האט אי ביי מלכים זיך א שם געמאכט.
דרום נאנט ער די שירה, וואס איהם איז געשטעלט,
עם לויפען זיך אלע מלכים פון דער וועלט.

נמל אומר. יי מפרום ישאנ וממען קדשו יתן קולו
שאנ ישאנ על נדה!

פֿיל אומר. מה נדרו מעשיך יי מאד עמקו מהשבותיך:

נמל. אין דער מדבר, וואס שרעקליך ווייסט און טרוקען,
דארט פֿאהרט דער עולם אויף דעם קעמפלס רוקען.
מען לאזט זיך אויף איהם אין די מדבריות מים,
צוויי ווי אין דעם ים אויף א האנדעלס-שיף. קען
פֿאהרענדיג אויפן קעמפל שרייט מען און זינגט,
ער האט געהר הנאה צו מען פיפט און קלינגט. קען
דאס קעמפל אליין שווייגט א מאל אויף נים שטיל,
און באקענט צו מיט א שרעקליך געבריל.
בפֿרט נאך דענסמאל אין דער פֿרוכטפֿערנעם-צייט,
ווערד עס פֿשוט משוגע, ברילט שרעקליך און שרייט.
ער שרייט אויף זיין וואוינונג אין דער מדבר דארט,
און מען הערט איהם שריינדיג אין איטליכס ארט. קען
פֿונגס האלו קריכט איהם נאך דאס בריל-הויט ארויס,
וואס ווי א דונדעלזאק געהט עס משוגע אויס.
דאס קעמפל שריינדיג מיט א געטימפל,
נאנט שירה צוויי, נאנט שרייט פֿונגס הימלעל,
און פון זיין הייליגען ויטץ נים ער זיין קול,
שרייט און ברילט אויף זיין וואוינונג אלע מאלי.

פֿיל. אנקוקען דעם העלפאנד שטעלט זיך די האר אויף,
מען בעדארף נישט פֿאררעסען דעם קאפ ארויף,

חיות השדה אומרים. ברוך הטוב והמטיב:

אזוי גרוים און אזוי משונה הויף איז ער,
פון די אלע בעשעפניש אין דער וועלט מעהר.
אין איהם נעהט ארויס אימליכער בעזונדער,
ווי גרויס גאטס מעשים זענען גאר וואונדער.
וואס מוין דא המצאות און צופיל הקינה,
דער עלפאנד אליין וואס עס אין ויין שירה;
גרויס איז ריגע מעשים, גאט, קיין באטאנעס,
יעהר טיף זענען ריגע אלע מחשבות.

חיות השדה. בהמות וואס אונטער דעם מענשענס השגחה,
זיי איז מפרנס דער מענש פאר זייער מלאכה.

אבער אויפן פעלד די חיות אלערליי,

אונטער וועמענס השגחה, הא, זענען זיי.

ווער האט עס אין זין אזוי פיל בעשעפניש.

אימליכען צושיקען זיינע בעדערפניש.

ווער האט עס אויף די אלע חיות זיין אויג,

אימליכער חיה צונעפען וואס איהר מוין.

גאט דער גוטער, וואס שפייזט די וועלט מיט זיין גאט.

וואס מהוט חסד און שמעהט אויס אימליכענס שאר,

ער גיט די פעלד-חיות זייער טעגליך ברויט,

ער פארזארגט זיי מיט פרנסה אין דער טיט.

מען האט נאך נישט געפונען ביז אהער,

פון דונער אין וואלד א געפונען בעו

אריה אומר. יי בגבור יצא באיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו ותגבר:

זינט איך לעב, זאגט רבי שמעון א גלייך-ווארט,

זעה איך גיט א ליב א טרענער אין קיין ארט,

און א פוקס זאל ערגיץ וואו א קרעמער זיין.

דאך דערנעהרען זיי זיך אהן צער און פין. (קט)

די פעלד-חיות באנקען, בענשען גאט דערפאר,

וואס ער איז זיי אלע מפרנס אהן צער

אזוי בענשען זיי גאט, זאנען שירה הויף:

געלויבט זיי דער וואס איז גוט אי מהוט גוטס אויף.

אריה. פון זינט די וועלט שטעהט ביז אין אונזערע טעג,

איז דער ליב פאר זיין גבורה, וואס אהן א ברעג

א מקלף איבער אקע חיות אומטום.

און אלע גיבען איהם אפ כבוד אי רוחם.

די אלע חיות ציטערען פאר זיין בליק,

די נשמה פאלט זיי ארויס גיט ער א היק.

נישטא אקענען איהם קיין עצה, קיין הילף,

ער בעקראכט זיי אימליכען אין דער שרר טיף.

בשעת דער ליב קומט אין בעס אריין שטארק,

מריסעלט ער מיט דער גרוינע וואס אויפן בארק,

שאקעלט אהן און אהער אויף מיט דעם עק,

און פאר איהם ווייזען זיך דענסמאל איז א שרעק.

געהט ער אויף רויב ארויס ערגיץ אין זיין ארט.

פאלט אהן א מהומה אויף אלע חיות דארט,

ר' אומר. יסאו מדבר ועדיו חצרים תשב קנדי
ירנו יסבי סלע מראש הרים יצוהו:

הינט צאפלען, יאמערען און קלאנען אוי ווי,
אקסען מריקען און רעווען מיט א געשערי,
דיכאם שטעלען די פערד ויף אויף ווי פארריקט,
און שאף שטעהען אינאיינעם צונויפגעשטיקט. (קט)
דער שרעקליכער סלף קומט אויפ'ן פלעק,
נעהמט ויין קרבן און לויפט דערמיט אונטע.
אוי וואנט דער ליב ויין שירה באריכער:
דער האר געהט ארויס אזוי ווי א גור,
דערוועקט ויין צארן ווי אין סלחמה דער הערד,
שרייט, פילדערט און וויינט פונד זיכר אין פעלד.
דוב, נאך דעם ליכט מספקה איז שטארק ווילד דער גער,
ווען נישט דער ליב, וואלט בעדארפט סלף ויין שר,
פאר וויינע לאפעס, וואס וי האט נישט קיינער,
וואס איטליכען ברעכט ער מיט וי די גיינער,
אויף בערג און אויף סקאלעס ערגיץ אין א העק,
דארטען האלט ויף אויף אונטער בער אהן אין עק. (קט)
פון דארטען ברומט ער צייטענווייט מיט א הילף,
און עס אנטפאלט איטליכען דער מאמעס טילף;
מען געהט עפעסערס דעם בער מיט א צייניגער,
אין מאטערס הויף ווייזט דער בחור דער פיינער,
אויף וויינע לאפעס געהט מען איהם דארט מאנצטען,
און עס קומט עפס משונה אויס אינאנצטען.

זאב אומר. על כל דבר פשע על שור על חמור על
טה על שלמה על כל אברה אשר יאמר כי

אט איז דעם בערם שירה, וואס ער שטעלט צוטיף,
און וואנט וי ביי ויף אדער אין מאטערס הויף;
עס וועט די מדבר און די שטערט איהרע דארט,
די הייפער, וועלכע ווענען דעם מאטערס ארט,
עס שרייט די איינוואוינער אויף א סקאלע,
פון די שפיץ בערג דארטען ברומטען ויין אלע.
זאב, דער וואלף מיט דעם הונד געהערען ויף קרובים און,
און האבען צווישען ויף בעשטענדיג צושטאן.
דער וואלף לעבט אין אלע מקומות פראנק און פריי,
און וואנט ויף נישט אפ פון דבר מן התי.
ער פארצוקט בהמות ווי א חיה דעה,
און האט פון א שטעפלע שטארק הנאה.
האפט ויף אריין אין משעך דעם אויפ'ן סטעם,
און דרעהט שטעפלעך געבייך דארט אפ די קעפ;
דער הונד אבער רינט ויין בעל-הבית טריי,
און שרייט אויף אונטע מעשה רע: אי, אי, אי.
אי, פעטער וועלנועל, דו ביסט א רוצח,
היט ויף פאר מיר, איך האב א חוש-הרהי.
איך בין דאך א שומר, פאלג מיין הארם געבאמ,
צוהייטען אין פעלד וויינע בהמות ויין סקאט,
נאם ווילסט דו, גנב איינער, האבען פון מיר,
עייטער, ווייטער אביסעל, גולן, געה דיר.

הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעו
אלהים ישלם שנים לרעהו:

היט ויה, זאג איך דיר אן מיטען הארבען ווארט,
דו נגב, נולן, אלסדינג וואס אין דער קארט.
נאר דער וואלף אפער ביי ויה איז אויף גערעכט,
וואס בילסט דו אזוי, הונד, דו פארפלוכטער קנעכט,
און רעכענעסט מיר דא אויס א צעטיל פון וינד,
דו ווילסט אפער, הא, איך זאל לעבען פון וינד.
דו בעדארפסט, צוות פנים, נישט פארנעמען,
זו איך בין א בשר ודם און וויר עסען.
מיט וואס בין איך ערנער פון אנדערע שאקע,
זי מענען עסען פלייש און איך א מכה.
כה רעש, וואס שרייט דו אזוי אויף די ציין,
און דו, הונד איינער, האסט פיינט א פעטען בירן.
אלע חיות רויבען, פילען אן דעם בויה,
אפילו דיין בעל-הבית, ער עסט אויף.
און פונם על חמא,
איז קיינער נישט פעט.
דער וואלף אייגענטליך דרינגט דא אויס ווי מעגליך,
זו גאט איז אישליכען מפרנס טאג-טעגליך.
און אויף דעם שטיינער, ווי ער בעקומט מזונות,
דארף ער קיינעם נישט אפגעבען חשבונות.
נאר, עולם, א מוסר דערמיט זאגט ער אייך,
זו דרינגען זענט איהר, מענטשען, צו איהם נישט גלייך.

שוועל אומר. הוי בנה ביתו בלא צדק ועליותו

איהר בארפט שאקי עסען, איהר זענט פלייש און בלאג,
איהר ווייסט דאך אפער, טוב ורע, וואס שלעכט, וואס גוט.
צוויי האט גאט געוועזן, משפטים געגעבען,
ווי ויה אויפצופיהרען און ווי צו לעבען.
אונזערע פראנעס איז נישט געווענדט אין כח,
נאר אין דין תורה, יוסר, הארץ אין מוח.
פארדינען מוז מען דאס בעדערפניש אליין.
ביי יעצט צוגעהערט איז נישט רעכט, נישט שוין.
אויף אישליכער פאלשער ואך און פאלשע הייד,
ווענען ציין אקס, ציין איינעל, א שאף, א קלייד,
ווענען א פארלירונג עפס אויף א דאר,
וואס מען וועט בעווייזען: אזוי איז דאס גאר,
מוז ביינעם זאך, פון דעם אי פון יענעם צד,
קומען פאר דינים צומאכען א לאה,
און וועמען אומגעזעכט געבען וועלען ווי,
דער מוז בעצאהלען דעם חבר פאר איינס צוויי. (ק)
שוועל. דער פוקס, דער רמאי פון די חיות רעות,
איז אוממוס בעקאנט מיט ווינע רמאות,
איבער איהם זענען דא מעשלות אהן ציין שק,
ווי ער שווינדעלט די חיות אפ גאר א שרעק. (קא)
די אלע חיות פון אויבען ביז אראפ,
מהומט ער מיט ווינע קפיצלעך אויף טערקיש אפ.

בלא משפט ברעו יעבד חנם ופעלו לא יתן לו:

ער מאכט הוקעס-פוקעס, פאלט אויף המצאות,
ווי צולעבען גוט אויף פרעמדע הוצאות.
קלייבט אין שבתות ויף ארין אין גענעמס רוח,
און געהט דערנאך גאר טאקי די דירה צו.
דער בייבאק געביר גראפט ויף א טיפע גרוב,
און בויסט דארטען אויס מיט קונצען א שטוב,
מאכט אן אויבערשטיבליד, אלקירס אין דער וויט,
דארענטע אויף דעם אונטק א היבשע צייט,
וואקסט צום חנוכת הבית דער פוקס אויס,
און פון ויין מול מוב קומט אומגליק ארויס.
דאב, ברודער, נאנט ער, אויף מיר קיין פאר איבעל,
מיר געפעלט געהר צו וואוינען אין דין שטיבעל. (סג)
אי וואס, פאר אונז ביי דע איז קיין פלאץ נישטא,
ט, לאז אפטרעטען דער, וועמען אייג איז דא.
דער בייבאק ארבייט אויף דעם פוקס גאר אומזיסט,
און האט פון ויין ארבייט נישט קיין שום קאריסא.
א שיינער מידא וכתן וואלט געווען,
ווען צווישען מענטשען זאל אויף אזוי געטעהן.
איינער זאל בויסן, בויסן, ארבייטען שטארק,
און גענער זאל איהם געבען פלוצלים אין קארק.
קען וואלט געלעבט ווי אין סדום און עמורה,
אין עובר געוועזען אויף כל התורה.
דער פוקס קען דערמיט אויף א מיסר געבען,
ער נאנט, אזוי טארען מענטשען נישט לעבען.

כלבים אומרים. באו נסתחוו ונכרעה נברכה לפני
יי עשנו:

וועה, ווער ויין הויז בויט מיט אומקעכט, מיט איבעל
און שלא בויסער אי ויין אויבערשטיבעל,
מיט ויין חבד ווער עס ארבייט גאר אומזיסט,
און ער געצאהלט איהם נישט ויין לויז, ויין פארדינסט.
כלבים. מען מעג אויף די הינד ויף נאען וואס
מען וויל,
גאר פון דער געטרייכאפט צום האר דאס געפיהל
קען מען גוטס אופן ביי ווי נישט צוגעהערן, (סג)
מען מעג אין דער מדה פאר ווי ויף געהערן.
דער האר ווייטער מעג ווי מאכען דעם שוים,
נישט געבען ווי אפילו א שטיקעל ברויט,
פונדעסטוועגען בלייבען ווי איהם געטריי דאך,
און ווארפען פון ויף כלל נישט אראפ ויין יאך.
ווי האבען אביה, ווי ער האר איז גוט,
אז ער טלאגט, מסתבא ווייסט ער וואס ער מוהט
הלואי אויף אונז מענטשען געוואלט געווארען,
מען זאל אנהערן פאר ליב אי נאמט צארען,
אפילו בשעת ער שטראפט אונז מיט ויין גרים,
זאל מען האבען אמונה, גלויבען אין איהם
און נישט אפטרעטען פון גאט אי אויף א האר.
די הינד אין ווייטער שירה נאען דאס קלאר:

וְרִיר אֹמֵר. וְנֹדַע בְּנוֹיִם וְרָעִים וְצִאֲצֵאֵיהֶם בְּתוֹךְ

קומט, לאמיר ויך בוקען, פאלען ווי שקלאפען,
ויד קניען פאר נאט, וואס האט אונו בעשאפען.

וְרִיר. צווישען די הינד איז דא א גוומא מינים,
וואס ווי צודערקענען בארף מען ווין מבינים.

אלע אבער דערקענען דעם בארען הארט,
וואס ער געפינט ויך אומזום אין איטליכס ארט,
פונדערנווייטענס דערקענט איהם יעדער געשווינד,
דער הויכער, בארער הארט לויפט גיך ווי א ווינד. (קט)

איז געוונד איינען און פאלט אן ווי א העלד,
אויף לעמפערטען אי חיות דעות אויפן פעלד
אין אפריקא וואלט שרטרענוים ווען נישט ער,
מחמת די חיות צו וואוינען גענוען שווער. (קט)

דריבער קעמט ער אין פסוק אריינגעשטעלט,
צווישען דעם צעטיל גבורים אין דער וועלט. (קט)
ויריים ווי דער הארט ווענען די יודען אויף,

דער קאפ וייערער איז פלינק, פליהט אין דער הויף,
ווי ריהרען ויך געשווינד טהין און אהער,
ווענען מיר נאט און דעם קיסר וייער דער.

ווען נישט ווי, וואלטען ערשער טאקי ועהר פיל
גענוענען נאר שויט, ווי א בית עולם שטיל. (קט)
מען דערקענט דעם איידעל וואס ווי א הארט באר,

ער איז אהן איין הרע א שטארקער גבר.

דַעמִים כָּל רֵאִיהֶם יִפְרוּם כִּי הֵם זָרַע בְּרֶךְ יי:

דער בארער הארט מיט הויכע פיס קומט אפיר
און זאגט אויף אלע ווינע מעלות דעם שיר:
צווישען פעלקער ווערד וייער זרע בעקאנט,
און וייערע קינדער אין איטליכען קאנט:
אלע וואס ווענען ווי דערקענען אהן שפאט,
אז דאס ווענען קינדער א ברכה פון נאט. (קט)

רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא התענה
למינה ושמנים תעניות. אמר: בלבים שכתוב בהם: והכלבים
עוד נפש לא ידעו שבבה, יוכו לומר שירה. ונעה לו
מלאך מן השמים ואמר לו: ישעיה! ער מתי אתה מתענה
על זה הדבר? שבועה היא מלפני המקום ברוך הוא.
מיום שנזה סודו לחבוק הנביא לא גלה דבר זה לשום
בריה בעולם, אלא בשביל לאתה תלמידו של חכם גדול
שלחוני מן השמים לזבוק אליה ואמר: בלבים שכתוב בהם:

וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֵּץ בְּלִבְּךָ לְשׁוֹנוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׂכָנוֹ
לְעֵבֶד עוֹרוֹת מְצוּאָתָם שְׂבוּתָבִין בָּהֶם תְּפִלִּין וּמַוִּזוֹת וְסִפָּר
תַּרְהָ, עַל כֵּן וְכוּ לֹמֵר שִׁירָה. וְלִעֲנֵן הַשְּׂאֵלָה שֶׁצִּאֲלָתָה תִּחַד
לְאַחֲרִיקָה וְעַל תּוֹסִיף בְּדִבְרֵי הַזֶּה עוֹד בְּמִי שֶׁתּוֹב: שׁוֹמֵר פֶּחַ
וְלִשְׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מִצְוֹת נִפְשׁוֹ : (סע)

טוב טעם

א) הוא מזמור קטח, שכל העברים העליונים והתחתונים משבחים ומשוררים
לבוראם והוא הוא הפרק שירה בכלל, שבו זכרו רק הסוגים העבודיים מכל
הימים. וזה גם דעת בעל הסדר לאברהם כמזכיר לעיל בפתחה.
ב) רע שמים וכו' הריעו תהיות ארץ פצחו הרים רעו יער וכל עץ בו
(ישעיה מיד כ"ג) וכן תכבדני וזה השדה תנים ובטת יענה (שם שם כ"ג) שמה הוכיחו
ול כי בעתה אומרים שירה (חולין מיד, כ"ג) ועוד מקראית הרבה בכמה מקומות
המתארים את עולם המציאות כמען ושר לפני המקום ביה ובספרים את כבודו:
ג) כתב המורה (פיה לשון) מן הדעות הקדומות, המתפשטות אצל הפילוסופים
החב האנשים, שלתנועות העלולים קולות נטראים עצומים נאד, וסיעת פיטאטורים
פלה תאמין בזה שיש להם קולות ערבים נערכים עם טדלם כהערך נעש
המוסיקא, וזהו הדעת מפורסמת באומתנו חכ (שיחזקאל היה מזו הדעת באמרו
ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שרי, אפודי ושים שם) הלא תראה
החכמים יתארו טדל קול השמש בעת מריצתה (והוא בייסא סוף פ"ק כ' מפני מה
אין אדם נשמע קולו ביום כדרך שנשמע כלילה מפני גלגל חמה שמנסר ברכיע,
ועוד שם אלמלי קול גלגל החמה נשמע קול הסונה של כרך) וכן ראוי לכלם.
אמנם אריסטו ימאן זה, ובמי יד החזקה (הלכות יסודי התורה פיג, ט"ז) כתב עור:
כל הכוכבים והעלולים כלן בעלי נפש ודעה והשכל הם, והם חיים ועומדים ומכירים
את מי שאמר וזהו העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים
ליוצרים. והוסיף לדבר בזה במורה (בחסיד לחלק שני) אמנם שדעלולים חיים
משבילים זה אמת וכן ג"כ מצד התורה וכו' עובדים את אדניהם ישבחוהו
והללוהו שבה גדול, אמר השמים מספרים כבוד אל וכו' התבונן פדורם בברכת
הדוד (באמרם ששים וממדים לעשית רצון קונו) ומה שנכפל בתפלות ותורה המדרשות
באמרו וצבא השמים לך מ:תחיים ובאמרו בך יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בע
אלהים. והנה במדרש רבה (על פסוק האדני השמים וכו') מכאן אתה למד שיש
לשמים מה ולב ואוזן... ברא הקב"ה שמים וארץ שיהיו מקלסים אותו. והראב"י:

על הפסוק מקולות כים רבים (תהלים צ"ד) אמר: וזה לאות כי לגלגלים קלוח וכן כתוב ביחזקאל כקל סים רבים.

(ד) מכנה הארץ זמירות שמעו (ישעיה כ"ד, מ"א) ועי' אמרו ז"ל (סנהדרין צ"ד א') מיד פתחה הארץ ואמרה 'לפניו: רבשע' אני אומרת לפניך שירה. ובתוספות שם: כתוב בתשובת הנאונים וכו' גבי דעות שש כנסים לאחד וכל כנה הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי הדול וכשתגיע שבת אומרים הדעות לפני המקום: רבשע אין לנו עוד כנה והקביה משיב להם יש לי עוד כנה אחד שנאמר לפני שירה, שנאמר מכנה הארץ זמירות שמעו.

(ה) ככתוב בברכת היוצר: והאופנים וכו' פטת צבאוי תסיד כספרים כבוד אל וקדושתו וכו' וכלם פותחים את פיהם בשירה ובזמרה ומכריזים וכו' נעמית יחזו זמירות יאמרו וכו' ודומיהם הרבה המעידים, שמיסדי התפלה שמשו בדרך הקדש והה לתאר כללות הבריאה כנען יפה וטוב ונשגב להפליא.

(ו) והואך הוא הדרך לאהבתו וליראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשד וברואיו הגלגלים והגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאדא תאוד גדולה לידע השם הגדול, וכשתחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד, וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה ומעוטה לפני תמים דעות (הלכות יסודי התורה פ"ב, ב').

(ז) כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה מעיד אני עליו שהוא נצול מיצר הרע ומפגע רע ומשטן המשחית ומכל מיני מויקון ומחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וזוכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ותלמודו מתקים בידו ומאריך ימים וזוכה לחיי עולם הבא:

והנה כשאמר הנה יש חילופי נרמאות הרבה בכל הסדרים עצמם, אלה מחכים אותו לרי' אליעזר בנכח זו: תניא ר' אליעזר אומר כל העוסק וכו' (כמו בסדר שער שמים) ואלה מתחילים: תניא רבי אומר וכו' (כמו בסדר קרבן מטה, רפ"ט ויל"ט) ובפרק שירה בסי' בית אלהים להנאון מביים העירסא תניא רבי אליעזר הגדול וכו' וחילופי הנסמאות מטילים ספק במאמר הזה ורוב דברים הכללים בו למי הם. ועי' אולי השמש איתם הרב יעבין והציג לפני הפרק שירה פתח רק הדברים המעשים האלה: כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה זוכה ללמוד ותלמודו מתקים בידו ונציף מוצר הרע ומשחית הקבר (בסי' בית אלהים ליתא) ומדינה של ניהם וזוכה לימות המשיח ולחיי העולם הבא, וכן הסדירה רבים לפני פרק שירה המאמר: תניא רבי אליעזר אומר כל האומר פרק שירה זה בעולם הזה זוכה ואמרו לעוה"ב שנאמר אז יסיר משה שר לא נאמר אלא יסיר מלמד שעתיד לומר לעתיד לבא, ובגמרא (סנהדרין צ"א, ב') מוכח המאמר

הזה, בשני ואמרו והטעם שלו, בלשון זו: איך יהשע בן דוד כל האומר שירה בעוה"ב זוכה ואמרה לעולם הבא שנאמר אשרי יושבי ביתך עוד יהללך מלה וכן הכתוב אז יסיר ונטי' הנכח שם ר' מאיר לתחיית המתים מן התורה.

(ח) גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת דרכי ולשמור דלתות היכלי ותורתיו ולשמור מצותי וחקי, נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך ולשוניך מכל חטא ואשמה ואני אהיה עמך בכל מקום שתלך ואלמדך שכל ובינה מכל דבר והוי יודע שכל מה שכרא הקב"ה לא בראו כי זום לכבודו, שנאמר כל הנקרא כשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו.

והנה יהמו זה המאמר נ"כ לר' אליעזר או לרבי אליעזר הגדול (בסי' בית אלהים) ובגמרא (ברכות י"ז, א') הובאו הדברים האלו בשני לשון קצת פר' מאיר: מרגלא בפיה דר' מאיר גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתות תורתיו נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי. שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך בכל מקום. וזהו דבר שצריך עיון.

(ט) אמרו חז"ל על דוד מלך ישראל: בשעה שסיים ספר תהלים וזה דעתו עליו ואמר לפני הקב"ה רבשע' יש בריה שבראת בעולמך, שאומרת שירות ותשבחות יותר מסני. באותה שעה נודמנה לו צפרדע אחת ואמרה לו: דוד אל תזוח דעתך עליך שאני אומרת שירות ותשבחות יותר מסני, ולא עוד אלא כל שירה שאני אומרת משללת עליה ג' אלפים משל, שנאמר וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, ולא עוד אלא שאני עוסקת במצוה גדולה וזו היא המצוה שאני עוסקת בה. יש בששת הים מין אחד שאין פרנסתו כי אם מן המים ובשעה שהוא רעב נוטלני ואוכלני, זו היא המצוה, לקיים מה שנאמר אם רעב שינאך האכילתו לחם ואם צמא השקהו מים כי נהלים אתה חותה על ראשו והי' יושלם לך. אל תקרי יושלם לך אלא יעלימו לך. המאמר הזה מוכח פתח מבלי שם אומרו ומלשון אמרו חז"ל וכו' משמע שמשדר פרק שירה הציג אותו פה, ומי הוא זה ואי זה הוא, והנה בזוהר (פרשת פנחס) אמרו: אף הוא פתח ואמר לא נבחר לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות מסני (תהלים קל"א א') האי קרא אמי. דוד בשעתא דהוה אזיל על כיף נהרא והוה אמר רבשע' כלום הוה בר נש בעלמא דאורי ומשבח לקיבלך כוותי. איזרמנא ליה צפרדע אחת, אמרה ליה דוד לא תתנאי דאנא עברית יתיר ממך דמסרית נופאי על מיסרא דמרי דכתיב ושרץ היאור צפרדעים. והא אוקמנא. ותו דאנא מומר ומשבח לילא ויומסא דלא שכיבו. בההוא שעתא אמר דוד ה' לא נבחר לבי ולא רמו עיני ונטי'. הנה זה המאמר נוטה כמאמר פרק שירה בלשונו ובזמן אמירתו, ואמנם הוא מסיף אות על

ה' ספני מה נזרמן לדוד צפרדע דוקא. והוא ספני דהוא אויל על כוף נהרא ושנ
שורצת הצפרדע ביאור דאיהו סומרת ומשבחת לילא ויומטא ולא נסיק פומי
משירתא ותושבתהא כדרך הצפרדעים הקולנים, שקרקורן עולה תמיד ברעש וקול
גדול, ובדין הוא שתאמר לדוד מה שאמרך. והבחינה לא שאמרה לו היא בדבר
שפתים, כי הדבר אין בה אלא בדרכי חייה, שהיא לאכלה תמיד לשאר בעה"ה
ובכ"ז היא פותחת תמיד את פיה בשירה ובזמרה. בזה לסרה את דוד ענות צדק,
הביאתהו לחשוב רעיון נכבד ומסור השכל כזה, וגם הנאון מבי"ט אימר נודמנה
לו צפרדע כלומר עלה ברעתו וכתשבתו כי הצפרדע יכולה לענות לו ולומר אל
תזוח דעתך. ומיהו הדבור שנאמר וידבר שלשת אלפים משל וגו' הוא בלי ספק
הוספת הכסדר ליפוי הענין ע"ד משל ומליצה, כמו הדבור שנאמר אם רעב שונאך
האכילהו וגו', כי נחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך (מ"שלי כ"ה, כיא
כ"ב) שהכתובים האלה אשר לשלמה כאחרים בוסן מהצפרדע ונדוד מלך ישראל.
וכה גם דרשת רז"ל על הכתוב הזה אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך
(סוכה נ"ב, א') היתכן כי גם בלשון אל תקרי זה אמרה הצפרדע לדוד.
אלא ודאי יפוי מליצוי יש כאן מצד הכסדר, כדרך רז"ל באגדותיהם
המחוכמות, ובהא שפיר כתישב האמר התמות הזה ותשואות חן לו בדבריו
הנמרדים והמסולאים. ודוק היטב אמנם בתרגומי על הכתוב וידבר שלשת
אלפים משל וגו'.

(ו) השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש, בראשון מה היו אומרים
לה' הארץ ומלואה. טענה היא בסכתא (תמיד ל"ג ב') שפורש בנמרא
(ראש השנה ל"א, א.) על שם שקנה והקנה ושלט בעולמו ופירשיו שקנה
שמים וארץ והקנה תכל ליושבי בה כלומר קונה כדו להקנות וטלים בעולמו
חידי שלא נבראו הטלאכים עד יום שני:

(יא) בשני מה היו אומרים גדול ד' ומהולל מאד על שם שהלק
פעשיו ומלך עליהן. ופירשיו הדביל רגיע בין עליונים לתחתונים ונתעלה
וישב במרום:

(יב) בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אר על שם שנלה
ארץ בחכמתו והבין תכל לעדותו. ופירשיו שנולה ארץ מקום מצב עדותו
שנאמר ותראה היבשה בשלישי נאמר:

(יג) ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' על שם שבא חמה ולכנת
ועתיד ליפרע מעובדיהן.

(יד) בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוננו על שם שבא
עופות ודגים לשבח לשמו ופירשיו כשאדם רואה עופות משונים זה מזה
ענת שבח למי שבאדם.

(טו) בששי היו אומרים המלך נאות לבש, שומר מלאכתו ומלך עליהם.
(טז) והנה השיר שלהלויים בא ללמד על פרק שירה זה, ועל פי סדר
השיר שהוא כדדתי גם אני השירה הזאת לפי סדר הברואה בששת ימי
בראשית, ונחלקה איך לששה פרקים, וכל פרק עם המשוררים שבו מכון
ליום הברואה. וענין לעיל בסתיחתי, מה שהארבתי לדבר בענין זה.

(ח) ומשב יקרו בשמים ממעל ושכית עוז נבדה מרוצים (בעל"ט) וכן
המשילו דל (בראשית רבה פ"ב) את השמים ואת הארץ במשל נאה זה: משל לסלך
שקמה לו שתי שפחות וכו' על אהת מר שלא תזוח כפלטין ועל אהת מר טירודין.
(יח) על הפסוק והארץ דחת תרו וברו מכבו דל (בראשית רבה) את
מטליהם הדקרים בדבר הגדל הבר והרע של הארץ להוסף מגדל השמים, שזה
סוב ונעים: ישבה הארץ תהא ובהא, אמרה: העליונים ותחתונים נבראו בבת אהת,
העליונים נזנזין מיו השכיות, תחתונים אם אינם יגיעים אינם אוכלים וכו' זו אהת
יצארה הוה כפלטין ועלי מר טירודין וכו' העליונים חיים ותחתונים מתים:

(ט) ולא כמחשבת התורמים שחשבו שהשחתו יתי בלתי אצל גלגל הדרת,
והארץ ומה שבה נעזב, עזב את ה' את הארץ, אית רק כמו שבאר לנו ע"ד
אדון כל החכמים כי לה' הארץ, ואמר שהשחתו זכ בארץ כפי מה שהבדח בשמים
(מורה ב' נד לחלק ג') והוא הבורה בשירת הארץ לה' הארץ ומלואה וכו'.

(כ) שירת הארץ הו נמצאה בדביל (מדרש שיר רבה ע"ה) אני תבצלה
הארץ אמרה אותו: אני הוא וחכיבה אני וכו' נאמר יחד מתוך נבלי יקומן
לכשיבקשם הקב"ה ממי אחזירם לו וכו' אומרת שירה לפניו, נאמר מכנה הארץ
ומירות פסעו. והוא שיר טעם נד דברי תלוה שבפסוק והארץ דחת תרו ובהא,
כמבא לעיל:

(כא) בתרגומי נכתובתי לתרגם וינתן עה"ם מכנה הארץ וט"ס (שניה כ"ד ט"ו) תושבא
פסעא לצדקיא אמר נביא רז אגר לצדקיא אתחזי לי, רז פורענט לרשעיא אתחזי לי, ו
לאמאי דמתאמין ולכוזי בזין דהא מתכוזין, והיא תשובה לכופרים בהשגחה. והנה יש טורקי
יום אומר. יום יבוע אומר ויללה ללילה יתה דעתו לילה אומר. להנד בבוקר
חטך ואמתך בלילות אבל האון מבי"ט בפרק שירה שלו אית מנה אותם במספר
המשוררים, וכן אינם בם, שערי השמים פסד את פרק שירה לפי הטכא ש' ש
יצחק וסער פסעון: והו הפרק מכון לבריות שמים וארץ ביום הראשון מנשת
ימי בראשית.

(כב) המקרה במים עליותי הכם עבים רכובו (תהלים ק"ד ג') ודוד הוא פירש
בטמור זה מעשה בראשית שכתורה כדאיתא במדרש (שמות רבה פ"א.) והוא הרקיע
שנברא ביום שני להבדיל בין דמים ודו עני כבוד. וכן הוא במדרש כנו: נאל
מים ואורה וערבן ועי ועשה כהן מוכה של הצך ועני כבוד, שמשבע שם

דאס דלא קא שבע אמר להו מסאי דהכי הוא. שקדי קלילי עפרא וכסויה לאלתו תקלא, דכתיב שאול ואבדון לא תשבענה ועיני וי (תמיד ל"ב, ב). ודעה הודגם נבא כיום שמי כאמרם ז"ל (בראשית רבה פ"א) ועוד בכמה מקומות בשני רקט ודגם ומלאכים, ועיין פסחים נד, א'. ודוכן הוא הודגם, דהה תנא רבי אליהו דגם למעלה מן הרקיע וש אוסרין לאחריו דהרי חושך (תמיד ל"ב, ב):

כח) שירת דים הוו נמצאת בדרחל (בראשית רבה פ"ה) מתחלת ברייתו של עולם לא היה קילום של הקביה עולה אלא מן המים, דהא הוא דכתיב מקילות מים רבים אדירים משברי ים, ומה דהו אוסרים אדיר במרום יי (תהלים צ"ד ד') ומה יתבאר שלא היו אוסרים הכתוב מקילות מים וטמ' מתחלתו אלא אדיר במרום שבסופו, ולזה נתבוננו בתרומתי: ודעה במקוה המים ליטם לבעבור תראה היבשה התחילה בריאת יום השלישי. ואמרו רבותינו ז"ל (ב"ר, פ"ה) שלא נבחרה מלאכת המים עד יום ג' לפיכך כתוב בשלישי כי טוב שני פעמים אחד לטלאכת המים ואחד למלאכתו של יום, וכן הוא בפרקי רבי אליעזר: בשלישי היו המים מכסים על פני כל הארץ ובשני הארץ הדבור טפי הנבירה יקו המים עלו מקצות הארץ וההרים והנבעות ונתפזרו על פני כל הארץ ונעשו עמקים וכו' ונתגלו המים וקו לעמקים וכו' מיד נתנו המים ועלו לכפות הארץ כבתחלה עד שנער בהם הקב"ה ובבשן וכו' ועשה חול גבול לים, ואחד הוא הראב"ע המתנגד לזה בפירושו על יקו המים (בראשית א' טו) וז"ל: כפי דעתי שזו הפרשה דבקה עם א"ר עליה, כי הרקיע לא נעשה עד אשר יבשה הארץ וכו' וכן טעמו וכבר אמר אלהים יקו המים וכו' ואתן לך עדים שנים. האחד וישם שם את האדמה אבר יצר ואח"כ יצמח ה' אלהים וקדם האדמה הצמחים וכו' רק פירושו וכבר יצר, ועל זה הפירוש ידו וירא אלהים כי טוב דבק עם בריאת יום שני ותשא הארץ ותחלת יום שלישי, עכ"ל:

כט) הוא עיד הכתוב (איוב ל"ט י' י"א) ואשים בריח ודלתים ואומר עד פה תביא ולא תוסיף:

ל) מקור הנהרות הוא קבוצת מימי חלים הנעשה מהתחברות מעינות שונים ומימי נעמים והזולים לרדת מפסגת ההרים ומקומות הנשאים, כל המים השוטפים הנה אצל מקרים והתחלתם הם נבחים מעל פני הים יותר מבסופם והם הזלכים ושופפים לפיז בנחיה עקוסה מסעלה למטה, עיד הכתוב כמים הזנוגים במרד, ומה יתחזו אסדות דחלים נבחים או נמוכים, הכל לפי מקומם, קרוב למקורם נפילת ואסדות הנהרים חזקה יותר, ובאמצע הנהרות היא אינה חזקה כ"כ, ובסופם אינה נכרת כמעט (מספרי חכמת הטבע):

לא) כל השטח העליון מתחת פני האדמה בעומק ידוע הוא רטוב ומלא מים, ובבשן ההרים שם יובין מים בכל מקום, כאשר יתפרצי באיזו מקום.

הרקיע, ונקראו לדעת המפרש שם ענן אורו (איוב ל"ט, י"א) ולזאת יש נוסח אחר פעמי כבוד אוסרים הכתוב הזה: אף ברי ישריה עב יפין ענן אורו, גם הכמים כתב: בדברים שם סכת הצמחים החזרו ענני כבוד בתוך עבים ונשכים, ואם הם שבעה עני כבוד שזיו תופסים את ישראל במדבר כבר פסקו ופסקה שירתן עכ"ל כט) איר ברכיה לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבניה ההד סבבי נהרות חבש (איוב כ"ח, י"א), רי תגמם מייתי לה מן הכא עושה ארץ כבוד וטמ' לקול תתו המון מים בשמים (ירמיה י' י"ט) ואין קול אלא בכי הוך כה דאת אמר קול ברמה נשבע (בראשית רבה פ"ה):

כד) למה אין כתיב בשם כי טוב וכו' שבו נבראת מחלוקת, ענאמר וידו מבדיל בין מים למים (שם):

כה) וז"ל המורה (פרק ל', ח"ב) ומטה עצריך פתעדו פאמרו ויבדל בין המים אתו ובדל במקום שיהיה זה למעלה וזה למטה וטבנם אחד, אכנס פירושו שהוא הבדל ביניהם בהבדל הדבקי וכו' שחומר אחד היה משותף וקראו מים ואח"כ הובדל בשלט צורות והיה קצתו מים וקצתו רקיע וקצתו על הרקיע וכו' למעלה מן הרקיע נקרא מים בשם לבד לא שהוא אלו המים השניים וכו', ורבו המפרשים בכאמר זה, ואביא פה מה שכתב שם טוב שם ז"ל: אמרו במפרשים: כי האד הלח יעלה למעלה אצל האויר והם ואלו יקראו מים עליונים, ולמטה כאלו הרקיע, אשר נמצא בו האד הלח רב ויתעבה עם באופן, שזה החלק קר וכשיגיע האד הלח אל זה המקום יתהו עם המים, איך ימצאו בבאן ג' מיני מים: המים העליונים כסיל לרקיע והם האד החם, המים העליונים הם מים בבה ונקראם בדר"ל ג' זכרים (פרקי רבי אליעזר פ"ה, פכ"ט) והמים התחתונים הם מים בפועל ונקראים מרח"ל נ"ים נקבות (שם), והרקיע עצמו, אשר הוא החלק, אשר נקרא אבני שיש טהור (הנה יד ב) הוא החלק הקר (זהו פאמרו ז"ל והנלקה השיט האמצעית, ר"ל החלק הקר מהאויר אשר שם מתחת המטה) והמים אשר למטה, שם היומדיים אשר נתנו מוילך הקר, וענן זה ברקיע, שהוא האויר הקר כעץ הקר העור (הזקאל א', כ"ב) ובהיות המטה והמים ככמים עם חבבת הטבע, ונבטרא (תענית ט' ב') כלמר שהעננים מתחברים ועולים לרקיע ומקבלים פי נטה, ר"ל ברקיע הם כתקרים וטפלים על הארץ בשיפת טטה, וכן הוא במדרש (קהלת רבה ע"ג כל הנהלים) דוכן הם נעשים עולים בשחקים:

כו) שאל ואבדון לא השבענה ועיני האדם לא תשבענה (כשלי כ"א, כ"ג) כח עד המטא (אלכסנדרוס מרקיות) לפתורא דין עדן רסא קלא: פתח לי בבא, אמרו ליה זה השער דהי ופי אמר להון, אנא נמי מלכא אנא מיהושב המיכח רבו לי מיד, היבו ליה טלגלגא חדא אתייה תקליה לכוליה דהבא וכספא דיריה בדיה לא היה מתקליה, אמר להון לרבין מאי דאי, אמר טלגלגא דעינא דבישרא

(א) בהכמה תרנס יונתן בריקים לסטר עשה (תהלים קל"ה ז') ביקון למת
פסא, כנדע שהברקים מסככים ירדות נטמים בחזקת, והראביע פירש עם בהכמה
לסטר לסטר בעבור, רב לכוונה זו:

(ב) שהיא שקולה בתדית המתים, ולר' אבוהו מרז' יום הנשים מתדית
הנשים (תענית ז' א') תקראים הנשים גבורות נשים כפי שיוזדים בגבורה, שאמר
(איוב ט') עשה גיילות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר וכתוב (שם) דעון
סבר על פני ארץ וני' (תענית א', א') והנה לפי סדר טבע הברואה ירדו הנשים
ביום ג' כמו שכתוב במורה (ח"ב, פ"ל) שהעשבים והצמחים והאילנות הצמיחם השב
אחר שהמטר עליהם, ואר יעלה מן הארץ וני' הוא ספור הענין הראשון, אשר היה
קודם תדא הארץ דשא, ולזה תרנס אונקלוס וענא הוה פליק מן ארעא:

(ג) נשים היא דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש (תענית ד' ג')
וכן חלקה אחת תמטר וחלקה אשר לא תמטר (עמים ד', ז'):

(ד) טל לא יעצר (תענית ז'):

(ה) טל הוא דבר הנבקש לעולם (שם ד', א'):

(ו) ויתן לך האלהים מטל הצמים וני' (בראשית כ"ז כ"ה) מ"א יש הרבה
לכמה פנים, והרמב"ן כתב: אין הברכה שיתן לו האלהים מטל הצמים כמשמעו,
כי הטל יורד בכל מקור, ונדחק לפרש עם שהברכה היא על הרבוי או טורד
בעתו, וכפי שאני דורש פה, הבורה שיתן לו מסולותיו של הטל הטיבות:

(ז) והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל סאת הי' (סוכה ד' ח'):

(ח) אמר לה הקב"ה בתי וכו' אני אחיה לך דבר הכתוב לעולם שאמר
(דנע יד, ו') אחיה כטל לישראל (תענית ד', א'):

(ט) כה שושנה זו שרב יוצא עליה והיא כמשה, יצא טל היא כפרת, כף
ישראל וכו' היא דכתוב אחיה כטל לישראל יפרח כשוכה (סיר רבה פסוק
כסוכה בין החוחים):

(י) והנה שהיא חשוכה מחשכה מני דגן הנה באמת היתה לרעת הרע
בתחלת ברייתו של עולם מולה מאד ואמרו (בראשית רבה פס"ז) דחשים מתפרות
היו כארזי לבנון, אלא שהטא אדה"ר גרם ונעשו נמוכים ולעתיד לבוא עתידה הטה
להבריהם וז' שתתמר כדקל (בתובות קיא ב') ואל תתמה על דברי רד"ל שהרי
בהכמת הטבע הובר הדבר, כי הצמחים הראשונים בימי קדם היו גבוהים מאד כאילנות:

(יא) הרטה אינה מוכלת כי איקלים קר כמו שאר מיני דגן ולפיוך איה
מתפשט כמותם בארץ לא על פני שטח לפאת הקוטבים ולא בטבעה על הדרים
הרמים, שהאור שם קר, והיא צומחת ביותר בארץ מישור ובעמקים, ואמר (שמואל
א' ו', י"ג) ובית צמח קצרים קציר חטים בעמק, והנה ממה שאמרו ז"ל (בתובות
קיא ב') עתידה הטה שתתמר כדקל ועולה בראש הרים משמע שעתה כשהיא נמוכה

בתך הארץ הוצתה או נקראים מעינות ופליגס, (ספרי חכמת הטבע), כי המעינות
כשרם מתפרצים לצאת ועובים הם משמיעים קול דממה דקה ומקציצים ושרים
כחללים בנחמה ערבה, ומה נאה ויאה היא שרת המעינות על און שומעת:

(לב) הדברים האלה המאומתים בהכמת הטבע מיומדים על דברי המרח
(ד"ב פ"ק ל') בענין מעשה בראשית מדבור המתחיל: והוא שזה (היה היית המטר
והרקיע) וכו' הוא להברך התחייב כדי שתגלה הארץ וכו' וכתב הרי"ש שם טוב
שבאמצעות האור והדושך נתהווה הרקיע שהוא האור הלך וכו' והנה האור סבת
היית דמים בהעלת איד ולכן היתה סבה להראות היבשה ואח"כ נתהוו המקרים
הצמחים ע"ל, וענין אמנם לעיל הערה כ"ח מה שאמר הראביע בזה, ושירת
רשדות תורה על היות שהתחייבה הארץ והתחייבה הרקיע, הנקרא ג"כ שמים כשתוף
השם (בורה שם) תלויות ודבוקות זו בזו בהכמה ובטובת של רבון העולמים, והבן
זה, ויש עוד פנים לשירות השדות סקורות בני האדם, שעל ידי העסק בעבודת
האדמה ובמעשה הדשה נתעלה האדם במדרגה לכבדן תחתיו בטל לחשב מהטובות
ולעשות בכל מלאכה ותשתכללה הארץ בהכמה ובסודות טובות, ולא זו בלבד אלא
שעל ידי עבודת השדות בחרישה ובזריעה ובנטיעה הפעילו בני אדם גם על האיקלים
ונתנה לשבח במזג האוויר ובתכונות שמה, ולזהו שהשדות הם נרמס לכל המעשים
הנבכדים האלה לכן להם נאה ולרם יאה השיר דהם אומרים:

ל' המקימות האלה נקראים בכתוב טאות מדבר (אנאע) נות רועים טרבצים צאן
לר' והנה לשירת המדבר יש זכר בדורזל (סיר רבה פסוק אני הבצלת) אמר
המדבר, אני מדבר וחביב אני עכל טובות שבעולם הבוין בי, שאמר אתן במדבר
ארו שמה (ישעיה מ"א ו') ואומר לשוני סירה שאמר ישמים מדבר ציה וני' (שם כ"ה)
לח' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיה ג' י'):

(ל) והנה מן ערן נברא לדעת רז"ל (בראשית רבה פ"ט ועוד בכמה מקומות)
בש"ש, ובפרקי רבי אליעזר: בש"ש פתח לן ערן פתח בה והוציא מטה נטעים
על פני כל הארץ כל מיני עץ וכל מין עשב ודשא:

(לז) כלשון הכתוב (תהלים קס"ז, ז') הנכבה שמים בעבים:

(לח) ברכתיב (שם קיד ד') עשה מלאכו רוחות:

(לט) כמו שאמר (משלי כ"ה, כ"ג) רוח צפון תהולל נשם, ואמרו המפרשים שהרוח
הצפונית תכרא הנשם בירוסלים, כי היא תבוא עם האדים העולים מן הים, כי הים
הוא צפונית לה:

(מ) ידוע הוא למכנים, כי הרוח מילוך ומביא זרע הצמחים למרחוק,
ספרים אבקת הפרחים ספרים הזכרים למרחק הנקבות כמו במיני התמרים וכדומה
בכדי להפירות, ובדורז"ל נמשא פועלות הרוחות: רוח צפונית מולת את ההב
רוח מזרחית מסערת את כל העולם, רוח דרומית מעלה ריבובים ומגדלת עצבים
(כבא בתרא כ"ה, א'):

- 122 -

(כח) מעל שרשי כמות התמרים יצאו עוקצין ארוכים עם מרחם, בתמר זכר יש מרחם עד ששנה עוקצין כאלה, ובכל אחד כרי שנים עשר אלה פרדום:
(כט) התמר היה לאות ולסמל השלום והטובה בכתוב (תקרא כי מ) ובכל יומא דמנרא וטבא היו נדנים אבותיו בימי קדם לשאת כמות תמרים בידם לאות שכן ויל (השמיטאים א. י. י. י. י. ו) וכן הוא אות כח אצל אבות העולם בימים הרם ובזמן הזה, אצל היונים היו נותנים להמצאים בשוק המלחמה כמות תמרים לאות פתח (קדמוניות הקדוש סם):

(ע) התמר עולה בקימתו למישרים כבלי שם עקמוניות ולכן אברו ויל (תקרא רבה פ"ט מה תמרה זו לבה מכון למעלה כך ישראל לבם מכון דאביהם כבשמים. גם כחמד המסיל את התמר בעבור קימתו הישרה ותעלתו הגדולה לבני אדם עם א"ש צדיק וישר, אשר לבו מכון רק לעשות הטוב והישר):

(פא) הנה לפי שהתמר יסרח במרחם הרבה למאר כמחר לעיל וגם כל דבשה לא ישם ליה וירקרקותו, לפיכך אמר הכותב (תהלים צ"ב, י"ט) צדיק כתמר יסרח, ובה יצאתי מידי באור שירת התמר בתרומתי, יש אכנס עוד כוונה עמקה מאד ותמרת ככה שהמסיל את הצדיק לתמר וזה שבסתי בתרומתי אותה אלה מה טעמים, וראו ישרים ויטעו על אחרות כתבי קדש המאירות עינים, על המסוק וגומר עם קי אטע וכחול ארבה ימים (אויב כ"ט, יח) אמרו ויל (בראשית רבה פ"ט) עוף אחד ושמו חול (עין חב טעמיו תולדות השבע צד 849) אלה שם הוא דו ובסוף אלה כנה אש וינאה כקט וסורפתו וכי וחרר ומגדל אברים ודי. הנה דבריהם אלו מבינים עם מה שסופר אצל העמים הקדמונים על העוף שהעניק, שהוא נשרף לעת זקנתו ומאחר הדרסה יקץ לחי עולם וישוב לימי צעמו, ואומרים הטבעיים והחכמים הגדולים המפורסמים, כי הראדה הוא בדבר העוף שהעניק, שיש בה הרגשה ורבו לתחת המתים ולחי עולם, הביא את רעיון לב אדם התמר הזה, שנקרא בלשון יון מהעניקים, הוא השאל לעוף הפלואה הוא את שמו ותכונותיו הגמולות באבת, כי זה התמר המסמיע ששע דיים ופרנסה לבני הארצות הדמות מאז מעולם נפלא הוא באריכת ימיו ובדרך צמיחתו, עד שהחכם באידיש יספר עליו, כי לא מצא אף אחד מאנשי המקומות והם, שהתמר גדל עם, סובל להגיד כי בעיניו ראה בזמן מן הזמנים חסר אחד נכנס את מעצמו בלי סבה חיצונית. עוד זאת שדרך התמר להפירותו לא סחצנים, כי באופן זה אין פירותיו טובים, אלא מעטות, שתוקעין בארץ עוף של דקל ויעלה ויצמח להפליא טעם מאדו כבא בתרא ס"ב תמר אין העו מחליף כוונת לשריו, כי אין להבדש הכציתות מה שהוא מעשים בכל יום) וגם אמרו של תמר נשרף מצטח להפליא תמר חדש במקומו, ואין לך אריכות ימים ועדול מתמיד בלי המסק יותר מזה, ולכן מה שאמר איוב וכחול ירבה ימים שהוא העוף שהעניק הוא בעצמו אמר

ידו: צדיק כתמר יסרח, שהוא הנקרא בשם שהעניק ור"ל ירבה ימים בהמארת ופס כמ התמר שהעניקם הו, ומה שאמר זה אמר זה. ותרסם היו והרסו שיהם מתרומם באיוב וכחול ארבה ימים שהעניקם, פאלמא, ר"ל תמר. (עין קדמוניות הקדוש ח"ד צד 307 והלוא ובספר נאטורעזשכטע לתחכם בייסער 668) ומה שאמר כי התמר בגידולו הצמיח מרסו על צמחות והמארת נפש הצדיק ומצורף לזה שיהיה אות נצחון כנוכר וזכר השם מה שאמרו ויל בהכנסת הגמולא (תקרא רבה פ"ל) הוא שדור אמר לישראל אם קיימתם מצות לולב שנקרא נעים, שאמר נעומת בימיך צמח וכי. שאמר וגם צמח ישראל, ובמלת צמח שם יש הוראות נצחון והוראות נצחיות בזמן גם שתיהן. כי המתמיד הוא חזק והחזק הוא מתמיד (אורח, שרש צמח) ולפי שהתמר הוא בטבעו מורה על הנצחיות שפיר אמרו שם עוד: כמות תמרים זה הקביה שכתוב בו צדיק כתמר יסרח, כי כי נצחיו בהקביה א"ל די עולמים:

(עב) כדכתיב (שיר השירים ז' ט') ורית אפך כתפוחים. ובעבור שהתפוח מתאר מה בריח טוב לכן הוכחו מה הבלשנים הגדולים שכתוב מה ביותר לסין תפוח זה הנקרא קוויטטיע בלע"ז, שיהיה גדל לרוב בארץ כנען וטעם מאד אצל בני קדם בטביל ריחו הערב ביותר, והיו מניחים אותו בחדרו המטות להרחיק מריחו: והנה במנרא (שבת פ"א א') למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעלו, אף ישראל הקדיש נעשה לעצמו, פירשי שם: פריו קודם לעלו וכך דרכו וחלוק משאר אילנות הגשם פירותיו קודם לעלו. והקשה ר"ת בתוספות שהרי אנו רואים שגדל כשאר אילנות. ונחלק למרש דתפוח היינו אתרוג וכי, ואפשר לפרש כוונתם בואת, דבשאר אילנות שהפירות הבויים בין העלים, לכן מנישים מתחלה העלים ואח"כ הפירות וכאן בתפוח הזה היינו הקוויטטיע שרית פירותיו נדף למרחק, מנישים מתחלה את הפירות ואח"כ כשקריבים לנשת אלה יראו גם את העלים:

(עג) חכמי הטבע אומרים כי ריח התפוח קוויטטיע מסיב נפץ ומחזק הכח להפליא, והיו שכתוב (שיר השירים ב', ה') רפודי בתפוחים כי חולת אהבה אתי (ער) התפוח קוויטטיע היה סמל אהבה אצל הקדמונים, נהנת תפוחי קוויטטיען במנהג או לאכול אותם יחד עם חבירו היתה מורה על אהבה וחבה, ומה יתבאר הכתוב (שיר ח', ה') תחת התפוח עוררתך וגי (קדמוניות הקדוש ח"ד צד 811):

(עה) כמו שאמר בפסוק (בראשית א' יד) ובמדרש כוון: יום רביעי נשל אש והתמי וטבעו וקרא שמו שמש, בו ביום נשל האש והתמי וטבעו וקרא שמו ירח: (עו) מנייה ונמורה כבוד רוב החכמים הגדולים, כי השמש הוא בעצמו נה עובר, המוקף מן אור מיוחד כמו נרתק, ובסדרותיו הנמרצות מאד שהוא מפרק מסובב בתוכו הוא מעורר להצאת הצי אור חיים בנתיביו הזה:

(ז) מאי דכתיב (חבקוק ג, יא) שמש ירח עמד זבולה שמש ירח בזה
 סעי' בעיני ויהא ברקיע קבוע, מלמד שעלו שמש ירח מרקיע לזבל ואמרו לפניה
 רבנו של עולם אם אתה עשה דין לבן עמרם (מקרה ועדות) את מאירין ואם
 לא אין את מאירין, באותה שעה ירה בהן חיצים חזקות, אמר דין: בכל יום
 דום משהיהם לכא ואהם מאירים, בכבוד לא מזהם בכבוד בשר דום מזהם.
 ובכל יום יום ירחין בהן חיצין חזקות ומאירים שנאמר לאור חצין יהלכו וי
 (גמ' נדרים ד"ט, ב') :

עד והו' שאמרו: נלגל חסה יש לו נרתק הוא דכתיב שמש שם אהל בהם
 קהלת רבה, פסוק ורח השמש) כוונ' לאר הארצי המקנה את השמש וקרנים מידו לו:

(ט) הוא אור שבעת הימים, ובבראשית רבה (פ"ג) שבעה, ולא שלשה הן,
 והלא ברביעי נבראו המאורות אלא כאיש דאמר כן וכן אנא מפקד לשבעת יומיא
 דמשהיה (פירש ואותו דבר אינו מפקד לו רק יום אחד ושנים, מפני שאותו יום
 או יומים הוא סביל וי' הימים אף כאן כיון שימי הבריאה היו ז' קורא גם לאור
 שלא נשתמש בו אלא ג' ימים אור של שבעת הימים) ואפשר דבמה שאמרו (שם)
 ובהרבה מקומות) שגו הקביה אותו האור כוונ' בזה, כי קודם שנבראו המאורות
 ברביעי היה האור מאיר בפועל ע"י עצמי אחריו שנברא השמש אותו האור נבו
 ככה ואינו מאיר עוד בפועל אלא ע"י יומי מסייב לנל חסה:

(ס) כאשר יבא הירח בין השמש והארץ ומאיר א"כ צד הירח הפונה להשמש
 ומחשך הצד הפונה אל ארצנו עד שאין אנו רואים אותו כלל ואז חודש לבנה
 או מלד הירח, אח"כ יתרחק מהשמש הירח ויראה לנו אז חלק קטן משהו המאיר
 לארץ וכו' (למודי הטבע י"ז):

(פא) תניא אמר להם ר"ג לחכמים, כך מקובלני מביט אבי אבא פסמים זכא
 (הירח) בארוכה ופעמים שבא בקצרה, אמר רבי יוחנן מ"ט דבי רבי, דכתיב
 נתהלים ק"ה, י"ט) עשה ירח למעדים שמש ידע מבווא, שמש הוא ידע ירח לא
 ידע מבווא (ראש השנה כ"ה, א') ור"ל: הירח נסתר בכל חודש שני ימים דהיינו
 קודם המלך קרוב לכיד שעות ולאחר המלך ג"כ קרוב לכיד שעות ולפי אינו
 נראה הירח רק כ"ז יום ומחצה, אך יש בו קדימה ואחור, כי לפעמים תתמרחמה
 דמחירה המכרת ד' או ה' שעות מזהם מכיר או יותר ממש, לפני המלך או לאחר
 ימולה, ועז אמרו חז"ל, שהירח פעם בא בארוכה ופעם בקצרה (למודי הטבע):

(פב) על הפסוק עשה ירח למעדים וגי' פירש הראב"ע: מפרשים רבים
 אמרו, כי השם עשה הירח בעבור קביעת מועדי ה', ואין זה מטעם המסור,
 רק יספר מעשה בראשית וכו' ופירש עשה ירח למעדים, בי אחרי התחברו עם
 השמש מעדים ידועים במקף כל חודש יתחדש הירח:

פס' כוכבי שבת יאירו ביתר אור מכוכבי לכת ולא יקבלו אורם מהשמש אך
 דמה שסכים בפ"ע, הגדול והחשוב בין כוכבי שבת הוא השמש המאיר לארץ ולדרים
 עליה (למודי הטבע):

(פד) הראב"ע אומר ח"ל: המשכילים יחזירו כוונת הרקיע שיקבל האור,
 המצדיקים לרבים מעלתם גדולה, על כן כוכבים לעולם ועד, כי מעלת הכוכבים
 גדולה ממעלת העלולים, אף כי הרקיע שהוא למטה מן העלולים: ומה עסק
 מזהבנות רחל בארם (בבא בתרא ח', ב') וכצדקיהו הרבים כוכבים לעולם ועד
 אלו מלמד חזקתו, ר"ל שהם מופרים נר מצוה ואור תורה לבני העושים כוכבים
 שהם משיעים אורם, משא"כ המשכילים שנתרתם בתוך מעוהם, מקבלים ואינם
 משיעים, הם מזהרים כוונת הרקיע:

(פה) מזהרין הלל המור ר"ל אומר מזהרין עד נהרות בכל נהלים קלין הוא
 בגמרא (פסחים ק"ח א'):

(פז) ולמה נקרא שמו הלל הגדול, מפני שהקביה יושב ברום של עולם ומחלק
 מזונות לכל בריה (שם) פירש רש"י דכתיב ביה טהן לחם לכל בשר והיו דבר גדול:
 (פח) הקביה יושב חן את כל העולם כולו מקדש ראשים עד כיצני כנעם
 (עבודה זרה ג', ב'):

(פח) ליותן חש בריח ליותן חש עקלתון זכר ועקבה בראם (בבא בתרא,
 ע"ד, ב') ופירש"י שם: חש בריח הוא ליותן חקוף הוא כבירה, עקלתון ליותן
 עקבה שמקוף את כל העולם: ובפרקי רבי אליעזר: ביה השרין מן המים ליותן
 חש בריח (משמע זכר לבד ולא נקבה) מדורו במים דהתנונים ובין ימי מנפירין
 הבריח התיכון של ארץ עומד: ובמדרש בן. יום חשיו נטל הקביה אור וסם
 וברא מהם ליותן ואשתו ותלה כל העולם כולו על מנפירין ליותן:

(פח) יירדן כהגלגל ויורד לפיו של ליותן שנאמר (איוב מ', כ"ג) יבנה כי
 ירח יירדן אל פיו (כ"ב שם):

(צ) ויבנה חרא היה קא אולין בספנינא חזיתן והוא כוורא דאפקיה לרישה
 מימא והיה ליה קרני חזיק ע"היא אנא בריה קלה שבים והיינא תלת מאה פסג
 ואוילא לפומיה דליותן (כ"ב שם, א'): ובפירא, וכל התנונים גדולים שבים מוזה
 של ליותן והוא מזהם פיו, והתנין הגדול שבא יומי להאכל הוא בורח ונס והכנס
 לתוך פיו של ליותן:

(צא) עתיד נביאל לעשות קנינא עם דיותן וכו' ואמלא הקביה עוזרין אין
 יכול לו (כ"ב שם):

(צב) רביעיות יושב ומשחק עם ליותן שנאמר (תהלים ק"ד, כ"ג) ליותן נה
 שרת לשחק בו (ע"ז ג', ב'):

(צג) יורד דים באניות עש מלאכה במים רבים: הכי ראו מעשי ה'

אומאסן אותם ומעידן אותם, מה הקביה עשה, מציא מצואה שלהם יתשן ופורחין עליהם ואוכלים וסעם מסדרים (תענוגות הנבא בלוקוס שסעו רסו תקמינ. וכן פירשי בבא בתרא זי. א. עירובין כ"ב. א.). וכן אמרו (כתובות מ"ט. ב.) דעורב לא זין את בנו. ועיין אמנם בספרי תהלים (ח"ב צד 429 הערה 49):

(ק) עורב לשיטו להביא את החרור (חלוק מ"ב, א.) וכן לא על חנם ורודי. ולדף אצל עורב מפני שהוא מיט (כ"ק. צ"ב) וכאמת החרורים נספדים על מדות ערבים וערבים בארץ ככתוב במי תהלים (שם צד 184):

(קד) כסבאר בספרי (תהלים שם בהערה 84) והוא נקרא מקווארעין בלשון רומא. כראוי שיהי ומגדלים אותו בכתיב:

(קו) העורב נגב כלי מתכות נצצים כסף וזהב דברים וישאם אל קו וישימם בסמנים. עיין אודותיו במי תהלים (ח"ב מצד 188 עד 197).

(קז) כל הנבחרות שמדובר מה בהוריו מלוקטים אחד לאחר משה שכתוב אודות טבע החרור וארצות חיו בספרי תהלים (ח"ב מצד 182 עד 184) ושירתי רעו צדיקים ותיי מסכסת עם טבעו ונאה לו מאד, ומה נודעת החכמה הגדולה עבשרק שירה:

(קח) העוף מטעת נדף עם צפור דרור, כי בנמרא (חלוק מ"ב, א.) פירשי: מטעת ארטייליא והוא השואלביע, או לאסאטשקא בלשון רומא, כמו שפירשתי במי תהלים (ח"ב הערה 36 והערה 41):

(קט) מימי אריסו ועד עתה יש בידו הנבחרות רבות, כי הדרור, הייט השואלביע, יקפא במקומות הקרים, אי כי יסבע בבנין ומדום האביב יקוץ שנית לחיים, וכוה יהיה לעולמים לא לעתים רחוקות, ומקורב נאספו הנבחרות חדשות היבה המצדיקות את הדבר הזה במדת נארוועיה הוא מעשים בכל יום, אשר הדיינים מציאים במסמרתם מן המים מלסם גלמים מצפרי דרור הארזים חד ובבית חיו שנית, והדבר הזה מצד עצמו יתכן ולא נפלא יותר מקפאין הקסוד והצפרדע ושאר בעהות הרבה אחרים, שהם יקפאו כל העורף ושכבו בחוריהם כפגרים מתים ובאביב יקוץ ויצאו לפעלם (בספרי תהלים שם צד 187):

(קס) כל הדברים האלה מתורגמים מן מומר שיר העובת הבית (תהלים ל.) מסמך ה' העלית מן שאל נפש חיתי מורדי בור ותי עד הפסוק האחרון למען חמרך כבוד ולא ידום ה' אלה לעולם אורך (שם ד' עד ח'):

(קי) בנמרא (חלוק מ"ב, א.) אמרו ז"ל. רחם זו שרקק. למה נקרא שמו רחם, כיון שבא רחם בא החיים לעולם, וכן תרגמו יונתן שרקקא, והעוף מראקראק בערבי הוא המין איכל הדבורים (ביענשרעסער. תהלים ח"ב צד 206 ובהערה 18 צד 418) שהוא שורק ומצפצף בקול חלילי. וכל הדברים מה אודותיו לקדום ממי תהלים שם.

אמלאותיו במצולה: ואמר יעמד רחם מערה ותרוםס מלי: ועלו שמים ירדו תרומס נפסם ברעה תתמוע: ותי עד יחדו לה חסד תפלאותיו לבני אדם (תהלים קי. מן פסוק כי עד ל"א):

(צד) הרמבין במדרשו על הפסוק ויברא אלהים את התנינים הגדולים (בראשית א' כ"א) אמר: וידרו הוינים בספרים שידעו סרם ארוכים חכש טאות פרכה. ורבותיו זכ המליט בהם.

(צה) בספרי תולדות השבע (ח"ב צד 439 הערה 78) הוכחתי בראיות ברורות מדברי רבותיו ז"ל ומספרי החכמים, כי העור שכתוב (ירמיה ח', ו') הוא העוף קראניך בלעז, ובשון רומא שווראוועל. וכן בערבי מתורגם השם עור להעוף קראניך, והוא מסערכת בעלי רגלים ארוכות. ודעה בסדר העופות שנבראו ביום חמישי עם הדינים והתנינים שפרתי מה נדר בריאתם בסבע כפי האפשר (תהלים. ח"ב צד 6): צוה קול העור הוא כקול התצורה, בעופו למסעו יצוה בקול רעש גדול ושם צד 319 והלאה):

(צו) הוא העור תקרא המצצר, מראמפעמנמוועל, משכנו בנגב אמעריקה (שם) (צח) בנמרא (קדושין מ"ד, א) קם ריש לקיש צויה כי כרוכיא, פירשי: כרוכ א' ר' ו' של פסד (עיין תהלים. ח"ב צד 439) ויפה תאר את הכרוכיא בעל אגרת בעלי דיים (שער שני פרק שביעי) ואמנם הכרוכיא השומרת היא זאת העומדת בשדה ארך הצואר והרגלים קצר ההב והכנפים והוא התולך בעופו שורק: וקרא אותה שירת ספני שהעור נאמר לנשו ובעת ירעה בשדה יעמד שומרים להחזירו כהרעה (תהלים ח"ב צד 320):

(צט) בספרי תהלים (שם צד 440 הערה 81) הוכרר, כי החסידה הוא העוף שסארך בלעז שבמדינתנו אנו קוראים אותו בושעיל ולמין עוף זה ילעז גם רשמי את החסידה בחושש (ויקרא י"א, י"ט) ביותר יאהב לעשות קט על ג' הבית וימסבנה דעה בזאת שמעידים כשבילו על הע' אופן העולה, ואמנם החסידה תקנן גם בצמרת העצים הגבוהים ככתוב (תהלים ק"ד, א'): חסידה ברושים ביתה ועיין אודות ארצות חיו החסידה ודרך נסיעתה הנפלאה בבציר לארצות החמות בספרי תולדות השבע (שם. מצד 326 והלאה עד 330):

(ק) גם חסידה בשמים ידעה מערדה ותי ועמי לא ידעו את משפט ה' (ירמיה ח', ו'): (קא) הוא המין נשר הזהב (נאלי-אדלער) ולזה רמותי בתרגומי. מן דער פלדערנער פאן. והוא מתואר למלך העופות, וכן בנמרא (חנינה י"ג, ב') מלך שבעופות נשר וכי ובמדרש (סמית רבה פכ"ט ט"א) שבעופות נשר וכי והן קבועים תחת המרכבה של הקביה ועיין על אודות הנשר הזה וארצות חיו ותכונתו בספרי תולדות השבע (ח"ב מן צד 21 עד 26):

(קב) כשהעורב מוליד ילדיו לבנים ואומר הובר להעקבה עוף אחר בא עליך

עב"כ כ"ה א') ארבע רוחות מנשבות בכל יום ויום, וברצות הלילה רוח צפונית;
קטו) ובטש רוחא דד' דבסטר צפון בראי שלהוביתא ואולא ושאר בעלמא
ההיא שעתא אתפלגי לילא ושללהוביתא אולא ובטש בדפויה דהרעליא וקארי, וקב"ה
לית ליה נוחא עד דעאל במתא דערן לאשתעשע בשמתין דצדיקייא וכו', בשעתא
דקב"ה עאל במתא דערן כדון כל אינן אילן דניטא וכל אינן נשמתין דצדיקא
פתדי ואמרי שאו שערים ראשיכם וכו' (וזהר פ' דקב"ה):

קיו) במסרא (חומא כ', ב') מאי קריאת הנבר, ר' שילא אמר קרא תרעלא;
קק) כתוב בתולעת יעקב ויל: רוח צפונית מנשבת בהצות הלילה ודופקת
התרעל וקורא, דוע, כי הרוח ההוא מגיע מצפון דער דבעשט דפני הנכורה הקרא
גבריאלי ועתן ששה קלות, ואחר קריאה זו מכריז כל מעשה בני העולם, לפי שקסת
דמוסר במתניו וכותב ביום כל מעשה העולם הזה וכבריו בלילה. ומתעוררות
הרוח והוא בא לעולם השל עד כנפי התרעל הקרא נבר על שם הנבר (רל
גבריאלי) שבא אליו הרוח נכס, ובשעה שהנבר העליון קורא דמעלה כל
הרעלי עול קורין: ועי' מדרש תלפיות עקב גבריאלי, וזהו בזה (פי' שכות' איתא,
מלאכא דאתמנא על רותיון דצדיקייא לילה שמיא ואחר גבריאלי, וראו לדעת, כי
אצל העמים הקדמונים היה או הנבר, היינו התרעל מוקדש להלילה:

קס) התרעל יבשר צעות הלילה ועלות השחר ויעורר נרדמים בבוקר, ועיר
את האבר לצאת לפעל: בשרה ויעורר ישנים לקום ולעשות עבודתם, הורקאים הקדמונים
השבו את התרעל למבשר עתידות, על פיו יצאו למלחמה או הדלו. בקראו לא
בעתו או בערב יום היתה זאת מימן להם כי חדשות מתרגשות ובאות וחס עתידות
דמו (תוה"ט ח"ב צד 241, 257):

קכ) הוא כלשון הכתיב (בראשית ג' ח') קול ה' אלהים מתהלך בגן לרחוק
יום, ויש בכתוב זה סודות מה שאיתא בהאגדה הנזכרת לעיל, כי באיתפלג לילא
קב"ה עאל במתא דערן:

קכא) והרי הוא כמו שכתוב בברכת יוצר: האל הפותח בכל יום דלתות
שערי כוזה ובוקע חלונ' רוקע. ולזה רומז התרעל פה בקול קריאתו שאו שערים וכו':
קכב) סירעתי הפסוק פה לפי ענינו וכפירוש הראב"ע (בראשית ט"ז, יד)
פ"ד: לישעתך קייתי ה', ופי' קייתי השם להיות ישעתך וכו' והשם להשעך:

קכג) בשבע קריאות שהתרעל קורא יכוון לז' שעות מהצות הלילה ועד
השעה הראשונה לאחר שיעלה עמוד השחר, והלך וקורא כל שעה לעורר ישנים
לפי מדרגתם. מתחלה הוא מעורר את הצדיק, השם לילות כימים לעסוק בדברי
תורה ותורה, ואחר כך את הבעים, וכן הוא קורא על הסדר בהדרגה כמו שכתבנו
בפנים. ואמנם בשבועות שכבר האיר השחר והגיע זמן קריאת שבע של שחרית ועדיין
האש האדום לטעם הזה עובב ואינו מתפלל עם מן הדבה, עליו הוא קורא: עת

קיא) כאמרם ז"ל (חולין ט"ז) והוא דתיב אמרי ועבד שרקק, ומרי דא
דתיב אאריא ושרקק אתי משהא שנאמר (זכריה, י' ח') אשרקה להם ואקבצם;
ולפי"ז שירת הרחמה פה מיוסדת במסרא: דוק במה שדקדקו לכתוב אצל
השרקק מלת תיב, כי השוף שרקק, היינו הבינענפעסער נחשב דבעלי רגלים
קצרות שהם משפחת ויטפוסלע"ר:

קיב) הדברים האלה כתובים בספרי תוה"ט (ח"ב צד 108) על עוף הפרדס.
לפנים היה העוף הזה נפלא מאד בארץ ועליו אמרו, כי אינו מצאצאי הארץ ויבא
מעדן מן אלהים ואין לו רגלים ומרחק וטם תמיד באויר אשר הוא לברו מוט.
חיל בעל שער השמים (כאמר רבינו) יש מן עופות שאין להם רגלים והוא הסן
שנעשה באויר ומוט האויר והוא חומר שלו ולא יתח בארץ ועיב לא יצטרך לרגלים,
הטבע לא יעשה דבר לבטלה: להעוף הוא שטם תמיד באויר לו נאה באמת שם
טסית, ולעוף טסית זו שבאה מעדן מן אלהים ואינה ניוטת מלחם הארץ ומביא, כי
אם מלחם אביה שבשמים תאכל באויר, לפי האגדה הנזכרת, לה טאוו לומר שירת
עורי מעם ה':

קיו) אם אמנם כל בעלי כנף בכלל נקראים צפור, הנה יקרא בשם זה
העוף שפערליע או וואראבייא בלרסם בפרט, הן שתי פעמים הוא בא בכתוב
דעומת הדרור: גם צפור מצאה בית ודרור קן לה (תלמוד פסח, ד') כצפור לטרד
כדרור לעוף (משלי כ"ב ב') מזה משמע שצפור הוא שם פרטי כמו דרור שזכר
אחריו והוא דעת הרד"ק (תוה"ט ח"ב צד 427 הערה 45) ועיין אודות תכונות
דצפור ואריות חיו בספרי (שם צד 160 והלאה):

קיד) השם הרומי פרינעליא, או פרינעליא הכולל מי עופות שונים כמערבת כנף
רבים (וינעניעל) בארתי הוראתי בספרי תוה"ט (שם צד 159) ושערתו שמה בדרחל השם
פרינעל (ברכות ל"ט א', ב"מ, כ"ד, ב') אשר הערוך בשם שפרשים גזרים אמר:
וה"א צפרים קטנים והם מיני השפערליע"ם, העקראים צפרים ביחוד כמכר דעל
והזרים (חולין ק"ט) והמנינים למיני הפרינעלים, והם הם הפרינעל או הפרנעל
שבפרק שירה, ולמיני הצפרים האלה שרם דמטוריים המצויים בכל העופות המסורים
ובעבור זה הם נמצאים בהיכלי מלך ושרים, המתענים על נעיונות קולם, הנה מה
שוב ומה נעים להם השיר שהם אימרים. יודוך ה' וכו' כי שמעו אמרי פד':
העירא בקריאת השם פרינעל ובטחם שירתו מחלפת מאד, יש גורסין פרטת, יש
גורסין (כמו במ' בית אלהים להטאן כ"ה"ט) פרינעל תוסה השירה הוא, יודוך וכו'
ובמ' בית יעקב להטאן יעבין העירא פרינעל אמרים ושירתם הוא: בשחו ב"ה עד
גד כי ביה ה' צור עולמים, והנכון הוא כמו שכתבתי:

קס) כאמרם ז"ל (ברכות ג', ב') כטר היה תלוי למעלה מסמחו של רח
ובין שרעני הצות לילה באה רוח צפונית ונשבת בו. ופירוש שם ראמר מר

לעשה להי הפר תורתך, רל וכו' לו שפטים טאז די על שהאר את מצותי.
הנה התנהגל או הגבר והתחנך. שהוא מבדיל בין יום ובין לילה וקורא גם ביום,
לו ייחמו מה שבעה קולות, שהוא קורא בשבעות עם הדמוס חמה בשחרית, אבל
בראול או הגבר העליון המכריז כל מעשה בני העולם בלילות ולילה שבו כנוזר
לעיל בהערה קיח) לו ייחמו רק ששה קולות ודעו ר' שעות מרצות הקולה
עד עלות עמוד השחר:

קבו) יונה זו משעה שמכרת את בן זונה עד אינה כסירה אותו באחר.
פיר רבה פסוק דק' יפסו:

קבו) הוזה לא נכונה עד תחת האדם בכל לבה כמו התרגומים הדרים
ידרת קבע בבית בעליהם, ואמנם כצפור דורר הוא משרבת דרכה ותעוב לפגמים
משכנה בבית בעליה, ואפילו יוני הבית יעופו לבקש מאכלם בשרה (והוא הוב עד
281 והלאה ובהערה 69 צד 487):

קבו) והוא כלשון הכתוב (פיר השירים ז', יב, רג) לכה דודי מצא השדה
לציה בפרים: נשכימה לחרטים נראה אם פודה הנפן פתח המסדר הצנו הרמנים
שם אתן את דודי לך:

קבו) את הכתוב כסוס עזר ותי (משעה לית, מר) תרגומי כתרם יומן
שם כסוסאי דאודר ומצאן כן מצפת ופי' הרדק שם משמעו כמו סוס ורוכבו
והי ועין מצאן כמו הסך בדברי רל' סוס שצא ודעתי עזר בבאן תיאר
לצלות הכוס (ועין אמנם רש"י שם) ואני מירשתי את הפסוק דהא לפי הכוונה
הנאותה מה להוזה:

קבו) עוד ר' בני אלפי שנים דהא זה ידעו לעשות את הוזה לשלוח, וזה
הוא הראשון אשר שלח את הוזה סן הוזה דרעת על ידה הקלו מי המכול מעל
פני האדמה, עוד הרומאים הקדמונים היו משתמשים ביונים לשלוח על ידיהם דברי
שלום ועצות לסרדק, בארצות המורה נתפס זה כבר בהנהג לעשות כי דואר מיונים
להרץ אגרות מסקים לסקים, סודר זה יונים מלומדים היה לפנים אלף דרכמינים,
גם בדרויל נכחו הוזהם טשאי אגרות והוא בשיר רבה (פסוק דק' יפסו) יונה זו
שירת רוגליות הרבה ודחת לשוכנה, ועוד ביטט אלה מצאו המסעים בתי הרצים
מיונים בערי גדר ואלענא, כאשר ישלח הוזהם עם האגרות ירקעו לשחקים ויעלו
פרום בטבה שנים, ויעופו קל מהרה כברקים (תהיה חייב צד 290 עד 292):

קבו) בנמרא נחלק סב א) תסיל פסול מים תורין וכשר מים בני יונה,
פירש' שם תסיל סן יונה הוא (והעין כך הוא: תורים דווקא גדולים וקנים כשרים
לקרבן, אבל בני תורים קטנים פסולים, בני יונה דווקא קטנים צעירים כשרים לקרבן
אבל גדולים וקנים פסולים נמצא כשר בתורין פסול בבני יונה כשר בבני יונה פסול
בתורין, כמו שפירש' שם דף כ"ב, א', ולכן אמרו בנמרא פיה שתסיל לפי שרא

סן יונה דילכך אם בא להביא משוקן בתורת תורין פסול, אבל אם בא להביא
כשרא עוד קמן הצעיר כשר, ופרשתי זאת מה אנכ נראה כד' לתקן המראה של
הבם צד"ת, ששעה לחשוב בפשט דהנסי שתסיל הוא קמן במינו ובש בעו ומשה
זא כשר מים בני יונה ועל המעות הוא תסך אדכ השערותיו וגם אני נערתי
אחריו וזה שלא תקנתי בספר תורה שם הערה 21 אתקן פסול, הנה בהספרים
שפיר המרמא פסול, ואני אמנם אחרי העין הראוי ראיתי לנרם תסיל פסול סן
יונה ושירתו מוכרת עליו, כי התסיל הזה הוא נאה לשירתו ושירתו נאה לו, אבל
להסיר כש איכא למסר, והדלוק דתי כדית קל הוא ומצוי מאד, ואם צוורת
נרסם, שהוא סן ארבה, נרם מבים כמו אחרים צוורת ודעם אותה לסן עוף,
עאכ"ב י' רמלם להשערה שהתסיל זהו התסיל והוא סן יונה, ובכא לא מצוה
את זכר התסיל הצנתי בשם הצאי לבנה, ויחד עליו רעו דאציפי הבא אדכ
פי טוטי להאמת בשם תסיל, כמו שיבאר להלן:

קל) ענה דודי ואמר לו קיט לך רעית יפתי ולכי לך, כי הנה התחיל
עבר תלם הלך הלך לו: הננים נראי בארץ עת המסר דיע וקול התור משמע
בארצו: (פיר השירים ב' י', יא יב):

קלא) וקול התור זה קילו של פסית המכרת ואמר מה נצו על הדורים הנלי
מכשר (פיר רבה פסוק דהא תגמר):

קלב) אצל התסיל בנמרא (שם) שהוא סן יונה כנוזר אמרו עוד: דאציפי
ותורין של רחבה כשרין מים תורין ומסולין מים בני יונה, ואכ דאציפי הוא
סן תורין, ובפירש' שם, וכאשר זכית למצוא בדרול את העוף דציפי (או דאציפי,
גם דציפי כדסת הערך) אמר אני כי זה הוא בלי ספק העוף ר' ציפי' שהוא
כתיב כן בכל הכתובים מבלי דעת מי הוא, כמו שהדה דמון יעביץ ולא בת
דומר: רציפי (מא אונכי) שתי אלה נפלאו ממני, כי חזרתי על כל המקראות
המדרשים ומה שיש ביות מספרי הקודש ולא מצאתי מה ענין השמות הללו עם
פסוקים, ובאמת הוא דציפי שבנמרא ותחלפה האת ד' באות ר', ושתי האותיות
דאלו מתחלפות בנקל טעין המשביר את ד' כמו דאית ת' באות ח' כנוזר לסעלה
אצל תסיל, שכן בנמרא יחד עם דאציפי, ולפי שהרציפי הוא סן תור, והתור
נוזר בכתוב (פיר ב', י"ב) אצל טאגת ישראל מנלות מצרים, וקל התור זה קילו
של מסח כאשר לעיל, לפיכך נאה להציפי לומר שר המצו חסע עם ופי
הא"ב שם שפות תסיל שהוא סן יונה ודציפי שהוא סן תורין הבאים יחד זו
אצל זו בנמרא, באים יכ זו אצל זו במסך שירה, ושירתם שפדה לרם מאד, וכמו
שזכר למצוא התורין של רציפי כן מכה לפתור גם את העוף אונכי ולללות מקור
ואסר: דהא באצור המלך להעריכאים מתורם העוף רחם שבתורה בשם אדק
(קדמונות הקודש דוד צד 317) ומה השם עשה לו העברי השם אונכי על

השם כוללת מגדולי הצורים ועד קטנם כשהוא ואשר אמרו ביוסף תע מדרך האמת, ככל. וראוי לדעת כי מאמני בשתי רשויות האמני כי הורמיו הפועל הטוב ברא את בעהזה הטובים, ואהריון הפועל הרע ברא את השקצים והרמשים ושאר בעהזה הרעים. ואנס אהנו בני ישראל נאמן באל אחד ובבורא אחד וכל מה שברא הקב"ה לא ברא דבר אחד לבטלה (עבד ע"ז, ב') ובמדרש (שמות רבה פ"י) אפילו דברים שאהה רואה אותן כאלו הם מיותרין בעולם, כגון חשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם. והשתא אתי שפיר, שהרצנים אומרים יד כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו לאשמעין דכבוד ה' לבדו יד לעולם כי הוא הבורא האחד וישמח במעשיו ובכל יצורי כפיו כי כל אשר עשה אלהים הזה מ"ב מאד הבל ברא לכבודו: והנה שרץ המים והאמפוביעין ובראים ביום החמישי אלא מפני שהם שרץ כולל בליע שרץ המים ושרץ העוף ושרץ הארץ ביהד, לכן לא הופרדו בניהם ובכלתם יחד בספר זה, ועיד השם שרצים דברתי באריות בספרי תהיה ח"ג הערה 8 בן צד 263 עד 267:

קלח) והשם שרץ בעברי מורה על רבוי החולדה ועקראים הרצנים כן בעבור שם מתרבים מאד (ועין בתהיה פ"ט):

קלט) העכברים הקטנים עם הגדולים אורבים מאד את ילדיהם ויכלולם ברחמים רבים, אם צעירי העכברים הגדולים (ראשטען) יושבים בדור צד אחד, או צביהם הרבים עוד יתלכדו ולא יתפרדו, ואגודת עכברים כאלה נקראת סלך העכברים. וסלך העכברים הזה שאין בוכלתו להשיג לבדו מחסור נפשו הנה יכלולתו יולדו כל הימים גם עוד רבים מספיהתו והמה ידאנו תמיד לצרכיו (תהיה ח"א, צד 295): וסני החולד הרעים מאד מפרנסים את בניהם באהבה ומללקים אתם להעביר החולבא מעליהם. גם התנים (קראקאדיל) העו עכרצנים דואנ לפרי בטנו (תהיה ח"ג צד 34): קס) על השסוק ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואנידה לכם וני (בראשית מט א') דרשו ר"ל: בקש יעקב ללחות לבניו קץ דושיין וסלהקה מצו שביטה, אמר שמה ח"ו יש בסמתי פסול וכו' אמרו לו בניו פסע ישראל ה' אלהי ח' אחד, אמרו כסם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. באיתה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן הוי געביר נאמרדו לא אמרו משה רבינו, לא נאמרדו אמרו יעקב, התקני שיהי אברהם אותו בחשאי (פסחים כ"ו א'):

קמא) ואם מצונו לרזיל שהסכילו בדרך טעל ומלצה לקרא בשמות אמן תהמה, אמן תהמה (ברכות מ"ז, א) וכן מוזמרא יתמא (עבודה זרה כ"ד, ב'), מדוע לא תבונה אותה הברכה, האמרת בחשאי להראות בזה פנים לכאן ולכאן, ברכה צפרדעית (ר"ל אמפוביית, שהוראתה החיים במים ויבשה) שהוא שם כולל לכל מיני בעהזה שבמים וביבשה, כמו סיבואר:

רדכו ברכמת יחד בסוף המלה ובחילוף האות ק' באות כ' כמו שחיה החילוף הזה אצל הראשונים בשמות הרבה המבאים מעם לענו וחומות גם בדרגל מספרטמי כלמי (ברכות נ"א) במקום קלמי, שהוא תרעם של כנים וכן הרבה (ועין הספיר אות כ'), ואם בן אונכי, או יותר נכון אנוכי. הוא רחם. ולפי שאמרו ויל (נדלן סי' א') למה נקרא שם רחם כיון שבה רחם בא רחמים לעולם ושירי דא תיב אארעא ושירק אתי משהא, לפיכך נאה לו לאונכי, שהוא הרחם, לוטר רב לפי הניא בשירתו: טמו נחמי עמי וי':

קלח) המעשה הזה קרה בשנת 890 לפני מהצ ככתוב ברברי הימים להרונאים והוכא באריות בספרי תהיה ח"ב צד 397: קלח) הרואה איז בחלום יצפה להבטה שאמר (מסלי א, ב') חכמת ברוך פרנה וי' הוא בומרא (ברכות נ"ז, א'):

קלח) על דבר קל צעקת האדום חכמתם ראה בספרי תהיה ח"ב פ"ט בן צד 897 עד 400) ותמצא נפלאות. ובחכמה רבה שמו בפי האז את השירה דודו לה קרא וי' שירו לו וסרו לו וני. ועין אגם בספרי תהיה ח"ב פ"ט בן צד 97 עד 890) איז מוסר ומה שהוכא שם בן החכמים הקדמונים, כמו אשלשון ואריסון, על אדות ומירותיו, אשר יענים אל אל שחנה נילו. ופי יודע אם לא אליו כוונת כפרק שרה, וסלת בית מיותרת או מדהלת היא. ובאסת האזן מכיר לא גרם בית וכתב פתח אזן וספר, וסמח שירת האזן בספרו הוא רק השסוק הזה: שירו לו וסרו לו שיהי בכל נפלאותיו,

קלח) אלו הם דברי רז"ל (בבא בתרא ע"ג, ב') ואמר רבה בר בר רהה וסמא חדא דהא קא אולין במדברא וחזין דגרו אזי דלשתי נדפיהו משימיהו והא וסר טלי דמשהא מתותיהו וכו' כי אתאי לקמיה דרי. אלעזר אמר לו עתידן ישראל ליתן עליהם את הדק. ופירשי שם ליתן את הדק, שבהסאתם מתעבב כשה וסר דהם צער בעלי חיים לאותן אוחים מחמת שכן: ולפיכך האזן הבר הזה כשרואה ישראל עומקים בתורה ובמצות הוא מבשר ואומר קול קורא במדבר פט דרך ח' וי' כי הנה ישעו בא. ובוה כוונתי לפירוש יעבין שמצאתיו ארזי בפירוש (שהוא מעם חכמת ועולה בדרך הסודות וניססריאות) ורק בזה לבד שיון אטרו וסם זאת לא בכלו כי אם במקצתו:

קלח) על השסוק סקן הם לכם (ויקרא י"א, י) כתב הדכס תהיה ח"ב: לא סקן סקן בעצם, כי הם בריות שברא השם, וחלילה שברא השם דבר מסיק. אבל דוסקן מלת לכם, כלומר לעם קדוש כמובן יחשב לסקן שלא ואכלום עכ"ל וסאד נסלצו הדברים באגרת בעלי חיים (שער ש' פרק י"א) ח' סחכמת הבורא לא יברא דבר רק לתכלית ותועלת מכיון ופי שלא ידע זה יתמה ויעשה קסות וסם ספקת על מעשה הבורא ויאמר למה ברא את אלה וסח דועלת בם. כל לסכלותם אמרים וכו' ואלו הסתדלו בענין רנמצאות אז התברר להם שהסמת

קמט) הדברים האלו כתובים בספרי תהיט (חז צד 280) והם, ברעקעקע
 יתן האדן קילו בראשונה וכל הקהל שומעים ושוחקים, וברנע יעו אף הסה חלקם
 ואומרים, ברעקעי בכל כחם או עונים בלחש, קרקרי, קוארי וטורים רענע כפי
 העסק דישן ומקובל בכל תפיצות הצפרדעים ממצרים ועד הנה:

קמט) בספר אגרת בעלי דים (שער שני פרק עשירי) מתואר הצפרדע בדברים
 כאלה: הוא חכם ויקר וסבלן רב התשכחות וסרבה שיר לאלהיו לילה ויום וירבה
 התפלה בצחרים ותתלה בערבית על פלגי מים, ויש לו קב"ת כבוד על בני ישראל
 כשני חסדים שגמלם, אחד מהם כשהטליך נמרוד בן כוש לאברהם יריד הרחמן
 באור כשדים הוא הביא המים בפיו ווריקם על האש לכבותו (אולי כונת האגדה
 הזאת היא על דרך שאמר לעיל, כי אברהם התוכח עם נמרוד בעין אחדות
 הדבורא בדברי רחל והצפרדע הוה שהוא ביבשה הביא המים בפיו, כלומר הביא המים
 שהוא דו גם בהם לראיה בפיו על זה, כי אל אחד ברא את עולמו והוא סליך
 העולם, ובה נצל אברהם מנמרוד כי נסתחמו טענותיו) ופעם אחרת ביט משה בן
 עמרם נביא האמת שערורו להחריב פרעה ועמו, והוא צח הלשון בעל דברים משבח
 ומהלל השם והוא מבעיתא אשר ידעו במים וביבשה: וגם בהאגדה שלפני פרק שירה
 מתואר הצפרדע כמש בתארים כאלה, כי הוא אוסרת שם: דוד על תוה דעקד
 עליך, שאני אוסרת שירות ותשבחות יותר מסך ולא עוד אלא כל שירה שאני אוסרת
 כמטלת עליה י אלפים משל וכי ובסדרש תדומא (פרשה בא) קולנס אלי
 צפרדעים, ונקרא קולנס בעבור קול צעקתם:

קמט) חששים מעשים יוכלו לזקוף כדי פלישת מנפם, רובם יבידו ראשם רק
 כדי דצי רגל סן הארמה ויש מביהים אותו יותר (תורש חז צד 135):

קמט) ידוע הוא כי הצפעו המצרי כאשר יאחזו הסלחם בציארו ילחץ
 ערפו או יעבור בו נקצה וזקוף ויהי למטה בכפו, ונקרא בכמו הזקפן אצ"ר המצרים
 הקרטינים בגלל קומתו בקומה זקופה, וכן בדריש כי זקוף זקוף בחיאי (תהיט חז
 צד 139 ובהערה 26 צד 285) גם נחש בתי העינים שבהדו יורק קומטיות (שם צד 177).

קמט) כמו שאמר זיל (שבת ע"ו ב') ובסדרש (שמות רבה ט"ז) אסיל
 דברים שאתה רואה אותן כאלו הם מותרין בעולם כגון חששים ועקרבים הן היו בכלל
 ברייתו של עולם, ועיין לעיל הערה קל"ז: והן הן הדברים בשירת עקרב מוב ה' לכל ופי'
 קט) השם שבלול בל"ע נמר מלשון בלל ובארמית שבלל, שדוראתו לחלח, ומה
 למסמן יפה היטב את הרמז שנעקיע, הפולט סקרבור דיר בשעה שהוא ווחל ומלחח
 את המקום שרחש עליו, גם שמו הוהו והרומי לימסיא נמר מלשון נמח וחמש
 (צפרדע"ע"ף) ועל תבניתו הוא אמר הכתוב במשל (תהלים יח ט) כמו שבלול
 תמים יהלך, ירמח כאלו הוא נמש בהליכתו וגם במים (קדמוניות הקדוש חז צד 161)
 גם רפי ילעז (ובסמרא שבת ע"ז ב') שבלול לימצא, שדוראתו שנעקיע:

קמט) בספרי תהיט (חז צד 294) הערה 88) שם ברחי כי הצב (קרעטש)
 שרא מסמכות הצפרדע, הוא שם כללי לכל ארבע המערכות, ונכללות במפלג
 האמפודיניען, ממש כהשם לוריק המסמן בלשון אשכנזי השה את הקרעטע (צב),
 אשר על שם קרא דהם הטבעי אקען את כל האמפודיניען בשם לוריקי:
 קמט) ר"ל בברכת בשכטלי שהוא מראה פנים לכאן ולכאן מתואר טבע
 הצפרדע וכל מיני בעה"ח שבמים וביבשה

קמט) בדברים המעטים האלה שבהרשמי, דדיעו שבמלכותו של השם הוא
 לעולם ועד במים וביבשה, נחונתי עוד לרעיון אחד, הנשקף מדרשת רחל דמוכרת
 היא: על הקריאה שפע ישראל ה' אלהיו ה' אחד שקראו בני יעקב, דהורות שרם
 פאטינים באחדות ה' שרא אחד ובורא ומצינו אחד ואין עוד מלבדו, נתן יעקב
 אביו תוקף לדבריהם ופתח ואמר בשכטלי, כלומר, אמנם כן, הוא סליך יחד ואחד
 בשלום ומלכותו בכל משלה, להוציא מדעת הטועים בימי קדם, שהאמינו ברפיות
 יריבה וחשבו ברעתם הנתעה שאלהים רבים בראו את העולם וכל אחד משהל בחלקו,
 זה עשה את דם וכל אשר בו זה הארץ ומלואה וכו' וכמו שאמרנו עכ"ל המליך
 ארם אלהי הרים אלהים (מלכים א. כ, כ"ג) גם מיטום שאמר: כמדומה אני
 שאלהים של אלו אין גבורתו אלא במים וכי אם נבור הוא יעלה ליבשה (מטין
 דג, כ) וכמו שאמר הצדוקי לרבי מי שיצר הרים לא ברא רוח ומי שברא רוח
 לא יצר הרים (תלין פי א') אשר כנוד כל הדעות המשובשות האלה אמר דוד:
 כי אל גדול ה' ומלך גדול ע"י כל אלהים: אשר בידו מזקרי ארץ והועשות
 ארים לו: אשר לו דים והוא עשוי ויבשת ידיו יצרו (תהלים צ"ה, ג. ד. ה.)
 ידע סטבע הבריות שבשמים וביבשה, העשויים להיות בשם ההפכים בים וביבשה
 יוסד ע"י מלכותו של השם, כי הוא בורא אחד ואין שני להטיל לו להחבירה,
 דאליב הרי התייב להיות ברשות המים בריות מיוחדות וברשת הארץ בריות
 מיוחדות, ומיין מטי הבריות האלו חוקקן לטיס וליבשה כאחד, וכראי טונא איתא
 בגמרא (בנהדרק ל"ט, א') איל הוהא אמנשא לאמיסר מפליך לעילאי דהורסין מפליך
 לתנאי דהורסין (בגירסת התוספות שם, ור"ל מהצו ולמעלה ברא אותו ארסחד
 אפועל המוב ומצויו ולמטה ברא אותו אהריסאן הפועל הרע אצל הפרטים) איל
 גם כן דהכי שביק ליה הורסין דהורסין לעבורי טא בארעיה, פירשי שם להעביר
 מים בארצו שכל מה שאדם מכניס דרך פיו מוציא דרך הנקבים התחתונים, והוא
 נמשך כמו שאמרנו מה בעיני בעה"ח השוכנים במים וביבשה איך לא סיחו שתי הרשויות
 בתצרתם אלו לאלו, והרי הצפרדע הוה, הכוללת בשמה כל מיני האמפודיניען הדיים
 במים וביבשה, מעידה על מלכות ה' הכוללת בעולמו שברא לבדו, אשר לו הים
 ויבשת וצדו ידיו יצרו, והוא הוא בטבעה ובתכונתה הנפלאה הרי אוסרת לנו ברוך שם
 נבור מלכותו לעולם ועד, ומה עמקן טהכות רבותיו דל שטמי שרה כזאת בפי הצפרדע

קא) פעטים רבות הנה זה ברו וראו במטות כי הוא מרגשת בנעימות המוזיקא ומתענת לשמוע קול זמרה (תורה'ס להחכם לעין חזי צד 160): וכל מה שאמר פה אודות השמטות לקדושי ספרי חכמת המבע

קנב) הובוכים מהים לפעמים אם מעט ואם הרבה. במיתה מטונה ומיוחדת להם. בפליט רגלים ימצאים לפעמים עומדים על התלים או על שאר דברים והלך התחנן מטמם, או אהוריהם, מתנפח ועור שכן עליו מתעפף וידי כדצירנות עד שאהוריהם סוסב כזה בעלילים חומים ולבנים. אם יפתורו יראו, כי הוא ריק בתוכו ומעופף. ואף גם המקום שהם יושבים עליו מכוסה בחציר (פילצע, סיכמעל) זה, הכהדיק את נבלתם לבלתי תתזרר וא"כ הבשר של זבוכים חציר, (ברעהם חלק כשי צד 409).

קנז) ועין השירה הזו כך הוא: בבתי המרח והמטות שם הובוכ כצוי, כי מקיב באשר יאכלו וישתו, והרי הוא במציאותו שמה כאלו מוכיח ואמר: כי כל הבשר חציר ואין בו טעם וקיום, זה הוא בטבעו של הובוכ שמת במיתה כשנה ובשרו נעשה חציר באמת כמזכר לעיל, וכל חסדו של בשר ודם שהוא עושה לבלות יסו עם רעיו בהלולא הוציא ובתענוגים נפנים הוא כציץ הסדה. רק דבר אלהי, היט התורה התסיסה, יקום לעולם ועל ידו יתקיים גם ישראל. זהו כשעה שאין ישראל עוסקין בתורה כי אם בתענוג בשרים, מיד הובוכ עלה בבית כמזכירם ואמר מה שמה לו לומר:

קנר) סין וארבה ווינהאנהעל בלעזי השוכנת בכרמים (שהם במקומות ובדוים ורמים) הנה זה ידרכו וטבעו אשר רגליו הקדושות פרושות תמיד למעלה גם צוארו הוא זקוף, וגראה כאלו הוא נושא עיניו לשמים ומתפלל, ובעבור זה קראו לו הטבעים בשם, ואנצמאנבעטערען באנטיס רעליגיאזא בלעזי, אצורת זו השוכנת בכרמים שבהרים ומתפרשת שמה והולכת נטויה גרון עם כפים פרושות לשמים כאלו היא מתפללת, זה טא ויאה השירה אשא עיני אל ההרים וגוי טעם בא עזרה ופרנסתה וזהו מאן יבוא עורי מה לפי הכוונה:

קנח) רבותי חל השליו לספר בלכת הנמלה, ומצאתי לטוב להביא פה בפרק שירה את דבריהם שהיו מוסר הטבל לו בני אדם ללמוד מתנמלה ארחות חסד ומשפט. במדרש (דברים רבה פיה) הנמלה הוה שלשה בתים יש לה ואינה כותבת בעליון מעזי הדלף, ולא בתחתון מעזי הסיה אלא באמצעי ואינה חיה אלא ששה חדשים, למה שמי שזין לו גידים ועצמות אינו דא אלא ששה חדשים, וכל סאכלה אינה אלא חטה ומחצה, והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאת חסן ושעורין ועדשים. איר תסומא וכף חיה אינה אלא חטה ומחצה, והיא כותבת את אליו. ולמה היא עושה כן שאמרה שמה ימור עלי הקדוש ברוך הוא חיים וידא לי מוכן לאכול. ארש בן יוחאי מעשה היה ומצאו בבור שלה שלש מאות בור מה שכתבת מן

הקין לחורף לפיכך אמר שלמה לך אל נמלה עצל ראה דרכיה ודבם וכי וסדר ראה דרכיה חכם, רבן אמרי, ראה דרך ארץ שיש בה שבירתה מן הנזל, אמר רבי שמעון בן חלפתא: מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת והיו כולן באות ומרחות בה ולא היתה אחת מהן נמלה אותה, באה אותה שהיתה שלה תמלה אותה, ראה חכמה שיש בה, וכל השבת הוה שיש בה לא למדה מבריה, ולא שופט ולא שומר יש לה שואמר (משלי ז') אשר אין לה קצין שומר ומישל, אתם שמינית לכם טפסים ושומרים על אדת כמה וכמה שהטעמו להן:

קנז) על דבר הדולד ועכקו הרעים ראה בספרי תוהיט (דא מן צד 181) והלאה ויחיד החלד הבואש, הארעיק בלירי ושם פירשתי, שוראת השם חלד הוא לדעת רז"ל מענין כריה והפורה, כמו מהליר הקביה לפניהם את הארץ, עיש חזא חופר בארץ חפירות:

קנז) הציה סובלת עליה בפרק שירה מרחאות שונות והיא נדרת שם במקום למקום ואין לה מעמד קבוע, באלה היא נדרת עם מדבר ומטובות שחיה בפרק שירה, ובאלה היא גב מלפון מדבר ושכמה ובכיו מקומה שם בין העופות, ואחר-כך פותרים ציה לעוף בלי טעם מי הוא, ואומר אני, שזו הציה היא שבמקרא (וישנה יח, כא) ורבצו שם ציים וגוי שפטר רשי נמיות מרטינגש בלעזי היינו מארטעס שטעם זה יכונה בלשון רוטי הארדער ממשות הדולד וכן פתר רשי ועוד הפעם (שם לה, יד) וגם הרדק כתב ציים ים נמיות המזכר בדבריו רבותיו כדי שלא תקפוץ הנמיה, ומן ציים בלשון רבים היא ביוזר ציה, זה הציה מה היא דמין הויזמארדער אשר יומם ישבב טפון בחוריו ובלילה יצא כנב ומשפם וגו' במהירות נפלאה, ומתפרץ אל לול העופות ומחזק וטורף באכזריות ודורג לפעמים עשרה עד עשרים עופות בבת אחת (תוהיט דא צד 149) הבוקר אור והציה א"כ ונבלטת לתורה ולהעופות אורה ושמחה:

קנר) בדברים האלה יתפרש גם היא מהשירה שהציה אימרת ויהא גם צפור בית ודרור קן לה וגי אלא שהפעל מצאה שב על הציה לפי הכוונה מה הציה תמצא בית הצפור על העצים

קנז) שלשה חמה מטיבו צער וגוי ישי נבור בבהמה וגוי או חיס (משלי ל', כיש ליא) קס) והצפור השעיר מלך יון (דניאל ח', כ"א): וראוי לדעת, כי המוקדנים, שהם מבני דוונים, נקראו בימי קדם, כשתי מאות שנה לפני דניאל, בשם ענאדעיק: כשם העז בלשון יון, הנה קרמונית מספרת, כי קארטנס מלכם הראשון בלכות עם מתי מספר מדיונים לבקש לו מלה במדינת מקדוניה נצטוו מפי התרפים לצאת בעקבי העוים, שהם יוליכוהו בדרך למקום ממשלתו. ויהי בראותו עדר העוים, כברז ספני רוח סערה, הלך אחריהם עד ערעסאס, שם אוה למשכב לו וקבע מעתה צורת העז בדגלו ותהי לנס בשדה המלחמה ויקרא את סם העיר ענאס לאסיה

בעבור זה המסיל יעקב את ישעיהו לחמור נרם בשביל חשיבותו (בראשית ט"ז)
בארצות הקדם ובאפריקא הצפונית ירכבו על המורים יותר מעל המורים (תהלים ח"א צד
379 ובקדמוניות הקדוש ח"ד 46):

קסח) הנה מלכך יבוא לך ונ' עני ורובך על חמור (זכריה ט"ז)
קסמ) פליטת יספר, כי השליט אקביאם קנה חמור אחד בחדר עשרים ואחד
אלף ושתים מאות שקל כסף. חמור יקר כזה לא נתנו בעד כל מה חי אחר (תהלים ט"ז)
431, ק"ד, הקוד, 44):

קע) בנבואתו על כפלת בבל כבני פרס ומדי יזכיר הנביא (ישעיה כ"א ו) בין
רכבות האויב גם רכב חמור ולפי עדות הסופרים הקדמונים היו באמת המורים בחול כורס,
דוריס והסאטאפים נצח את הבכיתים ע"י החמורים שלקח עמו לסדה המלחמה כי ספס
קיסם וסראיהם רתו הסופים ובהללו. וגם נים אחרים היו לוקדם חמורים לסלחם.
וביהוד בארם נהנים המצוינת בחמורים חקים וטיבים וסרגלא בפשיטתו דהערביאם, כי
חמור מלחמה לא יום לעולם (קדמוניות הקדוש, 47):

קפא) על הכתוב והענין עמו נהן ואת תדק (כלבים ב' יז ל"א) אמרו חל
ומאח נטרו כלב וחמור (מדרשין ס"ז ב') ובעבור כל הדברים שאמרו על החמור, בעבור
נבורנו ותפארתנו ונחמנו במלחמה ובניבוי הגדולה שנתנו לו העמים לספך הוא כשכח
ואמר בשירתו כי לך ה' הגדולה והנבונה ונ' כי כל בנינו ובארץ עשית ואין עוד אחר.
יש לפרש עוד שירת החמור בדרך דרש כי הנה איהא בפרקי רבי אליעזר (פ' לא) שהמור
של אברהם הוא החמור שרכב עליו משה בבואו לכנענים והוא החמור שעתיד בין חזק
לרכוב עליו, ובמדרש תלפיות עקב חמור הנביא שאברהם מסר ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב
ללוי כדי לחזור על הנחת ליטא המעשר. ולוי מסר לקרת וקרת לעמרם ועמרם לסשה
וכו' וכשעלה משה לרר נבי לבית עם עלה עם החמור ושאר החמור עם על הרר ורועת
עם עד שיבוא משה, וידע עוד מה שספרו בשבת חמורו של פנחס בן יואר. הרי שהחמור
זכה לגדולה בקרב הגם עפי האנדה, והריאה חמור יצפה לישיעה ולגדולה העתידה לבוא
על ידו ולכן נאה הוא ר"ר החמור אפס: לך ה' הגדולה ונ': ועיין עוד מגדלות החמור
ומהבבור אשר נחל בהצרות מלכים ב"י תהיה (ח"א צד 380, 381):

קפב) וירכיבו את פלגה על פרדת המלך דוד (מלכים א' א' כ"א) וכן מצוי
סבני המלך דוד היו רוכבים על פרדים כדכתיב (שמואל ב' י"ג ב"ט) ויקמו כל בני המלך
וירכבו א"ע על פרדו, ואביסלום רכב על פרד במלחמה (שם י"ח ט' י"ז) ומה נראה, כי
המיוחדים שבסוראל ובני העליה היו רוכבים על פרדים, והמנהג היה בקאהורא שבכצרים,
בני הכנענים ולמדי ה' מרת טחמד רחבי על פרדים (ק"ד, הקוד, צד 56):

קפג) רוכבי הרכס דאחשתרנים (אכתי ח' י', י"ד) והיא מלה פרסית תואר לפרדה
קעד) הנמל אנית המדבר, כי המדבר הוא נה נמלים וחולות לא יתכן לעבור את
המדבר הגדול (תהלים ח"א צד 323):

עיר העדים, ואת עמו ענאדמים לאמר: עם העוים. וקרית העדים היתה עיר קבורת
מלכי מוקדנא, וראוי עוד להעיר, כי בן אלכסנדר מוקדון נקרא אלכסנדר ערם
לאמר בן העז ואינו מהמלכים שכלכו אחרו אלכסנדר צורתם הקוקה על כשעוניהם
עם קרני הצפיר, וזהו שנאמר (דניאל ט"ז ב') והצפיר קרן חזות בין עינו, והנה
לפני כמה שנים השיטה הברת הזקרי קדמוניות בלונדון תבעת צפיר העוים עם קרן
חזות אחת מסתכת עתיקה מאד, אשר הפרוה באדמה באויה הקטנה (קדמוניות הקדוש,
ח"ד צד 90): ובטח היתה קבועה לפנים על דגל מנהג אחד מהמוקדונים:

קפא) ראיתי את האיל מנהג ונ' ואין כציל מידו ונ' האיל אשר ראית בעל
הקרנים מלכי מדי ופרס (שם ד' כ'): אמאנום מארצעלליתם יספר, בכל עת שאלך
פרס עמד בראש הדלף היה נטא עליו ראש א"ל משובץ באבנים טובות לאות כסכותו.
עם על עמודי החיכל העתיק שבפערסעפאלים נמצאים אילים לאות מלכות (קדמוניות
הקדוש ח"ד צד 83) ובעבור מימן הוד מלכות שיש לעתודים ואילים שפיר הם
אימרים מי כמוכה באלים ה' כלומר אתה אל מלך גדול על כל המלכים ועתוד
ארץ, וכבר נאה לפאר מקים נקדשו בעזרותיהם אימרים נ"כ כי כמוכה נאדר בקדש
קפב) במלחמת הביפער והנמר יתגבר לפעמים הביפער ויורסם את הנמר
ברגליו, וכך טענה תקפו ונבורותיו ראה בתהלים (ח"א צד 493):

קפג) קול התאו הוא שנהג איונה ובקצפו יתנפל גם על האדם. ברעם ורוח
חזפה וזבו וטעניו האדומות לפידים יחלכו, הכוכים ירגו ויבדלו מפניו (שם צד 490):
קפד) על דבר ארחות דני הצבאים והאילים בשדה מדובר בספר תהלים
(שם 411, ובצד 414).

קפה) והוא בנמרא (תהיה י"ג ב') ובמדרש (שיר פכ"ז) נאה שבעופות נשר, נאה
שבברמית שור, נאה שבחיות ארי וכלן נטלו מלכות ונתנו להם גדולה והם קבועים תחת
דמרכבה של הקביה וכי וכל כך למה, כדי שלא יתאו בעולם וידעו שיש מלכות
עליהם וכי לה' כי נאה נאה. ולפיכך בצדק הוא שירת השיר: אשרה לה
כי נאה נאה ונ': והנה על הכתוב וישינה הפרות (שמואל א' ו' י"ב) נאמר בנמרא
(עבודה זרה כ"ד ב') שאמרו שירה וסאי שירה אמרו, איר יתכן משום רים או שיר
משה ובני ישראל ונ' (פרשי או שיר כי נאה נאה) ולפ"ז שירת חמור הזו יש לה זכר בדרדל;
קפו) הסוס ויבך מאד באדם וטותן עבמי לסבול באהבה ולסאת את טרדו
וכנאו (תהלים ח"א: צד 361) סוס הערבי עושה כל מה שיש אך ביכולת המוס
לעשות. להיות חבוש שלשים שעות בלי אכילה ושתייה ולרוץ דרך חשש עשרה שעות
במדבר אפריקי, הבער כאש להבה, בלי ספפוא ומים וגם לדחור בהררות דהרות
שלוש ארבע שעות בלי הפסק. הנה זאת היא פעולת סוס הערבי ודבר נבורותיו (שם 370)
ועיין שם עוד על דבר הסוס, אשר נכבדות מדובר בו באריכות:

קפז) בארצות החמות החמור חזק ויפה וטחמד יותר מן החמור שבארצותי,

קעה) כהני הנבלים כרגלים וטורקים הליפות כל הדרך יותר אשר ירונ וירוע
בקול רם יותר יחדיו הנגלים ללכת, לפעמים ילוח עוד אל כעשתם קול המצילות שעל
צארי הנגלים, (תהיה זה צד 391, 393):

קע) בשני חדשי השנה, בהודש שבט ואדר, בסוף ההוא חל מועד ההודעות והיו
הנבלים הזכרים שובבים ומשתעשעים נעבים בשניהם ובועשים ברגליהם צועקים ונהקים נאקת
פחדים ושאנה איננה נאד ומסירה יצא כמין שלהופית עור מרוקמת בעורקי הדם, והיא
הנקראת שלהופית השאנה (בריללואקק) שאנו יסאנו או על עורה בכדבר הקול נשמע
למרחוק (שם 894 ועוד בספרי הטבעיים האחרים) ובספר שערי השמים (מאמר די) ובעת
חבורו של הנגל עם הנקבה הוא רע נאד ואם וכנא בעלי היום או אדם יכחו וימנהגו
כזכר, ובעבור שצמקו של הנגל רעים לבן אפרו זל (בראשית רבה פ"ב) אורחה האדמה
בעטור, שתהא מעלה קר דברים אחרים ובי ותעלה לך נגל, והנה טבע הנגל השואן
בטה סדר ומטיל אינה על בני אדם מתואר יפה הטבע בפסוק שאנו יסאנו על נדו שיש
בו מעין טבע ותכונתו. והו פוצה של שירת הנגל לפי הטבע, ואפשר עוד לפרשה עפ"י
דרשתם ז"ל, דהנה איתא במדרש (תקרא רבה פ"ג) הנגל זו בבל, שנאמר אשרי שישלם
לך את נמולך שנטלת לו (תהלים קל"ו ח) והבריות אלו מביארים הטב עפ"י מה
שהאילו הדברים, כי חלם נגל הוא שלטון הנגל ותשלום (פארנעלטינג) ונקרא הנגל בשם
ה, לפי שהוא בטבעו נקם, וטעם הוא לנגלה עשיו לו רעה לנגול להם כרעתם גם אחרי
זמן רב, וכן אומרים הערבים, כי כי שרבה את הנגל על לא דבר, אל יתאש מן
הפוענש, כי הנגל כוף כוף ישיב לו כנגול ידיו (קדמוניות הקדוש ח"ד צד 7 והלאה):
ורזל כמה שאמרו נגל זו בשל כסנים שאמר אחרי שישלם לך את נמולך כחט רב, שנגל
הוא מעין נגול ופרעון, והנה האי קרא הי מטרם יסאנו וני שאנו יסאנו על נדו (ירמיה
כ"ה ל"ג) נאמר על סלך שטף הוא בבל, שהחריב בית מקדש והביא אומר שם, כי הי
שואן על נדו ועתיד הוא לשלם לטורקיה את נגולו שנגל לנו, והיטם הפסוק הזה, המירח
על התנגול לבבל, בפי הנגל ונבחר יותר הפסוק הזה מן הפסוק אשרי שישלם לך את
נמולך שבתהלים לפי שבפסוק הי מטרם יסאנו וני מתואר ג"כ תכונתו של הנגל והדעות
לכ"ל, והוא שאנו הראה כנכר:

קע) רבי שמעון בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי קיין וארי סבל וטועל
תניו הם מתרננים שלא בצער (קדושין פ"ב ב'):
קעה) בעת האריה יתקפה יסטר תלתלי צוארו ויטלטלם, חסין ונבו על עבי נם

ועל מתניו... בעלות האריה כסובבו ויקרב אל כשכנת האדם או ירמו הכלבים הילוך
ינסו לעורה אל בעליהם, הנורים גועים בקול שבר, המוסים דוהרים ומשתוללים וצמק
שמים צפופים ואיס אדון ידחקן (תהיה זה צד 217):
קעה) הדוב שוכן בהרים ובכלעים ובערים ונכנא למרבה בתררו אלה גם כדרי

קארפאטען ובהרי פירעניען, ובאווה הוא כנז לרוב, עפי רוב מליכים אותו העישה,

ובלמים אותו לפח ולכבד, ובעת שהוא רוקד יושר וירוע (תהיה מן צד 108 והלאה)
קס) הזאב הוא חסמן וחושף טרא בין בעדה הדורמים (בראשית רבה פ"ב)
טורף ואוכל את כל דה, שכיכתו אך לתנבר עליה, חיות קטנות עם גדולות (תהיה זה צד
190) ובתכונתו הרעה הזאת הרי כאלו הוא אומר לנו, כי אסנו בני אדם אין אנו רשאים
לחיות בכח ידינו, כי אלמלי כן תמלא הארץ חסם, ואולם כל זכויותי וכחתי הוא רק
בתורה, במשפטים ישרים ובחוקים טובים, על כל דבר פשע וני ער האדם יבוא דבר
שניה וני ולכדנו מל וחסם מן הזאב בדרך השלילה כמו שלמדנו לפי רז"ל גול כנסלה
בדרך החיוב, ויש לפרש עוד עיר דרש ממה שאמרו ז"ל (בראשית רבה פ"ב) אפילו זאב
וכלב עתידין צית דין וחשבון אם פגעו באדם שלא כדון שמים חתו שהוא אומר בשירתי
על כל דבר פשע וני:

קפא) בנכדיו וערמת דבו היה השועל למשל בארץ (תהיה שם 201) וימאט משלות
שועלים היו לו לרבי מאיר (מסדרין פ"ה ב') ורשי מביא שם איזו מעשיות מערמת השועל:
קפב) השועל חסר מערה לשבתו או כי יבוא לשכון בבחלות עפר לא לו יחדר
גם במעונות דתש (ראב"ם, בייבאק), תבנית בית השועל היא כתבנית בית של בית התחש,
יש להבית הזה באדמה תחלכות הרבה וככל חדרי הבית האלה הצדדים הוא קבע
ישיבתו שם בחפירה העמוקה שבאמצע הדרי משכנו הוא כמו הבית עם עליות (תהיה שם
צד 126 וצד 201) ולסיכף לו טהא מאד לומר: הרי בתה ביתו בלא צדק ועליונותיו
בלא כשפס וני, והכמתו של פרק שירה נכרת בכל מקום מאמרים של המשררים,
דעבירים מן הכתוב והיטמו בפידם בחכמה רבה ותפלאה מאד:

קפס) וכן איתא בנשרא (תורות י"א) הכלב מכיר את קט:
קפד) השם ודור מתנים (משלי ל"א) לוא מתרננים אותו לסין הכלב וינדרהר חת
שהוא נבה הקומה ארוך ודק והוא מטיב צעד וקל ברגליו, ושמו ודור נמר מן זרני לפי שה
סדר חרזי מאד לריון ולרנל קל כהרה לכל רוח (תהיה זה צד 155 והלאה וברעה פסג
קפה) ודורי מתנים הם דמוכים בכל כלבי אפריקי שלשה כהם ויטו את רגלי,
ולא ימנו בזה אם יאמרו כי המקומות הדם לא היו טכבים לולא הכלבים האלה, כי הם
ינסו את פראי אדם השוכנים ביערים ויבריהו את דגמר והשועלים שאקאלעין, גם האריה
יננה ויחת מקל הכלבים עוי נפש האלה (שם צד 168 והלאה):

קפה) דכתיב (משלי ל"א) לוא שלשה דמה מטיבי צעד וני ליש נבור בכחבה
וני ודור מתנים וני:
קפז) חתו כמו שאמרו ז"ל (תענית ג' ב') כשם שאי לעולם בלי חזות כך אי
לעולם בלא ישראל:

קפח) ככל מה שדכאתי פה על הוריר דנה טה לו לומר השיר ודעו בטיט
זרעם וני, דהנה בספרים אחרים יפקד מקמו כלל בין המטורים וכו' רק דוריר
שבעופות וטסו שירתו הוא ודעו בניס וני ובספרים אחרים נזכר גם הוריר הזה אלא

צום צענטן יאָרצייט פון מענדעלע מוכר-ספרים (שלום יעקב אַבראַמאָוויטש)

צום צענטן יאָרצייט האָט דער פאַרלאַג "מענדעלע" אַרויסגעגעבן אַלע חערק פון מענדעלע מיט אַ נייער, באַשרעכער און קאָנטראַלירטער אויסגאַבע. פאַר יעדן בוך פון דעם אַרײַנער און אויך אַ געהעריקע אָפּהאַנדלונג-באַראַקסערײַטיק פון די חערק. אויסער די פּרײַענדיקע צוגעציק בענדער, האָט דער פאַרלאַג אַרויסגעגעבן צום יאָר צײַט נייע צוויי בענדער: כאַנדל XXI, מעשיות וועגן מענדעלע און כאַנדל XXII, דער מענדעלע-טורעם.

כאנדל 15 די נשרפים. ספר הבהמות
ספר הגלגולים. דאָס קעלבל
כאנדל 16 שבת אין יום-טוב. חג האסיף.
דער חילוף. שבת. וואָס הייסט
חנוכה. אויף אסיפות. אַשטאַט
אין מזרח-וואַנט. די אַנטדע-
קונג פון וואָלין.

כאנדל 17 עלטערן און קינדער
כאנדל 18 שלמה ר' חיימס (1 בוך)
כאנדל 19 שלמה ר' חיימס (2 בוך)
כאנדל 20 זכרונות וועגן מענדעלע
נייע צוויי בענדער

כאנדל 21 מעשיות וועגן מענדעלע
מעשיות, זכרונות, עפיונות און
קוריאן דערציילט פון שלום-עליכם,
ציראן, און — סקי, ראחניצקי,
קלוינער, שניאור, מיכאן א. א.

כאנדל 22 מענדעלע-טורעם
פּרײַקלען פון פּרײַ, בערייטשעסטיק,
גינזבורג, דובנאָ, דינעוואָ, בער-
קאוויטש, שטעקטער, הייטער, גאָ-
רעליק, פּרײַצקי, גינער, גאָרד,
אויסלענדער, דאָברושין, מייזש,
גראַס א. א.

- כאנדל 1 מענדעלע מוכר-ספרים
(זיין לעבן און שטעט)
- כאנדל 2 דאָס קליינע מענשעלע
- כאנדל 3 פישקע דער קרומער
- כאנדל 4 די טאָקסע אָדער די באַנדע
שטאַט-בעלי-טובות.
- כאנדל 5 די קליאַטשע
- כאנדל 6 לופט באַלאַן. דער פיש
- כאנדל 7 יודעל
- כאנדל 8 שבתדיקע זמירות. פּרײַ-
שירה
- כאנדל 9 מסעות בנימין השלישי
- כאנדל 10 דער פּרײַוויז
- כאנדל 11 דאָס ווינשפּינגערלי, I טײַל
- כאנדל 12 דאָס ווינשפּינגערלי, II טײַל
- כאנדל 13 צוריק אהיים. אַלטע מעשה.
שם און יפת אין וואָגאָן
- כאנדל 14 אין אַ שטורעם-צײַט. אין
דער ישיבה של מעלה. אַ
סגולה צו יידישע צרות

די חערק פון מענדעלע מוכר-ספרים זענען די גרונט-שטיינער פון דער יידישער
ליטעראַטור. דאָס איז איר אָנהייב, איר ערשטער אויסדרוק פון קראַפט, פון פאַרם, פון
פּאַראַכלעכער און קינסטלערישער פאַרהויקלעכונג.

מענדעלע איז ביז היינט דער גרעסטער קינסטלער פון יידישן וואָרט.
זיין ווערק איז צום לערנען, צום שטודירן און צום געניסן צוגלייך.
מענדעלעס ווערק דאַרפן זיך געפינען אין יעדן יידישן הויז!

פאַרלאַג געזעלשאַפט "צענטראַל" וואַרשע, נאָוואַליפּקי 7.

בדילוק נוסח שירתו. כאלה הוא אושר רענ צדיקים וני (והוא באיהם מהם וגם אצלי שירת
דודית שבעות) ובאלה הוא אושר ונדע בעים וני ובנימחא זו בדרתי ונראה לי יותר
קטם) ובאמר הזה הובא בילקוט (רמז קפז עהם ולכל בני ישראל לא וחרץ
כלב לטנו) בשני לשון קצת ובכל הסידורים אשר לפני ישנה המאמר הזה אם מעם
ואם הרבה במען לשון ואנו כתבתי התענה פיה תענות תחת פיה, כמדת הילקוט והנאן
מביט. ומעם של פיה אושר המביט שהוא כיב תענות כנדר כיב אותיות התורה במספר
די פעמים כנדר הכם בן די אותיות, אבל הוא בגדלות ובפלאות ממי, ובבאור המאמר
התורה הוא גראן לי דברי החכם בעל תולדות הארץ (תהיה. כלב) עפי מה שאמרו זיל
(מכות כד) והוא במדרש בבמה מקומות דרש רי שטלאי תריג מצות וכו' בא דור והעמידן
על אחת עשרה וכו' בא טיבה והעמידן על ג' וכו' בא הבקק (בי. די) והעמידן על אחת
צדיק ואמנתו יהיה. אשר המדה הזאת נלמד (כנול מן המלה וצניעות מרחתול) מהכלב
הנחש ורב האמן וסובל את כל העשה לו טאת אדונו וע"כ יחסי לו בפרק שירה הכתוב
(שעניו אשר ממני ילמד האדם) באו ושתהוה ונכרעה וני כי נכון להכנע מאד כפי אדון
במדתו שהוא אלוהו וא"כ יכולנו היטב גם דברי המלאך שאמר מיום נלוותי מודו להבקות
דביא, הינו מוד האמנה והבטחון, כי הוא שהעמיד כל פעולות הישראלי על היסוד
העיקרי הזה. ונראה לי עוד, כי אפשר מה שנתן המלאך מעם לשירת הכלב מה שלא
חרץ לשון לכל בני ישראל במצרים היו בעצמי הטעם של שירת חורזי, היינו הכלב
המצוי באפריק, האומר ונדע בעים זרעם ונאציהם בתוך העמים וני ורומז למה שדכלב
הזה הפרוש בין ישראל לרמצרים והביר כי הם זרע ברך די ולבני ישראל לא חרץ
לשון. והנה מן הלשון לענען המלה שטאלת חזור לאהרירך וכו'. שבמאמר הזה מסמע,
פרי ישעיה סאל עוד ענין אחר, שלא נזכר מה ועליו לא ענה לו המלאך כי על הפליאת
דבר שירת הכלב הרי הסיב לו באר היטב, ואולי מה שהתענה פיה תענות ורא כנדר
פיה ינניסם כחמים בפרק שירה שהתפלא עליהם ושאל מה שטאל

גם ונשלם הפרק שירה. בעזרת הבוחור בשירי ומרה.

